

На основу члана 6. став 1. Закона о пољопривреди и руралном развоју („Службени гласник РС”, број 41/09) и члана 43. став 3. Закона о Влади („Службени гласник РС”, бр. 55/05, 71/05-исправка, 101/07 и 65/08), на предлог Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде,

Влада доноси

З А К Л Ј У Ч А К

- Објављен у „Службеном гласнику Републике Србије”, број 15/11 -

1. Усваја се Национални програм руралног развоја од 2011. до 2013. године, који је саставни део овог закључка.

2. Овај закључак објавити у „Службеном гласнику Републике Србије”.

05 Број: 30-821/2011-3

У Београду, 17. фебруара 2011. године

В Л А Д А

ПРВИ ПОТПРЕДСЕДНИК ВЛАДЕ-
ЗАМЕНИК ПРЕДСЕДНИКА ВЛАДЕ,

НАЦИОНАЛНИ ПРОГРАМ РУРАЛНОГ РАЗВОЈА ОД 2011. ДО 2013. ГОДИНЕ

I. УВОД

Према Закону о пољопривреди и руралном развоју („Службени гласник РС”, број 41/09) Национални програм руралног развоја садржи мере и друге активности, као и очекиване резултате, облике, врсте намене и обим појединих мера подстицаја (члан 6. став 1). Ово је први Национални програм руралног развоја који се односи на период од 2011. до 2013. године и обухвата мере које ће Влада спроводити у наредном трогодишњем периоду.

Средства за реализацију Националног програма руралног развоја од 2011. до 2013. године (у даљем тексту: Национални програм руралног развоја) обезбедиће се у оквиру опредељених средстава Министарству пољопривреде, шумарства и водопривреде, Законом о буџету Републике Србије за 2011. годину, („Службени гласник РС”, број 101/09), односно у оквиру средстава опредељених Меморандумом о буџету и економској и фискалној политици за 2011. годину, са пројекцијама за 2012. и 2013. годину („Службени гласник РС”, број 102/10).

Скраћенице

Скраћенице које се користе у тексту Националног програма руралног развоја имају следеће значење:

- АПВ - Аутономна покрајина Војводина;
- АРС - Анкета о радној снази;
- АЖС - Анкета о животном стандарду;
- CEFTA – Central European Free Trade Agreement (Централноевропски споразум о слободној трговини);
- ЕС - European Commission (Европска комисија);
- ЕУ - European Union (Европска унија);
- КиМ - Косово и Метохија;
- LSMS - Living Standard Measurement Survey (Анкета о животном стандарду);
- МППШВ - Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде;
- NUTS - The Nomenclature of Territorial Units for Statistics (Номенклатура територијалних јединица за потребе статистике);
- НППР - Национални програм руралног развоја од 2011. до 2013. године;
- УГ - Удружење грађана;
- OECD - Organisation for Economic Cooperation and Development (Организација за економску сарадњу и развој);
- РЗС - Републички завод за статистику;
- SWOT - strenghts (предности), weaknesses (слабости), opportunities (прилике), threats (претње);
- ССП - Споразум о стабилизацији и придруживању;
- СТО - World Trade Organization (Светска трговинска организација);
- ЗПП - Заједничка пољопривредна политика.

II. ПОСТОЈЕЋЕ СТАЊЕ

1. Макроекономско окружење

Након периода економске стагнације и изолације земље, привредни и економски опоравак Републике Србије почео је са политичким променама 2000. године. Период од 2001. до 2007. године карактерисало је спровођење бројних реформи и успостављање макроекономске стабилности и одрживог и стабилног привредног развоја. У том раздобљу извршена је (или започета) приватизација и реструктурирање великих система и интензивирана активност на плану укључивања у међународне организације (пре свега на придруживању ЕУ и СТО). Осим тога, извршене су реформе пореског система, тржишта рада и социјалног сектора. Курс РСД је стабилизован, а девизне резерве земље су до 2008. године перманентно расле. У великој мери су извршене дерегулација и либерализација цена и спољнотрговинског пословања и успостављени односи са међународним финансијским институцијама. Остварен је знатан напредак у спровођењу структурних реформи, спроведене су организационе и власничке промене предузећа. Спољни дуг Републике Србије је од 2001. до 2008. године достигао вредност од око 21.800,50 милиона евра (само у току 2007. и 2008. године увећан је за око 7 милијарди евра¹). Спољни дуг Републике Србије 2009. године износио је 22,8 милијарди евра (очекивани у 2010. години 23,9 милијарди евра).

У исто време, осим кредита, у земљу су ушла и средства по основу страних директних и портфолио инвестиција. У периоду од 2001. до 2009. године стране директне инвестиције (СДИ) износиле су нето 12,3 милијарди евра². Посматрано по гранама делатности, СДИ су углавном биле у сектору финансијског посредовања, послова са некретнинама и трговини. Мали део инвестиција чиниле су продуктивне (*greenfield*) инвестиције у извозно оријентисане секторе и нове технологије, које су претпоставка привредног развоја.

Промене макроекономског амбијента паралелно је пратио раст незапослености и опадање броја запослених. Разлог томе је чињеница да је у периоду од 2001. до 2007. године реструктурирано око 100 великих привредних система који су сукцесивно спроводили своје социјалне програме и растерећивали се технолошких и структурних вишкова радне снаге.

Макроекономски индикатори Републике Србије дати су у следећој табели:

	Јед. Мере	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Територија (са АП Косово и Метохија)	km ²	88.361	88.361	88.361	88.361	88.361	88.361	88.361	88.361	88.361	88.361
Територија (без АП Косово и Метохија)	km ²	77.474	77.474	77.474	77.474	77.474	77.474	77.474	77.474	77.474	77.474
Становништво	000	7.516	7.503	7.500	7.481	7.463	7.441	7.412	7.382	7.350	7.321
БДП (у текућим ценама)	мил.€	25538,6	12820,9	16033,7	17416,4	19075,0	20358,0	23520,6	29542,7	33417,9	29967,0
Структура новостворене вредности:		100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Пољопривреда, шумарство, лов и риболов	%	13.6	15.5	14.9	13.6	15.0	13.5	12.6	10.8	10.5	12.6
Индустрија	%	25.9	24.5	23.7	22.4	22.1	21.2	20.8	20.2	27.7	18.7

¹ НБС, „Спољни дуг Републике Србије у периоду од 2000. до 2008. године”.

² НБС, „Страна директна улагања у новцу - нето - по годинама и земљама, 2000-2008”.

Грађевинарство	%	3.6	3.7	3.4	3.7	3.6	3.4	3.5	3.5		3.2
Услуге	%	50.8	56.3	58.1	60.2	59.3	61.9	63.1	65.5	61.8	65.5
БДП/цапита	€	3397.7	1708.7	2137.8	2314.4	2549.4	2729.0	3144.4	3899.5	4546.5	4093.4
Економски раст (промене БДП)	%	5.3	5.6	3.9	2.4	8.3	5.6	5.2	6.9	5.5	-3.1
Стопа незапослености	%	12,09	12,23	13,28	14,63	18,5	20,8	20,9	18,10	14,0	16.6
Инфлација (годишњи просек)	%	70	91.8	19.5	11.7	10.1	16.5	12.7	6.8	10.9	10.1
Учешће трошкова исхране, пића и дувана у породичним буџетима	%	54.0	58.4	48.7	47.7	45.0	41.7	43.4	45.1	45.8	45.7
Просечан годишњи курс	дин/€	15,04	59,45	60,68	65,06	72,57	82,91	84,19	79,98	81,47	93.94

Извор: Завод за статистику Републике Србије – различите публикације, Народна банка Србије.

Генерално, остваривање високе стопе привредног раста, инфлација испод пројектованог нивоа, раст извоза, повећање страних директних инвестиција и буџетски суфицит, били су најзначајнији макроекономски резултати до 2009. године. Крајем 2008. године увећана је унутрашња и спољна неравнотежа (порастан инфлације и раст дефицита трговинског биланса), забележен је бржи реални раст нето зарада од продуктивности рада и повећање јавне потрошње, који су у великој мери последице велике светске економске кризе.

Главне претпоставке макроекономског окружења за одржив и стабилан привредни развој Републике Србије у наредним годинама су следеће: вођење чврсте фискалне и монетарне политике, убрзање структурних реформи (посебно завршетак приватизације), јачање приватног сектора и унапређење пословне климе и успостављање конкурентског амбијента.

2. Значај пољопривреде и прехранбене индустрије у националној економији

а) Пољопривреда

Системско и структурно реформисање аграрног сектора Републике Србије почело је након политичких промена 2000. године. Правци реформисања, динамика и укупни ефекти до данас, показују високу компатибилност са другим европским земљама које су у те процесе ступиле деценију раније. Генерално, најзначајнији елементи реформских процеса у аграрном сектору Републике Србије од 2000. године до данас свакако су били: либерализација тржишта, организационе и власничке промене у предузећима, приватизација прерађивачке индустрије, активирање аграрног финансијског тржишта, као и формирање нових институционалних форми на свим нивоима.

Значај пољопривреде за привредну структуру Републике Србије, мерено уделом сектора у БДП и укупној запослености, веома је велик. Почетком двехиљадитих година, мада се перманентно смањивао удео примарне пољопривредне производње у оствареном БДП-у, учешће је и даље релативно високо и у 2009. години износило је 10,62%. Учешће прехранбене индустрије, производње пића и дувана у оствареном БДП у периоду од 2001. до 2008. године износило је просечно 5,5% и такође бележи тренд перманентног смањења. Међутим, и поред релативног смањења удела пољопривреде и прехранбене индустрије у БДП, тај сектор знатно доприноси осталим индустријским секторима који зависе од сировина из пољопривреде, индустрији инпута за пољопривреду и пратећим услужним делатностима.

Макроекономски индикатори пољопривреде Републике Србије дати су у следећој табели:

	Јед.	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Учешће пољопривреде, шумарства и рибарства у БДП	%	18,7	18,0	13,3	11,4	11,9	10,3	9,6	8,7	
у запослености (АРС)	%					23,9	23,2	20,5	20,8	21,4
Учешће прехранбене индустрије, пића и дувана у БДП		6,2	5,7	5,3	4,9	4,7	4,4	4,7	4,4	
Укупно		87	119	97	93	120	95	100	92	108
Биљна производња		73	150	96	83	144	94	97	82	123
Сточарство		95	99	102	98	100	101	97	100	97
Учешће хране, пића и дувана у трошковима породичног буџета	%	54,0	58,4	49,0	47,7	45,0	41,7	43,4	45,1	45,8
Трговина пољопривредно-прехранбеним производима	мил. €	631,0	854,1	1.133,3	1.086,2	1.316,2	1.353,7	1.713,1	2.035,5	2.327,1
Извоз	мил. €	319,7	347,4	554,9	509,4	628,7	731,7	991,9	1.217,9	1.327,3
Увоз	мил. €	311,3	506,8	578,3	576,7	687,5	622,0	721,1	817,6	999,8
Спољнотрговински биланс	мил. €	8,3	-159,4	-23,4	-67,3	-58,8	109,7	270,8	400,2	327,5
Учешће пољопривредно-прехр. производа у:										
укупном извозу	%	19,0	18,3	25,3	20,9	22,2	20,3	19,4	18,9	31,3
укупном увозу	%	8,6	10,7	9,8	8,8	8,0	7,4	6,9	6,1	6,4

Извор: Завод за статистику Републике Србије – различите публикације.

Учешће пољопривреде у укупној запослености у Републици Србији и даље је релативно високо, чак и у поређењу са другим европским транзиционим земљама. Према званичним подацима (Анкета о радној снази, октобар 2008), чак 21,4% запослених ради у пољопривреди, што чини око 18% активног становништва. Основни разлози високе зависности од пољопривреде свакако су смањене могућности запошљавања и ниска инвестициона активност, поготово у руралним подручјима.

Трошкови хране, пића и дувана, и поред перманентног смањења, и даље су високо заступљени у укупним издацима породичних буџета у Републици Србији. Разлог овако високог удела тих трошкова је недовољно либерализовано тржиште и монополски положај трговаца и прерађивача.

Од 2001. године, када је у размени забележен дефицит од 136,4 милиона УС долара, по први пут се бележи суфицит у 2005. години од око 150 милиона УС долара. Уз растући тренд, у 2009. остварен је суфицит од око 638 милиона УС долара, уз покривеност увоза извозом од око 148%. Заступљеност извоза пољопривредног сектора у укупном извозу, креће се просечно око 20%, што је знатно више у односу на друге транзиционе земље (око 10%). Динамичном расту извоза значајно је допринело отварање тржишта ЕУ за пољопривредно-прехранбене производе из Републике Србије по преференцијалном статусу (Autonomous Trade Preferences из 2000. године), као и мрежа билатералних трговинских споразума са земљама региона, данас обједињена у јединствен споразум СЕФТА, са високим степеном либерализације трговине.

б) Прехрамбена индустрија

Развој прехрамбене индустрије условљен је растом примарне пољопривредне производње. Раст примарне пољопривредне производње у дужем периоду омогућио је да се повећа удео прехрамбене индустрије у укупној индустријској производњи са 10% осамдесетих година прошлог века, на 35% од 2000. године. Пад примарне производње последњих година директно се одражава на коришћење капацитета прехрамбене индустрије. Може се констатовати да изграђеност и степен техничко-технолошке опремљености прехрамбене индустрије Републике Србије углавном није лимитирајући фактор раста пољопривредне производње и њеног реструктурирања јер се повећала производња индустријског биља, поврћа, воћа, меса, млечних производа итд.

Изграђеност и степен техничко-технолошке опремљености прехрамбене индустрије веома је различит. Последњих година највише је инвестирано у индустрију уља, пива, млека, кондиторских производа и у индустрију за прераду воде. Мања улагања и технолошки заостатак постоје у индустрији за прераду шећера, меса, млека, воћа и поврћа.

На основу расположивих података, указује се на то да перманентно постоји релативно низак степен коришћења капацитета прехрамбене индустрије, који се креће од 30% до 50%. Највише се користе капацитети за производњу минералне воде, уљаре, млинови, капацитети за прераду воћа и поврћа, за производњу кондиторских производа, пиваре, млекарне и шећеране, а најмање капацитети за прераду сточне хране и кланице. Остварен динамичан раст у том периоду свакако је резултат значајних инвестиција у прехрамбену индустрију.

Вишак капацитета у прерађивачкој индустрији постоји, јер су ти капацитети рађени за потребе тржишта од 25 милиона становника, на коме је Република Србија учествовала са више од 60%, а код неких грана и читавих 80%. Потписивањем СЕФТА споразума, као и билатералних споразума о слободној трговини са Руском Федерацијом, Белорусијом и Турском, пружа се шанса на тржишту вишеструко већем од домаћег, да се савлада овај проблем и коришћење капацитета повећа на више од 80%. Истовремено ће то бити тест наше конкурентности са произвођачима хране у ЕУ.

Низак степен коришћења капацитета прехрамбене индустрије појединих производа има за последицу неефикасност у пословању и слабу конкурентност у извозу. Одређен број предузећа налази се на самом врху техничко-технолошке опремљености и располаже високообразовним кадровима, док друга све више заостају за савременим технолошким и маркетиншким захтевима.

Гране прехрамбене индустрије које доминирају и обезбеђују разноврсну снабдевеност тржишта храном у Републици Србији су производња:

- 1) брашна и производа од брашна;
- 2) јестивог уља и производа од уља;
- 3) шећера;
- 4) и прерада поврћа и воћа;
- 5) млека и производа од млека;
- 6) меса и производа од меса;
- 7) кондиторских производа;
- 8) безалкохолних и алкохолних пића.

Основни ограничавајући фактори за ефикасно укључивање у међународно тржиште јесу:

1) недовољан асортиман прехранбених производа у односу на савремену понуду у развијеном свету;

2) недовољно истраживање тржишта/производа за потпуније коришћење постојећих капацитета путем увођења линија и производа, тј. ширење асортимана прехранбених производа на бази постојећих основних, узгредних и секундарних пољопривредних сировина;

3) колебање квалитета тржишних производа, било због недостатка стандарда, било због непоштовања и слабе контроле важећих стандарда;

4) споро прилагођавање тржишним критеријумима пословања, односно увођење савременог менаџмента и маркетинга;

5) непостојање дугорочних чврстих уговорних односа између прехранбене индустрије и произвођача сировина (газдинства, задруге, пољопривредна предузећа);

6) непостојање економско-тржишне повезаности примарне пољопривредне производње и индустрије која користи пољопривредне производе.

Могућности прехранбене индустрије су у производњи здравствено безбедне хране високог квалитета, за коју постоје потенцијали у земљи, а за које је инострано тржиште веома заинтересовано. То укључује увођење стандарда (ISO 9000 и ISO 14000), као и увођење HACCP система квалитета и GLOBAL GAP.

Дакле, прехранбена индустрија мора остати у центру пажње развојне политике земље, страних и домаћих инвеститора. Развојна политика се мора уклапати у глобалне светске трендове, као што су концентрација капацитета и високософистицирана технологија, с циљем повећања продуктивности, економичности производње и конкурентности. Шансе домаће прехранбене индустрије објективно су велике и може се очекивати да ће она, већ приватизована и у фази реструктурирања, бити лидер у овом делу југоисточне Европе.

3. Рурална подручја Републике Србије - стање и трендови

Република Србија нема званичну дефиницију руралних подручја. Критеријуми које примењује РЗС не укључују стандардне индикаторе руралности који се срећу у међународној пракси (густину насељености, број становника, учешће пољопривредног становништва и др.) већ се руралним подручјима сматрају делови земље који не спадају у урбане. Наиме, подела на градска/урбана и остала подручја у основи је заснована на општинским одлукама којима се статус града (урбаног) додељује насељу које има урађен генерални урбанистички план. Такав приступ у дефинисању руралних подручја отежава статистичке анализе и интерпретације индикатора руралних подручја. НППР предвиђена је измењена РЗС категоризација. Измењеном РЗС категоризацијом, руралне области су све територије насељених места осим градова, који су тај статус добили према Закону о територијалној организацији Републике Србије („Службени гласник РС”, број 129/07) и имају више од 100.000 становника. С обзиром на то да у Београду и Нишу постоје општине у којима је изражена пољопривредна производња, у та два града је примењена

ОЕСД класификација руралности³. По тој класификацији, општине Барајево, Сопот и Сурчин у Београду, као и општина Нишка Бања у Нишу подведене су под руралне области.

Територија Републике Србије простира се на површини од 88.361 km². На територији Републике Србије, без КиМ⁴ налази се 4.715 насељених места. Просечна густина насељености у Републици Србији износи 97 становника/km², и знатно је нижа у руралним (63 становника/km²) у односу на урбана подручја (289 становника/km²).

Маргиналним подручјима се сматрају територије оних општина које су дефинисане на основу Правилника о одређивању подручја са отежаним условима рада у пољопривреди („Службени гласник РС”, бр. 3/10, 6/10 и 13/10).

а) Демографски трендови

Период од 1950-их до почетка деведесетих година у Републици Србији, као и у другим социјалистичким земљама, карактерисао је снажан тренд аграрног егзодуса и динамичне миграције на релацији село-град. Током деведесетих година миграције су делимично успорене у односу на претходни период, што се може објаснити смањеним могућностима запошљавања у градовима услед привредне рецесије. И поред тога, демографско пражњење села остало је изражено у брдско-планинским областима и подручјима мање погодним за интензивну пољопривредну производњу. Такође, слично као у суседним транзиционим земљама (Румунији и Бугарској), забележене су и реверзибилне миграције, односно повратак у руралне области. Ти процеси у Републици Србији били су последица економске кризе и затварања великих индустријских комплекса, а такође и чињенице да је значајан број избеглих и расељених лица са простора бивше Југославије насељен током деведесетих управо у руралним подручјима. Пораст руралне популације у периоду од 1991. до 2002. године забележен је у субурбаним и руралним подручјима у околини већих привредних центара. Екстерне миграције у Републици Србији биле су карактеристичне за високообразовану и највише образовану радну снагу и у мањој мери су погодиле рурална подручја.

Географски и демографски индикатори руралних подручја Републике Србије не укључујући КиМ, дати су у следећој табели:

	РЕПУБЛИКА СРБИЈА	РУРАЛНА ПОДРУЧЈА
Географски индикатори		
Површина, km ² (2004)	77.508	65.952
Број насеља (2004)	4.715	3.904
Густина насељености	96,74	63,10
Становништво и људски капитал		
Становништво – Попис 1991	7.576.837	4.319.463
Становништво – Попис 2002	7.498.001	4.161.660
Промена броја становника 1991–2002 (у %)	99,0	96,3
Стопа <i>ин-оут</i> миграција	1,48	-0,14
Учешће становништва млађег од 15 година (%)	15,69	16,17

³ ОЕСД дефиниција руралности: рурална насеља су она са густином насељености испод 150 становника/km².

⁴ КиМ нису укључени у анализу услед недостатка поузданих података.

Учешће становништва старијег од 65 година (%)	16,54	17,49
Стопа старења	1,05	1,08
Образовна структура становништва старијег од 15 година		
% без формалног образовања	21,84	28,19
% са основном школом	23,88	26,69
% са средњом школом	41,07	36,09
% високо и више образовање	11,03	6,95
% непознато	2,18	2,07

Извор: РЗС – различите публикације.

Према подацима РЗС, у периоду од 1991. до 2002. године популација у руралним подручјима Републике Србије смањена је за 3,6% у поређењу са укупним падом од 1% на државном нивоу. Ови фактори су довели до тога да је старосна стопа руралне популације у Републици Србији (1,08) виша од националног просека (1,05). Посебан проблем је и то што је висока старосна стопа популације у југоисточном делу достигла вредност од 1,28. Негативне стопе раста руралне популације условљене су и нижом заступљеношћу жена у репродуктивном добу, малом понудом квалитетних радних места и неповољним условима за живот. Депопулација сеоских подручја доводи до старења сеоске популације. Индекс старења⁵ (однос популације старе 60 и више година према популацији деце 0-19 година) је знатно виши у руралној него урбаној популацији и износи 124,7% према 97,4%. Поред тога, општи тренд депопулације села поприма и родни карактер, што се види из податка да је учешће жена у укупном становништву Републике Србије 51,4%, у урбаним насељима 52,3%, а у насељима класификованим као „остало” 50%. Најупадљивија одступања од националног просека су у урбаним деловима Београда, где је учешће жена 53,5% и у руралним насељима Централне Србије где је ово учешће свега 49,9%. Што је још битније, ово је појава која добија на интензитету, јер се ова усмереност женске популације ка градској средини повећава што је популација млађа. У старосној кохорти 71 до 75 година учешће женског становништва је 57,7% у урбаним деловима Београда и 56,1% у руралним насељима Централне Србије. У старосној кохорти 26 до 30 година та разлика је знатно упадљивија - 52,3% у првопоменутом и 47,0% у другопоменутом типу насеља. Очигледно је, дакле, да бољи квалитет живота, веће шансе на тржишту рада и развијеније социјалне услуге подстичу миграциона кретања женског становништва од села ка граду.

Неповољни демографски трендови имају за последицу неповољну образовну структуру руралне радне снаге, која по својим перформансама не може да испуни захтеве тржишта рада. Скромна знања и непостојање додатних вештина руралне популације генерално, потврђују и подаци АЖС, према којима се 97% руралне популације изјаснило да није похађало додатне образовне курсеве, а 54% да нема посебна знања и вештине.

Знања и вештине руралне радне снаге извесно нису примерене захтевима савремене технологије и неповољно делују на укупан капацитет радне снаге у руралним подручјима. Квалитет радне снаге један је од ограничавајућих фактора економског развоја руралних подручја, јер инвеститори „заобилазе” места у којима немају на располагању квалитетну и обучену радну снагу. С друге стране, образованија популација се тешко задржава у руралним

⁵ РЗС, Процена становништва, доступно на адреси:
<http://webzrs.stat.gov.rs/axd/stanovnistvo/izbor.htm>

подручјима без атрактивног економског окружења и радних места примерених њиховим специфичним знањима и преференцијама.

б) Рурална економија

Привредна структура руралних подручја Републике Србије веома зависи од примарног сектора, посебно од пољопривреде и још је заснована на исцрпљивању природних ресурса. Висок удео пољопривреде, прехранбене индустрије, рударства и енергетике и низак удео терцијарног сектора у оствареном БДП, основне су карактеристике економске структуре руралних подручја Републике Србије. Достигнути ниво диверсификације по перформансама сличан је земљама у окружењу и лимитиран готово идентичним факторима: неповољним положајем аграрног сектора и руралних подручја у развојним политикама и опредељењима, неповољним тржиштем капитала и несигурним инвестиционим амбијентом, ограниченим тржиштем за пласман производа и услуга, недовољно едукованим људским потенцијалом и ниским нивоом приватног предузетништва и др.

У руралним подручјима Републике Србије, остварени БДП по становнику је за $\frac{1}{4}$ нижи од националног просека и указује на знатно заостајање у развоју. Разлике у продуктивности рада и привредној структури једнако су очигледне између руралних и урбаних подручја, као и међу појединим регионима, односно типовима руралних подручја.

Учешће пољопривреде у БДП руралних подручја износи око 30%, што је знатно више у односу на друге транзиционе земље. Делимично објашњење може се наћи у богатим ресурсима за пољопривредну производњу какве има Република Србија, с друге стране, продуктивност и интензивност пољопривреде Републике Србије знатно су испод европског просека и разлог су неповољног животног стандарда пољопривредника.

Привредна структура руралних подручја Републике Србије не укључујући КиМ, дата је у следећој табели:

	РЕПУБЛИКА СРБИЈА	РУРАЛНА ПОДРУЧЈА ⁶
Привредна структура		
ДП/цапита	137	375
ДП/цапита (Србија = 100%)	100	273,04
Структура ДП		
% примарни сектор	19,33	32,48
% секундарни сектор	39,48	41,12
% терцијарни сектор	40,79	26,06
% јавни сектор	0,40	0,34
% Пољопривреда, ловство, шумарство и водопривреда	16,33	29,81
Продуктивност у примарном сектору (Србија = 100%)	100	87,38
Продуктивност у секундарном сектору (Србија = 100%)	100	74,93
Продуктивност у терцијарном сектору (Србија = 100%)	100	62,48
Запосленост		
<i>Секторска структура запослености</i>		
% примарни сектор	23,36	32,98

⁶ По методологији РЗС.

% секундарни сектор	30,08	30,69
% терцијарни сектор	24,82	18,60
% јавни сектор	18,94	14,84
% непознато	2,80	2,89
Стопа активности	53,76	53,61
Стопа запослености	41,81	42,18
Стопа незапослености	22,22	21,32
Стопа незапослености жена	24,22	23,44

Извор: РЗС - различите публикације.

На основу података АРС 2008, учешће пољопривреде у укупној запослености у Републици Србији и даље је изузетно високо и износи преко 20%. Међу новим земљама чланицама овако високе стопе запослености у пољопривреди имају Румунија, Пољска, Литванија, Бугарска и др., чија је пољопривреда споро реформисана, а аграрна структура слична је оној коју има Република Србија. Овај индикатор у Републици Србији има тенденцију смањења, али не тако динамичног како је било у другим транзиционим земљама. Разлог томе је споро реформисање привредне структуре и отуда проистекла недовољна тражња за радном снагом, односно мале могућности запошљавања. Овако висок удео руралног становништва запосленог у пољопривреди сврстава Републику Србију у ред „најаграрнијих” европских земаља.

Међутим, и поред номинално високог учешћа пољопривреде у укупној запослености, очекује се да ће постојећа производна структура, посебно у неким деловима Републике Србије, у будућности бити угрожена због недостатка радне снаге. У прилог томе говори податак да око 50% запосленог руралног становништва има неформално радно ангажовање, што указује да је реч о значајном контингенту радне снаге који се само формално убраја у пољопривредну радну снагу и да ће свакој прилици за рад ван тог сектора дати предност. Дефицит радне снаге у пољопривредно најразвијенијим регионима компензован је протеклих година избегличком популацијом или радницима који су остајали без посла у индустрији. Оба ова „извора” радне снаге у међувремену су „пресушила”, а да то паралелно није било праћено механизовањем радних процеса и техничко-технолошким напретком. Ови разлози условили су дефицит радне снаге у појединим деловима земље, и промену производне структуре пољопривреде у правцу веће заступљености производа за које је мање потребна људска радна снага.

Учешће жена у радној снази чија је производња оријентисана на тржиште екстремно је ниска (26,1%), а та појава запажена је и у другим земљама у транзицији. Преосталих 5% запослених обавља мануелне послове.

Активно пољопривредно становништво, према типу ангажовања, дато је у следећој табели:

	Радници у пољопривреди – произвођачи за тржиште	Пољопривредни произвођачи за сопствене потребе	Радници у пољопривреди, на пословима који захтевају физичку снагу
Мушкарци	79.377 73,9%	208.475 53,1%	17.738 72,2%
Жене	28.030 26,1%	188.803 46,9%	6.813 27,8%
Укупно	107.407 100%	397.278 100%	24.551 100%

Извор: Попис становништва, домаћинстава и станова, 2002.

Осим АРС 2008, и други статистички извори (АЖС 2007) бележе да је чак 45% до 50% руралног становништва Републике Србије запослено у пољопривреди, што је јасан доказ ниско диверсификоване активности (па самим тим и прихода) руралног становништва. Ниска диверсификација активности руралног становништва упућује на неразвијено рурално тржиште рада, недовољну понуду радних места и квалитетних (дугорочних, стабилних, добро плаћених) послова. Осим у пољопривреди, запослена рурална радна снага више је ангажована у прерађивачкој индустрији (16,3%), трговини на велико и мало (9,5%), грађевинарству (6%). Недовољна развијеност јавних сервиса и сектора услуга у руралним подручјима разлог је малог броја радних места у тим делатностима, па је њихова ниска заступљеност у укупној запослености очекивана.

Незапосленост је још један значајан структурни проблем српске пољопривреде и руралне економије. Стопа незапослености у руралним подручјима је висока (21%) и одражава проблем недостатка прилика за запошљавање. Посебно деликатну позицију на тржишту рада у руралним подручјима имају млади. Стопа незапослености младих знатно је виша у поређењу са укупном руралном радном снагом - стопа незапослености младих до 25 година троструко је већа у поређењу са просеком.

Најзначајније манифестације промена на руралном тржишту рада у Републици Србији су висока стопа незапослености, посебно млађе популације, и високе стопе трајних миграција млађе женске популације. Ове промене се одражавају на измену производне структуре пољопривреде, смањују виталне стопе руралне популације и негативно делују на економску атрактивност тих средина. Све наведено говори у прилог томе да у Републици Србији постоје „distress push” фактори („немаштином притиснути” фактори) диверсификације руралне економије, који су карактеристични за неразвијена рурална подручја и подразумевају да су сиромашни слојеви руралне заједнице приморани да траже запослење ван газдинства као стратегију свог опстанка.

в) Поседовна структура и тржиште земљишта

Током транзиционог периода, власничка структура пољопривредног земљишта у Републици Србији постала је врло сложена: од микрофарми у власништву сиромашних сељака или наследника враћеног земљишта, преко малих породичних пољопривредних и мешовитих фарми, до великих поседа, породичних или у власништву припадника транзиционе елите. Попис из 2002. године потврђује да највећи број газдинстава производи за сопствене потребе (75%), док је само 20% оријентисано на производњу за тржиште. Од укупног пољопривредног земљишта у Републици Србији (5,1 милиона ha), и пре процеса својинске трансформације, приватна својина је била доминантан облик. Од укупног обрадивог пољопривредног земљишта (4,2 милиона ha) приватна газдинства су користила 3,6 милиона ha (или 86%)⁷.

Пре процеса својинске трансформације у Републици Србији постојала су четири облика својине над пољопривредним земљиштем, и то: приватна, задружна, друштвена и државна. Око 86% пољопривредног земљишта било је у приватном власништву, а преосталих 12% у задружној, друштвеној или државној својини. У поседовној структури доминирају мала газдинства.

⁷Извор: РЗС

Дуална структура фарми постоји у северном делу земље (АПВ, Посавини и Подунављу), где је и тржиште земљиштем, посебно тржиште закупа, много активније.

Основна карактеристика промена у аграрној структури Републике Србије током транзиције јесте да су се оне одвијале на релацији претварања државне/друштвене својине у приватну, док промет земљишта између приватних власника није био изражен. Наиме, инвеститори нису откупљивали приватне поседе, ситна сељачка газдинства, већ велика имања са пратећом инфраструктуром, механизацијом и објектима. Приватни посед није био предмет значајнијих трансакција у којима би учествовао велики, екстерни капитал акумулисан ван пољопривреде. Анализа промене поседовне структуре током транзиционог периода онемогућена је услед логички непоузданих резултата Пописа пољопривреде 2002. године. Поузданији индикатор су резултати АЖС 2002. и 2007. године, који су наведени у табели Регионалне карактеристике руралних подручја Републике Србије. Иако овим подацима није обухваћен период у коме је дошло до најинтензивнијих промена у поседовној структури након повраћаја одузете земље и приватизације друштвених/државних имања, они су довољно индикативни да укажу на основни тренд промена - јачање дуалне структуре фарми. Промене у структурним карактеристикама пољопривредних газдинстава у протеклих пет година су следеће:

1) број пољопривредних газдинстава се смањује, што је паралелно праћено њиховом поларизацијом по величини поседа;

2) структура газдинстава према величини поседа у Републици Србији указује на доминацију малих газдинстава са мало коришћеног земљишта. Резултати АЖС (2007) указују да газдинства са поседом мањим од 5 ха чине 73% укупног броја пољопривредних газдинстава. То учешће је ниже у односу на АЖС 2002 (80%) и Попис 2002 (78%), што указује да је такође аргумент поларизације поседовне структуре;

3) просечна величина пољопривредног земљишта у поседу газдинства смањена је на 4,34 ха, тј. за 6% у односу на Попис 2002, али је коришћено земљиште по газдинству повећано на близу 5 ха, што говори о активирању тржишта земљиштем.

Индикатори тржишта земљишта у Републици Србији дати су у следећој табели:

	2002.	2007.	Индекс 2007/2002.
Газдинства која дају земљиште у закуп (%)	9,2	6	65
Газдинства која узимају земљиште у закуп (%)	6,7	11,7	175
Просечна површина обрадивог земљишта по газдинству (ари)	301	336	112
Површина која се даје у закуп (ари)	220	299	136
Закупљена површина (ари)	377	513	136
Коришћено пољопривредно земљиште (ари)	329	493	150

Извор: Анкета о животном стандарду (2007).

Тенденција претварања породичних фарми у велика, комерцијална газдинства и предузећа, испољава се код газдинстава на подручју АПВ, посебно у слабо насељеним областима у којима постоји изражена тенденција старења становништва. Међутим, значајан део површина које ова газдинства користе чини земљиште узето у закуп. Улагања газдинстава у друге инпуте нису

пропорционално већа у случају када земљиште узимају у закуп. То се може објаснити неповољним економским положајем пољопривреде и недовољно структурираним тржиштем.

С друге стране, подручја Републике Србије у којима преовлађује екстензивна пољопривреда и у којима су претежно заступљени специфични типови газдинстава, испољавају двојакe тенденције у погледу поседовне структуре. Наиме, по просечној величини поседа ова подручја се значајније не разликују од националног просека, али је исто тако познато да се око трећине земљишта не користи због лошег квалитета, неприступачности, високих трошкова обраде и друго, док на другој страни цене закупа за квалитетније и боље позиционирано земљиште достижу високе вредности. Ова подручја имају већу аграрну насељеност и карактерише их израженији „притисак” на земљиште. Такође, већа је заступљеност мешовитих газдинстава и потреба за проширењем поседа је основни и најзначајнији облик њиховог реструктурирања.

2) Вертикална интегрисаност и прехранбени ланац

Модерну пољопривреду карактерише чврста повезаност и висока зависност свих сегмената агрокомплекса. Југословенски модел трансформације пољопривреде био је заснован на кооперацији као спони између индивидуалних газдинстава и крупних државних/друштвених предузећа. Вертикални интеграциони систем био је структурисан најчешће на локално/регионалном нивоу и обухватао је тржиште инпута, примарну пољопривредну производњу, прераду, дораду, пласман и услуге. Велики агроиндустријски системи имали су снажан утицај на локалну економију, монополску позицију на локалном тржишту и били су подржавани републичким и државним фондовима. Паралелно са великим агроиндустријским системима егзистирала је и мрежа других учесника у промету (накупаца, прекупаца) чије је пословање било на граници сиве економије.

Током деведесетих година, после распада великих агроиндустријских комбината, настао је десетогодишњи вакуум у институционалном и организационом уређењу тржишта пољопривредних инпута и откупу пољопривредних производа. Предуслов за ревитализацију тржишта пољопривредних производа створен је пре свега приватизацијом прерађивачких капацитета, а потом и јачањем прехранбених трговинских ланаца. Сива економија је и даље постојала, а у неким секторима (нпр. производња и прерада шећерне репе) регионална конкуренција почиње да делује и угрожава до тада комфорну позицију домаће прехранбене индустрије.

Тај сегмент структурних промена био је практично препуштен тржишним законитостима, што је у условима озбиљно девастираног привредног амбијента дословно значило стихију. Почетком деведесетих, током првих транзиционих година, деликатнији проблем било је тржиште продаје, посебно роба или сектора чији су делови система били снажно интегрисани са другим југословенским републикама. За дезинтеграцију тог система била су потребна алтернативна решења која је било тешко изнаћи у условима економске блокаде земље. Веома изражена сива економија у свим сегментима система производње хране и непостојање институционалне уређености и контроле, неповољно су деловали на структурирање нових форми пословног повезивања.

Производни ланац и финансијски аспект у производњи хране у Републици Србији релативно је добро заокружен само у деловима система који су први приватизовани и у којима постоји стабилно домаће тржиште и могућност извоза (индустријско биље, прерада воћа и поврћа, млека и др.). Домаће тржиште житарица и меса још није достигло стабилност.

д) Интересно удруживање пољопривредника

Званични подаци о броју регистрованих задруга разликују се у зависности да ли је задруга регистрована као искључиво пољопривредна, док су остале регистроване и за друге индустријске делатности. Од укупно 3.435 дефинисаних правних лица (сва лица регистрована у форми задруга и задружних савеза, али и друга правна лица која у свом називу имају речи попут „задруга” или „кооператива”, односно скраћенице: „кооп”, „коп” или „соор”), 3.067 или 89,3% су задруге, 25 или 0,7% су задружни савези, а преосталих 343 или 10,0% су друга правна лица која само користе неке од наведених термина у називу своје фирме. Многе од ових задруга су фиктивне (организоване су као земљорадничке задруге, а реално су власништво једне или неколико особа) и основане су само због стицања профита појединаца, па са становишта задругарства практично и не постоје.

Земљорадничке задруге у Републици Србији, према основним карактеристикама, могу се поделити на следеће групације:

1) *„Старе” земљорадничке задруге.* Углавном послују дужи низ година, поседују знатну имовину, инфраструктуру и земљиште и основни извори прихода су приходи са сопствених парцела и марже због посредовања између пољопривредника и великих прерађивачких капацитета. Њима углавном управљају запослени (менаџмент). Карактерише их врло велики број задругара који нису укључени у процесе одлучивања у задрузи. Неке су врло успешни привредни субјекти, али већина се због великог броја запослених и неадекватног менаџмента налази у врло лошој финансијској ситуацији;

2) *„Директорске или приватне” задруге.* Бројни појединци искористили су недефинисаност Закона о задругама („Службени лист СРЈ”, бр. 41/96 и 12/98 и „Службени гласник РС”, бр. 101/05 и 34/06) и свој циљ за акумулацијом профита остварили кроз формирање земљорадничких задруга. Карактерише их врло мали број чланова (често само законски минимум од 10 оснивача), а често су затворене за пријем нових чланова. Чланство углавном чине чланови уже и шире породице, а дефинитивно се не може говорити о спровођењу међународних задружних принципа. Сама организациона структура задруге на тај начин је послужила појединцима за акумулирање профита и лично богаћење, при том нарушавајући већ пољуљани углед и реноме задруге као облика организовања пољопривредника;

3) *„Донаторске” задруге.* Почев од 2000. године, бројне међународне организације почеле су да раде на територији Републике Србије. У фокусу оних којима је пољопривреда и рурални развој једна од основних делатности, често је био рад на едукацији пољопривредника о потреби и значају удруживања. Као продукт рада тих организација основано је мноштво земљорадничких задруга, али без стварне свести пољопривредних произвођача о правима и обавезама које из тог акта проистичу. Разлог за оснивање тих задруга биле су заправо донације, углавном у виду опреме и механизације за производњу. Ове задруге су, најчешће, након завршетка донаторских пројеката биле напуштене и сваки даљи

рад на подизању капацитета задруге бивао је прекинут. Врло је мали број оних које данас повећавају број чланова и успешно послују, углавном су остале на нивоу оснивача, са врло малим или никаквим прометом преко рачуна и за већину њих би се са сигурношћу могло рећи да су само фиктивно функционалне;

4) *„Праве” задруге*. Настале су на иницијативу пољопривредника који су истински пронашли заједнички интерес у удруживању и заједничком наступу на тржишту. Број чланова и промет су им у порасту и многе од њих данас врло успешно послују. Основне одлуке доносе задругари, а директори и запослени руководе пословањем у складу са стратешким циљевима које су оснивачи дефинисали. Ове задруге су „здрово ткиво” које може бити замајак даљег развоја задругарства у Републици Србији.

Глобални проблеми са којима се суочавају земљорадничке задруге у Републици Србији јесу:

1) *неадекватна законска регулатива*. Закон о задругама на врло застарео начин уређује ову област. Законски регулисана једнакост у улозима задругара често је препрека за започињање већих инвестиција. Задругама је онемогућено да у складу са интересима задругара као оснивачи формирају друга привредна друштва, а зарад даљег удруживања и остваривања циљева задругара кроз увећање активности и проширење пословања. Монопол над вршењем задружне ревизије имају задружни савези;

2) *непостојање мера фискалне политике и других видова подршке задругама као специфичном облику пословања*. Због несагледавања бројних предности које имају задруге као пословни облик којему основни циљ није профит већ остваривање интереса удружених пољопривредника и повећање профита појединачних пољопривредника, не постоје мере пореских олакшица и других видова „фаворизовања” задруга у односу на друга привредна друштва. Овакви видови подршке редовна су појава у аграрно развијеним европским земљама. Државе су препознале и бројне социо-економске аспекте удруживања и као такве увеле су бројне олакшице у пословању земљорадничких задруга;

3) *мали обртни капитал и немогућност аплицирања за кредитна средства*. Младе задруге често имају врло мали обртни капитал и због тога потпадају у „вазални” однос са великим добављачима или прерађивачима, услови трговања су често неповољни и самим тим пољопривредници губе даљи интерес за пословање преко задруга. Због врло мале имовине (немогућност полагања хипотеке као инструмента осигурања враћања кредита) и немогућности добијања банкарских гаранција (неликвидност и мали промет преко рачуна), задруге остају ускраћене за могућност узимања кредита за обртни капитал или за инвестириње у унапређење инфраструктуре за заједнички наступ на тржишту;

4) *непознавање основних задружних начела*. Врло често пољопривредници нису упознати са основним начелима устројства задруге као инструмента за остваривање заједничких интереса. Лоша историјска конотација самог појма задруга и задругарство доприносе томе да код пољопривредника постоји неповерење и анимозитет ка организовању и удруживању у задруге;

5) *лоши капацитети управљања у задругама*. Задруге често имају мали број чланова, низак ниво промета и нису у могућности да ангажују професионалне менаџере који би значајно унапредили пословање задруга. Управљање задругом често преузимају сами задругари који нису образовани у домену савремених финансијских и економских токова и не могу на адекватан

начин, правовремено, да одговоре на све изазове које задругама намеће тржиште. Због стагнације пословања задруга, место на тржишту освајају приватна предузећа која агресивном инвестиционом политиком, савременим маркетингом и великим капиталом, представљају велику и нелојалну конкуренцију земљорадничким задругама.

Велики број газдинстава са малим поседом и са великим бројем уситњених и географски одвојених парцела представља једну од основних препрека за развој савремене и конкурентне пољопривреде. Место и опстанак малих и средњих газдинстава на тржишту већ сада се доводи у питање. Удруживање пољопривредника у задруге управо је један од кључних начина да се превазиђу ови проблеми. Са становишта руралног развоја, удруживање је један од основних, ако не и најважнији предуслов за опстанак малих и средњих газдинстава у тржишним условима пословања.

Рад и мере подршке земљорадничким задругама које је чинило МПШВ до сада, углавном су се сводили на *ad hoc* мере подршке. Ревитализација задруга, као најподеснији модел за превазилажење развојних ограничења малих газдинстава која доминирају у српској пољопривреди, модел је који би допринео успостављању стабилног тржишта и смањењу пословног ризика за произвођаче.

ђ) Рурално сиромаштво

Рурално сиромаштво једна је од основних карактеристика сиромаштва у Републици Србији. Резултати АЖС из 2007. године потврђују да је рурално сиромаштво једна од битних особености сиромаштва у Републици Србији: проценат сиромашних који живе у руралним подручјима порастао је на преко 61% у 2007. години; сиромаштво је и даље двоструко више распрострањено у поређењу са урбаним подручјима (9,8%: 4,3%), а јаз у сиромаштву руралних и урбаних подручја нарастао је са 1,6% на 2,3%, као последица мањег смањења руралног у односу на урбано сиромаштво.

Индикатори сиромаштва по типовима насеља, према РЗС методологији, дати су у следећој табели:

	Структура становништва		Проценат сиромашних		Структура сиромашних	
	2002.	2007.	2002.	2007.	2002.	2007.
Урбано	56,4	58,5	11,2	4,3	45	38,6
Рурално	43,6	41,5	17,7	9,8	55	61,4
Индекс Рурално/урбано			1,6	2,3		

Са аспекта сиромаштва, посебно су осетљиве следеће категорије руралног становништва: пољопривредници који приходе остварују искључиво од пољопривреде, старија лица и пензионери, жене и млади, као и расељена лица. Подаци АЖС из 2007. године указују на пораст руралног сиромаштва и у пољопривредно најразвијенијим подручјима (деловима АПВ), чиме оно престаје да буде феномен везан искључиво за брдско-планинска подручја.

Последица економског заостајања руралних подручја у Републици Србији је и пораст сиромаштва. Како показује последње истраживање животног стандарда у Републици Србији, сиромаштво је и даље значајније распрострањено у руралним него у урбаним срединама (9,8% према 4,3%). Штавише, разлике у сиромаштву између града и села су продубљене у периоду

између две анкете о животном стандарду (2002. до 2007) на шта указује пораст односа руралног сиромаштва према урбаном са 1,6 на 2,3. Новије истраживање сиромаштва и социјалне искључености на селу (Цвејић ет ал, 2010)⁸ је показало да се чак 4,8% домаћинстава у руралним областима Републике Србије суочава са све три димензије сиромаштва (и са финансијским сиромаштвом и са материјалном депривацијом и са условима депривације у насељу). Већем ризику од сиромаштва и социјалне искључености су изложена пољопривредна домаћинства и самачка домаћинства⁹.

Сиромаштво руралних подручја Републике Србије уско је повезано са великом зависношћу руралне економије од пољопривреде. Подаци показују да запослени у пољопривреди чине близу половине (47%) запослених испод линије сиромаштва, као и да је мали проценат (8,5%) пољопривредника међу најбогатијима. Основни узроци сиромаштва пољопривредних домаћинстава могу се груписати у две групе фактора:

1) неповољне перформансе аграрне структуре - неповољна поседовна структура, неразвијено тражиште капитала и скроман људски потенцијал основни су узроци сиромаштва пољопривредних домаћинстава;

2) недовољна диверсификација дохотка и активности чланова пољопривредних домаћинстава.

Са аспекта сиромаштва, посебно је осетљива категорија газдинстава средње величине (1 до 5 ha), која су најбројнија и чија је дистрибуција по квантилима¹⁰ потрошње изузетно неуједначена. Наиме, заступљеност тих газдинстава међу сиромашнијим категоријама домаћинстава се повећава. Ове промене су последица јачања дуалне структуре пољопривреде, али и неповољног положаја газдинстава средње величине која не успевају да достигну конкурентан ниво продуктивности. Газдинства средње величине имају перформансе полунатуралне пољопривредне производње: рентирају мало земљишта, имају механизацију коју морају да одржавају, много мање од других користе најамну радну снагу, тржишни вишкови им нису много већи од газдинстава са малим поседом. Део газдинстава ове величине, посебно она са млађом радном снагом, успео је да се трансформише у комерцијална газдинства оријентацијом на радно и капитално интензивније производне линије.

Регионално посматрано, рурално сиромаштво израженије је у источним и југоисточним деловима земље, који се издвајају по неповољним демографским индикаторима, па се зато може закључити да је рурално сиромаштво уско повезано са неразвијеним тржиштем рада.

Стратегија за смањење сиромаштва је усвојена 2003. године и представља план Владе за борбу против сиромаштва, нарочито у периоду транзиције током периода приступа ЕУ. Главни стратешки правци поменутог плана, који треба да омогуће смањење броја сиромашних за половину до 2010. године: динамичан привредни раст и развој са посебним освртом на могућност запошљавања у приватном сектору, борба против новонасталога сиромаштва које је последица економског реструктурирања, рационализације државних органа, ефикасне примене садашњих и дефинисања нових програма, мера и активности

⁸ У овом истраживању финансијско сиромаштво је мерено другачијом методологијом него у АЖС. Линија сиромаштва је дефинисана као 60% медијане укупних прихода по еквивалентном одраслом, а приходи од натуралне производње нису урачунати.

⁹ Приступ жена и деце социјалним услугама у руралним областима Србије”, СеЦонС, 2010

¹⁰ Квантил је начин како се изражава сиромаштво и пореде групе становништва по потрошњи - петина од укупног контингента одређене категорије.

усмерених ка сиромашним и социјално угроженим групама (извор: тим потпредседника Владе за имплементацију Стратегије за смањење сиромаштва).

е) Физичка (комунална) инфраструктура

Физичка инфраструктура у руралним подручјима Републике Србије је запуштена и неразвијена, и као таква не доприноси расту њихове конкурентности и инвестиционе атрактивности.

Физичка инфраструктура у руралним подручјима Републике Србије дата је у следећој табели:

	РЕПУБЛИКА СРБИЈА	РУРАЛНА ПОДРУЧЈА
Инфраструктура		
Број лекара	20.303,28	8.129,44
Број телефонских прикључака	2.485.232	1.180.690
Број телефонских прикључака на 1.000 становника	331	284
Број становника/лекар	369,30	511,92

Извор: РЗС – различите публикације.

Тренутна покривеност села основном инфраструктуром је таква да 80% села има приступ основним услугама као што су: путна мрежа, струја, телефонска мрежа (фиксна и мобилна). Систем водоснабдевања, гасовод, канализација и депоније смећа много мање су заступљени у селима у Републици Србији. Комунална инфраструктура руралних подручја у Републици Србији је неразвијена, запуштена и не задовољава потребе руралне популације ни у погледу квалитета ни услужности. Према резултатима овог истраживања, рурална популација наводи да су проблеми везани за комуналну инфраструктуру за њих приоритетни, и више ранжирани и од економских проблема. Овде се првенствено мисли на систем водоснабдевања, канализацију, струјну мрежу и мрежу путева. Према истом истраживању, од почетка 2000-их инвестиције у комуналну инфраструктуру више су биле усмерене на изградњу нових и проширење постојећих система него на санирање стања. Инвестирање у изградњу новог система или проширење мреже, најчешће се одвијало у системима електронске комуникације, а најмања улагања била су у гасификацију и решења за организовано одлагање отпада. Нови комунални системи грађени су у планинском подручју, а у равничарском региону махом санирани и обнављани.

И поред великих инвестиција у области електронских комуникација, индекс расположивости мрежа електронских комуникација, као и модел за израчунавање релативног развоја и употребе информационо-комуникационих технологија у земљама који се израчунава на годишњем нивоу, за Републику Србију износи 3.51, што нас сврстава међу земље са неразвијеном инфраструктуром електронских комуникација, како у региону тако и у Европи.

Према АЖС (2007), проблеми у водоснабдевању у руралним подручјима варирају зависно од терена, локације села, као и доступних алтернатива за решавање проблема у водоснабдевању. Села која су ближа урбаним деловима постепено се прикључују на њихову централну водоводну мрежу, под условом да се организују и да плате за прикључак. Подаци показују да се села која немају приступ централном водоводу ослањају на бунаре као примарни извор воде.

ж) Социјални капитал

Социјални капитал сеоске популације је низак, без обзира о којем региону или етничкој (културној) групи се ради. Традиционални облици везивања, преко сеоских окупљања и испомагања код обимнијих пољопривредних радова губе на значају, а нови облици везивања су изузетно слабо развијени. Образованији испитаници који раде изван пољопривреде граде социјални капитал у приступу тржишту рада, док се мање образовани испитаници који раде у пољопривреди ослањају на свој социјални капитал када им је потребна помоћ.

Социјални капитал се може подстицати постепеним увођењем локалних стратегија руралног развоја (LEADER приступ), да би се стимулисало интересовање локалног становништва и њихово активно учешће, стварањем јавно-приватног партнерства у облику локалних акционих група (ЛАГ).

Да би се расположива средства за јачање руралног социјалног капитала рационално користила, потребно је интензивирати сарадњу свих потенцијалних чинилаца руралног развоја и изградити капацитете који су за то потребни на националном, регионалном и локалном нивоу. Посебно је важна добра сарадња се локалном самоуправом и оспособљавање представника локалне самоуправе који су стално запослени на питањима развоја села и пољопривреде. Такође, потребно је инсистирати на значају активне партиципације невладиног сектора и приликом заједничке имплементације различитих активности. Досадашњи интегративни приступи у локалном развоју показали су се веома корисним и утицали су на изградњу локалних капацитета, а такође су помогли Владиным агенцијама и МПШВ у креирању адекватнијих мера подршке, као и бољу евалуацију ефеката мера. Наравно, ради се само о иницијалним акцијама, а не о системски синхронизованој активности и због тога би у наредном периоду требало урадити на локалном нивоу:

- 1) валоризацију локалних људских ресурса, посебно оних до сада неукључених појединаца у планиране акције (референти за пољопривреду сваке општине, удружења грађана које нису тренутно чланови мреже за рурални развој);

- 2) процену капацитета локалних институција и појединаца који се баве неким од питања које је везано за рурални развој;

- 3) идентификацију потреба за јачањем капацитета до сада неукључених појединаца кроз иновативне тренинге;

- 4) мере директне и индиректне подршке у раду одабраних појединаца;

- 5) подстицање учешћа представника мреже за подршку руралном развоју у јачању веза између свих идентификованих појединаца и имплементацију заједничких активности.

з) Родна равноправност

Полна равноправност и пуна укљученост свих друштвених група у развојне активности на локалном нивоу изузетно су значајни за интегрисани приступ руралном развоју Републике Србије. На основу анализа о полној структури чланова домаћинстава у руралним областима, 48% чине жене, а 52% чине мушкарци. Такође, процењено је да од укупног броја жена које живе у руралним подручјима на територији Републике Србије, 13% води домаћинство, од чега је највећи проценат у АПВ (24%). Када је у питању пољопривредна

производња намењена за тржиште, 73,9% радне снаге чине мушкарци, а жене чине 26,1%. Осим тога, 46,9% жена и 53,1% мушкараца производи пољопривредне производе за своје потребе. Од укупног броја активне руралне популације 44% чине жене.

Структура популације по полу дата је у следећој табели:

	Жене (%)	Мушкарци (%)
Активна популација	44	56
Запослени	41,7	58,3
Незапослени	54,4	45,6
Неактивна популација	61,8	38,2
На социјалној помоћи	52,3	47,7
Домаћице	98,1	1,9
Студенти	54,8	45,2
Инвалиди	67,7	32,3
Остали	51,0	49,0
Лица млађа од 15 година	48,4	51,6

Извор: Монтелатици, 2008.

Економски положај жена је неповољан, а приступ услугама од значаја за јачање економске партиципације изузетно ограничен. У поређењу са сеоским мушкарцима, међу сеоским женама веће је учешће неактивних и незапослених (55% према 39% мушкараца), нешто мање учешће запослених у пољопривреди и значајно ниже учешће запослених у непољопривредним секторима (20% према 34% мушкараца). Међу запосленим женама чак 56,6% је запослено у пољопривреди. Поред тога, запосленост у пољопривреди готово у потпуности се одвија у оквиру домаћинства (тек 2% ангажованих у пољопривреди не обавља тај рад у сопственом домаћинству), где велики број жена има статус помажућег члана домаћинства, са изузетно ретким учешћем у власништву над газдинством и неравноправним учешћем у одлучивању о производњи и расподели прихода (Цвејић ет ал, 2010).

и) Биодиверзитет и животна средина

Руралне области Републике Србије поседују значајне природне ресурсе (водни ресурси, велике површине обрадивог земљишта и површине под шумама) са богатим биодиверзитетом. На целокупној територији Републике Србије (без КиМ), 66,03% чини пољопривредно земљиште. Поред 40% обрадивих површина земљишта, 21% је покривено вишегодишњим културама, а 28% преосталог земљишта је под шумама.

Важни предуслови за високу биолошку разноврсност у Републици Србији су њен географски положај, отвореност њене територије за околне регионе и услови развоја биљног и животињског света кроз историју. Територија Републике Србије обухвата пет биогеографских области: медитеранску, средњоевропску, понтску, циркумбореалну, средње-јужноевропско планинску. Процењује се да у Републици Србији постоји око 1.000 биљних заједница. Степен разноликости животињског света такође је висок. Процењује се да укупан број врста које постоје на територији Републике Србије износи 43% од укупних врста у Европи. Од животињских врста 500 представља угрожене врсте, а 600 биљних врста се такође сматра као угрожено.

У целокупном паневропском региону, па и у Републици Србији, веома разноврсна станишта различитих врста такође су се формирала вишевековним традиционалним системима бављења пољопривредом. Многа од тих станишта имају посебан значај, мада је изражена тенденција смањења биодиверзитета као последица губљења традиционалних екстензивних система бављења пољопривредом, али и као резултат интензификације производње или пак потпуног напуштања фармских пракси у неким маргиналним подручјима, односно, областима са специфичним неповољностима: велика надморска висина, лош квалитет земљишта, лоши климатски услови или области у којима је екстензиван вид бављења пољопривредом неопходан ради одговарајућег управљања земљиштем итд. Висока биолошка разноврсност је у директној вези са ниским инпутима у пољопривредној производњи у смислу мањег коришћења вештачких ђубрива, пестицида, и агротехнике.

Без обзира на то, општи утисак је да је пољопривреда у Републици Србији током последњих неколико година значајно смањила негативан утицај на природну средину. Тако се, рецимо, потрошња ђубрива смањила са 115 kg/ha у 1991. години, на 36 kg/ha у 2002. години, а због општег стања у пољопривреди такав тренд се наставља. Сходно томе, учешће пољопривредне производње у загађењу животне средине у истој мери се смањило.

Тренутно, главни проблеми због негативног утицаја пољопривреде на стање животне средине односе се на:

1) загађење земљишта због неадекватног и неконтролисаног коришћења пестицида и вештачких ђубрива и употребе загађене воде за наводњавање;

2) проблеме хемијског (углавном од нитрата) и бактериолошког загађења вода (еутрофикација) који су повезани са неконтролисаним одливом течног стајњака са сточарских фарми и тачкастим и распршеним изворима загађивања вода од пољопривреде;

3) процесе ерозије земљишта (обухваћено је 80% пољопривредног земљишта). У централним и брдско-планинским регионима преовлађује водна ерозија, док је у АПВ доминантна еолска ерозија;

4) низак ниво свести пољопривредних произвођача о неопходности заштите животне средине и коришћењу такозваних „добрих пољопривредних пракси”, односно одрживе пољопривреде која не угрожава животну средину - „High Nature Value farming” (МПШВ, 2009).

ј) Добробит животиња

Добробит животиња је фактор који знатно утиче на рурални развој. Може се поспешити развојем конкурентне сточарске производње, унапређивањем безбедности производа животињског порекла и заштитом животне средине.

Споро прилагођавање стандардима добробити животиња, као последица ниског степена свести о његовом значају и механизмима њеног остваривања и недостатка адекватних подстицаја од стране државе, негативно се одражава на доприносе које добробит животиња има по безбедност хране животињског порекла, развој конкурентности тих производа на домаћем и европском тржишту и сметња је прилагођавању наше сточарске производње европским стандардима. Овакво стање може бити проблем при усвајању GLOBAL GAP стандарда који у оквиру сточарске производње постављају врло високе стандарде у погледу добробити животиња, а чије ће незадовољавање успорити

процес извоза производа животињског порекла у земље Европске уније. Осим тога, достизање високих стандарда у области добробити животиња позитивно утиче на јачање конкурентности производа животињског порекла на домаћем и европском тржишту, а самим тим и на одржив рурални развој.

Усвајањем Закона о добробити животиња („Службени гласник РС”, број 41/09) започет је рад на изградњи система заштите добробити животиња у Републици Србији, као важан циљ одрживог развоја у области пољопривреде, утврђен Националном стратегијом одрживог развоја („Службени гласник РС”, број 57/08).

4. Рурални региони Републике Србије

Рурална подручја Републике Србије карактерише висок степен издиференцираности у погледу величине и морфологије насеља, природних услова и инфраструктурне опремљености. Разлике постоје и у погледу услова за пољопривредну производњу и развоја других привредних активности, тржишне повезаности и услова за пласман производа. Ова издиференцираност одражава се и на плану социјалног развоја, демографских трендова, привредне развијености, квалитета живота, еколошких и других особености.

При дефинисању НППР, у оквиру пројекта „Подршка програмирању руралног развоја и систему за плаћања у Републици Србији и Црној Гори” применом кластер анализе на преко четрдесет индикатора, утврђени су хомогени рурални региони Републике Србије, који у задовољавајућој мери рефлектују хетерогеност српског руралног простора.

Регионалне карактеристике руралних подручја Републике Србије, дате су у следећој табели:

Индикатори	Регион				
	Рурална подручја	Високоинтензивне пољопривредне производње и интегрисане економије	Малих урбаних економија са интензивном пољопривредом	Економије оријентисане ка природним богатствима већином у планинским деловима	Високи туристички капацитети и сиромашне пољ. структуре
Географски индикатори					
Површина, km ² , 2004.	65.952	20.229	12.642	22.278	10.803
Број насеља, 2004	3.904	471	993	1.569	871
Густина насељености (стан. по km ²)	63,10	76,83	85,93	43,40	51,32
Становништво и људски капитал					
Становништво - Попис 1991.	4.319.463	1.554.188	1.115.987	1.065.978	583.310
Становништво - Попис 2002.	4.161.660	1.554.209	1.086.278	966.770	554.403
Промена броја становника 1991–2002 (у %)	96,3	100,0	97,3	90,7	95,0
Стопа <i>Ин - оут</i> миграција	-0,14	5,81	0,43	-5,43	-7,43
Учешће становништва млађег од 15 година (%)	16,17	15,91	15,70	15,91	18,30
Учешће становништва старијег од 65 година (%)	17,49	16,29	18,33	20,33	14,28
Стопа старења	1,08	1,02	1,17	1,28	0,78
Образовна структура становништва старијег од 15 година					
% без формалног образовања	28,19	24,16	28,67	34,74	27,14

% са основном школом	26,69	26,41	25,42	27,51	28,62
% са средњом школом	36,09	41,10	36,69	27,35	36,11
% високо и више образовање	6,95	7,53	7,29	5,87	6,55
% непознато	2,07	0,80	1,94	4,53	1,59

Привредна структура

ДП/цапита	375	133	97	71	75
ДП/цапита (Србија = 100%)	273,04	96,72	70,32	51,43	54,57
Структура ДП					
% примарни сектор	32,48	33,24	30,25	38,63	24,24
% секундарни сектор	41,12	42,36	39,71	38,16	43,36
% терцијарни сектор	26,06	24,14	29,67	22,64	32,08
% јавни сектор	0,34	0,27	0,36	0,57	0,32
% Пољопривреда, ловство, шумарство и водопривреда	29,81	29,93	28,19	36,48	22,35
Продуктивност у примарном сектору (Србија = 100%)	87,38	128,42	74,00	69,00	47,00
Продуктивност у секундарном сектору (Србија = 100%)	74,93	102,00	65,00	53,00	57,00
Продуктивност у терцијарном сектору (Србија = 100%)	62,48	71,00	61,00	48,00	60,00

Запосленост

Секторска структура запослености					
% примарни сектор	32,98	30,75	32,68	36,30	34,20
% секундарни сектор	30,69	31,20	30,79	29,11	31,72
% терцијарни сектор	18,60	20,28	19,41	15,35	17,80
% јавни сектор	14,84	15,57	14,09	15,08	13,94
% непознато	2,89	2,20	3,03	4,17	2,34
Стопа активности	53,61	53,14	55,43	50,78	56,35
Стопа запослености	42,18	41,23	44,51	40,46	43,26
Стопа незапослености	21,32	22,40	19,69	20,33	23,22
Стопа незапослености жена	23,44	24,46	22,27	21,68	25,86

Пољопривреда

% Пољопривредног земљишта у укупној територији	65,30	83,29	64,34	55,03	53,95
% шумског земљишта	25,83	5,09	27,09	36,74	40,67
Структура пољоприв. земљишта					
% Оранице	62,78	87,79	60,48	47,52	25,79
% Воћњаци и виногради	5,59	1,77	11,05	6,51	7,10
% Ливаде и пашњаци	30,88	8,64	28,34	45,93	67,11
% Баре, трстици и рибњаци	0,74	1,81	0,13	0,04	0,00
Сточарство					
Говеда/100 ha обрадивог земљишта	25	15	37	24	47
Свиње/100 ha ораничног земљишта	91	80	131	84	96
Овце/100 ha пољоприв. земљишта	32	13	58	26	62
Просечна величина газдинства	3,94	3,53	3,72	4,25	4,76
Социо-економска структура газдинстава					
% Пољопривредна газдинства	19,50	21,57	19,59	15,42	23,04
% Непољопривредна газдинства	59,60	62,51	56,33	62,15	53,79
% Мешовита газдинства	17,20	13,03	19,99	18,33	19,23
% Без прихода	3,68	2,85	4,10	4,10	3,94
Продуктивност земљишта Србије = 100%	88,62	111,48	110,52	61,77	48,44
Продуктивност пољопривреде Србија = 100%	93,58	131,22	80,13	79,34	49,46

Инфраструктура

Број лекара	8.129	2.744	2.376	2.059	950
Број телефонских прикључака	1.180.690	453.065	317.522	265.271	144.832

Број телефонских прикључака на 1.000 становника	284	292	292	274	261
Број становника/лекар	512	566	457	470	584

Извор: РЗС, Богданов (2007).

На основу ових индикатора, територија Републике Србије је подељена на регионе, и то: регион високоинтензивне пољопривредне производње и интегрисане економије, регион малих урбаних економија са интензивном пољопривредом; планински регион, са економијом базираном на природним богатствима, регион високог туристичког потенцијала са сиромашном пољопривредном структуром. Наведени региони могу бити искоришћени као полазна тачка за креирање локалних стратегија.

Рурални региони Републике Србије дати су у Прилогу I. - Рурални региони Републике Србије, који је одштампан уз овај програм и чини његов саставни део.

5. Утврђивање и спровођење политике у области пољопривреде и руралног развоја Републике Србије

а) Субјекти који имају утицаја на политику руралног развоја

Успостављање одрживих институција, правила и политика који гарантују равнопараван приступ капиталу (пре свега земљишту, води, шумама), технологијама, тржишту роба, финансијском тржишту и другим сервисима и који допуштају руралном становништву партиципацију у одлучивању, предуслов су ефикасног и одрживог трансформисања руралних подручја. Модерне концепције руковођења локалним и руралним развојем захтевају промене традиционалних организационо-управљачких структура и веза, где држава своје надлежности дели са великим бројем партнера. Ради успостављања таквог амбијента потребно је обезбедити:

1) легални оквир за адекватну интеракцију међу свим партнерима. Јавна партиципација захтева адекватан законски оквир. Држава има право да креира законе и програме/активности којима би успоставила такве односе;

2) једнак приступ ресурсима и информацијама за све кључне учеснике. Овај критеријум мора се поштовати на нивоу централне власти (министарстава) и вертикално подређених институција и других потенцијалних партнера;

3) поверење међу партнерима (и у државу и њене институције) и креирање демократске атмосфере за интеракцију различитих учесника транспарентним системом одлучивања и контроле. Држава мора преузети улогу медијатора при успостављању интеракције између нових актера-партнера, како би се постигао фер амбијент у процесу одлучивања и једнака корист свих група од активности руралног развоја. Искљученост појединих група и категорија најчешће је последица неравноправне расподеле моћи при одлучивању;

4) хоризонтално и вертикално прослеђивање одговорности другим агенцијама, партнерима и доносиоцима одлука. При томе се мора имати у виду њихова оспособљеност да у том процесу учествују - држава се не може сасвим повући из тог процеса а да им претходно не помогне да се оспособе да преузму одговорност у свим оним аспектима којима је претходно она руководила.

Субјекти који имају утицаја на политику руралног развоја дати су у следећој табели:

Назив институције	Тип утицаја на државну политику	Партиципација у стратешком одлучивању
Министарства		
МППШВ, Сектор за рурални развој	Доносилац одлука	Висока
МЕРР, Сектор за регионални развој	Доносилац одлука	Средња
МЕРР, сектор за туризам	Доносилац одлука и имплементатор	Висока
МФ, Сектор за донацију и развојну помоћ	Доносилац одлука	Ниска
Министарство за рад и социјалну политику	Доносилац одлука	Ниска
МДУ и ЈС, Сектор за локалну самоуправу	Доносилац одлука	Висока
Националне агенције и институције		
Агенција за МСП	Имплементатор	Средња
Агенција за развој инфраструктуре	Имплементатор	Ниска
Фонд за развој РС	Имплементатор	Ниска
Национални инвестициони програм	Финансирање	Ниска
Тим за имплементацију стратегије за СС	Имплементатор	Висока
Научне институције		
Институт за агроэкономију	Социјални партнер, појединачна партиципација експерата	Висока
Пољопривредни факултет Универзитета у Београду		
Депарتمان за АЕ и руралну социологију, Пољопривредни факултет Универзитета у Новом Саду	Социјални партнер, појединачна партиципација експерата	Средња
Институт за примену науке у пољопривреди	Социјални партнер	Ниска
Институт за економику пољопривреде, Београд	Социјални партнер	Ниска
Остали (национални ниво)		
Привредна комора	Социјални партнер са великим утицајем на државну политику	Ниска
Задружни савез Србије	Социјални партнер	Ниска
Туристичка организација Србије	Социјални партнер, имплементатор	Средња

Извор: Богданов Н. (2007): „Мала рурална домаћинства у Србији и рурална непољопривредна економија”, УНДП, Београд

Развијеност институционалног оквира директно утиче на приступ руралног становништва физичком капиталу, финансијским и другим сервисима, технологијама и тржишту, чиме опредељује бенефит од производње која је настала коришћењем тог капитала и услуга. На тај начин јавне институције и њихова „правила игре” практично опредељују алокацију ресурса, дефинишу регулаторни оквир и имплементационе механизме, делујући на динамику и интензитет прилагођавања руралног становништва тржишној економији и одрживом развоју.

У погледу промена у институционалном уређењу аграрног сектора у Републици Србији у периоду од 2000. до 2008. године, може се рећи да су се оне одвијале споро, без континуитета у започетим процесима, и да нису биле праћене довољним напорима на подизању људског потенцијала који би требало да спроведе сложене реформске захтеве. Вишегодишње мешање надлежности републичких и савезних институција умногоме је успоравало институционалне промене у сектору, наиме, преношење надлежности у области пољопривреде са

савезног на републички ниво потпуно је окончано тек 2004. године. До формирања државне заједнице СЦГ (2003. године) паралелно су функционисала Министарства пољопривреде СРЈ и РС. Успостављањем државне заједнице СЦГ, Министарство пољопривреде на савезном нивоу је угашено, а део надлежности које је оно имало (санитарна контрола, извозни подстицаји и др.) прерасподељен је између Савезног Министарства привреде и унутрашње трговине (које је наставило да функционише) и Министарства пољопривреде РС. Раздвајањем Републике Србије и Црне Горе све ингеренције у сектору преузело је МПШВ. Други разлог споре институционалне трансформације може се тражити у честим променама владајућих структура у МПШВ. Стратешка и програмска одређења реформских влада само делимично су се мењала услед објективних промена макроекономског амбијента. Осим тога, неизвесност у погледу приступања ЕУ и СТО, неповољно је утицала на динамику прилагођавања захтеваним стандардима и процедурама.

б) Мрежа за подршку руралном развоју

МПШВ формирало је мрежу за подршку руралном развоју, коју чине петнаест регионалних центара на подручју Републике Србије. Преко ових канцеларија грађани који живе у руралним срединама могу да буду информисани и упознати са изменама закона и уредбама у области пољопривреде и руралног развоја које спроводи МПШВ, јер је крајњи циљ постојања ових канцеларија развој и унапређење пољопривреде, стварање бољих услова живота и рада у руралним срединама и искорењивање сиромаштва у тим срединама. Мрежа за подршку руралном развоју подржава развој руралних подручја, односно села и становништва у њима путем пројектних и специфичних циљева.

Пројектни циљеви јесу:

- 1) јачање постојећих и развијање нових потенцијала за рурални развој;
- 2) организовање ефикасног и правовременог прикупљања информација од кључне важности за програмирање мера руралног развоја и праћење ефеката мера;
- 3) побољшање вертикалног и хоризонталног протока информација;
- 4) идентификација локалних актера и подршка локалним/регионалним иницијативама за рурални развој;
- 5) унапређивање услова за развој руралних подручја Републике Србије, повећање квалитета живота у њима, као и стварање предуслова за отварање нових радних места.

Специфични циљеви јесу:

- 1) обезбеђивање приступа информацијама од значаја за руралне средине о политици развоја пољопривреде и села, као и о другим државним и европским политикама од значаја за рурално становништво;
- 2) идентификовање и промовисање примера добре праксе и успешних иницијатива широм Републике Србије и шире у Европи и свету генерално, ради стицања знања и подстицања креативности и нових идеја за искоришћавање и развој постојећих потенцијала за рурални развој на локалном нивоу;
- 3) обезбеђивање пуне равноправности свим руралним областима у држави у погледу коришћења расположивих средстава из државног буџета;
- 4) обезбеђивање сталног усавршавања чланова мреже и унапређење система њеног функционисања кроз разноврсне едукације у области

методологије рада и спровођење појединих пројеката од националног и регионалног значаја.

в) Пољопривредне стручне службе

Пољопривредна стручна служба има важну улогу у унапређењу општег знања и примени одговарајуће технологије гајења биљака и животиња, менаџменту производње, стандарда и регулатива ЕУ на одабраним и другим пољопривредним газдинствима, у едукацији пољопривредних произвођача давањем препорука и стручних савета, организовањем семинара, радионица и издавањем стручних публикација, као и низом других активности којима се омогућава унапређење пољопривредне производње.

Саветодавне услуге у пољопривреди у Републици Србији традиционално су пружале пољопривредне службе Републике Србије (организоване у форми института, завода и станица), које су до 2009. године функционисале су у друштвеном сектору, уз координацију Института за примену науке у пољопривреди (ИПН) и експерата из пољопривредних задруга и прехрамбено-прерађивачке индустрије.

Око 225 саветодаваца је запослено у 35 пољопривредних служби које је за послове саветодавства финансирало МПШВ и Покрајински секретаријат за пољопривреду, водопривреду и шумарство.

Пољопривредне стручне службе су 2009. године промениле правни статус и из форме друштвених предузећа прешле у друштва са ограниченом одговорношћу, чији је оснивач Влада.

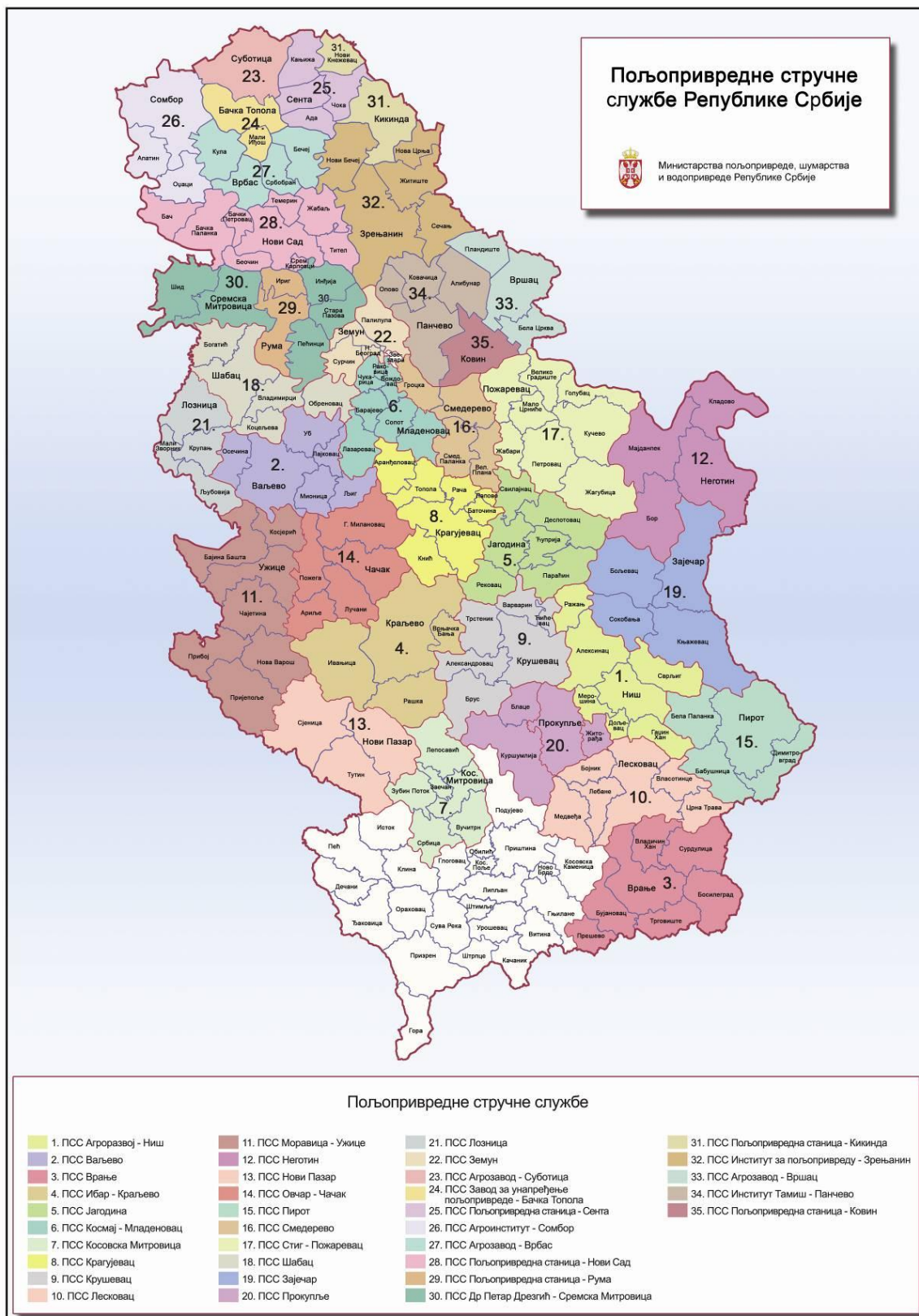
Такође, саветодавне услуге пружају приватна лица, међутим тај вид пружања саветодавних услуга може да приушти само ограничен број пољопривредних произвођача, с обзиром на то да приватни саветодавни сектор своје услуге наплаћује, за разлику од државног где су саветодавне услуге бесплатне за све кориснике. Начин дугорочног финансирања саветодавних услуга у пољопривреди још није јасно дефинисан. У будућности, мрежа приватних пољопривредних саветодаваца могла би да има значајну улогу на конкурентном тржишту пружања саветодавних услуга пољопривредним произвођачима. Већина пољопривредника у овом тренутку нема довољно финансијских средстава да плати саветодавне услуге.

Основни постулати пољопривредне стручне службе, односно њеног саветодавног дела, дефинисани су кроз циљеве и активности. Општи циљеви рада су подизање општег нивоа знања и информисаности пољопривредних произвођача ради:

- 1) повећања прихода на газдинствима;
- 2) оспособљавања пољопривредника за успешније управљање газдинством;
- 3) помоћи при решавању проблема у вези са производњом, економским и организационим питањима у вези са развојем газдинства;
- 4) усмеравања руралног развоја локалне заједнице;
- 5) очувања природних ресурса и животне средине (одрживи развој);
- 6) усмеравања и усклађивања производње са захтевима тржишта, као и развоја предузетништва у пољопривреди и на селу;
- 7) подстицања у стварању организација пољопривредних произвођача.

Консолидација саветодавства очекује се применом Закона о обављању саветодавних и стручних послова у области пољопривреде („Службени гласник

РС”, број 30/10), као и доношењем подзаконских аката који се односе на услове и начин обављања саветодавних послова у пољопривреди.

*2) Министарства, агенције Владе и регионалне институције,
агенције и фондови*

Према Закону о министарствима („Службени гласник РС”, бр. 65/08, 36/09 и 73/10), Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде (МППШВ) надлежно је за рурални развој. Сектор за рурални развој у оквиру МППШВ бави се политиком руралног развоја у оквиру развоја стратегија и програма пољопривреде и руралног развоја са циљем да се приступи ЕУ, али такође брине и о социјалним аспектима и аспектима животне средине у руралним областима.

ЕУ је успоставила Инструмент за претприступну помоћ (IPA) путем Уредбе Савета (ЕЗ) 1085/2005. Према Уредби о спровођењу IPA (ЕЗ) 718/2007, земља корисник треба да обезбеди систем управљања, праћења и контроле вишегодишњег програма, уз јасну поделу дужности и треба да успостави органе и тела који ће бити задужени за ефикасно и ефективно спровођење.

Спровођење ИПРР, уколико би Република Србија стекла статус земље кандидата, захтевало би успостављање оперативне структуре за спровођење Националног програма за рурални развој (IPARD програм који би се финансирао из ИПА и националних фондова) која би се садржала из два дела: Управљачко тело (Managing authority) и Платна агенција (Paying agency).

Сектор за рурални развој се припрема да постане тело које ће управљати IPARD фондовима (Managing Authority) на основу Закона о пољопривреди и руралном развоју („Службени гласник РС”, број 41/09). Осим тога, правила ЕУ о управљању IPARD фондовима налажу и успостављање Агенције за плаћања и Одбора за мониторинг (Monitoring Committee). Ауторизација система треба да буде завршена у што краћем року јер се очекује да ће Република Србија добити статус кандидата, а самим тим ће добити приступ претприступним фондовима ЕУ. Систем за имплементацију IPARD фондова захтева и стварање децентрализованих структура за рад са локалним руралним заједницама.

У оквиру МППШВ, Сектор за рурални развој је одговоран за спровођење постојеће политике руралног развоја. У оквиру тог сектора, Одсек за планирање и праћење руралног развоја спроводи главне функције које се тичу програмирања за политику руралног развоја.

Министарство економије и регионалног развоја (МЕРР) има програме регионалног развоја који на основу критеријума не/развијености општина фаворизују слабије развијене општине које би се по правилу могле окарактерисати и као претежно руралне. И поред могућности да програми експлицитно намењени регионалном развоју буду усклађени са програмима руралног развоја, поставља се концептуално питање разлике између програма регионалног и руралног развоја и погледа на та два концепта, из уже гледано, националног контекста, или шире гледано, процеса придруживања ЕУ у којој ови концепти развноправно коегзистирају. Програми, циљеви и активности сектора унутар министарства, посебно Сектора туризма, играју значајну улогу и имају велики утицај на рурални развој и руралну популацију.

Министарство финансија је једно од првих министарстава за које је потребно обезбедити адекватно препознавање мултисекторске димензије концепта руралног развоја и неопходности координације средстава и институција које имплементирају програме руралног развоја. Осим тога, оно је кључно за обезбеђивање финансијске помоћи из иностранства. Са аспекта руралног развоја, посебно је важно да се у оквиру овог министарства

процесуирају ЕУ фондови подршке руралном развоју и управљање програмима прекограничне, транснационалне и регионалне сарадње.

Министарство животне средине и просторног планирања. Са аспекта руралног развоја, посебно су значајни послови овог министарства у односу на систем заштите и одрживог развоја природних богатстава, односно ресурса (ваздуха, вода, земљишта, минералних сировина, шума, риба, дивљих биљних и животињских врста), и у вези са тим развој одрживог туризма. Расположиве информације указују на потребу већег ангажовања и укључивања овог Министарства у рурални развој убудуће.

Министарство омладине и спорта је уочило потребу да се ангажује у руралним подручјима, где су надлежности овог министарства значајне, пре свега због поменутих демографских карактеристика руралног подручја, као што су старење становништва, миграција младих, незапосленост, лоша образовна структура. Доношењем Акционог плана за спровођење Националне стратегије за младе за период од 2009. до 2014. године („Службени гласник РС”, број 7/09), утврђени су циљеви, мере, активности и индикаторе који су специфични за руралне средине, који се реализују у складу са утврђеним надлежностима. Министарство омладине и спорта, у пројектима које спроводи са удружењима и омладинским организацијама, а који су усмерени на реализацију циљева Националне стратегије за младе, као један од критеријума за одобравање пројеката, наводи да исти подстичу омладински активизам у недовољно развијеним срединама.

Министарство за телекомуникације и информационо друштво. У оквиру многобројних надлежности овог министарства основни правци развоја електронских комуникација и у руралним областима, дефинисани су Стратегијом развоја електронских комуникација у Републици Србији од 2010. до 2020. године („Службени гласник РС”, број 68/10), која указује на потребу увођења пилот пројеката ради повећања доступности мрежа електронских комуникација. Ови пилот пројекти представљају основу за обезбеђивање широкопојасног приступа путем оптичких, бежичних и сателитских мрежа до свих корисника у Републици Србији. Доступност инфраструктуре електронских комуникација, омогућиће свим корисницима приступ сервисима електронске управе и другим апликацијама које могу значајно утицати на раст привредног развоја, тако да он буде конкурентан на нивоу региона и ЕУ.

Поред наведеног у оквиру делокруга рада овог министарства, потребно је напоменути да развоју руралних подручја у Републици Србији значајно доприноси обезбеђење одрживости обављања поштанских услуга из домена универзалне поштанске услуге. С тим у вези, сви корисници остварују право на квалитетну универзалну поштанску услугу која се континуирано обавља на целој територији, по приступачним ценама.

Министарство рада и социјалне политике својим политикама и стратегијама деловања усмерено је и на рурална подручја и руралну популацију, пре свега у домену популационе политике (старење становништва, негативне стопе прираштаја, висока концентрација избегличког и расељеног становништва). Посебно треба имати у виду деловање Фонда за социјалне иновације у контексту подршке процесу развоја и реформе система социјалне заштите, као и примену PROGRESS програма, који је финансирала ЕУ, а који садржи компоненте социјалне инклузије и запошљавања. У Стратегији развоја социјалне заштите („Службени гласник РС”, број 108/05) се не користи термин: „рурални развој” (нити сродни изрази као нпр. сеоско, пољопривредно) као

један од приоритета, нити се користи термин који би упућивао да се стратегија у било ком делу односи на рурална подручја. У наведеној стратегији се користе термини „локално”, „регионално” и сл. Истовремено, с обзиром на светску економску кризу чије се последице још више осећају у неразвијеним подручјима Републике Србије, ово министарство је покренуло акцију „Солидарност” да би идентификовало грађане којима је та помоћ најпотребнија. Резултати ове кампање могу у великој мери да допринесу фокусирању МПШВ у области руралног развоја.

У постојећим стратешким документима Министарства просвете, не помиње се рурална популација као један од приоритета, нити се сагледава институционални значај овог министарства у контексту руралног развоја али је у поступку припрема *Праваца развоја и стратегије образовања* у којима би требало адекватно обрадити и проблематику сталног образовања руралне популације и значај средњих пољопривредних школа као додатну могућност за стручно обучавање руралне популације, као и значај очувања основних школа у руралним подручјима кроз сагледавање њихове мултифункционалности. Министарство просвете, у оквиру својих надлежности везаних за ученички и студентски стандард, даје подршку образовању ученика и студената из руралних подручја.

Министарство здравља је на основу Плана мреже здравствених установа, норматива и стандарда извршило организацију здравствене службе тако да она буде доступна свим грађанима, али се здравствена заштита у руралним подручјима остварује у смањеном обиму и садржају у односу на оне који се пружају у градским срединама.

Министарство културе настоји да створи нови културни амбијент и понуду, и оствари потребан оквир за постизање услова за развој уметничког стваралаштва и заштиту свих облика културног наслеђа, а такође и деловање јавног, приватног и невладиног сектора. У оквиру својих надлежности, Министарство културе подржава најквалитетније пројекте са територије читаве Републике Србије, у свим областима уметничког и културног стваралаштва и културног наслеђа, као и пројекте свих народа и етничких мањина који ту живе. Исто тако, ово министарство настоји да оствари квалитетну међународну сарадњу, како са земљама из региона и Европе, тако и из читавог света. Све те активности могу у великој мери да допринесу и руралном развоју, подстицањем уметничког стваралаштва и заштитом и коришћењем културног наслеђа кроз одрживи развој.

Министарство за инфраструктуру обавља послове државне управе у области железничког, друмског, водног и ваздушног саобраћаја. Имајући у виду стање инфраструктуре у Републици Србији уопште, а посебно тешку ситуацију у руралним подручјима, деловање овог министарства има изузетан значај.

Министарство за науку и технолошки развој. У контексту руралног развоја, посебно су значајне инвестиције у капиталну опрему за научна истраживања којима се јачају капацитети за истраживања у пољопривреди, технолошке иновације, учешће у Седмом оквирном програму и други међународни програми и пројекти.

Министарство за државну управу и локалну самоуправу кључна је институција за децентрализацију надлежности и успостављање аутономије локалне самоуправе. Улога јединица локалне самоуправе у руралном развоју је веома велика са становишта стварања повољних услова, на нивоу локалне самоуправе, за развој и подизање конкурентности пољопривредних газдинстава,

заштиту животне средине, диверсификацију економских активности на селу као за развој руралне инфраструктуре.

Министарство за Национални инвестициони план замишљено је као покретач привредног развоја Републике Србије, снажна полуга за јачање економије, раст друштвеног производа, раст инвестиција и извоза, смањење незапослености и побољшање животног стандарда. Ови приоритети Владе могу се постићи само већим инвестицијама у саобраћајну и енергетску инфраструктуру, здравство, образовање, науку и друге области које доприносе привредном развоју. Адекватним координисањем политика и програма Министарство за Национални инвестициони план ће омогућити повећање конкурентности привреде, равномернији регионални развој, смањење сиромаштва и бољи стандард свих грађана. Иако амбициозно замишљен, Национални инвестициони план (НИП) је пре свега финансијски механизам који редистрибуира средства. У јеку светске економске кризе, средства планирана за Национални инвестициони план (НИП) знатно су смањена.

Национална агенција за регионални развој је правни следбеник Републичке агенције за развој малих и средњих предузећа и предузетништва. Национална агенција за регионални развој основана је на основу Закона о регионалном развоју („Службени гласник РС”, бр. 51/09 и 30/10) и један је од носилаца политике регионалног развоја. Циљ ове агенције је координација рада регионалних развојних агенција. Национална агенција за регионални развој учествује у спровођењу политике регионалног развоја кроз припрему, спровођење и надгледање развојних докумената и пројеката. Поред Националне агенције за регионални развој, постоји и мрежа од 15 регионалних агенција која покрива 85% територије Републике Србије.

Агенција за страна улагања и промоцију извоза (СИЕПА) помаже српским предузећима да извезу своје производе и услуге и постану конкурентнија на страним тржиштима. С друге стране, промовисањем могућности за улагања и пружањем помоћи страним инвеститорима да започну пословање у Републици Србији, активно ради на отварању нових радних места, покретању домаће привреде, трансферу технологија и преношењу нових знања и вештина. Агенција успешно функционише као посебна организација Владе и све услуге које пружа су бесплатне. Ради повећања извоза организује наступ српских предузећа на најпрестижнијим међународним сајмовима и помаже при успостављању пословних контаката и упознавању са актуелним трендовима у различитим индустријама. Такође, Агенција организује посете страних предузећа која су заинтересована да нађу пословне партнере у Републици Србији и са њима остваре различите видове сарадње. СИЕПА активно пружа финансијску помоћ домаћим предузећима за реализовање маркетиншких активности усмерених ка страним тржиштима, увођење система квалитета и опште унапређење њихове конкурентности. Организовањем семинара, тренинга и курсева, Агенција помаже домаћим извозним предузећима да напредују како би на најбољи начин искористила пословне шансе на страним тржиштима и остварила максималне резултате.

Регионалне институције, агенције и фондови дати су у следећој табели:

Назив институције	Тип утицаја на државну политику	Партиципација у стратешком одлучивању
Регионални ниво		
Секретаријат за пољопривреду АПВ	партнер централне власти; доносилац одлука (за сопствене програме)	Висока
Покрајински секретаријат за локалну самоуправу и међуопштинску сарадњу	партнер централне власти	Средња
Покрајински секретаријат за привреду	партнер централне власти; доносилац одлука (за сопствене програме)	Висока
Регионалне агенције и фондови		
Фонд за развој Војводине	имплементатор	Ниска
Регионални задружни савези	социјални партнер	Ниска
Регионалне развојне агенције	Припрема и спровођење развојних докумената и локалних развојних планова	Средња
Регионалне привредне коморе	социјални партнер са великим утицајем на државну политику	Ниска

д) Финансијске институције

Финансијски капитал руралних подручја у великој мери зависи од развијености финансијског тржишта и његове доступности руралном становништву. Успостављање ефикасних финансијских институција и кредитних механизма прилагођених специфичним потребама руралног становништва и пољопривредне производње, предуслов су за активирање развојних потенцијала руралних подручја. Значајан помак у развоју руралног финансијског тржишта у Републици Србији учињен је 2005. године увођењем пољопривредних кредита са каматним стопама које су бенефициране средствима аграрног буџета. Последњих година, поједине пословне банке одобравају специјализоване кредитне линије намењене пољопривреди. Осим тога, програми развојних фондова усмерени су на подстицање улагања у неразвијена подручја, МСП, агроиндустрију и сличне намене, чиме су повећане могућности активирања руралних потенцијала.

Финансирање регионалног/руралног развоја је у надлежности:

- 1) Фонда за развој Републике Србије;

- 2) специјалних фондова из државног буџета (Канцеларија за одрживи развој недовољно развијених подручја, укључујући и пољопривредни буџет);
- 3) Фонда за развој АПВ;
- 4) Фонда за развој пољопривреде АПВ;
- 5) Национална агенција за регионални развој;
- 6) Агенције за развој инфраструктуре;
- 7) Националног инвестиционог плана;
- 8) локалних фондова (општински фондови за развој пољопривреде).

ђ) Удружења грађана

Генерално, улога УГ у руралном развоју значајно варира у појединим земљама, а у неким земљама УГ мрежа ефикасно излази у сусрет потребама руралног становништва и артикулише их у различите форме својих активности. У другим земљама њихов утицај и препознатљивост у руралним заједницама минорни су због малих капацитета и лоше повезаности. Сектор УГ је у транзиционим земљама углавном активно укључен у процес руралног развоја као партнер социјално угрожених категорија становништва и у активностима везаним за заштиту животне средине.

Активности УГ сектора везане за економски развој у Републици Србији почеле су током деведесетих година, кроз програме хуманитарне помоћи избеглицама. Њихови пројекти проширили су се потом на развојну помоћ и подршку сиромашнијем локалном становништву, чиме је била обухваћена и рурална популација. Иако већина УГ и даље зависи искључиво од страних донација и фондова који финансирају њихове активности, оне данас сарађују и са локалним властима и са државним институцијама. Државна администрација све више их третира као значајне partnere, поготово у реализацији програма социјалне помоћи и смањења сиромаштва.

У области руралног развоја УГ су активна у области заштите животне средине и промовисања културно-историјског наслеђа, едукацији и социјалним проблемима. Иако се многа УГ декларишу као релевантне за рурални развој, мало их је са конкретно имплементираним пројектима у тој области. Рурално становништво их не препознаје као своје релевантне partnere, јер није довољно упознато са њиховим иницијативама и пројектима.

6. Анализе најважнијих сектора у пољопривреди

а) Секторска анализа - млекарство

Значај и основни трендови

Производња млека у Републици Србији једна је од најважнијих пољопривредних грана била у прошлости, а сада и у будућности такође би требало да буде окосница пољопривреде и руралног развоја Републике Србије као дела Заједничке аграрне политике ЕУ. Значај овог сектора огледа се у томе што је производња млека:

- 1) један од сектора са највећом вредношћу примарне производње од преко 500 милиона евра годишње, који се додатно знано увећава прерадом;
- 2) сектор који обухвата преко 280 хиљада произвођача и тиме значајно доприноси руралном развоју Републике Србије;

3) сектор који је услед количински и нутритивно значајне потрошње важан за прехранбену сигурност земље;

4) сектор који је најзахтевнији по стандардима које треба испунити приликом приступања ЕУ и зато може бити једна од највећих препрека прикључењу пољопривреде Републике Србије ЗПП;

5) сектор у којем Република Србија има знатне потенцијале за даљи развој.

Тржишни ланац производње млека

У сектору производње, прераде и пласмана млека и млечних прерађевина, и поред подстицаја током протеклих година преко тржишних и мера руралног развоја, ситуација је незадовољавајућа.

Новчано издвајање из агарарног буџета за мере у млекарству (у милионима РСД)						
Мере/ година	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.
Тржишне мере	3.078.	3.194	2.348	1.406	1.294	402
Структуралне мере	-	121	144.5	-	10,1	569

Тржишне мере – премије за млеко, извозне субвенције

Мере руралног развоја – подршка подизању млекарских фарми, набавка опреме (лактофриза и музика)

Обезбеђивање инпута

Конкурентност у производњи млека у великој мери зависи од могућности приступа ценовно и квалитетно конкурентним инпутима сточне хране и квалитетних млечних грла и инпута везаних за хигијену у производњи и преради.

Унапређење исхране млечних крава

Исхрана млечних крава у Републици Србији претежно се заснива на исхрани концентрованом храном (4%), силажом и кабастом храном (72%) и испашом (24 %).

Немогућност значајнијег коришћења испаше и производње засноване на комбинованој или исхрани силажом и кабастом храном карактеристична је за производњу млека у Републици Србији.

Иако постоји знање о оптималним решењима исхране, која су профитабилнија за произвођача, та знања и могућности често се не користе у довољној мери. Понекад су разлози недостатак адекватне механизације и опреме, а понекад непостојање трансфера знања.

Унапређење производње концентроване сточне хране

Производња концентроване сточне хране у Републици Србији се карактерише:

- 1) значајним годишњим осцилацијама у цени и квалитету узрокованим:
 - (1) великим међугодишњим варијацијама у приносима и површинама у ратарској производњи,
 - (2) високом царинском заштитом која онемогућава снижавање цене у годинама са високим ценама;
- 2) неконкурентним тржиштем (производња, увоз и продаја) сојине сачме;
- 3) подизањем квалитета прераде у последњих неколико година, кроз значајне инвестиције од стране произвођача концентроване сточне хране;
- 4) великим бројем малих произвођача који не задовољавају стандарде и немају континуитет у квалитету.

Унапређење расног састава млечних грла

Очигледно је да је последњих година унапређен расни састав млечних крава. То је последица:

- 1) смањења броја грла, при чему се врши одабир квалитетнијих;
- 2) подстицаја произвођача да гаје квалитетна приплодна грла;
- 3) увоза стеоних јуница током претходних неколико година.

Тренд унапређења расног састава дешава се као реакција на тржишне услове привређивања када мали произвођачи смањују стада остављајући квалитетнија грла (претежно у централној Републици Србији), а велики произвођачи, који имају средства за улагање, да би имали профитабилну производњу морају да унапреде расни састав свог стада и то често чине увозом (претежно у АПВ).

Производња млека

Главни проблеми у производњи млека јесу:

- 1) смањење броја млечних крава;

2) квалитет млека, нарочито микробиолошки параметри квалитета сировог млека (број бактерија и соматских ћелија), је испод стандарда ЕУ;

3) неадекватни услови на фарми по питању управљања производњом сточне хране, захтева у погледу здравља и добробити животиња и поступања са стајњаком и одлагање истог;

4) ниска производња млека по крави, и слабо знање и примена модерних технологија;

5) лоша организација на фармама;

6) неадекватан ниво прихода и низак ниво могућности пољопривредни произвођача за инвестирање.

Основни трендови и карактеристике производње млека у Републици Србији јесу:

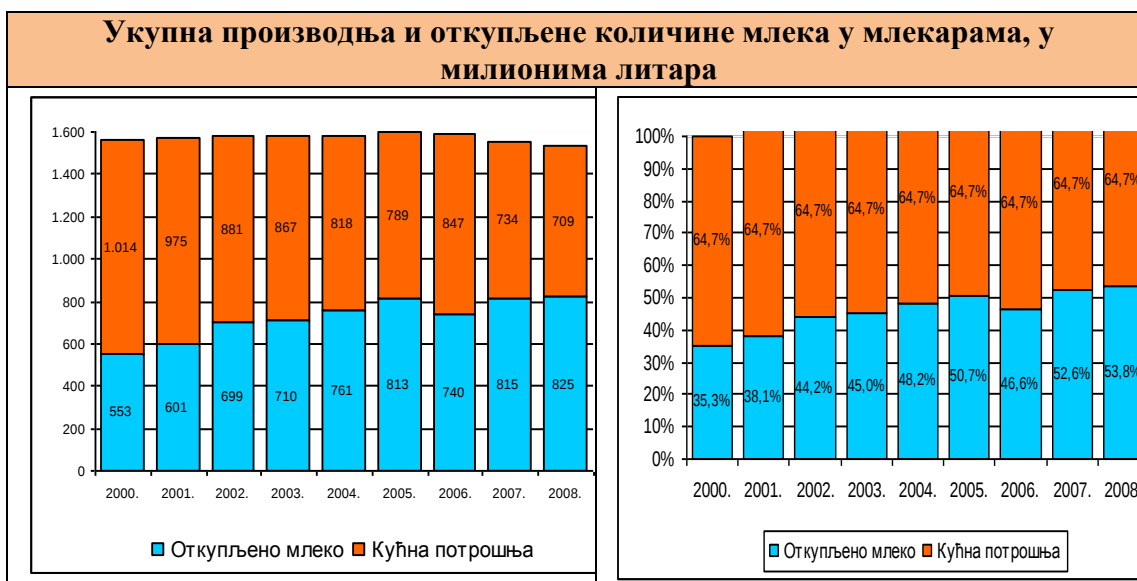
1) производња млека у Републици Србији у последњих шест година није се значајно мењала, тачније количина произведеног млека већа је за 0,5% у 2009. години у односу на 2000. годину;

2) пад производње је знатан у Централној Србији док у АПВ производња расте;

3) знатно је порастао откуп млека у млекарама (за 47% у односу на 2000. годину);

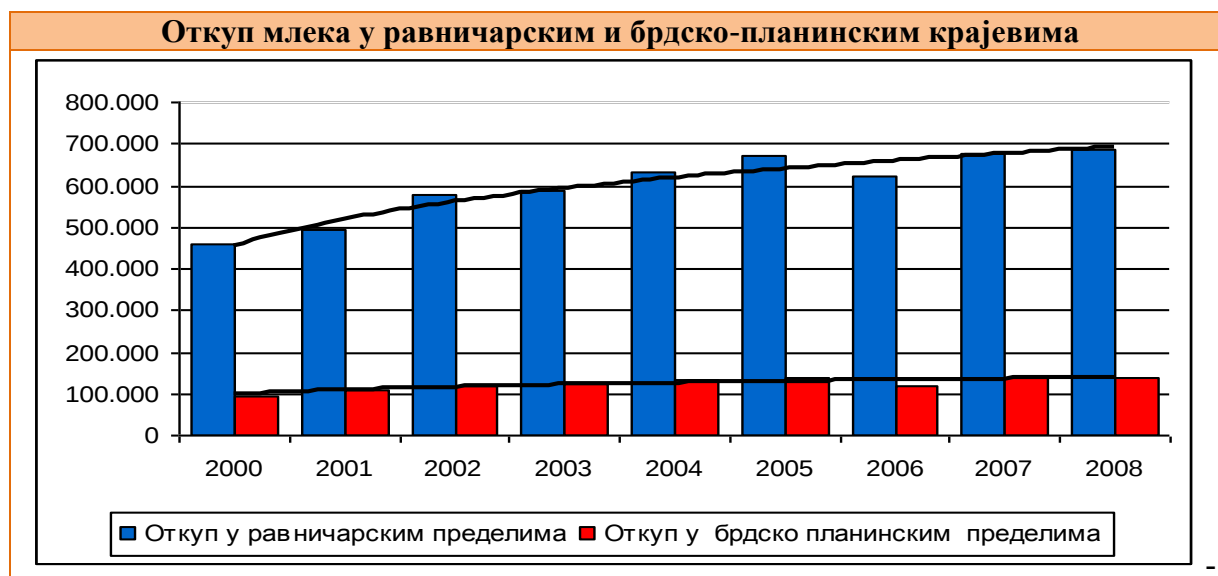
4) стабилизација откупа и потрошње млека кроз млекаре на око 825 милиона литара, изузимајући 2006. годину, када су због прелазних залиха и немогућности извоза откупљене мање количине;

5) знатно веће количине млека откупљују се у равничарским него у брдско-планинским пределима (87%/13%), а сличан индекс раста откупа постоји у млекарима у оба предела;

6) поред смањења процентуалног учешћа млека које се троши и прерађује мимо млекара, овај проценат је и даље изузетно висок и чини нешто испод половине укупно произведеног млека, што представља знатну отежавајућу околност приликом контроле безбедности и квалитета, али и приликом прилагођавања;

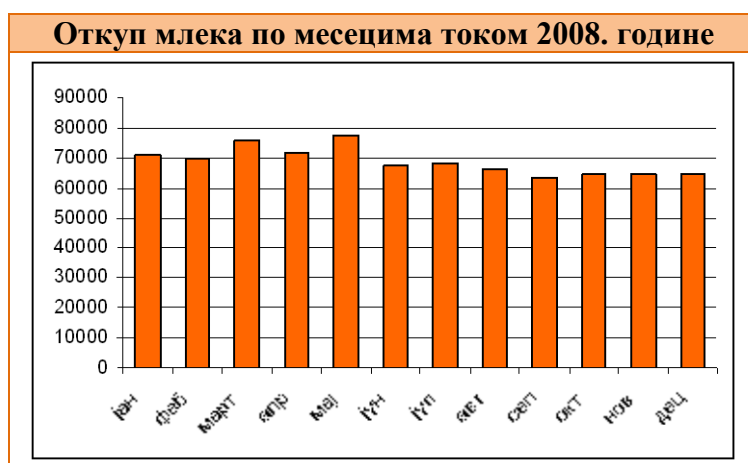
7) ЗАП;

8) број произвођача млека који предају млеко млекарима смањен је за преко два и по пута у односу на 2000. годину иако се повећава откуп, што значи да се знатно повећава величина фарми од којих се млеко откупљује, што је последица тржишних услова привређивања, али и политике одређених млекара да не откупљују млеко са малих фарми;

Број произвођача млека и просечна производња по произвођачу у периоду од 2000 до 2008. године									
Година	2000.	2001.	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.
Бр. произвођача	165.000	155.000	140.000	135.000	125.000	92.857	62.679	65.534	71.000
Просечна производња млека по фармеру који предаје млеко млекари	9,18	10,63	13,66	14,40	16,68	20,84	30,65	34,05	31,56

9) постоји знатна сезоналност током године у откупу млека изазвана преласком на зимски начин исхране (сушног лета) и недовољне исхране концентрованом храном, што има за последицу неравномеран откуп млека у свим месецима током целе године, а који се јавља услед недостатка уговорене производње и уситњене производње (тада велики број фармера који имају мали број грла не предаје млеко млекарима већ га прерађује у домаћинству за сопствене потребе и потребе пијаца, а пошто 80% произвођача млека поседује од један до три грла, а при томе продају млеко млекари, долази до знатног пада откупа);

Услови производње млека унапређени су подизањем модерних објеката за држање стоке и производњу млека, али је и даље највећи део производње која се откупљује кроз млекаре, а нарочито оне ван система контроле неусловно, не само по питању хигијене, него и профитабилности због значајних губитака који се јављају услед неадекватних услова држања музних грла.

Повећање производње млека

Повећање производње може се остварити првенствено повећањем ценовне и квалитетне конкурентности млека и млечних производа које ће с једне стране снижити цену, а с друге стране испунити квалитетне норме за извоз и тиме омогућити повећање тражње и нарочито извоза.

Домаћа потрошња зависи од куповне моћи грађана и цене млека и млечних производа. Извоз млека произведеног у Републици Србији лимитиран је на регион у оквиру СЕФТА уговора због:

- 1) неиспуњавања стандарда квалитета и безбедности хране за извоз на друга тржишта;
- 2) незаинтересованости млекара за извоз јер остварују бољу цену на домаћем тржишту;
- 3) ценовне неконкурентности производа од млека и поред ценовне конкурентности у откупу млека.

Унапређење здравствене безбедности и квалитета млека на фармама

Квалитет произведеног млека веома заостаје за квалитетом у ЕУ и тренутно само око 40% млека се налази у екстра или I класи која је дозвољена правилима ЕУ. Губици због непобољшања квалитета млека последица су:

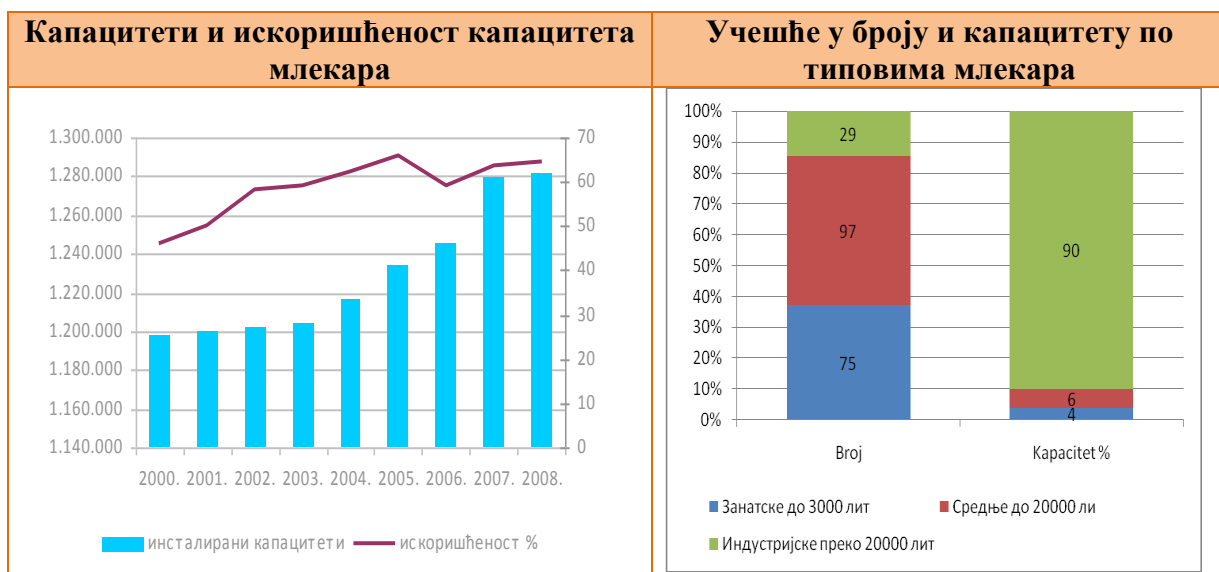
- 1) млекарска индустрија није у могућности да развија високовредне производе;
- 2) не постоји одбрана од конкуренције из увоза;
- 3) немогућност извоза.

Прерада млека

Главни проблеми у преради млека су:

- 1) већина млекара је средњег прерађивачког капацитета;
- 2) од укупног броја млекара, око 10% млекара има висок прерађивачки капацитет и оне чине 90% укупног прерађивачког капацитета;
- 3) неадекватна примена стандарда у млекарама малог и средњег прерађивачког капацитета;
- 4) непостојање сабирних места која испуњавају неопходне хигијенске и санитарне стандарде.

У Републици Србији тренутно ради 201 млекара иако је број регистрованих млекара много већи. Највећи део су средње млекаре, док на велике индустријске млекаре отпада нешто више од 10% укупног броја млекара. Међутим, и поред тог великог учешћа у бројном стању малих занатских млекара, оне у ствари покривају свега 4% инсталираних прерадних капацитета, док средње млекаре покривају око 6% инсталираних прерађивачких капацитета прераде млека. У исто време велике индустријске млекаре захватају 90% прерађивачких капацитета.

Искоришћеност капацитета износи око 60%, али се може очекивати да ће доћи до смањења броја млекара, и опстајаће оне које су својим обимом и/или квалитетом производа у стању да остваре профит који ће им омогућити да имају довољно средстава за прилагођавање стандардима ЕУ и тако опстану на тржишту.

У Републици Србији је регистровано само 270 објеката за прераду млека у домаћинству.

Удео у тржишту поједних млекара у Републици Србији		
Н	Млекара	Удео у тржишту откупа млека
1	Danube food groups (три млекаре)	47,40%
	Имлек, Импаз и Земун	31,20%
	Новосадска млекара	8,20%
	Млекара, Суботица	8,00%
2	Млекара, Шабац	5,80%
3	Сомбоled	5,40%
4	Млекопродукт, Зрењанин	3,90%
5	Остале	35,7%

Цене

Анализа цена млека у Републици Србији показује неуспех тржишта да обезбеди правилну дистрибуцију дохотка:

- 1) откупне цене млека у Републици Србији најниже су у целом региону;
- 2) малопродајне цене су највише у региону. Тако је малопродајна цена стерилисаног млека у Републици Србији за неколико десетина процената већа од цена у региону, чак је цена млека произвођача из Републике Србије нижа у региону него у Републици Србији;
- 3) велика је разлика између најниже и највише откупне цене млека;
- 4) тренд повећања малопродајне цене млека знатно је већи од тренда повећања откупне цене млека;

5) постоји нетржишна знатна разлика између цена у различитим регионима и међу типовима продавница и различитим произвођачима.

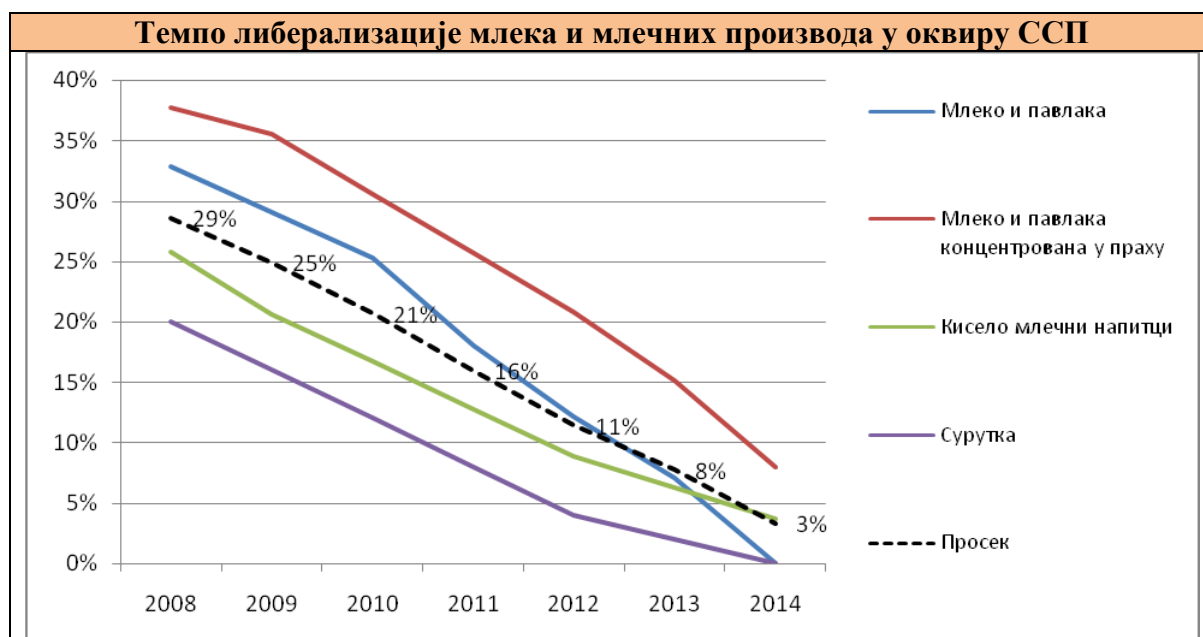
Трговина и маркетинг

Знатна количина млека (око 49%) која се директно користи налази се ван дистрибуције кроз трговинске ланце. Овакво млеко је јефтиније од млека купљеног у продавници, богатије је млечним мастима, али је по правилу мање квалитетно по питању хигијене и његово коришћење у непастеризованом стању често изазива болести. Неопходно је смањити директно коришћење непастеризованог млека, што се може постићи:

- 1) изградњом тржишта млека које ће смањити цене прераде;
- 2) појачаном контролом у спровођењу закона везаних за безбедност хране;
- 3) едукацијом и подизањем нивоа свести о штетности коришћења неконтролисаног млека.

Трговина млеком и млечним производима је ограничена услед потешкоћа у транспорту, нарочито свежег млека. Та чињеница даје могућност локалним млекарима да у продаји млека заузму део тржишта прикупљајући млеко од локалних произвођача, пастеризујући га и продајући у локалним продавницама, које обично немају све неопходне услове за адекватно чување млека. Иако је евидентно да ће мале млекаре све теже да послују, у овом тренутку је значајно да оне покривају овај део тржишта из разлога што велике куће нису заинтересоване да организују продају на удаљенијим тржиштима, нарочито пастеризованог млека.

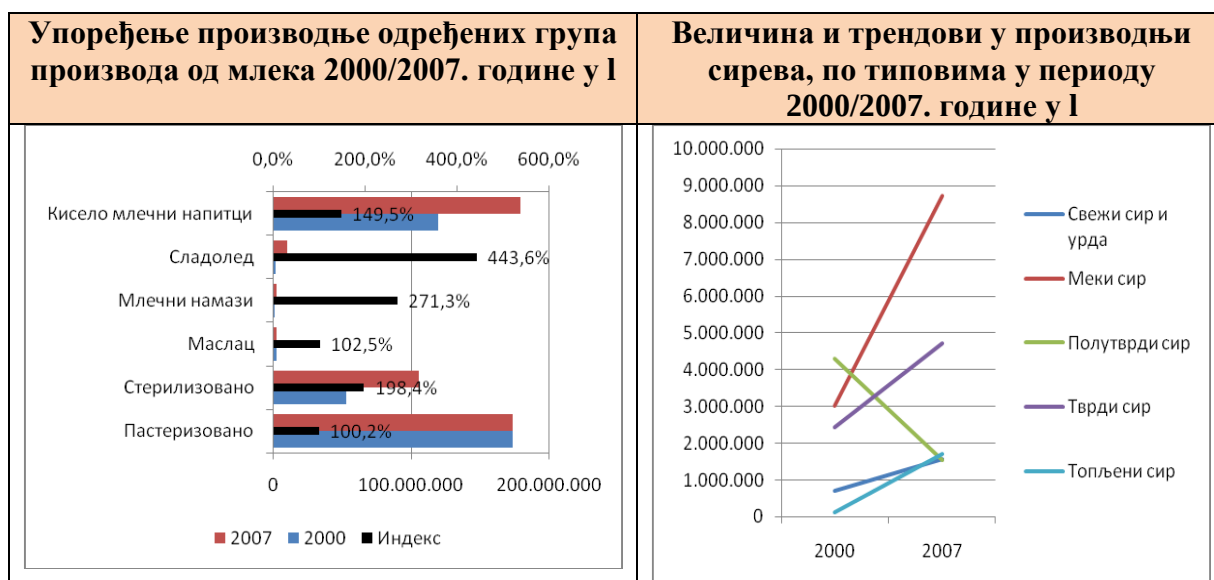
Вредности увоза и извоза у сталном су порасту, али увоз расте бржим темпом од извоза. Потписивањем споразума о стабилизацији и придруживању, ови трендови ће се вероватно још више убрзати услед спуштања царина на увоз производа пореклом из ЕУ. Пошто највећи део увоза долази управо из земаља ЕУ, очекивања су да ће потрошачи добити јефтиније производе, али и да ће се трговински салдо погоршати.

Потрошња

Иако потрошња константно расте од 2000. године и даље је веома мала. Тако је укупна производња и потрошња млека по становнику у 2008. години износила 207 l. Ово је изузетно мало у односу на земље ЕУ и окружења. Тако, на пример, Данска троши 897 l /глави становника, а Бугарска 283 l.

Осим мале потрошње, друга специфичност потрошње је изузетно велико учешће дуготрајног млека у укупној потрошњи. У другим земљама претежно се троши пастеризовано (краткотрајно) млеко, а учешће дуготрајног је само неколико процената. У Републици Србији, дуготрајно млеко чини 38% и константно расте. Тако је производња дуготрајног млека порасла за последњих 7 година са 53 милиона l на 105 милиона l, док је краткотрајног потпуно иста. Разлог за овакву структуру потрошње је пословна стратегија компаније која има 47% у откупу млека, а 85% у производњи дуготрајног млека, јер је заинтересована да производи и промовише дуготрајно млеко.

б) Секторска анализа - житарице

Значај и основни трендови

Највећа површина пољопривредног земљишта у Републици Србији користи се за производњу житарица. Ова производња (пшеница, јечам, раж, овас, кукуруз, просо и сирак) обично заузима око 60% укупно засејаних површина. Кукуруз је најзаступљенија култура са преко 1,2 милиона засејаних ha, док је пшеница одмах иза њега са око пола милиона. Разлози за оволике засејане површине су:

- 1) знатне домаће потребе како за хлебним брашном, тако и за кукурузом као инпутотом у производњи меса и млека;
- 2) низак ниво потребних улагања у производњу, механизација, радна снага;
- 3) развијеност тржишних ланаца и обезбеђен откуп;
- 4) мала улагања за чување на сопственим имањима, која омогућавају велику потрошњу код малих пољопривредника који производе храну за сопствене и локалне потребе;

5) повољни климатски услови за ову производњу;

6) житарице су добар предусев.

Због великих засејаних површина житарице су међу секторима са највећом вредношћу примарне производње од око милијарду евра годишње, која се додатно увећава даљом прерадом.

Тржишни ланац у производњи и продаји житарица

Тржишни ланац код житарица је кратак и најчешће се завршава на сопственом имању, оближњем млину или фабрици сточне хране. Мале количине, око 17% пшенице и 10% кукуруза, од укупно произведених количина у протеклих пет година је извезено. Мало је иновација у производњи и продаји, а цена има изражен сезонски тренд, зависно од билансних потреба, ценовне и квалитативне конкурентности. Тржишни ланац је знатно оптерећен бартер разменом, која уводи додатну неизвесност у расподелу профита услед нетранспарентног изражавања цене у бартер уговорима. Промет је изузетно велик кроз неформалне канале продаје, чиме се, поред тога што се прави неправда према онима који послују у легалним токовима, ускраћује и знатан буџетски приход.

Обезбеђивање инпута

Знатан део ниских приноса у Републици Србији условљен је неадекватним инпутом (цена и квалитет), али и због произвођача јер не користе у потпуности потенцијал који им се на тржишту нуди.

Домаћим сортама пшенице засејане су готово све површине у Републици Србији и практично се на тржишту не могу пронаћи сорте других произвођача. Тржиште Републике Србије за производњу пшенице релативно је мало (око 250.000 ha пшенице засејане декларисаним семеном). Други део проблема у вези са коришћењем инпута треба тражити у обичају произвођача да користе недеklarисано семе приликом сетве пшенице. Овакво семе користе мали произвођачи који се по правилу производњом пшенице баве на екстензиван начин (ниска улагања/низак принос). У Републици Србији се користи 50% или више недеklarисаног семена за сетву. Разлози су следећи:

- 1) висока цена семена пшенице;
- 2) низак квалитет дораде семена пшенице.

Додатни проблем је и недовољно коришћење минералних и стајских ђубрива, а последица тога је смањење приноса. Разлози за смањену употребу минералних ђубрива су следећи:

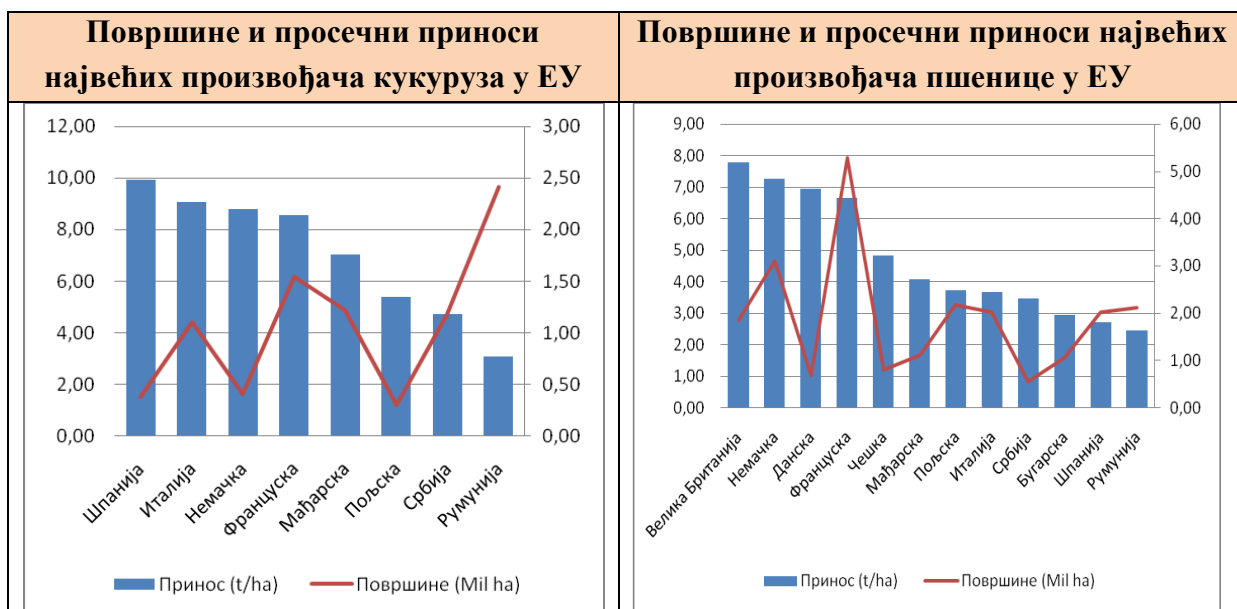
- 1) раст цена ђубрива које не прате раст цене финалног производа;
- 2) слабљење платежне моћи пољопривредника;
- 3) сумња у квалитет произведеног и дистрибуираног ђубрива.

Производња

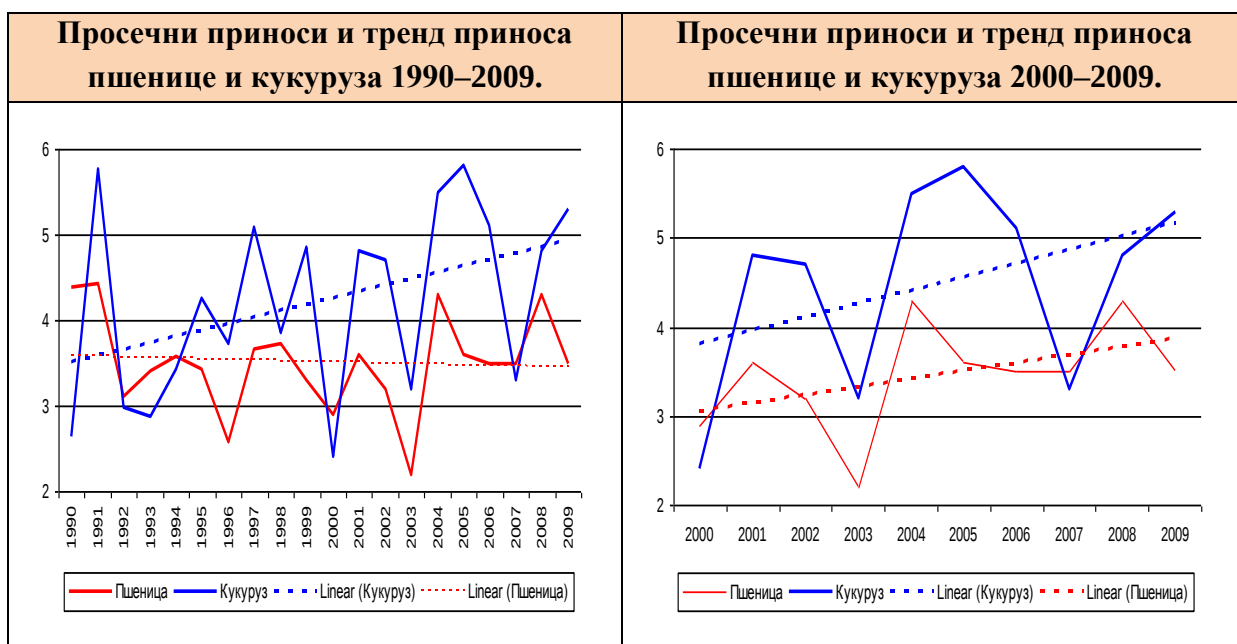
Република Србија је значајан произвођач житарица на нивоу Европе и највећи регионални произвођач. По засејаним површинама под кукурузом на шестом месту је у Европи, а по пшеници на 12. месту. Трендови који прате производњу житарица генерално су стабилни уколико изузмемо смањење површина под пшеницом, као последицу значајног раста засејаних површина

профитабилним индустријским културама (соја, сунцокрет, шећерна репа), као и смањење подршке коју су узгајивачи пшенице традиционално добијали од државе.

Кукуруз се у Републици Србији гаји просечно на површини од око 1.200.000 ha, са просечним приносом у претходних осам година од око 4,4 t/ha. По производњи кукуруза Република Србија заузима 15. место у свету. Просечни приноси пшенице су на нивоу од 3,5 t/ha.

Међутим, по просечним приносима житарица Република Србија је на самом зачељу Европе. Нарочито забрињава што је тренд приноса пшенице у паду у последњих 20 година, за разлику од већине осталих европских земаља које бележе повећање приноса.

Разлоге за неадекватне приносе у постојећим климатским и земљишним условима које Република Србија има за производњу житарица, треба тражити у следећем:

- 1) недовољно коришћење инпута (ђубриво и заштитна средства);
- 2) употреба неадекватне и застареле механизације;
- 3) недостатак знања о производњи;
- 4) услед неизграђеног тржишта земљишта и великог броја газдинстава са малим поседом, многи се одлучују на сетву житарица користећи принцип „малих улагања”;

5) примена непотпуне агротехнике, као што је лоша предсетвена припрема земљишта, кашњење са скидањем усева кукуруза или вађењем репе, сетва пшенице се обавља касно, на брзину (петогодишњи просек показује да Република Србија само 47% површина пшенице засеје у оптималном агротехничком року).

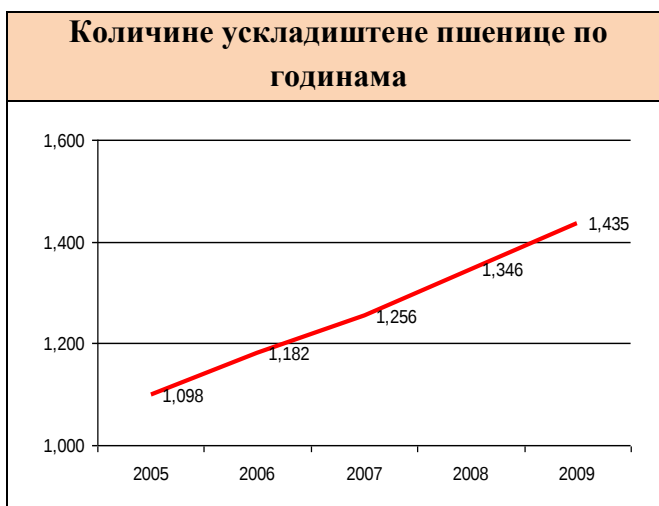
Производњом житарица обично се баве породична газдинства (85% по РПГ или 82% по РСЗ). Пшеница се сеје на приближно истим површинама у Централној Србији и АПВ, али с обзиром на то да су просечни приноси у АПВ нешто виши, дистрибуција производње по количини је 45% у Централној Србији, а 55% у АПВ. Веће засејане површине и просечни приноси кукуруза су у АПВ, где се кукуруз узгаја на површини од око 660.000 ha, што чини 56% укупно засејане површине. На поменутој површини у 2007. години остварено је 68% укупне производње кукуруза, док је у Централној Србији на површини од око 542.000 ha остварено 32% од укупне производње у Републици Србији.

Складиштење и прерада

Капацитет складишта за житарице је око 3,65 милиона t и свакако није ограничавајући фактор пријема тржишних вишкова пшенице, кукуруза и соје. Може се закључити да се житарице сваког новог рода могу ускладиштити уз просечне прелазне залихе. Највећи број складишних капацитета, око 71% од укупних, налази се на територији АПВ. У Централној Србији тржишни ланац је изразито кратак и најчешће се завршава већ на самом газдинству за људску или сточну исхрану или у оближњем млину малог капацитета.

По типовима складишта, у Републици Србији су заступљени углавном силоси, док су 10,5% подна складишта.

Годишње се ускладишти око 1.300.000 t пшенице, око 300.000 t соје, а остатак попуњава кукуруз. Складиштење кукуруза углавном се врши на приватним пољопривредним газдинствима у објектима у којима се кукуруз природно суши. Иако се количина вештачки сушеног и ускладиштеног кукуруза повећава, те количине су и даље занемарљиве у односу на укупне и често су еквивалентне количинама које се извозе или их купују веће фабрике концентроване сточне хране.

Цена

Поређењем домаћих цена житарица и цена на берзи у Будимпешти приметна је међусобна зависност која се огледа у томе да наше цене житарица у принципу прате будимпештанске берзанске цене са одређеном, невеликом временском дистанцом.

Тржиште служи да пренесе информацију потрошача о њиховој спремности да плате за различите врсте и квалитете производа. Цена је кључ те информације. Ако, међутим, не постоји разлика у цени плаћеној за различите нивое квалитета на нивоу газдинства, онда пољопривредни произвођачи неће имати подстицај да пружи тражени квалитет. Зато је важно вршити, поред основних, и остале анализе квалитета, као и да се цена прилагоди квалитативним групама. Тада ће и произвођачи имати интерес да производе квалитетнију пшеницу.

Повећање цене житарица које се догодило 2007. године прво је после 1973. године. Ово повећање је подигло очекивања произвођача да ће се тај тренд наставити или макар да ће цене остати на истом нивоу. Разлоге због којих су повећане цене хране може се поделити у привремене/краткотрајне (лоше време, мале залихе и паника) и дуготрајније (производња биогорива и слаб долар), па су сходно томе и предвиђања FAO и OECD да ће се цена и даље смањивати, јер су краткотрајни узроци елиминисани, а такође и дуготрајни иду у правцу смањења цена.

Продаја и трговина

Република Србија има дугу традицију продајних ланаца за житарице, али битно различитих по културама (пшеница и кукуруз) и географски (АПВ и Централна Србија).

	АПВ	Централна Србија
Пшеница	Готово сва количина се преда у млин по жетви на чување или се одмах прода. Произвођачи улазе у бартер аранжмане преко задруга и	Већина пожњевене пшенице се ускладишти на имањима и постепено продаје млиновима. Произвођачи сами финансирају производњу и нису уговорно

	добар део производње враћају за инпуте. Произвођачи ускладиштењем одлучују коме ће продати пшеницу јер је систем ускладиштења направљен да пшеница само улази, али не и излази.	везани. Произвођачи имају могућност да због тога што нису уговорно везани, своје мале количине обично складиште у кућним складиштима, одлучују када ће и коме продати пшеницу.
Кукуруз	Знатно повећање количина које се вештачки суше и складиште по жетви.	Готово све количине се складиште на имањима и ретко се врши вештачко сушење и складиштење.
	Не постоји пракса бартер аранжмана, као ни уговарања производње пре жетве, него произвођачи сами финансирају производњу. Одређеним количинама (око 5% од укупно произведених количина) које се откупљују од стране извозника и произвођача сточне хране, тргује се преко Продуктне берзе у Новом Саду.	

Један од основних проблема у трговини пшеницом је нетранспарентно одређивање цене кроз бартер аранжмане. Паритети који се одређују су вредносни (семенска пшеница и ђубриво за меркантилну пшеницу), а не новчани, који би у себи садржавали и цену капитала, али и дали могућност одређивања цене после жетве. У таквим аранжманима купац се обезбеђује високим паритетима, па често скривена камата износи неколико десетина процената.

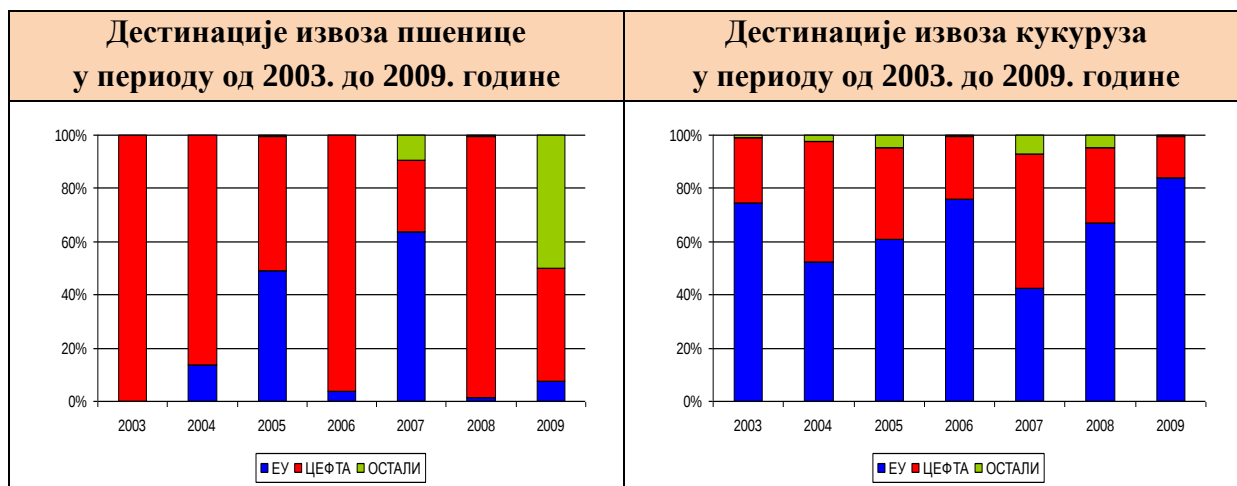
Република Србија ретко увози пшеницу, осим у годинама када производња озбиљно подбаци у две везане године, па не постоје прелазне залихе (нпр. 2004. година). Главно извозно тржиште су чланице СЕФТА споразума, где се по правилу сваке године извезе минимално око 100.000 t пшенице. Извоз на тржиште земаља ЕУ не зависи само од ценовне конкурентности домаће пшенице него и од потреба, тј. производње у ЕУ. Тако се током 2007. године извезло скоро 250.000 t на тржиште ЕУ, јер су земље чланице ЕУ имале знатне мањкове, док 2008. године није било извоза.

Просечно засејане површине пшеницом и извоз/увоз чланица СЕФТА 2006/07. економске године

Земља	Површина km ²	Становници	Просечно засејане површине (ha)	Извоз пшенице у t	Увоз пшенице у t
Албанија	28.748	3.581.655	132.000		200.000
БиХ	51.209	3.842.537	114.000		150.000
Македонија	25.713	2.071.210	115.000		150.000
Молдавија	33.843	4.431.570	320.000		
Хрватска	56.542	4.494.749	240.000	50.000	
Црна Гора	13.812	620.145	15.000		50.000
Србија	78.449	8.158.398	614.000	250.000*	
УНМИК, Косово	10.912	1.989.000	78.000		100.000

* Поред зрна урачунате су и све прерађевине.

С обзиром да Република Србија заузима значајно место у производњи кукуруза у годинама када производња значајно премашује домаће потребе, извоз кукуруза у укупном извозу пољоприврених производа Републике Србије заузима по количини прво, а по вредности друго, односно треће место. Највише се извози у чланице СЕФТА, како семенски тако и меркантилни кукуруз. У ЕУ извозимо углавном меркантилни кукуруз.

ССП и придруживању предвиђено је да за робу која се из ЕУ увози у Републику Србију царина буде 0% за: семенску и обичну тврду пшеницу, семенску обичну пшеницу, семенску и обичну раж, семенски и обични овас и семенски јечам.

Потрошња

Потрошња житарица бележи раст у светским размерама, који је последица повећане тражње услед промена у начину исхране становништва и развоја индустрије производње горива из житарица.

Укупна потрошња у Републици Србији износи 1.600.000 t пшенице или 133.000 t месечно. Да би тржиште пшенице нормално функционисало, тј. да тражња и понуда буду у равнотежи, неопходне су и резерве пшенице у најмањем износу тромесечне потрошње, што чини 400.000 t. Из претходних података намеће се закључак да је Републици Србији неопходна производња од минимум 2.000.000 t пшенице.

За разлику од производње која осцилира из године у годину, потрошња пшенице је устаљена и састоји се од потрошње за нову сетву, сточну храну и исхрану становништва.

Домаћа потрошња кукуруза се креће између 4,5 и 5,3 милиона t и сва потражња се намирује из сопствених потреба.

в) Секторска анализа - уљарице

Значај и основни трендови

Производња уљаних култура у свету се повећава из године у годину, што је условљено њиховом употребом у производњи биообновљивих горива, али и повећаном употребом биљних уља у исхрани на рачун животињских масти. Тиме производња уља, поред већ постојећег вишеструког значаја у исхрани, добија и све већи значај као сировина за производњу енергије у функцији заштите животне средине, нарочито из следећих разлога:

1) јестиво уље је нутритивно важан чинилац исхране и прехранбене сигурности земље;

2) сојина и сунцокрета сачма и погаче од уљаних култура, као високопротеинско храниво, важан су састојак сточне хране и основа за развој сточарства, производње меса и млека;

3) производња биодизела на бази уљарица значајна је развојна шанса пољопривреде и прерађивачке индустрије, али са аспекта коришћења, и важан чинилац у заштити животне средине;

4) хладно цеђено уље уљарица, а посебно уљане тикве, све више је у употреби као помоћно лековито средство због свог витаминског састава, што представља и извозну шансу овог сектора, јер је потражња на европском тржишту у успону.

Тржишни ланац у производњи уљарица

Република Србија је међу највећим произвођачима уљарица у Европи - соје међу првих пет, а сунцокрета међу првих седам највећих произвођача. Утицај тржишта уљарица у региону (Руска Федерација, Украјина, Румунија, Бугарска и Мађарска) приметан је и код нас, у смислу доношења одлуке о производњи и формирању цена.

Према Регистру пољопривредних газдинстава, производњом соје у Републици Србији бави се око 26.000 породичних газдинстава и око 220 правних лица, производњом сунцокрета око 22.000 породичних газдинстава и око 190 правних лица. Када је у питању производња уљане репице, заинтересованост је и даље мала - њоме се бави око 660 породичних газдинстава и око 70 правних лица. Производња уљане тикве је тек у зачетку и по евиденцији Регистра пољопривредних газдинстава број физичких лица је око 600, а број правних свега осам.

Обезбеђивање инпута

Важну улогу у производњи свих ратарских култура има одабир одговарајуће сорте, односно хибрида, коришћење декларисаног семена за сетву, минералног ђубрива и пестицида у препорученим количинама. Произвођачи уљарица поштују ове препоруке, с обзиром на то да су приноси и квалитет на европском нивоу.

У сортименту углавном преовлађују хибриди домаћих селекционих кућа, а последњих година све су присутније и стране сорте и хибриди, чију производњу организују домаћи дорађивачи, нарочито дорађивачи сунцокрета, али и уљане репице. Либерализацијом увоза према ССП, царина на увоз

семенског сунцокрета је снижена са почетних 20%, на 16% у 2009. години, односно на 14% у 2010. години, а на крају прелазног периода (2014. године) царина се своди на 0%, што ће довести до јачања конкуренције у овом сектору и подизања нивоа квалитета семенске робе. У производњи соје заступљене су искључиво домаће сорте и то без генетичке модификације, у складу са Законом о генетички модификованим организмима („Службени гласник РС”, број 41/09). Као и у већини земаља и у Републици Србији произвођачи не купују семена самооплодних биљака сваке године, него врше одабир из сопствене меркантилне производње.

Као и код осталих култура, један од ограничавајућих фактора раста производње је коришћена количина ђубрива, време примене и његов квалитет. Зато је неопходно унапређивати квалитет, а ђубриво и остале инпуте у производњи учинити доступним за произвођаче.

Производња уљаних култура

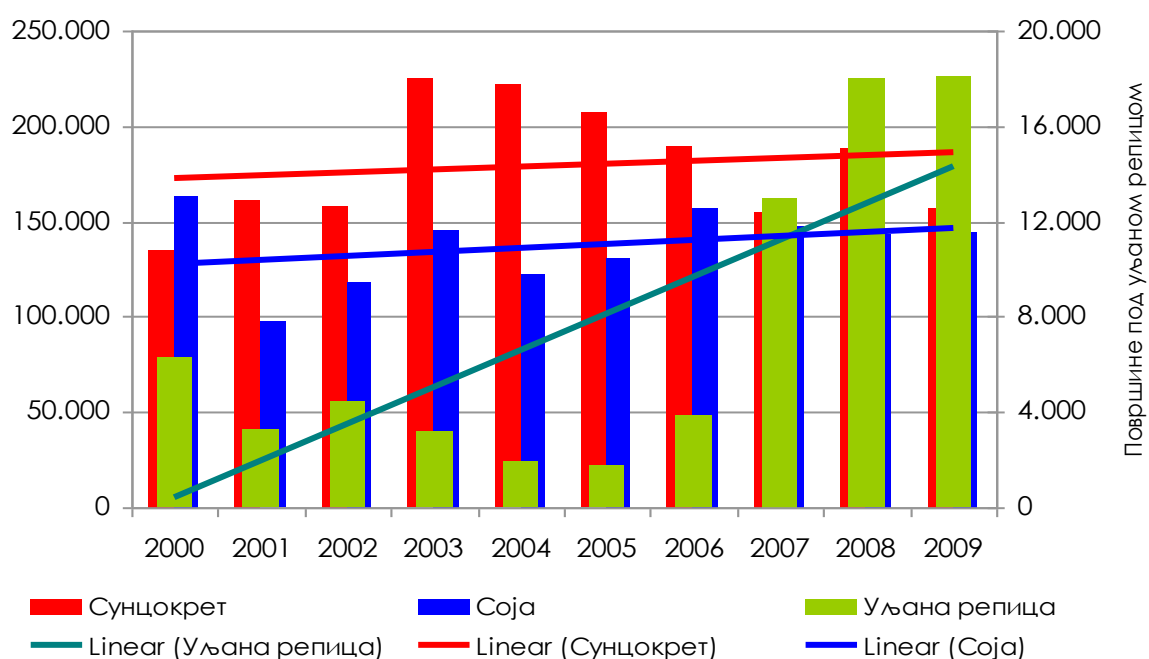
Укупно посматрано, тренд производње и засејаних површина је позитиван. Примат има сунцокрет, али најзначајнији раст бележи производња соје и уљане репице. Интересовање за гајење сунцокрета благо опада услед неповољних климатских услова последњих година и непредвидљивости цене и политике. Принос соје варира зависно од степена суше у периоду вегетације. Уљана репица је изузетно захтевна у погледу степена влаге земљишта у току основне обраде и предсетвене припреме. Ипак, појавом сорти и хибрида на нашем тржишту, који омогућавају каснију сетву, односно боље презимљавање, повећава се интересовање за ту производњу.

Производња соје се у Републици Србији од средине претходне деценије стално повећавала (од 300.000 до 400.000 t), тако да су се у периоду од 2001. до 2009. године површине под овом индустријском биљком усталиле на 130.000 до 150.000 ha, са оствареним приносом од 1,20 до 2,80 t/ha и годишњом производњом уља од 29.000 до 75.000 t.

Од 2005. године, због негативних трендова цена на светском тржишту и раста цена кукуруза, кретања у производњи сунцокрета добијају негативан тренд, не само код нас већ и у земљама окружења. Производња сунцокрета са депресираним ценом јестивог уља и јаком конкуренцијом у домаћој и иностраној понуди уља, тешко проналази пут до решења за повећање производње. Последњих година креће се у границама од 370.000 до 470.000 t (изузетак је 2007. година, када је произведено само 250.000 t).

Уљана репица из године у годину заузима све веће сетвене површине у Републици Србији. Разлози су раст производње биогорива услед раста цене нафте на светском тржишту и циљева који су постављени у ЕУ о коришћењу биогорива. Тиме је повећано интересовање за извоз семена и сировог уља уљане репице у земље ЕУ. Производња се кретала углавном од 3.000 до 8.000 t, а у периоду од 2007. до 2009. године од 30.000 до 45.000 t.

**Површине и тренд раста површина под сунцокретом, сојом и уљаном репицом
(у ha)**

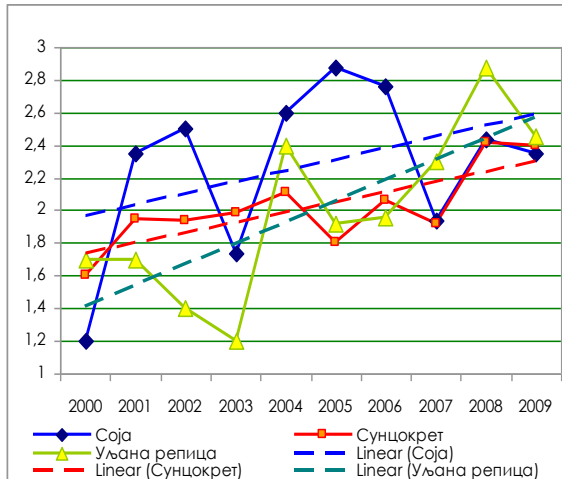

У производњи уљарица може се уочити неколико нових трендова:

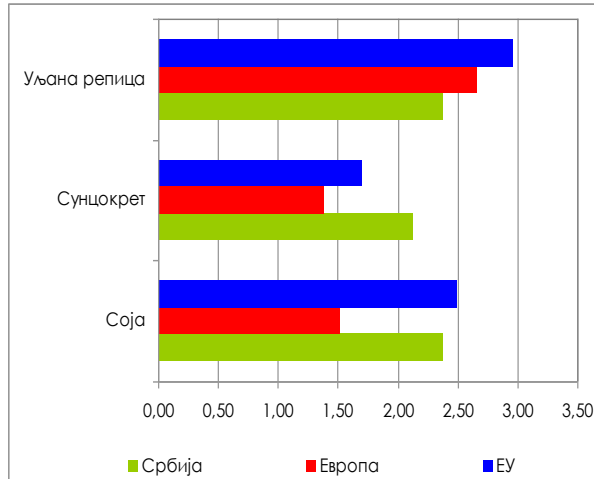
- 1) стабилизација и раст производње соје, за разлику од осамдесетих и деведесетих година, када су приноси и површине веома варирали по годинама;
- 2) раст засејаних површина под уљаном репицом, али и даље мале површине у поређењу са земљама ЕУ;
- 3) тренд раста просечних приноса, нарочито соје;
- 4) тренд смањења броја произвођача сунцокрета и повећања просечних засејаних површина по газдинству.

Уљане културе, а нарочито сунцокрет, међу ретким културама су код којих се у Републици Србији постижу већи просечни приноси од земаља ЕУ, услед дуге традиције и добрих природних услова за производњу. Та чињеница се ипак не одражава на целокупан производно-продајни ланац, па иако имамо добре приносе уз релативно мала улагања, нисмо ценовно конкурентни у производњи уља. Предности које се стекну у производњи сунцокрета губе се у преради.

Тренд просечних приноса уљаних култура у Србији у периоду од 2000. до 2009. године

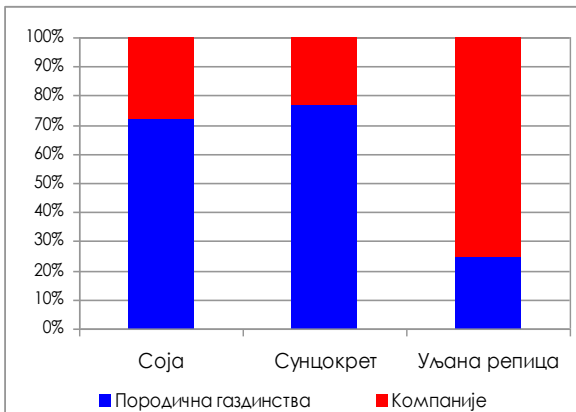
Просечни приноси уљаних култура у поређењу са европским земљама и ЕУ (просек од 2006. до 2008. године)

Производња соје и сунцокрета претежно се обавља на породичним газдинствима: тако су 72% површина под сојом и 77% под сунцокретом засејала породична газдинства. Обрнут однос је у производњи уљане репице. Свега 2.970 ха су обрађивала физичка лица (25%), а 8.867 ха правна лица (75%). Разлог томе лежи у специфичним захтевима механизације.

Највеће површине под уљаним културама су у АПВ (94%), јер су ту повољнији климатски и земљишни услови, ту су смештени и прерадни капацитети, али и свеукупна мрежа добављача и откупљивача. Такође, у АПВ се бележи бржи тренд укрупњавања површина него у Централној Србији, што погодује ратарској производњи.

Учешће ПГ и компанија у сетви уљарица

Складиштење и прерада

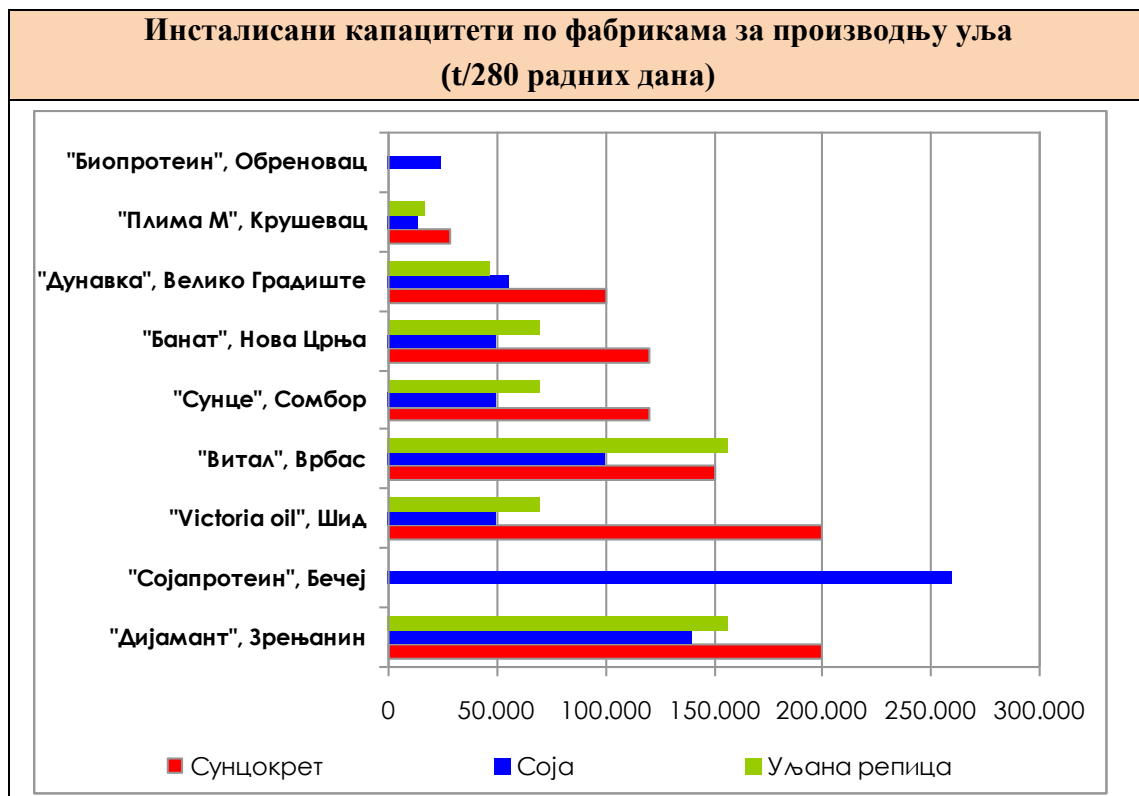
Прерадом уљарских култура бави се девет индустријских капацитета, који се баве и организованом примарном производњом.

Малих погона за производњу хладно цеђених уља, који су и организатори производње, има укупно осам. Поред ових погона, постоји и велики број екструдера у саставу задруга и пољопривредних предузећа, који се користе за производњу сточне хране од соје за сопствене потребе.

С обзиром на то да последњих година расте интересовање за производњу соје, јављају се и тржни вишкови, који се у току године стављају у промет на „Продуктној берзи”, у Новом Саду.

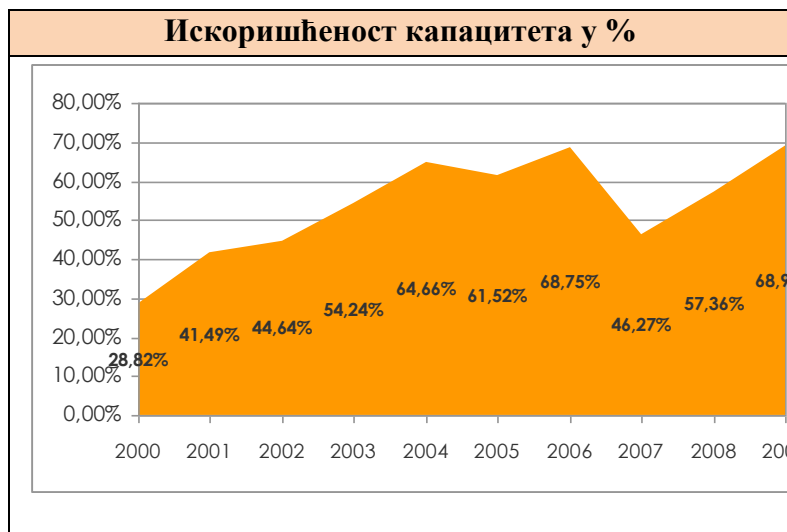
Велики индустријски капацитети углавном су лоцирани у АПВ - шест уљара, док се у Централној Србији налазе три.

Капацитети за прераду користе се алтернативно, односно седам уљара имају могућности за прераду соје, сунцокрета и уљане репице наизменично у току производне године, док две уљаре прерађују само соју. Укупни инсталирани прерадни капацитети у Републици Србији, на основу података „Пословне заједнице индустријског биља” износе 918.000 t сунцокрета, односно 745.000 t соје, односно 588.000 t уљане репице.

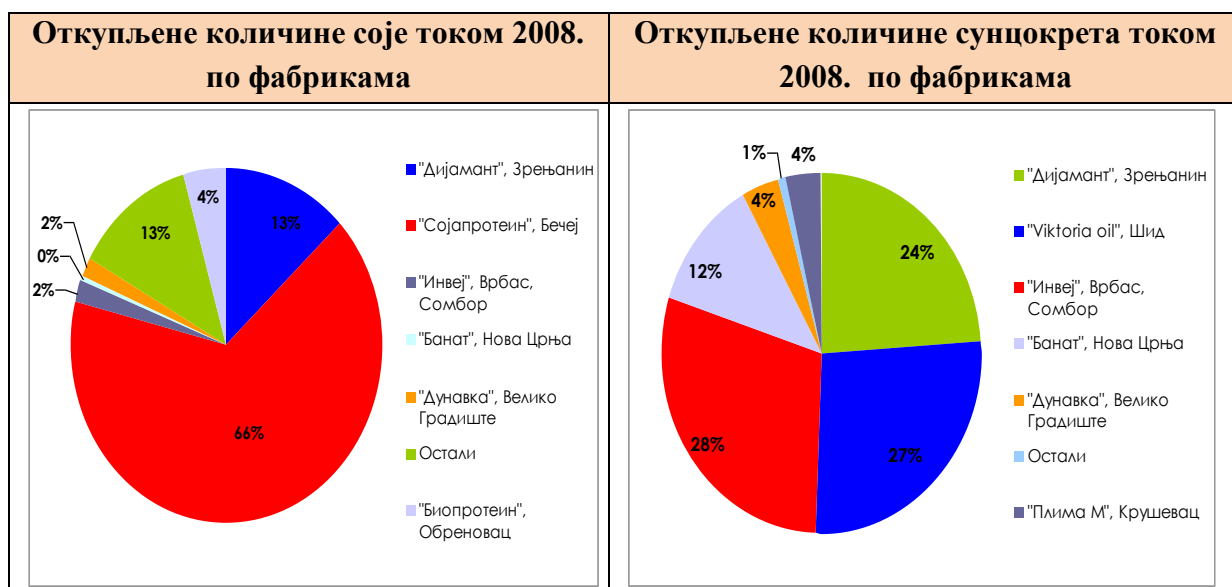
Просечна искоришћеност инсталираних прерадних капацитета последњих година се креће између 28,2% и 68,75%. Пад је забележен у 2007. години због суше, као и знатно смањених површина под сунцокретом.

Раст производње соје био је праћен и растом капацитета прераде, нарочито на малим газдинствима и задругама које су куповале екструдере и саме припремале сточну храну. Неискоришћеност прерадних капацитета за уљану репицу намеће се у ситуацији непостојања регулативе у производњи и промету биодизела, која ће бити регулисана Законом о енергетици („Службени гласник РС”, број 84/04). До тада ће капацитети уљаре „Victoria oil”, Шид бити у функцији производње јестивог уља.

Откуп сировине по компанијама одвија се у складу са капацитетима. Тако је у 2008. години две трећине произведене соје откупила компанија „Сојапротеин“, Бечеј, док су у откупу сунцокрета доминирале три компаније - „Инвеј” Београд (у чијем су саставу уљаре у Врбасу и Сомбору), „Victoria oil”, Шид и „Дијамант”, Зрењанин.

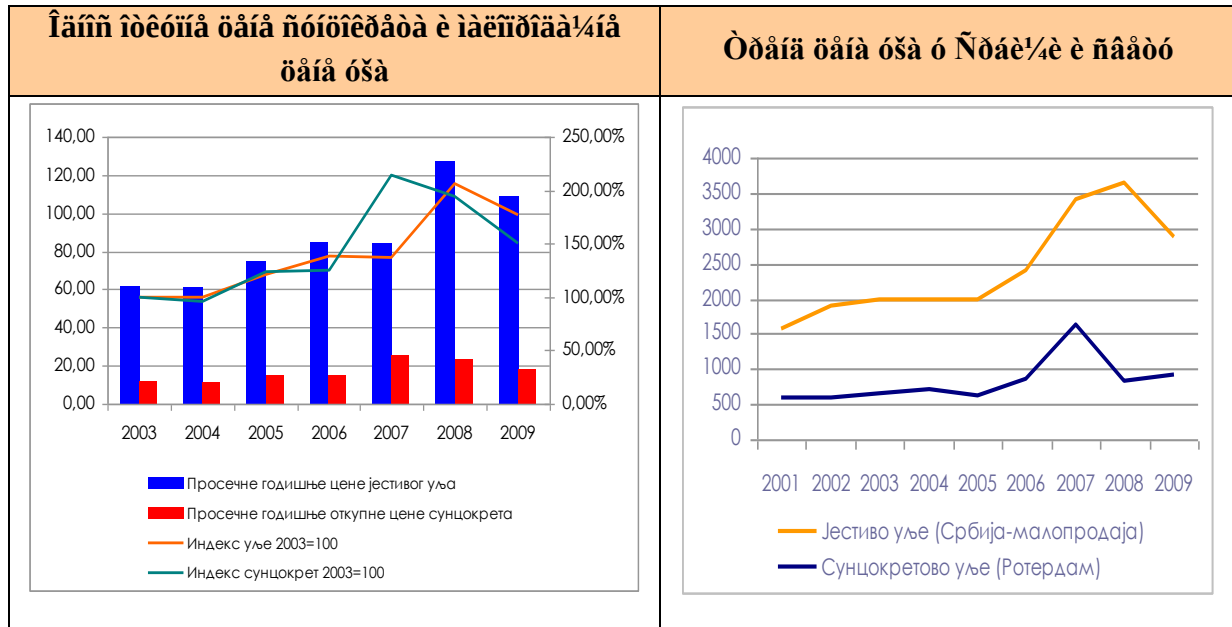
Иако постоји велики потенцијал за производњу уља у Републици Србији и мада је Република Србија врло конкурентна у производњи сунцокрета и соје у односу на земље ЕУ, не успевамо да будемо конкурентни и у производњи уља. Разлоге треба тражити у предимензионираним капацитетима фабрика и очигледном недостатку дугорочне визије нових власника фабрика о пословању у сектору уљарства, која би морала да доведе до смањења трошкова производње.

Цене

Откупне цене уљарица формирају се у односу на цене у региону. Последњих година, при уговарању производње између уљара, подуговараача и примарних произвођача нема директно истакнуте откупне цене, већ искључиво паритета на обезбеђену количину инпута за производњу.

Цене се формирају узимајући у обзир процењени тренд цена на међународном тржишту и у окружењу, а најчешће према мађарским фјучерсима за сунцокрет и улану репицу и чикашким фјучерсима за соју, као и на основу процене рода у црноморском региону за соју и сунцокрет (Русија, Украјина, Румунија, Бугарска), а у ЕУ за улану репицу.

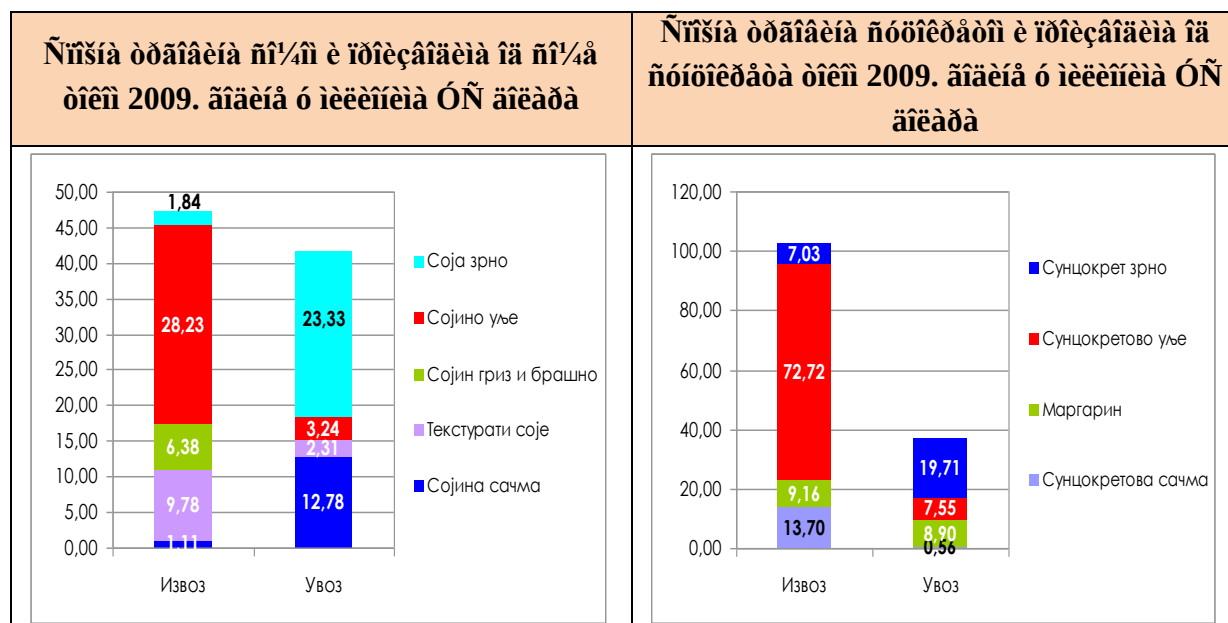
У току откупа долази до корекције откупних цена и у складу са домаћом понудом и потражњом. Домаћа прерађивачка индустрија, због неисплативости своје производње, није у стању да одговори повећањем откупних цена у тренутку мале понуде, у оној мери како би то одговарало примарним произвођачима. Велики број посредника између произвођача и потрошача јестивог уља доводи до повећања трошкова у промету, па и до незадовољства ценом крајњих потрошача.

Трговина и маркетинг

Производња уљарица у Републици Србији углавном се уговара почетком календарске године. Уљаре склапају уговоре са произвођачима о заједничкој производњи, којима се произвођачи обавезују да испоруче сировину, а за узврат могу од да уљара добију, по паритетима, семенски материјал, минерално ђубриво, заштитна средства, па чак и механизацију. Уговори су типски, а услови су слични за све уљаре. Ипак, последњих година је на сцени борба за попуњавање капацитета, односно куповину што веће количине сировине, па се дешава да нека уљара понуди и друге погодности.

Уговорена површина зависи од капацитета фабрике. Тако највеће површине уговара „Сојапротеин”, Бечеј, као највећа фабрика за прераду соје на Балкану, највеће површине под сунцокретом уговарају компаније „Инвеј”, Београд, са својим фабрикама у Врбасу и Сомбору, „Дијамант”, Зрењанин и „Victoria oil”, Шид, а највеће површине под уланом репицом „Victoria oil”, Шид, као наш једини произвођач биодизела.

На основу вредности извоза, може се констатовати да су најважнији извозни производи од уљарица заправо сојино и сунцокретоно уље.

У 2009. години извезено је сојиног уља у количини од 33.177 t, чија је вредност износила 28.232.332 УС долара, што је износило 1,45% укупног агроизвоза. У истом периоду извезено је 75.742 t сунцокретоног уља, од чега 32.445 t рафинисаног, у вредности од 72.715.113 УС долара, односно 38.321.938 УС долара за рафинисано. Удео сунцокретоног уља у вредности укупног агроизвоза износио је 3,74%.

Најважнији увозни производ од уљарица је уобичајено сојина сачма. Тако је у 2009. години увезено 26.625 t, у вредности од 12.780.115 УС долара, што је чинило 0,98% укупног агроувоза.

Последњих година (2006. и 2007.) приметан је и увоз сунцокретоног уља. Ово се дешава због два разлога: први је умањен род сунцокрета, који је довео до мање упослености прерадних капацитета (за сирово уље), односно бесцаринског увоза рафинисаног уља одлуком државе, а други је изазван променом власништва у неким фабрикама и slabим радом сировинске службе, која није успела да организује уговорену производњу.

Високе откупне цене соје и сунцокрета у 2008. години у односу на окружење, па и на цене готових производа на међународном тржишту, довеле су до увоза зрна соје у 2009. години са јужноамеричког континента у неуобичајеној количини од 48.119 t, који је довео до нивелисања цена сировине за прераду. Из истих разлога је дошло до увоза зрна сунцокрета у количини од 33.677 t. Тако је дошло до значајног смањења увоза сојине сачме (на половину) у односу на 2008. годину, када је он износио 52.409 t. Извоз сунцокретоног сачме истовремено је повећан у односу на 2008. годину чак 147,5%.

Спољна трговина производима од уљане репице нема финансијски значај. Ипак треба напоменути да извоз уља од уљане репице опада са најавама отварања погона за производњу биодизела у нашој земљи, па се очекује наставак тог тренда.

Сојино уље је производ који се највише извози у земље ЕУ, и то највише у Бугарску, Италију и Словенију, док се рафинисано сунцокретоно уље највише

извози у земље СЕФТА, и то из разлога што су то наша традиционална тржишта, претежно земље бивше СФРЈ. Освајање нових тржишта тек предстоји, јер је наша цена углавном неконкурентна на тржишту ЕУ.

Када је у питању увоз сојине сачме, највећим делом се увози из Бразила и Аргентине.

Потрошња

Сунцокретово уље је један од стратешких производа у погледу прехранбене сигурности становништва. После константног раста потрошње сунцокретовог уља дошло је до пада потрошње у 2005. години, као последица скока цена јестивог уља. Са постепеним побољшањем стандарда потрошња се повећавала све до појаве светске економске кризе (2008), чије последице трпи и наша економија, па и стандард становништва.

Када је у питању потрошња производа од соје, треба рећи да је њен значај управо у широкој употреби производа њене прераде, од чега је најважнија сојина сачма, која представља изузетно важан извор протеина у саставу сточне хране. Осим сачме, добија се и сојино уље, које има примену у другим видовима прехранбене индустрије - уљарска у производњи маргарина, кондиторска, индустрија готове хране, али и у другим гранама индустрије (хемијска). У наведеним видовима прехранбене индустрије налазе примену и сојин гриз и брашно, док се текстурати соје употребљавају претежно у месној индустрији.

Коришћење уља добијеног од уљане репице није распрострањена код нас у прехранбене сврхе, осим као додатак у малој мери у неким прехранбеним производима, углавном као алтернатива сунцокретовом.

У порасту је примена репичиног уља као сировине за производњу биодизела, и то пре свега у ЕУ, јер су ту и најповољнији климатски услови за њено гајење, па су и стандарди за биодизел прављени на бази уљане репице.

г) Секторска анализа - производња меса

Значај и основни трендови

Производња меса у Републици Србији има дугу традицију и неки од највећих успеха пољопривреде Републике Србије везују се управо за производњу меса. Међутим, од великог извоза свиња пре Другог светског рата или извоза говедине за време СФРЈ много тога се променило у структури и начинима производње, као и функционисању тржишта у Републици Србији. Променила се и мапа произвођача и потрошача у свету.

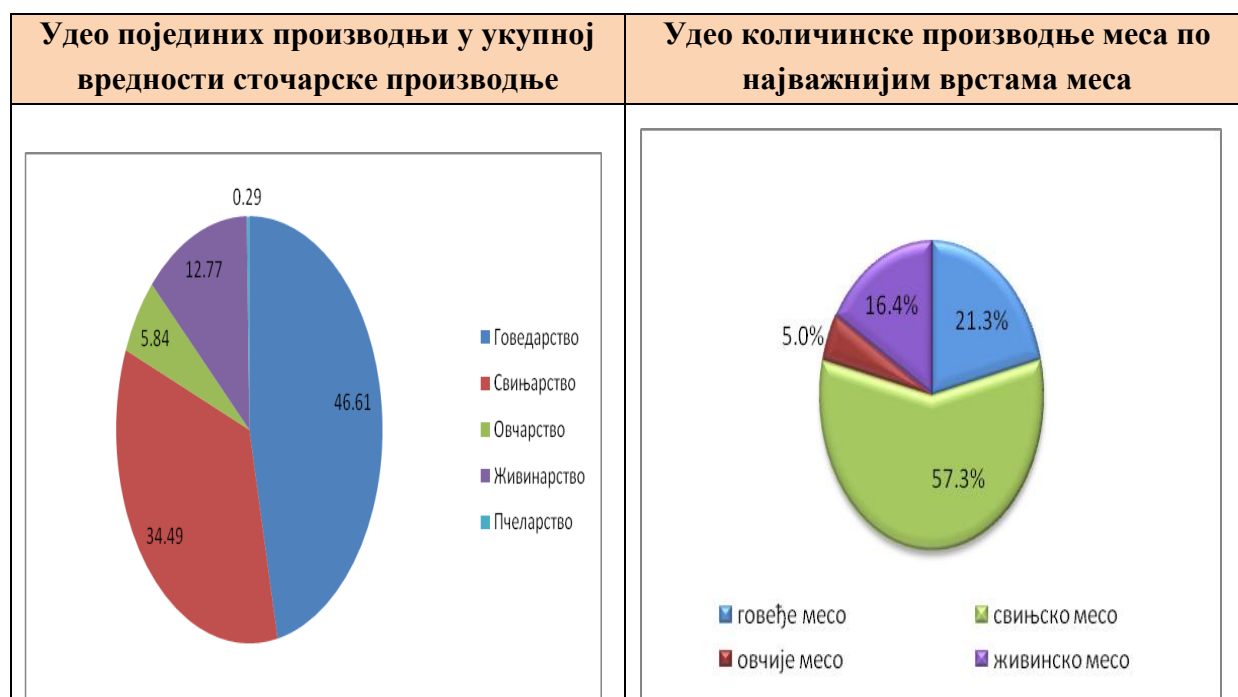
Данас је производња меса у Републици Србији препуна структуралних проблема и бележи константно негативне трендове већ неколико деценија. Великим делом неконкурентна тренутна производња ће се наћи пред додатним изазовима услед предстојећих процеса либерализације у оквиру ССП и СТО.

Тржишни ланци у производњи и продаји меса

Република Србија је највећи произвођач, извозник и потрошач свих врста меса у оквиру СЕФТА земаља. Међутим, та производња је мала у односу на производњу у ЕУ, па је тако производња свињског меса скоро седам пута мања

од производње у Данској, а говедарска производња је мања за скоро пет пута од производње у Холандији. У погледу заступљености и продуктивности, сточарство Републике Србије се дуже времена одликује знатним заостајањем у односу на већину европских земаља, које се манифестује малим учешћем броја условних грла/ха пољопривредне површине. Тако, на пример на 100 ха пољопривредне површине укупан број условних грла у Републици Србији у 2009. години износи 30 грла, док је у Италији био 78, Аустрији 78, Швајцарској 96, Данској 172, Белгији 275 и Холандији 335.

Иако је производња свињског меса количински највећа, говедарство има највећи удео у укупној сточарској производњи у Републици Србији, због веће цене меса и вредности грла, као и због чињенице да многа грла служе за производњу млека.

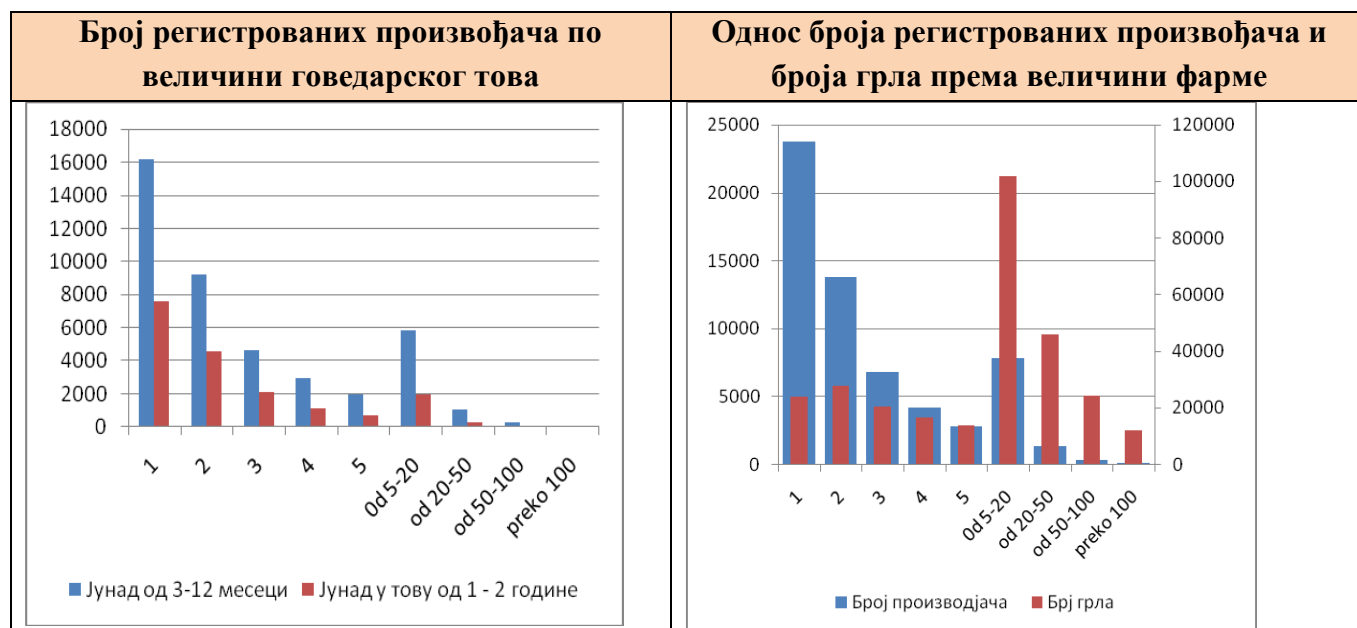

Тржишни ланац у производњи меса у великој мери је неорганизован и кратак, јер велики део производње завршава на домаћинству или на локалним тржиштима - званичним или незваничним. Највећи део се ипак откупљује преко кланица, директно или преко посредника, чиме се ланац продужава и остварује додатна вредност производа. Мале количине, било у форми полутки или прерађевина извозе се у СЕФТА земље (претежно Босна и Херцеговина, Македонија и Црна Гора). Основни разлог кратког тржишног ланца је што се значајан део производње налази у рукама малих произвођача, са претежно екстензивном, али ценовно конкурентном производњом (практично не постоји цена коштања живине која шета двориштем или свиње која се храни остацима са газдинства), где на њих одлази и значајан део потрошње, чиме одузимају тржиште робним произвођачима. Највећи део производње меса се остварује код породичних газдинстава који су робни произвођачи са десетак јунади, стотинак свиња и оваца или хиљаду пилића у тову. Такође постоје и јако добро организовани велики произвођачи који гаје товна грла на сопственим фармама и/или у организованом тову код коопераната. Генерално можемо разликовати

три групе произвођача меса, па самим тим и различите производно-продајне тржишне ланце, као и различите приоритете политике:

Мали произвођачи за сопствене потребе	Робни произвођачи	Велике компанијске фарме
Не учествују у званичним каналима продаје меса, већ га користе за сопствене потребе или мале количине живих животиња или меса продају „од куће”. Важни за прехранбену сигурност, изузетно опасни по питању безбедности хране и ширења болести. Са све захтевнијим стандардима и контролама ова група ће морати да донесе одлуку о задржавању производње и уласку у званичне канале који гарантују здравствену безбедност или о напуштању сектора.	Група произвођача код којих се налази највећи део производње, који своје производе најчешће продају регистрованим кланицама, било директно или преко посредника. Углавном сами припремају храну и баве се и ратарством и сточарством. Они су најважнија група и самим тим треба да буду приоритет аграрне политике и да им се омогући даљи раст.	Компаније које се баве производњом сточне хране, прерадом или продајом меса теже да успоставе вертикално повезивање да би умањили тржишне и ценовне осцилације карактеристичне за производњу меса. Поред њих одређене компаније су у производњи меса виделе своју шансу за профит и претежно кроз процес приватизације дошле до производних ресурса.

Средњи робни произвођачи иако по технологији и величини фарме застају за великим компанијама, а по укупном броју за малим произвођачима, најзначајнији су из угла аграрне политике, јер се код њих обавља највећа производња у свим областима производње меса - говеђег, свињског, живинског и јагњећег.

Обезбеђивање инпута

Конкурентност у производњи меса у великој мери условљена је могућностима приступа квалитетној сточној храни и генетском материјалу као и инпутима везаним за хигијену и енергију, који су у тесној вези са квалитетом објекта у ком се обавља производња.

Расни састав

Велики део проблема у производњи меса управо је у неадекватном расном саставу основног стада и матичних јата као резултату:

- 1) затворености тржишта за увоз (прво, услед санкција, а затим и ванцаринских баријера које су резултат појава зооноза у земљама извозницама);
- 2) неадекватног селекцијског рада, нарочито у породичним газдинствима;
- 3) структуре произвођача и тешкоћа које су везане за селекцијски рад на малом газдинству;
- 4) недостатка спољне конкуренције услед високих царина које би вршиле притисак на произвођаче за ценовно и квалитетно конкурентнијом производњом.

Производња говеђег меса је базирана највећим делом на домаћем шареном говечету у типу сименталца (56,6%) и сименталцу (25,3%), и мањим делом на говедима холштајн-фризијске расе (6,5%) и осталих раса и мелеза (17,8%). Иако квалитет домаћег говечета у типу сименталца представља снагу, а не слабост наше производње меса, увозом у последње време претежно сименталске расе дошло је до унапређења расног састава за обе производне сврхе, међутим то унапређење је претежно остало на фармама увозницама и још се није раширило у остатку популације.

Расни састав свиња за приплод првенствено је (58%) заступљен са мелезима Φ_1 и Φ_2 генерације племенитих раса. Поред мелеза заступљен је шведски ландрас (30 до 34%), велики јоркшир (3 до 5%), хемпшир, дурок, домаћа месната свиња и остали ландраси (3%). Значи, преовлађују племените расе и мелези свиња за производњу меса и масти, док је удео изразито меснатих раса (хемпшира, дурика и пијетрена) свега 3% и оне се користе као терминалне расе за укрштање са мелезима Φ_1 и Φ_2 генерације ради добијања материјала за производњу меса. Карактеристично је да постоји велики број мелеза из непланских укрштања, као и разноврсност генетског материјала, али у просеку је низак ниво када је у питању квалитет тих грла. О стању у планској селекцији на малим фармама говори податак да је проценат вештачког осемењавања испод 15%.

Живинарска производња је високо зависна од увоза генетског материјала. Данас немамо центар за живинарство који би био носилац тог сектора. Генетски потенцијал родитељских јата у нашој земљи користи се нерационално, искоришћеност генетског потенцијала родитељска јата лаког типа је мање од 70%, а тешког типа још мање. У комерцијалне сврхе генетски потенцијал хибрида користи се на нивоу од 80% за кокошке носиле конзумних јаја, а у производњи бројлера 63%.

Постојећи расни састав оваца у Републици Србији представља озбиљну препреку даљем унапређењу овчарске производње. Највећи део популације наших оваца чинила је праменка (80%), а остатак цигаја и мелези праменке са

продуктивнијим иностраним расама, у првом реду са виртембершком расом и ил де франсом.

Козе се у већини случајева гаје екстензивно и то у брдско-планинским подручјима, мада има тенденција ка интензивирању производње. У расном саставу највише је заступљена коза балканског типа (50%), разни типови мелеза (око 30%), домаћа бела коза (15%), док остатак припада санској и алпино раси. У нашој земљи не постоји јединствен програм генетског унапређења овчарства и козарства у смислу оплеменења аутохтоне популације и стварања предуслова за повећање производње у првом реду меса, а у мањем степену у правцу млеко-вуна, када су у питању овце, и смера млеко-месо, када су у питању козе.

Исхрана

Република Србија је у великој мери конкурентна у производњи житарица и уљарица које су основа за сточарску производњу и такође има квалитетне природне пашњаке. Међутим, пашњаци би требало да буду доступни кроз изграђену инфраструктуру и обogaћени ђубрењем и подсејавањем, а производња концентроване сточне хране од житарица и уљарица треба да буде избалансирана и обogaћена квалитетним допунским смешама. Одгајивачима се оставља избор најоптималнијег решења. Додатно као проблеме при избору концентрованих хранива, одгајивачи виде и у:

- 1) декларисању производа (информација о садржају сировина, о енергетском садржају);
- 2) недовољној и неефикасној контроли хранива;
- 3) недостатку непристрасног саветовања о планирању исхране;
- 4) проблемима са руковањем сточном храном (складиштење, транспорт, прецизна исхрана) и сл.

Неискоришћена могућност значајнијег коришћења испаше и производње кабасте хране и силаже карактеристика је производње у Републици Србији, нарочито у говедарској и овчарској производњи.

Поред интензивне, у нашој земљи је заступљена и полуинтензивна, па и екстензивна производња меса. Најчешће је то производња живине, али и свиња. У овим условима животиња највећи део хране налази у дворишту, а као додатак добија зрневље и мање количине комплетних смеша.

Објекти и опрема

Боље коришћење енергије, мањи захтеви за радном снагом, лакше одржавање хигијене, боља искоришћеност хранива, смањен ниво болести, само су неке од предности које имају савремени објекти за производњу. Међутим, иако свесни свих тих предности, многи одгајивачи услед недостатка инвестиционог капитала одлучују се за тов у објектима који не задовољавају основне стандарде, чиме повећавају ризике, али и минимизирају трошкове.

Брзина прикључивања ЕУ и усвајања стандарда о добробити животиња и заштити и очувању животне средине, као и забринутост локалних власти и грађана за организовањем това у насељеним местима, дефинисаће и брзину изградње условних објеката за тов. Држава треба да буде катализатор ових процеса тако што ће у правом моменту усвојити законска решења која се тичу стандарда и подржати произвођаче у њиховој намери да изграде објекте.

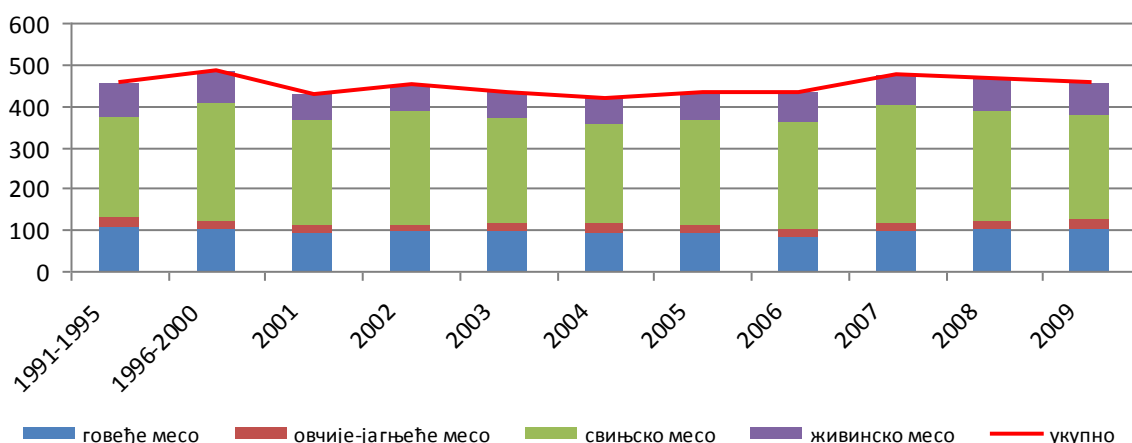
Општине треба да помажу произвођачима оснивањем пољопривредних зона, изградњом инфраструктуре, снижавањем трошкова за издавање накнада и дозвола, а не да им буду кочничари у изградњи одговарајућих објеката.

Производња меса

Цикличност производње, ценовна неконкурентност у односу на произвођаче у ЕУ (у готово свим врстама производње меса и код већине произвођача) и немогућност извоза на тржиште ЕУ (макар када су пикови цена на нижим нивоима) основни су проблеми производње меса у Републици Србији у последње две деценије.

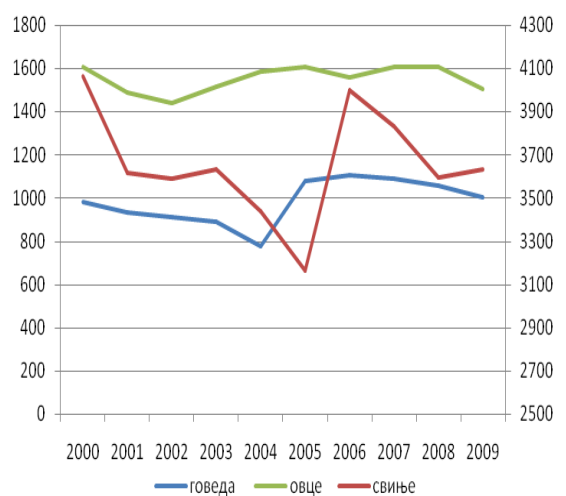
Једна од основних карактеристика је велика ценовна и производна цикличност у производњи меса која се јавља као последица неизграђених тржишних ланаца заснованих на дугорочним уговорима.

Производња меса по врстама у периоду од 1990. до 2009. године*

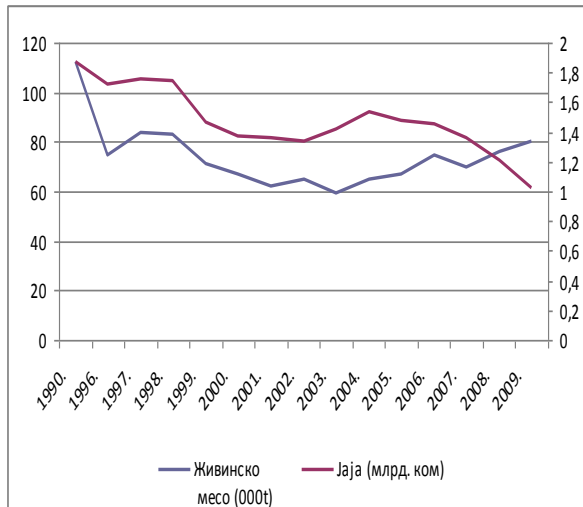

*Извор: РЗС

Број говеда, оваца и свиња (десно) у периоду од 2000. до 2009. године

Производња живинског меса и јаја у периоду од 1990. до 2009. године

Прерада меса

Република Србија располаже са великим прерађивачким капацитетима у сточарској производњи. Међутим, степен искоришћености се креће далеко испод пројектованих капацитета и већина не испуњава стандарде који се постављају за извоз меса, а многе од њих ни постојеће домаће стандарде. Мали број објеката је регистрован за извоз, како на тржиште земаља ЕУ, тако и на тржиште трећих земаља.

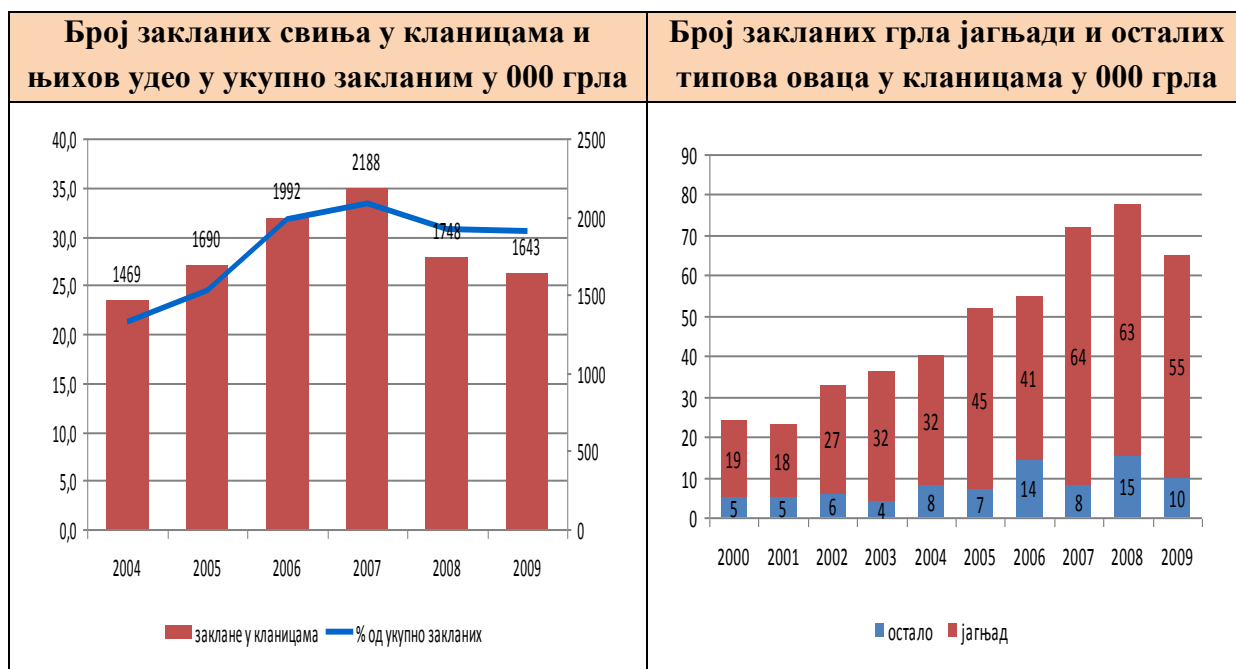
Број одобрених објеката за клање, расецање и прераду меса			
Врста објекта	Објекти (домаће тржиште)	Објекти-извоз (ЕУ)	Објекти - извоз (треће земље)
Кланице (црвено месо) - папкари	277	2	9
Кланице (живина)	31	-	-
Комбиновани објекти (клање, расецање, прерада - црвено месо)	415	3	32
Комбиновани објекти (клање, расецање, прерада - живина)	19	1	9
Прерада меса и производи од меса	455	-	-
Прерада меса - живина / производи од меса - живина	3	-	2
Прерада меса дивљачи	8	-	1

Овај број кланица сигурно није далеко изнад потреба и нема сумње да ће се са доследнијом применом домаћих стандарда и усвајањем стандарда ЕУ њихов број смањити.

Увођење стандарда у објекте који се баве храном анималног порекла је законска обавеза. Систем који се базира на принципима система *HACCP* (*Hazard Analysis Critical Control Point*) у складу са Законом о ветеринарству („Службени гласник РС”, бр. 91/04 и 30/10), правно лице/предузетник, који обавља делатност у објектима, који се бави храном анималног порекла, био је у обавези да уведе од 1. јануара 2009. године. Свако неспровођење ове и других законских регулатива у овој области с једне стране ствара неправду према онима који је доследно спроводе и ставља их у неравноправан положај, а с друге стране повећава ризик и трошак. Зато треба стално охрабривати прерађиваче на унаређење технологије и производног процеса успостављањем неопходних стандарда, како с циљем повећања извоза сточарских производа, тако и с циљем заштите потрошача на домаћем тржишту.

Велики проблем који оптерећује кланичну индустрију и представља уско грло производње јесте уклањање кланичног отпада и решење проблема отпадних вода. Кланични отпад разврстан у три СРМ категорије прихватају свега три постројења, при чему другу категорију (садржај дигестивног тракта) не уништава ниједно постројење, а такође ниједно од постројења не одвози крв. Узевши у обзир број кланица у Републици Србији, решавање проблема кланичног отпада требало би да буде међу приоритетима пре свега због угрожавања здравља становништва и природних ресурса.

Тренд сталног пораста клања и прераде у званичним каналима је позитиван и треба учинити све да се настави и додатно убрза, јер се и даље велики део промета врши незваничним каналима, што представља знатно отежавајућу околност приликом контроле безбедности и квалитета и уноси нестабилност и неекономичност у укупној производњи и преради меса, али и при прилагођавању Заједничкој аграрној политици ЕУ.

Основни проблеми прерађивача сточарских производа огледају се пре свега у:

- 1) врло често изузетно високој цени, а генерално вишој цени сировина на домаћем тржишту у односу на ЕУ;
- 2) технолошком заостајању и неиспуњавању међународних стандарда у производњи (НАССР, ISO и других стандарда);
- 3) нелегалној конкуренцији при набавци сировина и продаји меса и прерађевина од меса, услед:
 - (1) илегалне трговине од стране откупљивача из Црне Горе и Босне и Херцеговине,
 - (2) увоза меса преко подручја КиМ и Босне и Херцеговине, које је произведено у Латинској Америци (извор: ПКС),
 - (3) продаје од куће без плаћања дажбина, трошкова контроле и увођења стандарда,
 - (4) споро прилагођавање условима тржишног пословања и слаб капацитет управљања,
 - (5) неиспуњавање услова за извоз, што значајно смањује тржиште.

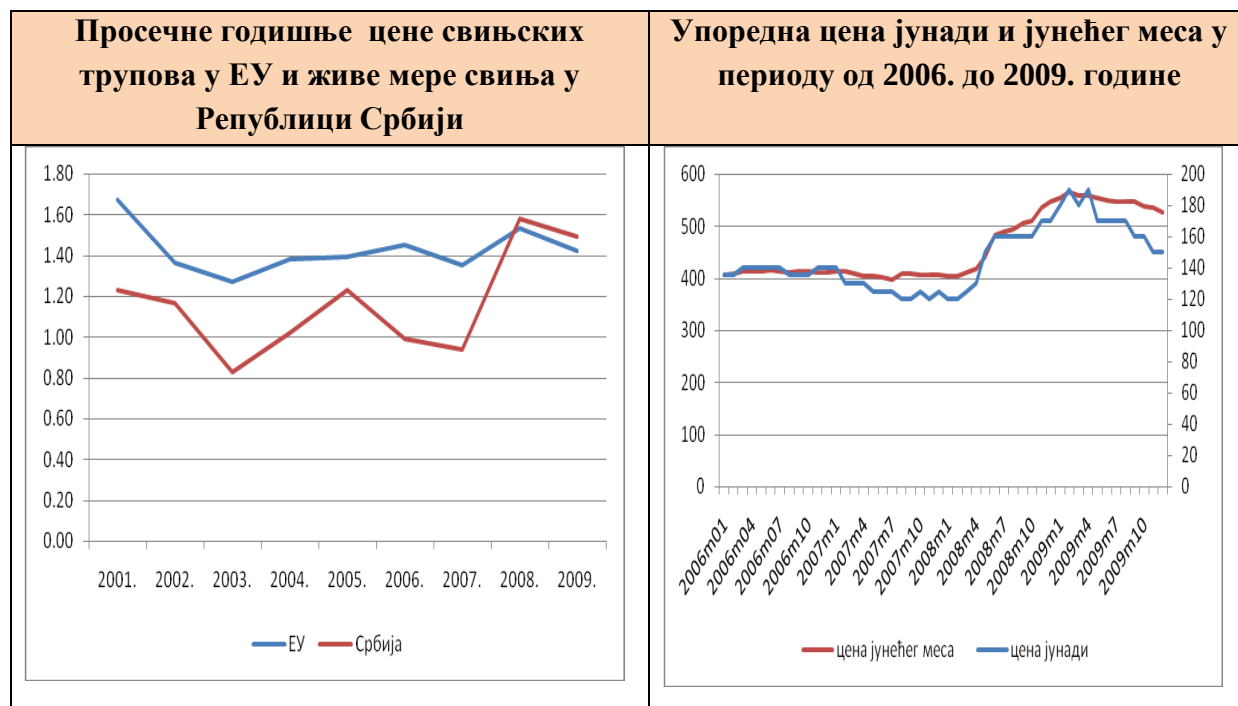
Цене

Цена живе мере и меса одсликава понуду и тражњу на овим тржиштима, као и свеукупан ниво развоја и конкуренције на тим тржиштима, структуралне проблеме на тржишту и куповну моћ становништва.

Производња, цене свиња и свињског mesa у Србији у периоду од 2003. до 2009. године у 000 t					
Година	Производња	Потрошња	Малопродајна цена дин/kg	Цена товних свиња на пијаци дин/kg	Учешће сировине у малопродајној цени
2003	258.000	255.266	190,00	68,31	36%
2004	242.000	233.685	280,00	90,43	32%
2005	253.343	258.004	320,00	146,00	46%
2006	254.870	255.903	299,00	89,58	30%
2007	289.373	290.669	282,00	81,88	29%
2008	265.655	270.325	384,00	128,89	34%
2009	252.188	257.148	420,00	140,83	34%

Зато су основне карактеристике цена живих животиња и mesa:

- 1) велика цикличност, нарочито живе мере која је код неких врста више изражена (живесвиње), а код неких мање (живина);
- 2) релативно мала цикличност малопродајних цена mesa, јер долази до повећања цена када је тренд живе мере у порасту, али ретког смањења када је у опадању;
- 3) константан тренд раста малопродајних цена mesa;
- 4) постојање израженијих пикова нижих, али и виших цена;
- 5) просечна висина цена је у великој мери слична цени у CEFTA региону који се у великој мери снабдевају живом стоком из Републике Србије.

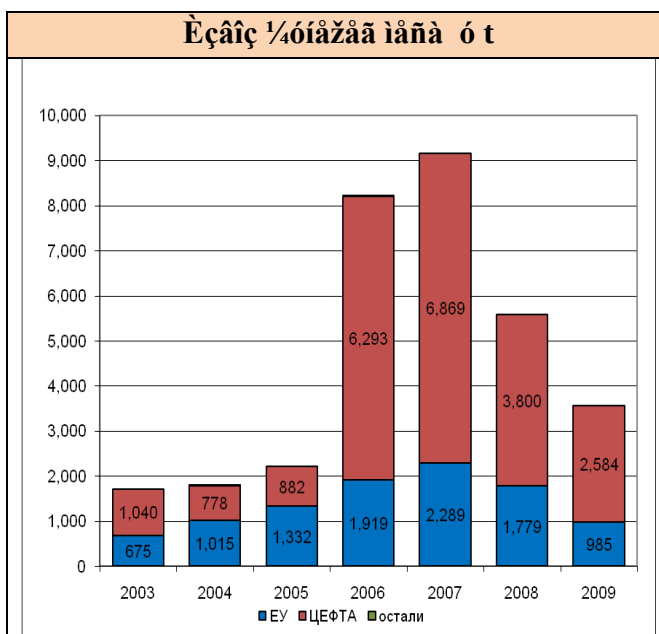
Трговина и маркетинг

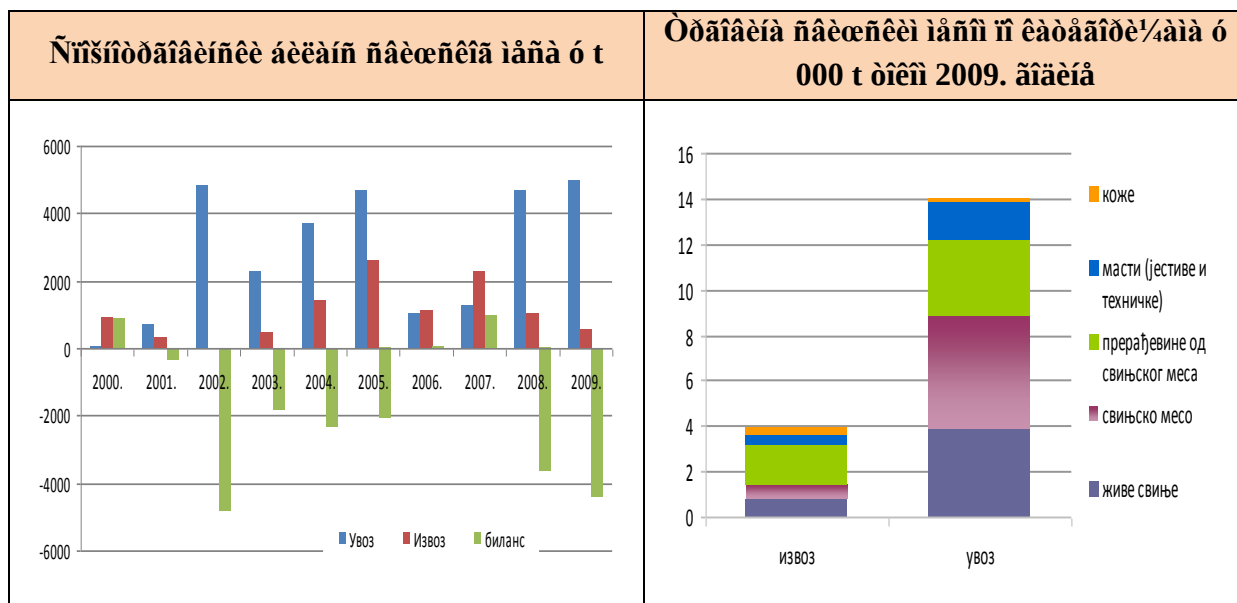
Неиспуњење основних стандарда безбедности, неорганизованост откупа, неусклађеност стандарда квалитета, у већини година ценовно неконкурентна производња, квалитетно неконкурентна производња (осим одређених специфичних производа), непознавање страних тржишта, неки су од разлога што потенцијал за извоз који постоји у том сектору није искоришћен.

Могућност пласмана меса на страна тржишта постоји, али је ограничен на одређен број земаља, пре свега због неусклађивања ветеринарско-санитарних прописа са прописима у окружењу, али и недовољне мотивисаности примарне производње за улазак у комерцијалну производњу. Извоз је заступљен на тржиштима Босна и Херцеговина, Црне Горе и Македоније, док Хрватска има велике потребе за увозом меса, али ово тржиште није доступно због неусклађености регулативе и њене примене из области ветеринарско-санитарног надзора.

За разлику од других врста меса, Република Србија има одобрену годишњу квоту за извоз јунећег меса на тржиште земаља ЕУ у висини од 9.175 t са преференцијалном стопом 20% од укупне МФН царине ЕУ. Та квота је смањена са некадашњих 9.975 t, колико је износила од 2000. године, због неиспуњења одобрене квоте у претходном периоду, као и чињенице да је квота била одобрена за Републику Србију и Црну Гору као заједничку државу, па је ту квоту било неопходно расподелити на државе чланице. Стога је извоз

јунећег меса у земље ЕУ у претходних неколико година реализован на тржиштима Италије и Грчке, које су иначе земље у којима је цена јунетине висока и чија тржишта захтевају специфичан квалитет меса. Извоз јунећег меса у земље ЕУ је у периоду од 2003. до 2007. године знатно је увећан (преко три пута), док је на тржиште СЕФТА земаља увећан за готово седам пута у истом периоду. Међутим у 2008. и 2009. години дошло је до његовог смањења у односу на 2007. годину и у исто време је дошло до повећања извоза живих животиња, пре свега на тржиште СЕФТА земаља. Поред поменутих земаља у које српски прерађивачи и кланичари врше извоз јунећег меса, у мањем обиму јавља се извоз у афричке земље и земље Блиског истока.

Поред извоза јунећег меса, на тржиште околних земаља извозе се у све већем броју и жива грла (јунад и телад), што је свакако значајна чињеница која утиче на висину производње меса у Републици Србији. Тако је према подацима Републичког завода за статистику извоз живих грла повећан са 1.432 грла 2006. на 19.604 грла 2007. године, 2008. на 72.492 грла, а 2009. године извоз је износио 65.232 грла.

Потрошња

Потрошња меса је у поређењу са земљама ЕУ мала. Тренд потрошње меса је у директној зависности са куповном моћи и ценом меса. Становници Републике Србије просечно годишње троше око 36 kg меса, што је упола мање него у ЕУ, где је просечна потрошња меса 86,7 kg по становнику и по потрошњи меса само је Албанија иза наше земље.

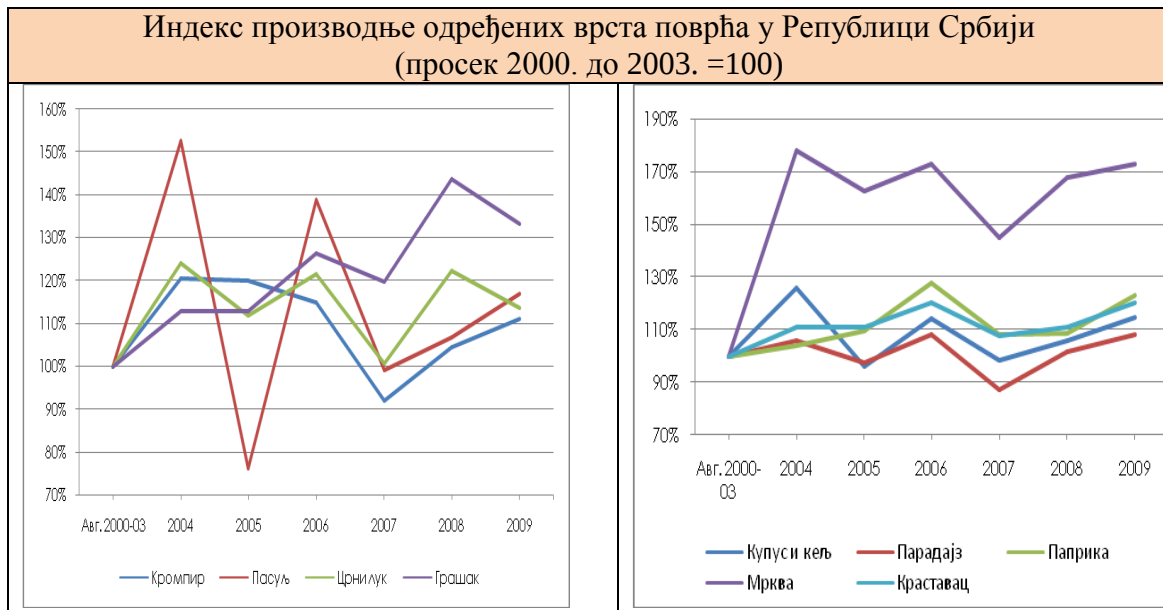
д) Секторска анализа - повртарство

Значај и основни трендови

Република Србија има повољне услове за гајење већине повртарских култура. Највише се гаји средње рано и средње касно поврће, мада постоје добри услови и за рано и касно гајење одређених врста поврћа. Зависно од услова и начина производње развиле су се: баштенска, њивска, интензивна индустријска производња и производња поврћа у заштићеном простору. У структури укупно засејаних површина у Републици Србији, поврће учествује са 9%, у укупној вредности пољопривредне производње учествује са 11,31%, док је у укупном извозу пољопривредних производа учешће поврћа 9%.

Трендови раста производње за највећи број култура указују да је ова производња довољно профитабилна, па се многи одлучују или да прошире производњу, или да у њу уђу. Све ово указује да је производња поврћа важна у Републици Србији, јер има своју традицију, значајну садашњу производњу и перспективу у будућности.

Република Србија је регионално највећи произвођач поврћа. Производња поврћа у Републици Србији приближно је једнака укупној производњи поврћа у земљама региона (CEFTA земље).

Повртарство је једна од најразвијенијих и економски најисплативијих грана у пољопривреди. За повртарство је карактеристична разноликост врста и начина производње. Мада је производња поврћа у односу на потребе и могућности и даље недовољна, поврће заузима значајно место у производњи, потрошњи и извозу пољопривредних производа.

Значај овог сектора огледа се у томе што:

1) производња поврћа на отвореном пољу може да обезбеди пет до осам пута већу вредност производње у односу на ратарске културе, односно 200 до 250 пута већу вредност производње ако се поврће производи у заштићеном простору;

2) сектор обухвата велики број индивидуалних произвођача и тиме значајно доприноси руралном развоју земље;

3) повртарство омогућује интензивно коришћење земљишта и смену две до три врсте поврћа у току године, уз примену система за наводњавање на њиви и у заштићеном простору;

4) производња у заштићеном простору омогућава гајење поврћа током целе године, а нарочито у току зиме и раног пролећа, када влада дефицит свежег поврћа. Тиме се постиже континуитет у снабдевању тржишта свежим поврћем, што позитивно утиче на правилну исхрану становништва, као и на повећање вредности производње и профита;

5) сектор који је тесно повезан са тржиштем и прерађивачком индустријом. Највећи број врста поврћа захтева брзу продају и потрошњу или прераду;

6) сектор који има значајан потенцијал за извоз свежих и прерађених производа, уколико се испоштују строга правила контроле квалитета.

Тржишни ланац производње поврћа

Прилагођавање произвођача на тржишну привреду и изградња тржишних ланаца одвија се успорено.

Производња и промет поврћа су, у највећем делу, у рукама малих произвођача који нису тржишно оријентисани. Производња је углавном усмерена на задовољавање потреба сопственог домаћинства и домаћег тржишта. Највећи део произведеног поврћа прода се на зеленим и кванташким пијацама и преради у индустрији. У продаји и откупу пољопривредних производа пијаце учествују са око 35%.

Потрошачи траже већи избор, бољи квалитет и свеже производе током целе године, па малопродајни ланци супермаркета постају све популарнији када је у питању набавка свежег поврћа.

У последњих десет година, дошло је до промена у сектору поврћа које су условљене приватизацијом комбината и прерадних капацитета, укрупњавањем парцела на приватним газдинствима, гашењем великог броја земљорадничких задруга и трговинских предузећа у друштвеној својини и отварањем ланаца супермаркета. Успостављени су нови тржишни ланци који су у највећој мери базирани на производима са приватних газдинстава, тржишном одређивању цена, значајном варирању цена и непостојању сигурности откупа.

Несразмера између броја произвођача поврћа и величине тржишта, често условљава нестабилност и цикличност у производњи и ценама, а самим тим и несигурност за инвестирање у сектор. И то је један од разлога зашто се структура фарми релативно споро мења.

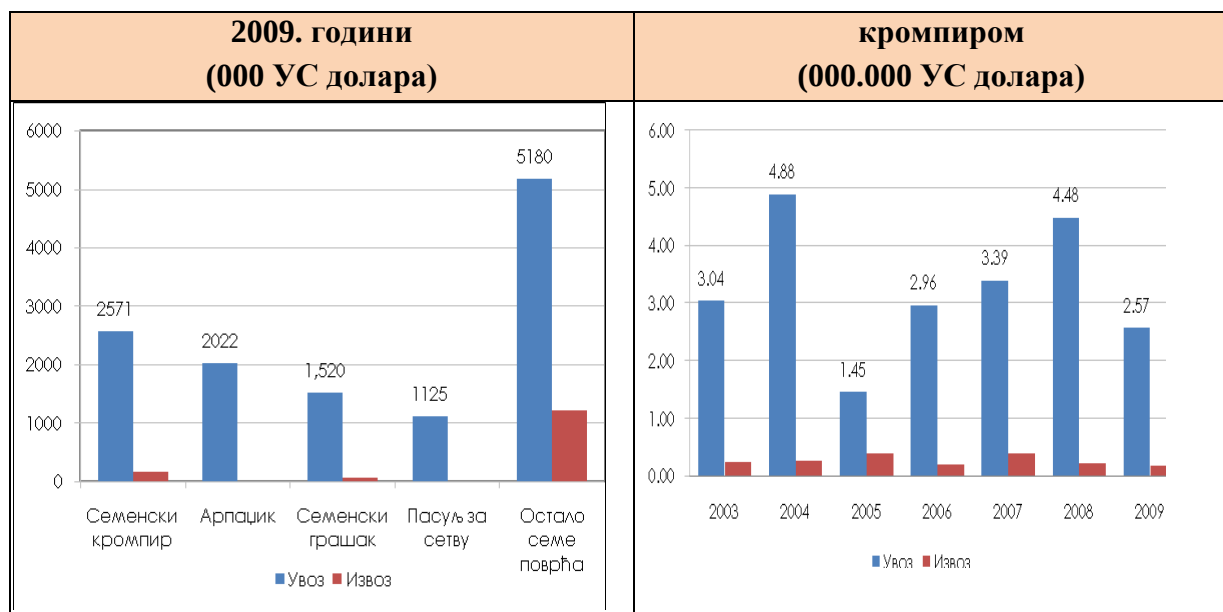
Ради сигурнијег снабдевања својих малопродајних објеката квалитетном сировином са релативно константним ценама, велики малопродајни ланци и прерађивачи се често одлучују да сами производе поврће. На тај начин они контролишу тржиште и имплементацију стандарда и припремају се за нове тржишне услове које доносе ЕУ интеграције. То има негативне последице на мале произвођаче, који су на овај начин изузети из највећих продајних ланаца и основних трговинских токова, што значајно успорава увођење стандарда на малим газдинствима.

Тржишни ланац свежег воћа и поврћа није извозно оријентисан. Извоз свежег поврћа је мали, због немогућности да се обезбеди уједначен квалитет и довољна количина поврћа за континуирану испоруку. Осим наведених, постоји и проблем не- познавања начина функционисања тржишта воћа и поврћа у ЕУ.

Обезбеђивање инпута

Квалитетно семе, примена органских и минералних ђубрива, редовна заштита против корова, болести и штеточина чине основу савремене производње поврћа. Конкурентност производње у великој мери зависи од инпута, тј. од цене и квалитета семена и вештачког ђубрива. У Републици Србији се у оквиру института и у сарадњи са пољопривредним факултетима, производи семенски материјал, међутим то је недовољно да би се задовољиле потребе тржишта, па се зато знатне количине семенског материјала поврћа увозе, првенствено из Холандије, а у мањој мери из Италије, Немачке, Мађарске, Израела и САД.

Вредност извоза и увоза семена поврћа у	Вредност трговине семенским
--	------------------------------------

Производња семенског кромпира је мала и недовољна за потребе домаћег тржишта, али и поред тога она опада, јер су трошкови производње, прегледа и атеста високи, прописи о производњи и квалитету строги, а тржиште нестабилно. Производња је са 1.500 ха сведена на око 500 ха.

Главни проблеми повртарске производње јесу:

1) мали проценат производње у затвореном простору који може да омогући две до три жетве годишње;

2) 95% производње је концентрисано на малим газдинствима (не могу да обезбеде задовољавајући ново количина, квалитета и континуитета производње);

3) мали број удружења и задруга произвођача;

4) низак технолошки ниво производње (традиционална производња, старе сорте, непостојање система за наводњавање, неадекватна заштита биља, стара механизација и опрема за заштиту биља и жетву);

5) недостатак хладњача - дистрибутивни центри за обезбеђивање довољних количина свежег поврћа за домаће и страна тржишта;

6) недостатак модерног паковања/амбалаже и машина за сортирање ради унапређења извозних могућности;

7) недостатак разумевања и спровођења ЕУ стандарда (GLOBAL GAP, HACCP) као главних предуслова за обезбеђивање повртарских производа за домаће и страна тржишта;

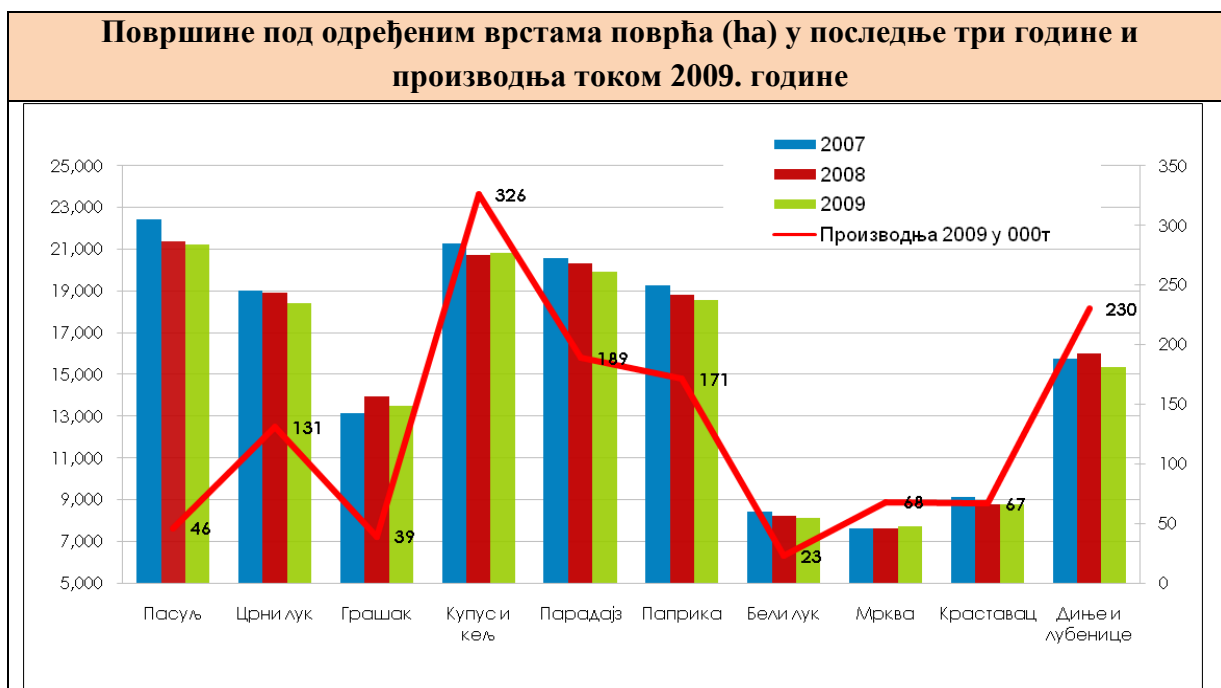
8) слабо коришћење биомасе за грејање пластеника и мало коришћење термалне енергије.

Производња поврћа

Поврће се узгаја на око 281.000 ха, што представља 9% од укупних површина ораница. У производњи поврћа најзаступљенији су кромпир (41%), купус и кељ (15%), диње и лубенице (10%), парадајз (9%), паприка (8%) и лук (6%).

Највећи део површина под поврћем је у власништву малих пољопривредних газдинстава. На тим газдинствима највише се гаје: парадајз, паприка, пасуљ, купус, лубенице и диње, црни и бели лук, грашак и остало

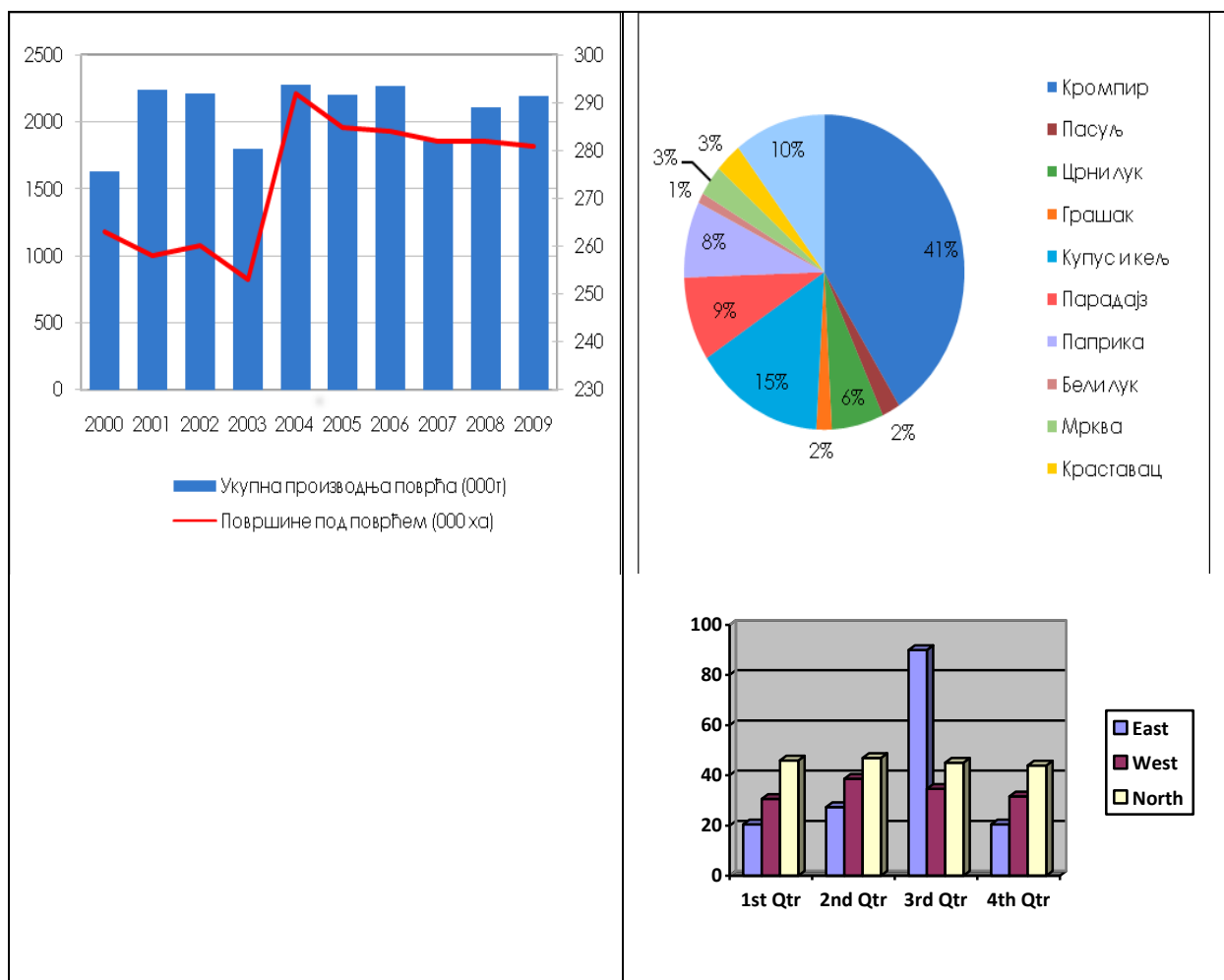
поврће. Ова производња је намењена потрошњи у свежем стању, домаћинству и индустријској преради. Велика газдинства гаје поврће на око 10.000 ha. На овим газдинствима највише је заступљен грашак (30%), паприка (9%) и пасуљ (7%). Производња је намењена првенствено индустријској преради.

За већину повртарских култура карактеристично је смањење површина које су њима засејане, али је позитивно што се, упркос томе, производња одржава на сличном или вишем нивоу. У периоду од 2000. до 2009. године забележено је смањење површина засејаних поврћем за око 9%, међутим, укупан принос поврћа има тенденцију раста. Производња поврћа у пластеницима и стакленицима и даље је мало заступљена, иако је вредност производње по јединици површине велика. У њима се највише гаји парадајз (до 70% произведених количина), а нешто мање краставци (15 до 20%), паприка (10 до 15%) и зелена салата.

Укупна производња (лево) и површине (десно) под поврћем у периоду од 2000. до 2009. године

Заступљеност појединих врста поврћа у сетвеној структури 2009. године

Укупан принос поврћа има тенденцију раста, са највећим приносом у 2006. години. У 2003. и 2007. години, бележи се већи пад производње због суше, која је проузроковала знатно ниже приносе у односу на претходне године. У 2007. години постојао је пад производње за 20%, што указује на и даље велику зависност производње од временских услова.

Производња кромпира у Републици Србији углавном има стихијски карактер. Низак ниво знања у неким фазама производње и недостатак система за наводњавање, препуштају производњу климатским чиниоцима. Зато ова производња из године у годину веома осцилира. Просечна површина под кромпиром у Републици Србији износи 86.000 ha, са тенденцијом опадања по просечној стопи од 2% годишње. Просечан принос кромпира износи 10 t/ha, што је за 42% мање у односу на остварени европски просек од 16,6 t/ha. Кромпир се у нашој земљи највише троши за људску исхрану, а само око 8% се преради. Годишња потрошња кромпира по становнику у Републици Србији је око 38 kg.

Просечна површина под пасуљем у периоду од 2000. до 2009. године износила је 23.700 ha, са тенденцијом пада по просечној стопи од 1,8% годишње. У структури укупних повртарских површина учествује са 9%. Просечан принос пасуља код нас износи 1,3 t/ha, што је незнатно мање у односу на европски просек од 1,5 t/ha. У структури европске производње Република Србија учествује са 4%, и налази се на шестом месту. Годишња потрошња пасуља по становнику у Републици Србији је око 5 kg, што нас сврстава у сам европски врх.

Према количини понуде и потражње парадајз је један од најзначајнијих сезонских производа у Републици Србији. Просечна површина под парадајзом у периоду од 2000. до 2009. године износила је 20.700 ha, са тенденцијом незнатног опадања по просечној стопи од 0,4% годишње. У структури укупних површина под поврћем учествује са 9%. Просечан принос парадајза по ha износи 8,5 t, што је за око 75% мање у односу на остварени европски просек од 34 t. У односу на просечне приносе у земљама из којих увозимо парадајз, ово је веома низак принос. У структури европске производње Република Србија учествује са 0,8% и налази се на 14 месту. Однос нашег просечног приноса и просечних приноса у наведеним земљама говори нам о стању у производњи парадајза код нас. Највеће количине парадајза у Републици Србији и даље се производе на отвореном пољу, где је принос у највећој мери условљен временским приликама. Веома је распрострањена производња парадајза у импровизованим пластеницима, који не могу значајно да поспеше принос, већ једино у одређеној мери могу да заштите производњу од спољних утицаја. У последњих неколико година повећава се производња у заштићеном простору, што ће позитивно утицати на пораст приноса и повећање понуде на домаћем тржишту.

Просечна површина под паприком, у периоду од 2000. до 2009. године, износи 19.370 ha, са тенденцијом незнатног опадања по просечној стопи од 0,3% годишње. У структури укупних површина под поврћем учествује са 8%. Просечан принос паприке износила је 7,8 t/ha, што је три пута мање у односу на европски просек. У структури европске производње Република Србија учествује са 4,4% и налази се на седмом месту. Највећи део наше производње паприке реализује се кроз продају на зеленим и кванташким пијацама у Републици Србији. Веома мали проценат се извезе или употреби у домаћој прерађивачкој индустрији. Мали обим прераде паприке у индустрији резултат је традиције спремања домаћег ајвара и туршије у домаћинствима.

Просечна површина под грашком, у периоду од 2000. до 2009. године износила је 13.200 ha, са тенденцијом благог опадања. У структури укупних површина под поврћем учествује са 6%. Принос грашка просечно износи 2,5 t/ha, што је за око 70% мање у односу на остварени европски просек од 8,7 t/ha. У структури европске производње Република Србија учествује са 1,9% и налази се на 12 месту. Домаћа производња у потпуности задовољава потребе потрошача у Републици Србији.

Просечна површина под црним луком у Републици Србији, у периоду од 2000. до 2009. године износила је 19.900 ha, са тенденцијом опадања по просечној стопи од 2% годишње. У структури укупних повртарских површина учествује са 8%. Просечан принос црног лука је 6,4 t/ha, што је три пута мање у односу на остварени европски просек. У структури европске производње Република Србија учествује са 1,6%.

Просечна површина под купусом у Републици Србији, у периоду од 2000. до 2009. године, износила је 21.600 ha, са тенденцијом опадања по просечној стопи од 1,2% годишње. У структури укупних повртарских површина учествује са 9%. Просечан принос купуса износи 12,9 t/ha, што је за око 70% мање у односу на европски просек. У структури европске производње Република Србија учествује са 2,4% и налази се на седмом месту.

Лубенице и диње ботанички спадају у поврће, али се због високог садржаја шећера и начина конзумирања сматрају воћем. Обе ове повртарске културе су веома омиљене и тражене на нашем тржишту. Просечна површина

под лубеницама и дињама у Републици Србији, у периоду од 2000. до 2009. године износила је 17.000 ha, са благом тенденцијом опадања. У структури укупних повртарских површина учествује са 7%. Просечан принос лубеница износи 15 t/ha. Иако је просечан принос по ha ових култура у Републици Србији само 4% нижи од европског просечног приноса, у односу на просечне приносе у европским државама још је веома низак. Захваљујући доброј потражњи за лубеницом и дињом, улагања у ове производње у Републици Србији су значајна.

У Републици Србији се у мањим количинама гаји и остало поврће, које се истовремено мање конзумира и углавном увози, као што су: броколи, артичоке, различите врсте зелене салате, рукола, коктел парадајз, итд. Наши климатски услови су добри за гајење и тих врста поврћа. С обзиром на то да њихова потрошња у свету расте, повећаном домаћом производњом и нижим ценама смањио би се увоз, а истовремено и повећао извоз.

Последњих година бележи се повећана употреба свежег поврћа у исхрани, па су и захтеви по питању квалитета и безбедности поврћа посебно изражени. С обзиром на то да је повртарство врло интензивна грана биљне производње, у којој се користе велике количине минералних ђубрива и пестицида, намеће се потреба за увођењем стандарда квалитета. Један од основних је GLOBAL GAP стандард који покрива целокупан процес производње од предсетвених радњи до бербе.

Једна од општих карактеристика српске пољопривреде је уситњеност газдинстава. Преко 90% газдинстава обрађује мање од 10 ha. Носиоци производње у повртарству су мали произвођачи (95%), који углавном нису тржишно оријентисани и ту настају највећи проблеми, јер нису у могућности да обезбеде довољне количине, континуирану испоруку и уједначен квалитет поврћа. Због тога је за развој повртарства потребно удруживање.

Мала заступљеност великих газдинстава која се баве производњом поврћа, последица је недостатка модерних машина и опреме за механизовану производњу, посебно за бербу плодова. Учешће људског рада је и даље велико, што производњу неких култура (паприке, парадајза, корнишона), чини скупом и нерентабилном. Несигурност пласмана производа и ограничено тржиште, такође су разлог томе.

Производња поврћа има изражен регионални карактер и условљена је агроеколошким условима, развијеношћу прерађивачке индустрије и тржиштем свежег поврћа.

Прерада и складиштење

Улога прерађивачке индустрије је да поврће које није могуће чувати у складиштима преради на начин да се може чувати и транспортовати, чиме се продужује могућност његовог коришћења. Генерално, то се може урадити смрзавањем, сушењем и топлим прерадом (стерилизација и пастеризација).

Индустрија прераде поврћа у претходном периоду није забележила значајне промене и у највећем броју случајева њихова техничко-технолошка опремљеност је испод тражених стандарда за извоз, поготово на тржиште Европске уније.

Квалитет поврћа и производа од поврћа је неуједначен, а асортиман производа је скроман. Класирање и паковање свежег поврћа је још увек слабо заступљено, поготово кад је реч о малим паковањима. Свежег поврћа, сецканог

и припремљеног за салату скоро и да нема на тржишту, док се у свету тако припремљено поврће све више тражи.

Подаци о броју предузећа која се баве пољопривредном производњом и прерадом, разликују се зависно од извора. Усвајањем Закона о безбедности хране („Службени гласник РС”, број 41/09) прописана је обавеза да сви субјекти у пословању храном, тј. објекти за производњу и промет хране, морају бити уписани у Централни регистар објеката који се води у МПШВ, тако да ће у наредном периоду од годину дана бити формирана база података.

По подацима из 2008. године, у Републици Србији је регистрована 181 хладњача за замрзавање и чување воћа и поврћа, са укупним капацитетом од 608.000 t и 81 фабрика за топлу прераду и сушење воћа и поврћа са инсталисаним капацитетом од 565.000 t. Поврће се замрзава, прерађује и складишти у 41 хладњачи и 61 фабрици за топлу прераду. Искоришћеност капацитета је око 50%. У периоду од 2005. до 2009. године, користећи подстицајна средства МПШВ, 116 хладњача и фабрика за топлу прераду воћа и поврћа увело је HACCP и ISO 9001.

Капацитете хладњача и фабрика за прераду воћа и поврћа можемо поделити у неколико група:

1) старе фабрике за прераду са значајним капацитетима, али и са застарелом технологијом;

2) приватизоване фабрике са значајним капацитетима, које је нови менаџмент довео у стање да послују профитабилно;

3) новоизграђени капацитети са савременом технологијом;

4) мали прерадни капацитети у оквиру газдинства (породични посао).

Иако највећи раст производње имају новоотворени складишни и прерадни капацитети, ипак највећи део тржишта отпада на другу групу, па се она може сматрати најзначајнијом.

Најзначајније врсте поврћа које се прерађују у индустрији су: кромпир, од кога се производи замрзнути помфрит, чипс и пире, парадајз (концентрат, пире, сок и кечап), грашак (замрзнут, конзервисан) и паприка (пастеризована, замрзнута сушена, млевена и ајвар). Други значајни производи у прерађивачкој индустрији су пастеризоване и сушене печурке, кисели краставци и замрзнута поврће.

Значајнији раст вредности производње поврћа тешко ће се остварити без инвестиција у прерађивачку индустрију.

Цене

Цене поврћа се слободно формирају на тржишту, као резултат договора између откупљивача и произвођача. Услед великог утицаја климатских фактора на пољопривредну производњу, произведене количине поврћа могу знатно да варирају из године у годину, што директно утиче на откупну цену поврћа.

За већину повртарских култура карактеристична је цикличност понуде, јер је навика наших произвођача да се при планирању производње опредељују једино на основу постигнуте цене током претходне сезоне продаје.

Цене варирају и у зависности од места продаје. У Републици Србији постоји традиција куповине на пијацама, међутим и између појединих пијаца постоје велике варијације у цени, што указује на недовољну развијеност тржишних информација. У супермаркетима постоје одређене зависности.

Добављачка цена обично прати цену на кванташкој пијаци, док је продајна цена у супермаркету приближна цени на зеленој пијаци.

На цене у сектору воћа и поврћа у великој мери утиче и недостатак условних складишних и прерадних капацитета, који би могли да повуку знатан део производа које је могуће чувати за каснију продају или прераду и тиме да утичу на уједначавање цене у току године.

Услед недостатка складишних и прерадних капацитета и велике царинске заштите, постоје изражени пикови како ниске, тако и високе цене у току године, али и по годинама.

Трговина и маркетинг

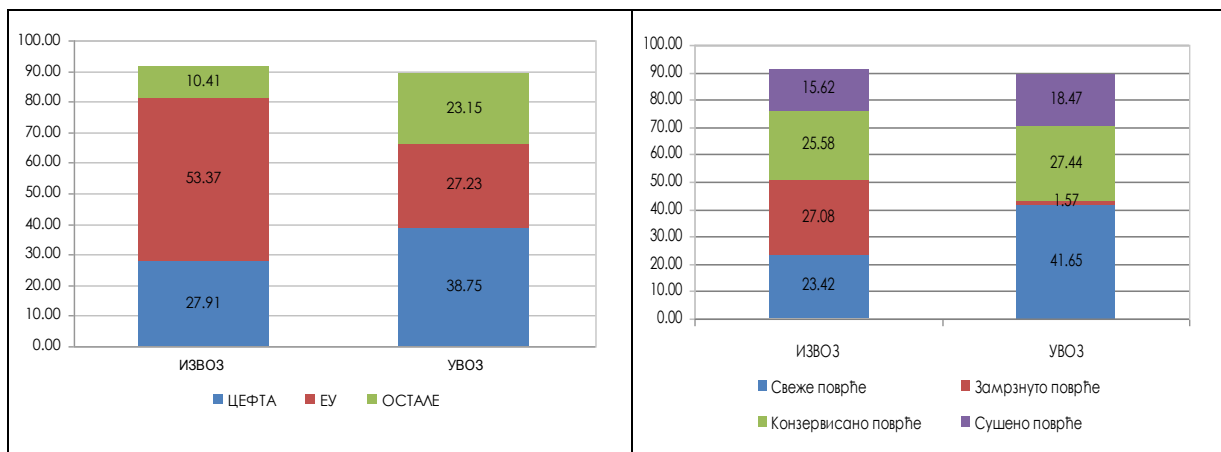
Укупан промет поврћа има тренд раста, с тим да је у периоду од 2006. до 2007. године вредност продаје из сопствене производње предузећа опадала, док се вредност откупа константно повећавала. Укупна вредност продаје поврћа из сопствене производње предузећа и задруга и откупа од индивидуалних газдинстава у 2008. години бележила је раст од 219% у односу на 2004. годину. Вредност продаје поврћа на пијацама 2008. у односу на 2007. годину, у текућим ценама, била је већа је за 8,3%.

Светско тржиште свежег воћа и поврћа је изузетно захтевно и добро организовано, са великом конкуренцијом, али и великом исплативошћу. Заједничко тржиште ЕУ воћа и поврћа формирано је Уредбом Савета ЕУ 1996. године, када су и донети стандарди за 35 производа који се конзумирају у свежем стању, као и правила контроле квалитета свежег воћа и поврћа. Да би се извозило свеже поврће на ово тржиште, неопходно је кренути од интегралне производње, са унапред припремљеним планом, од здравог и квалитетног семенског материјала, контроле употребе минералних ђубрива и пестицида и добро организоване логистике и маркетинга.

Република Србија има шансу у извозу поврћа, што показују досадашњи извозни резултати, који имају тренд пораста. ЕУ је највећи купац свежег, замрзнутог, конзервисаног и сушеног поврћа. У суседне земље се извози око 30% поврћа. Поред кромпира, извози се доста паприке и печурака. Република Србија остварује позитиван биланс спољнотрговинске размене. Удео извоза поврћа у укупном извозу пољопривреде је око 9%. Удео увоза поврћа у укупном увозу пољопривреде је око 6%.

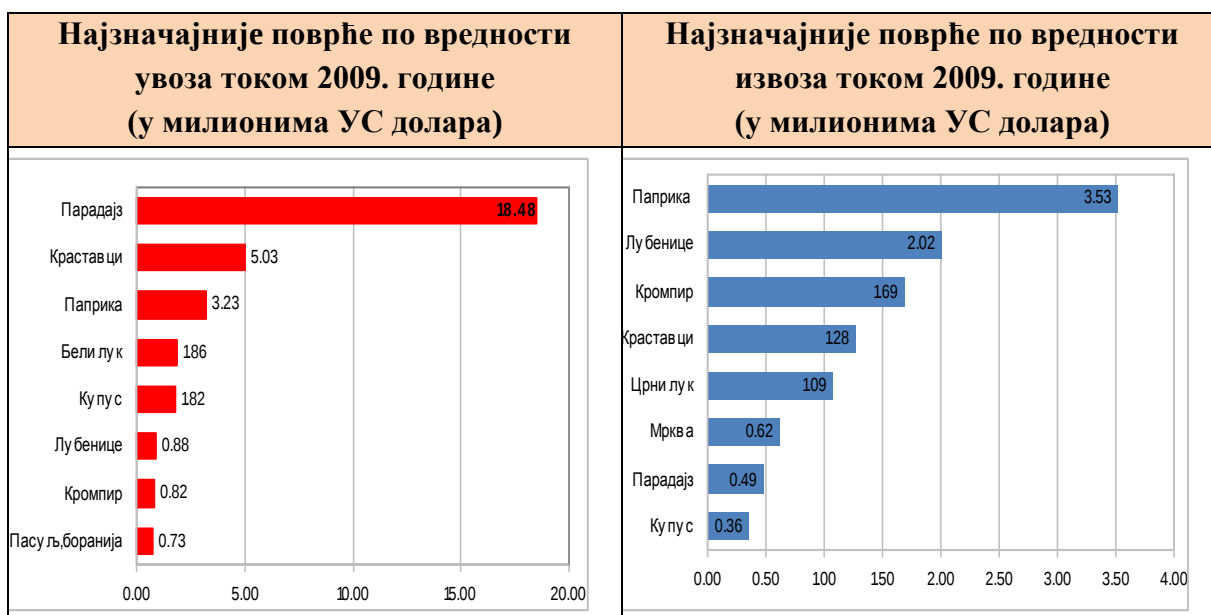
Највећи увоз поврћа је из земаља чланица СЕФТЕ, 43%, где доминира увоз из Македоније. Из ЕУ се увезе 31% укупног увоза поврћа. Водећи увозници у Европи су Холандија (због бројних лука) и Немачка (због величине тржишта). Главна извозна тржишта поврћа су ЕУ 59%, земље СЕФТЕ 30% и Руска Федерација.

Трговина поврћем током 2009. по дестинацијама (у милионима УС долара)	Трговина поврћем током 2009. по категоријама (у милионима УС долара)
---	--

Када је реч о смрзнутом, сушеном и конзервисаном поврћу, Република Србија остварује позитиван биланс спољнотрговинске размене. Свеже поврће се више увози него што се извози, што је показатељ да се користи као сировина у прерађивачкој индустрији.

У извозу конкурентни по квалитету су: конзервисан грашак, паприка смрзнута или бланширана, пасуљ конзервисан, остало поврће смрзнута или бланширано, мешавине смрзнутог поврћа, црни лук, млевена паприка, сушено поврће и мешавине. Такође, у извозу конкурентни по цени су: грашак, смрзнут и конзервисан, остало смрзнута поврће, кромпир за јело, мешавине поврћа, сокови од поврћа, мешавине сокова од воћа и поврћа, паприка дробљена или млевена и мешавине сушеног поврћа.

Предуслови за већи извоз свежег поврћа су оснивање удружења произвођача и отварање дистрибутивних центара, где би се поврће прикупљало и припремало за тржиште. Такви центри би требало да буду опремљени опремом за прање, калибрирање, паковање и хлађење, да примењују европске стандарде за амбалажу и транспортна средства и да остваре континуитет испоруке уговорене количине прописаног квалитета, што захтева савремену

технологију производње (уравнотежену разноликост сорти, комбинацију отворених и затворених простора).

Потрошња

Богатство хранљивих и заштитних материја чини поврће значајним у исхрани људи. Посебна вредност поврћа је у високом садржају биолошки значајних материја (витамина, минералних материја и фитонцида).

Чињенице о нутритивном, агрономском и економском значају поврћа диктирају развој ове производње у два основна правца:

1) гајење поврћа за свежу потрошњу;

2) гајење поврћа за прераду.

То ће осигурати неопходну дневну потребу човека од 400 gr поврћа, али и знатне количине свежег и прерађеног поврћа за извоз.

Према подацима РЗС, у 2009. години поврће се највише трошило у свежем стању, 135 kg по члану домаћинства (од чега је 36,2 kg кромпир), док је потрошња замрзнутог и прерађеног поврћа знатно мања.

ђ) Секторска анализа - воћарство

Значај и основни трендови

Воћарство је једна од најпродуктивнијих пољопривредних грана. Захваљујући великом броју воћних врста, омогућено је коришћење бројних локација и подручја са веома различитим земљишним и климатским условима за воћарску производњу, па самим тим и земљишта слабијих физичких, хемијских и других особина, као и земљишта на положајима са већим нагибом.

Производња воћа и прерађевина од воћа може да буде веома профитабилна и значајана извозна грана. Међутим, да би се то остварило, потребно је да се предузму мере у правцу интензивирања воћарске производње, као и осавремењавања и специјализације прерађивачких капацитета. Тржишно орјентисано воћарство може бити високопрофитабилно само уколико је технологија гајења усклађена са захтевима тржишта.

Данас се у свету, а све више и код нас, развијају:

1) производња воћа контролисаног квалитета (од контроле земљишта до примене свих агротехничких мера);

2) интегрална производња, где се јасно прописују правила примене агротехничких мера за одређени регион и воћну врсту;

3) органска производња воћа.

Основ сваке производње воћа јесте остварење високог приноса и квалитетног производа који је безбедан по здравље човека.

Главна производња садног материјала у Републици Србији одвија се у Расинском округу. Највише се производе саднице винове лозе, јабуке, шљиве, крушке, брескве и вишње, док се саднице осталих воћних врста производе у веома малим количинама.

У Републици Србији се углавном производи стандардни, а у мањој мери тестирани и безвирусни сертифицирани садни материјал. Структура заступљености сорти произведених воћних садница тренутно је неодговарајућа и то првенствено због отежане могућности набавке савремених сорти (које су углавном заштићене - патентиране). Поред тога, велики проблем у протеклом периоду био је и здравствено неисправан садни материјал, што је негативно утицало на веће интензивирање воћарске производње, јер је лоше стање садног материјала утицало на ширење различитих вирусних и бактеријских обољења, као што су шарка код коштичаваог воћа (нарочито шљиве) и бактериозна пламењача код јабучастог воћа.

Главни проблеми у сектору производње воћа јесу:

- 1) производња је концентрисана на малим газдинствима;
- 2) низак технолошки ниво производње (стари и традиционални воћњаци и виногради, старе врсте, непостојање система за наводњавање, неадекватна заштита биља, неадекватна заштита од града, застарела механизација и опрема за заштиту биља и бербу);
- 3) произвођачи не могу да достигну задовољавајући ниво квантитета и квалитета како би одговорили тражњи великих субјеката на тржишту;
- 4) неорганизовани фармери тј. мали број удружења произвођача и задруга (ради заједничког пласмана производа);
- 5) неадекватан менаџмент након бербе (мали број хладњача за смештај воћа и УЛО капацитета као и застарели продуми и опрема за производњу вина).

Производња воћа

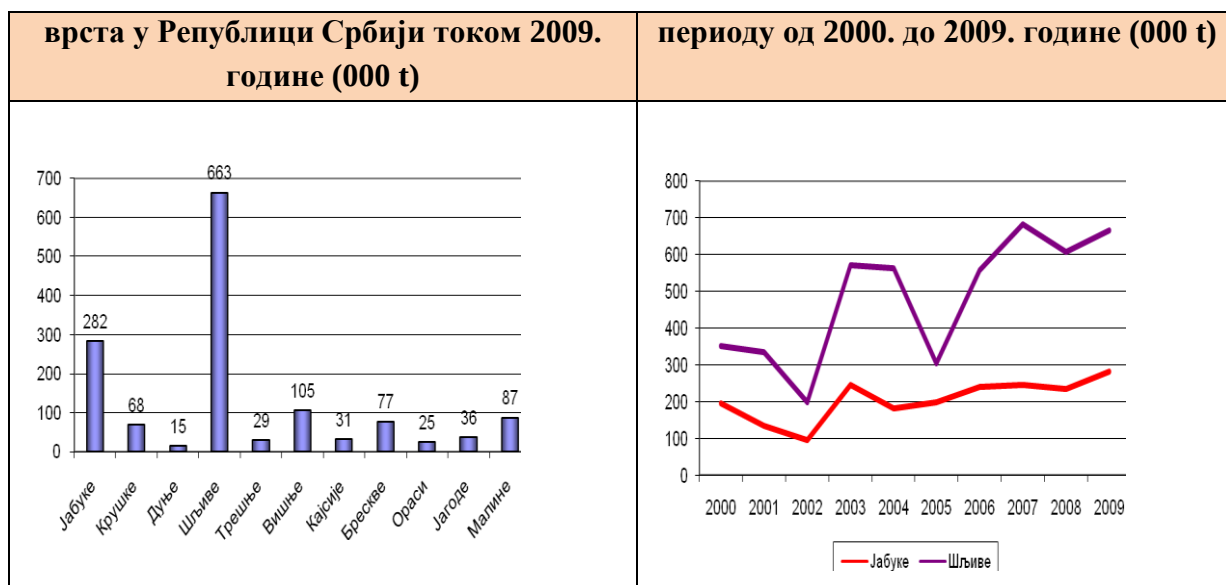
Укупна производња воћа у Републици Србији у 2009. години износила је 1.418.000 t. У 2007. години, Република Србија је са својом укупном производњом воћа од 1.356.000 t учествовала са 1,11% у светској производњи воћа, односно са 6,57% у односу на производњу воћа у ЕУ. Највећи удео у производњи имају малине које учествују са 15,2% у светској производњи, односно са 65% у односу на производњу у ЕУ.

Површине под воћњацима у 2009. години обухватале су 240.285 ha, што чини 4,71% укупних пољопривредних површина, односно 5,69% од обрадивих површина у Републици Србији. Највећи проценат од ове површине под којом се налазе воћни засади, традиционално је под шљивама - 50%, затим јабукама - 18% и вишњама - 7 % од укупног броја стабала¹¹ свих воћних врста у Републици Србији.

Производња најзначајнијих воћних

Тренд производње јабука и шљива у

¹¹ Површине у Србији се статистички воде по броју стабала, што је супротно логици, али и стандардима за праћење производње у ЕУ.

Воћарска производња се одвија углавном на малим парцелама које су у индивидуалним сектору и то чини око 95% производње, док је свега 5% производње остало у саставу великих комплекса.

Карактеристично је и то да су у Републици Србији некада постојали велики пољопривредни комбинати који су се бавили производњом воћа и поврћа, као што су ПКБ, ПИК Бечеј, Воћарске плантаже Болеч и други, али су многи приватизовани.

Производња има изражен регионални карактер и условљена је агроеколошким условима, развијеношћу прерађивачке индустрије и тржиштем свежег воћа. Највеће површине под воћњацима налазе се у Централној Србији и чине 6,65% пољопривредног земљишта, док је у АПВ то свега 1%. Ипак, издвојена су нека подручја у Републици Србији, па се зна да је највећа производња малина у западном делу Републике Србије, вишања у јужном делу Републике Србије, док се јабуке и шљиве гаје на територији целе Србије.

Јабука

Република Србија је значајан произвођач јабука. У структури укупне производње под воћем, јабуке учествују са 20%, а по укупној вредности производње воћа у Републици Србији ова воћна врста се налази на четвртном месту, по статистичким подацима за 2009. годину. Просечна годишња стопа раста површина је 1%. Просечан принос јабуке у последњих пет година износи 16 kg по стаблу. Структура засада релативно је неповољна јер велики део чине стари и амортизовани засади, са малом густином садње и приносом од 11 kg по стаблу, односно 6,6 t/ha, што је за 74% ниже у односу на европски просек. Мали је број нових, интензивних засада јабуке, чија је густина садње од 2.000 до 2.500 садница по ha, који остваре принос од 32 до 40.000 t/ha. Највећи просечан принос јабуке у Европи има Словенија - 49 t/ha. Иако ове податке треба узети са резервом, чињеница је да је и даље велики део површина у старим системима производње, који нису у стању да дају велике приносе, као и то да су засади (нарочито у традиционалним производним регионима) подигнути у последњих петнаестак година засађени на модеран начин. У засадима јабуке у Републици Србији водећа сорта је ајдаред са 44%, затим следе златни делишес са 14%,

црвени делишес са 7,6%, грени смит са 7,2%, док су остале сорте заступљене у мањој мери. У последњих неколико година долази до измена у асортименту, тако да ајдаред полако губи примат и бива замењен неким новим сортама и клоновима који припадају групи јесењих сорти са ранијим периодом сазревања, чиме је проширен период бербе јабуке. У наредном периоду неопходно је мењати асортимент јабуке у корист летњих сората, које раније сазревају и на тај начин остварити већи профит на тржишту. С обзиром на то да се ради о воћној врсти која има дугу сезону потрошње, може се добро чувати, има релативно приступачну цену, постоје навике у потрошњи, очекује се да ће се производња у наредном периоду повећати.

Шљива

У Републици Србији производња шљива, као и засађене површине под шљивама, заузимају прво место у воћарској производњи. Укупан број родних стабала у 2009. години у Републици Србији износи 41,6 милиона (94% у Централној Србији) са тенденцијом незнатног опадања по просечној стопи од 0,2% годишње. Просечан принос шљиве у последњих пет година износио је 14 kg по стаблу. У последњих неколико година све је више модерних интензивних засада шљиве са густином садње од 800 до 1.200 садница по ha, односно 14 t/ha. Међутим, велики је број старих, традиционално подигнутих засада, са густином садње од око 400 садница/ha и застарелим асортиментом чији је принос око 8 kg по садници, односно 3,3 t/ha, што је за 5,9 t ниже у односу на остварени европски просек (највећи просечан принос у Европи има Словенија са преко 20 t/ha док је просек у ЕУ 9,2 t/ha). У производњи је велики број старих (оронулих) стабала, као и шљивика који су подигнути на неадекватном земљишту услед чега су нередовне родности и слабе продуктивности. Садашња производња би се уз савремену агротехнику и бољи асортимент могла постићи са мањих површина него што је то тренутно, чиме би се ослободиле површине за друге културе. Иако у Републици Србији нема адекватних података о асортименту, може се рећи да се гаји велики број сорти, од аутохтоних, чији је типичан представник пожегача, па до оних најплеменитијих. Генерално гледано, структура асортимента прилично је неповољна јер се процењује да аутохтоне ракијске сорте учествују са једном половином, а оне су изразито осцилирајуће родности и врло различитог, па чак и лошег квалитета плода. У структури прераде шљиве доминантно учешће има производња ракије, јер се у ракију преради 75% укупне производње шљива. Просечна производња ракије износи 44,8 милиона l са тенденцијом пораста по стопи од 2,9% годишње. У суву шљиву преради се 3,4% укупне производње, што је лимитирано тржишним потенцијалима, односно тражњом, како на домаћем, тако и на међународном тржишту. Просечна производња суве шљиве износи 4.300 t са тенденцијом повећања по стопи од 2,3% годишње. Остали део произведене шљиве се преради у пекмез, као и друге производе од шљива - џем, мармеладу, слатко и др.

Вишња

Вишња је значајно и перспективно воће, пре свега са становишта извоза на међународно тржиште. Ова воћна врста налази се на трећем месту по површинама под воћем у Републици Србији, као и по укупној вредности производње воћа. Просечан број родних стабала под вишњом у Републици

Србији износи 8,6 милиона, са тенденцијом благог раста по просечној стопи од 1,6% годишње. Принос вишње по стаблу у последњих пет година у Републици Србији износи 10 kg по стаблу, односно 8 до 10 t/ha (највећи просечан принос у Европи има Грчка са 12 t/ha). У последњих пет година просечна производња вишње је на нивоу од 88.000 t. У структури производње воћа, вишња учествује са 13,8%. Сортимент вишње је углавном прилагођен сортама које се користе за индустријску прераду, а од сорти углавном доминира облачинска вишња. Вишња представља добру сировину за нашу прерађивачку индустрију. Највећи део се прерађује као замрзнута вишња са и без коштице, конзервисана, као и сок од вишње.

Малина

Република Србија је један од највећих светских произвођача малине, а највеће површине под овим воћем су у Западној Србији (Ариље, Пожега, Ужице, Љубовија) где се производи око 55% од укупне производње, Северозападна Србија (Ваљево, Шабац, Осечина) са 35% производње и Југозападна Србија (Брус, Александровац и Куршумлија). Иако су улагања при подизању засада релативно висока, уложена средства се брзо враћају, јер малина брзо ступа у род, обилно и редовно рађа, а плодови постижу високу цену на домаћем и иностраном тржишту. Једна трећина светске производње малине врхунског квалитета, произведе се у Републици Србији. Укупна површина под малином у 2009. години у Републици Србији износила је 15.000 ha и у структури површина под воћем учествује са 6,2%. Просечан принос малине у последњих пет година износио је 5,3 t/ha што је за 6% више у односу на остварени европски просек. Просечна европска производња малине износи 357.000 t.

Сортимент малине је углавном прилагођен сортама које се користе за индустријску прераду, од сорти углавном доминирају Виламет и Микер. У нашој земљи малина представља најпрофитабилнији извозни артикал. Од укупно произведене количине малина у Републици Србији, веома мали део одлази на домаће тржиште као свежа малина, док се највећи део прерађује у замрзнуту малину (роленд, гриз, блок, брух, оригинал) и као такав извози. Свежа малина се веома мало извози. Малина се највише извози у земље ЕУ (Немачка, Француска, Холандија, Аустрија, Италија), а од земаља у окружењу највећи извоз је у Босну и Херцеговину и Хрватску. Република Србија извози око 90% своје производње.

Поред проблема који оптерећују воћарску производњу, трендови раста површина, приноса и производње су генерално позитивни. Елиминисањем или смањењем проблема као што су: низак ниво примењене технологије, традиционализам у производњи који спречава примену нових технологија, недовољне површине под заливним системима за наводњавање, мали удео интегралне и органске производње, застарела механизација, мали проценат осигураних усева, мале површине под системима за противградну заштиту, лоша организованост произвођача у асоцијације и задруге, застарео сортимент - трендови би били још позитивнији и тиме допринели богатству произвођача и прерађивача.

Прерада и складиштење

Прерада воћа представља велики индустријски потенцијал. По подацима из 2008. године, воће се замрзава и складишти у 118 хладњача, а заједно са поврћем, у још 20 хладњача. Укупан инсталирани капацитет хладне прераде је 303.315 t, од чега се користи 218.368 t. Тренутно, 49 хладњача имају или су у процесу увођења стандарда ISO 9001 и HACCP.

Фабрика за топлу прераду воћа и мешовитих које прерађују и воће и поврће има 39, чија је искоришћеност капацитета око 50%.

Осим поменутих, ради и 20 фабрика за производњу сокова и концентрата.

Знатан број прерађивача не функционише или поседује опрему слабијег квалитета, док само мали број компанија имају високу технологију прераде.

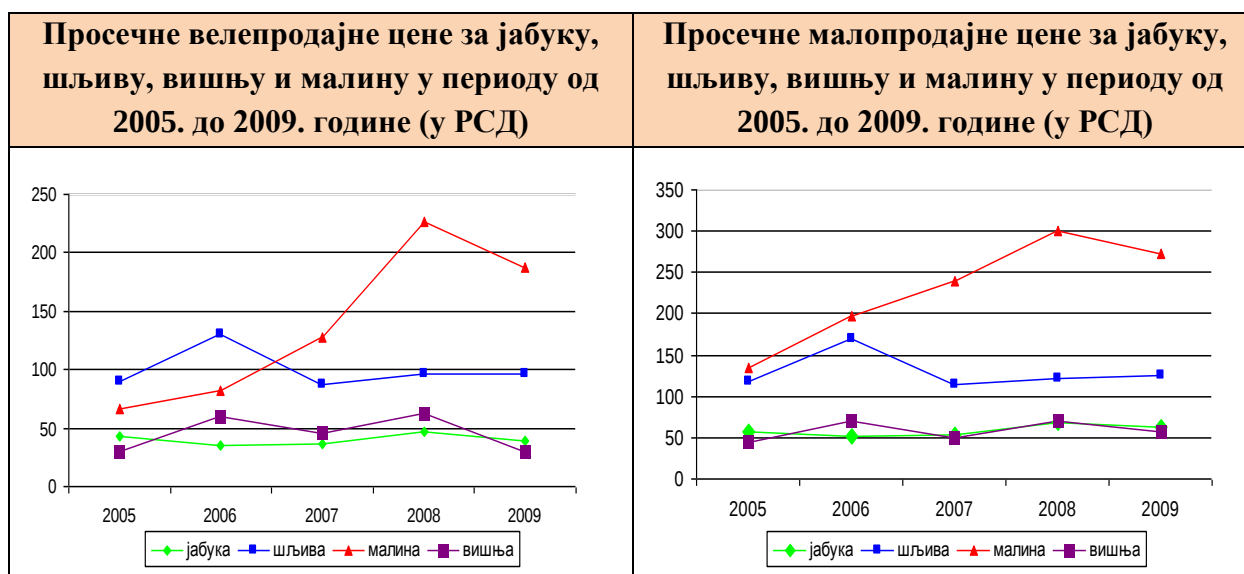
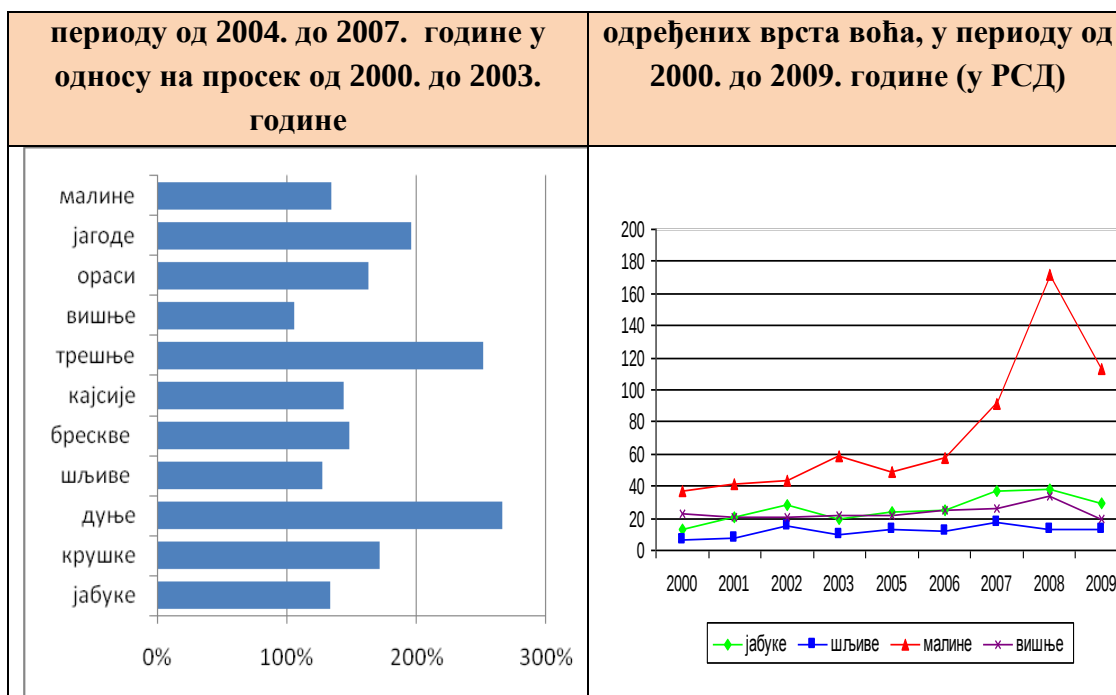
Продужетак сезоне свежег воћа ограничен је и могућностима складиштења. Проблем је што су постојећи капацитети неодговарајући, са застарелим начином чувања и без климатизације, па се јављају велики губици. Од 118 хладњача колико их је у Републици Србији, само неколико има модерне услове складиштења са ULO (ultra low oxygen) технологијом. Оваквих хладњача има само десетак у Републици Србији, а потребан број је знатно већи. Такође, један део прерадних капацитета још нема имплементиране системе квалитета. Класирање и паковање свежег воћа је још слабо заступљено, поготово кад је реч о малим паковањима. Треба увести обавезу вођења регистра прерађивача и складиштара.

Цене

Цене воћа се слободно формирају на тржишту као резултат договора између откупљивача и произвођача. Међутим, да би се унапредили односи дуж тржишног ланаца, неопходно је донети Правилник о откупу и откупним местима.

Услед великог утицаја климатских фактора на пољопривредну производњу, произведене количине воћа могу значајно да варирају из године у годину, што директно утиче на откупну цену воћа. Цене воћа у Републици Србији бележе константан раст као резултат повећаног извоза, високе заштите и сличних трендова на међународном тржишту.

Индекс повећања просечних цена у	Тренд годишњих откупних цена
---	-------------------------------------

Основне карактеристике тржишта воћа у Републици Србији јесу:

- 1) највећи део произведеног воћа продаје се на кванташима и зеленим пијацама или се даје у откуп;
- 2) релативно је мало уговорене производње за познатог купца;
- 3) производња је углавном усмерена ка извозу, а не ка потребама домаћег тржишта;
- 4) недовољно се води рачуна о захтевима и потребама купаца. Наиме, и даље је недовољно прилагођена захтевима купаца;
- 5) лоша је организованост произвођача, како у свери производње, тако и у маркетингу;
- 6) не постоји спремност да се усвоје нове идеје и технологије. Доминира традиционални начин производње, а млађи и школовани произвођачи лакше усвајају нове идеје и технологије;

7) није дефинисано шта можемо понудити тржишту. Какав би требало да буде квалитет плодова и које стандарде је потребно испунити. Још нисмо хармонизовали и ускладили прописе везане за стандард и квалитет производа, као и одговарајуће процедуре за њихово усвајање;

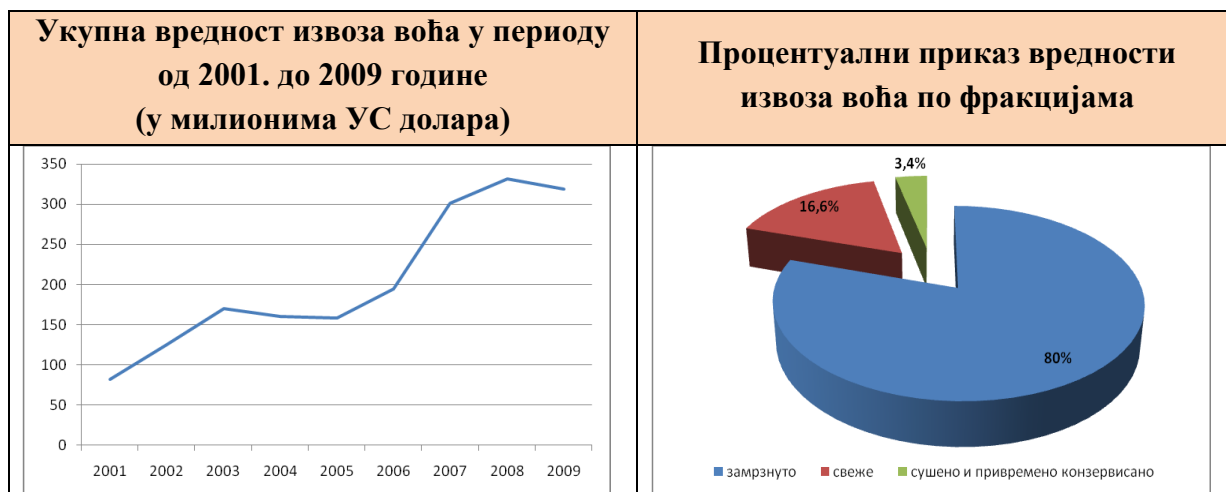
8) производи на тржишту нису сортирани по облику и величини нити су паковани на одговарајући начин;

9) непостојање велетрговина и дистрибутивних центара и других места продаје који су опремљени адекватним складишним капацитетима.

Република Србија је нето извозник воћа. Удео извоза воћа и прерађевина у укупној вредности извоза пољопривредно - прехранбених производа учествује са око 15,6%.

На основу статистичких података укупне производње воћа и извоза укупне количине воћа по подацима добијених са царине (пивот табеле), у последњих пет година се у просеку извезе 17,31% од произведеног воћа (свеже, замрзнуто и сушено), а остало се највећим делом преради у прерађевине од воћа (сокове, џемове, мармеладе, компоте и сл), прода на домаћем тржишту или потроши у домаћинствима.

У укупној вредности извоза воћа по фракцијама, највећи удео заузима замрзнуто воће са 80%, док извоз свежег воћа износи 16,6%. Само 3,4% се односи на сушено воће и прерађевине од воћа. Највећи удео у извозу има малина која у укупном извозу пољопривреде учествује са 16,34%.

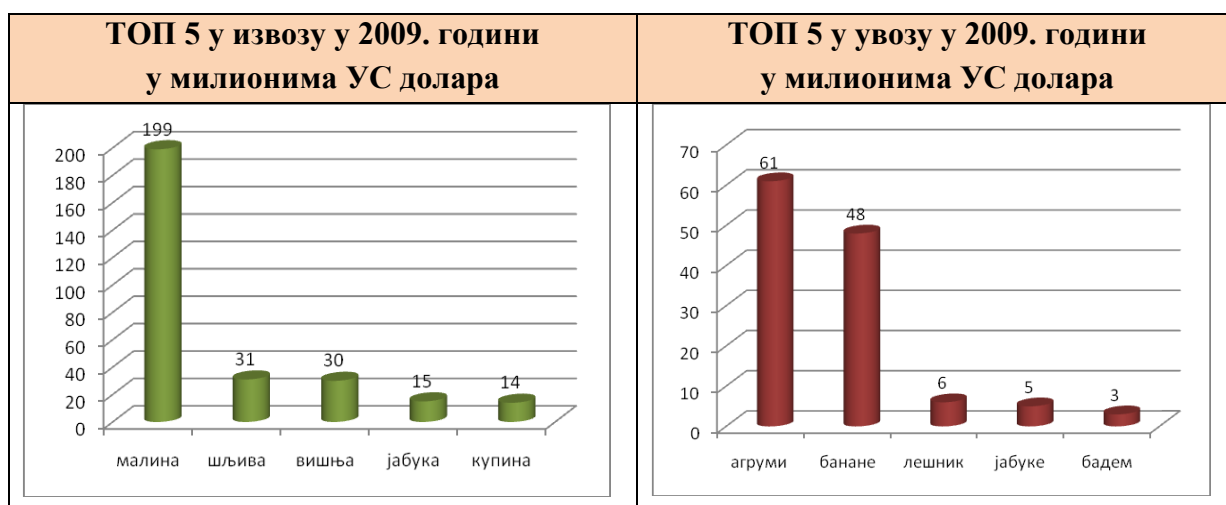
У последњих неколико година примећен је све већи тренд раста извоза свежег воћа. Највећи пораст у извозу свежег воћа забележен је код јабуке.

Највећи извоз нашег воћа је на тржиште ЕУ где се пре свега извози замрзнуто воће, а у првом реду замрзнуте малине, вишње и купине. Наравно, ту су и СЕФТА партнери, Босна и Херцеговина, Македонија, Хрватска и Црна Гора, као и Руска Федерација која се све више отвара за ове производе из наше земље (највећи продор на ово тржиште је постигнут са свежим јабукама).

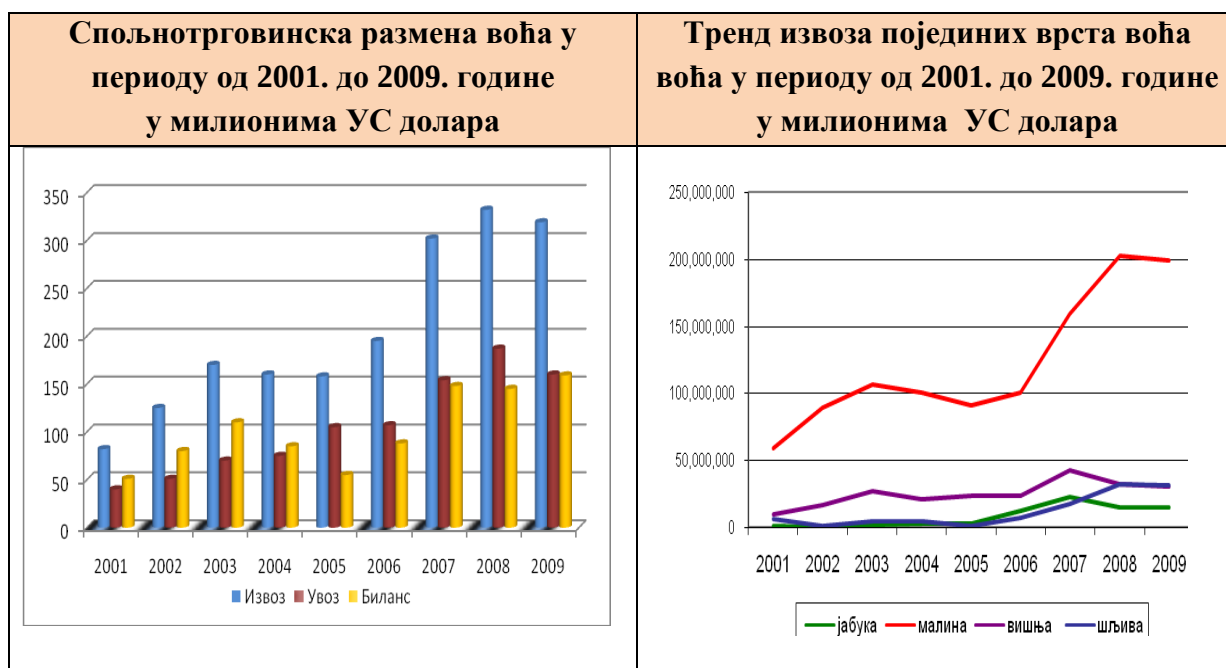
Свеже, замрзнуто и сушено воће највише се извози у Руску Федерацију - 38%, Аустрију - 16%, Босна и Херцеговина - 14%, Немачку - 6%, Холандију - 4% и Румунију - 3% од укупне вредности извоза свежег воћа, док за остале земље она износи 14% од вредности извоза.

По подацима из 2009. године, извоз свежег воћа по воћним врстама и по земљама је следећи:

- 1) јабука - Русија 80,02%, Босна и Херцеговина 7,32%, Црна Гора 6,24%, Немачка 4,52% и др;
- 2) крушка - Русија 75,58%, Црна Гора 10,03%, Хрватаска 7,07% и др;
- 3) бресква - Русија 45,28%, Црна Гора 20,12%, Босна и Херцеговина 15,34%, Румунија 0,34%, Турска 2,56% и др;
- 4) кајсија - Русија 39,81%, Хрватска 17,62%, Босна и Херцеговина 9,23%, Црна Гора 8,46%, Румунија 6,34% и др;
- 5) трешња - Русија 92,12%, Црна Гора 6,94% и др;
- 6) шљива - Русија 57,20%, Босна и Херцеговина 15,35%, Бугарска 8,39%, Црна Гора 6,41%, Швајцарска 4,86% и др;
- 7) јагода - Русија 86,68%, Црна Гора 7,18%, Румунија 5,94% и др.

И поред тога што је Република Србија велики произвођач воћа, оно се и увози, нарочито у зимском периоду, и то углавном тропско и суптропско воће (банане, агруми), али и континентално (јабуке, лешник, бадем, кајсије, крушке). Воће у укупном увозу свих пољопривредних производа учествује са око 15%. Највећи увоз воћа је из земаља СЕФТА.

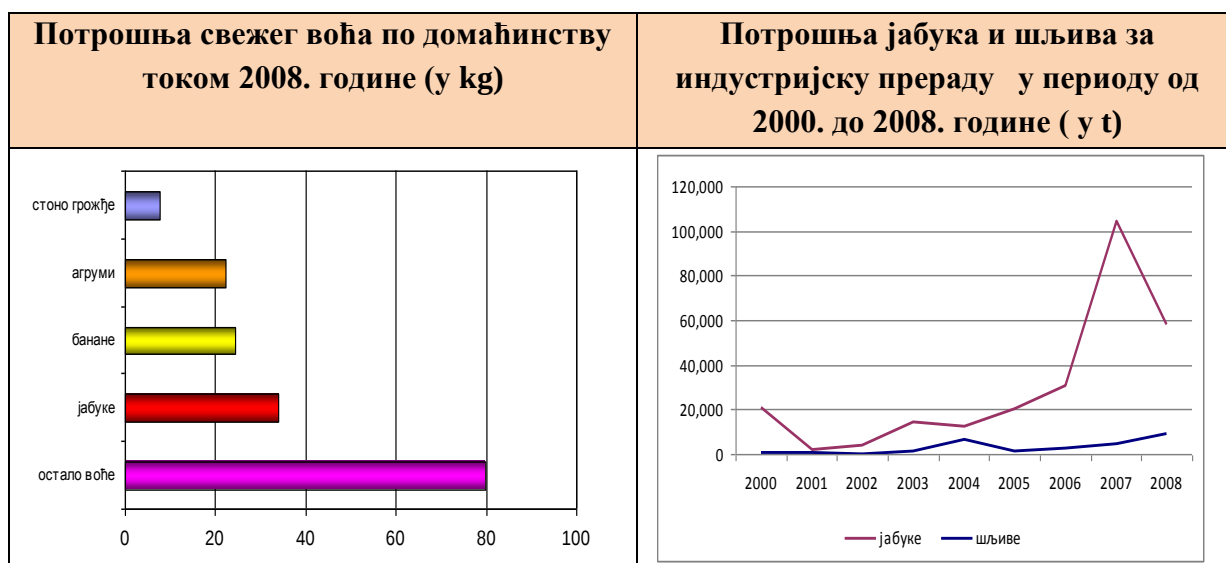

Потрошња

Просечна годишња потрошња воћа по становнику је мала у поређењу са европским земљама. Охрабрујући је тренд пораста потрошње свежег воћа како по становнику, тако и по домаћинству. Према подацима РЗС, потрошња воћа по домаћинству у 2008. години износила је 167,9 kg воћа, од чега 33,9 kg јабука, 24,3 kg банана, 22,2 kg агрума, 7,6 kg стоног грожђа и 79,9 kg осталог воћа. Ипак, у поређењу са земљама у окружењу она је и даље мала, а препорука Светске здравствене организације је да се дневно уноси око 400 gr, што на годишњем нивоу износи око 146 kg.

Република Србија је велики потрошач јабука и према подацима РЗС та воћна врста се налази на првом месту по потрошњи у домаћинству, у 2008. години износила је 33,9 kg. Од коштицавог воћа највећу потрошњу бележе брескве, нектарине и вишње, док се остало воће троши у знатно мањој мери. Потрошња одређених воћних врста је сезонског карактера, па се јабуке и крушке тако највише троше у зимским месецима, док је потрошња коштицавог воћа везана за летњи период (трешње - мај, брескве - јун, кајсије и нектарине - јун, јул, август).

Највећи део произведеног воћа се преради - хладна прерада или замрзнуто воће је знатно заступљеније од топле прераде, односно конзервисаног воћа. Највише се прерађује коштицаво воће, знатно мање јабучасто и јагодасто, док се језграсто прерађује незнатно, односно користи се као зрели плодови у непрерађеном стању. Последњих година приметан је велики тренд раста потрошње за индустријску прераду од преко десет пута код јабука или неколико пута у случају шљиве. Јабука се најчешће прерађује у сок, док више од 85% произведене шљиве одлази у ракију, а остало се прерађује у суву шљиву, пекмез, као и друге производе - џем, мармелада, слатко и др. Поред ових наведених врста одличну базу за нашу прерађивачку индустрију представљају и вишња која се замрзава или прерађује у сок, као и малина која се углавном замрзава, али је последњих година примећен пораст производње финалних производа од ње као што је сок.

е) Секторска анализа - виноградарство и винарство

Значај и основни трендови

Виноградарско-винарски сектор у Републици Србији има дугу традицију и тренутно неискоришћен потенцијал који се огледа у успешном гајењу винове лозе на сиромашним земљиштима у брдско-планинским подручјима, а самим тим могућношћу интензивнијег руралног развоја тих области. С друге стране, вино није само пољопривредно-прехранбени производ високе нутритивне и лековите вредности, већ представља и параметар културног развоја једне земље. Производња грозђа се претежно обавља на приватним породичним поседима у оквиру пољопривредних газдинстава, са изузетком десетак великих винарија (бивше друштвене винарије) које имају сопствене винограде.

На територији Републике Србије је на основу статистичких података 1955. године било око 135.000 ха винограда, да би 2009. године површине биле смањене на око 58.000 ха. Процењује се да су тренутне реалне површине под виноградима знатно мање.

До ове дугогодишње тенденције опадања производње грозђа и вина дошло је услед:

- 1) лоших тржишних услова;
- 2) пропадања великих винарија које су откупљивале грозђе од малих произвођача;
- 3) лошег сортимента винове лозе и дугогодишње производње вина лошијег квалитета;
- 4) непостојања јасне законске регулативе у претходном периоду;
- 5) непостојања јасне категоризације квалитета вина и недовољно јасног обележавања таквих вина у претходном периоду;
- 6) непостојања недовољно модерних прерадних капацитета;
- 7) лошег имиџа српских вина и недовољне медијске промоције;
- 8) повећаног увоза јефтиног вина и грозђа из Македоније;
- 9) губитка поверења купаца по питању квалитета и контроле домаћих вина.

Потрошња вина је такође дуго била у опадању, али је новим државним мерама и појавом приватних породичних винарија мањег капацитета које производе висококвалитетна вина, стање делимично поправљено и запажа се постепено повећање производње вина са географским пореклом, као и потрошња висококвалитетних вина.

Тржишни ланац производње грозђа и вина

Виноградарство и винарство у последњих неколико деценија бележе значајан пад, окарактерисан крчењем винограда и пропадањем великих бивших друштвених винарија. С друге стране постоји перманентно повећање увоза вина у ринфузу из Македоније које се пуни и пакује у Републици Србији. Помоћ овом сектору кроз тржишне и структуралне мере је у претходном периоду била занемарљива у односу на неопходну подршку за покретање развоја и обнову виноградарства и винарства.

Обезбеђивање инпута

Проблеми у виноградарској производњи и експлоатацији винограда често су последица неодговарајућег квалитета садног материјала, неадекватне примене ђубрива, припреме земљишта, неадекватног наводњавања винограда са стоним сортама, непостојања клонова домаћих и аутохтоних сорти и остало, што се негативно одражава на успешност ове производње.

Унапређење подизања производних винограда

У периоду од 2005. до 2009. године највише винограда са наслоном подигнуто је у сремском, а затим у западноморавском рејону. Иако је нишавско-јужноморавски рејон велике површине и потенцијала, у претходном периоду је подигнуто изузетно мало винограда. Слична ситуација је у тимочком рејону, где постоји огроман потенцијал за производњу црвених вина. С обзиром на то да Република Србија увози приличне количине црвеног вина, пре свега из Македоније и Црне Горе, посебну пажњу треба у аграрној политици посветити тим рејонима.

Производња грозђа

Производњу грозђа у Републици Србији карактеришу:

- 1) неадекватан сортимент и запуштени виногради;
- 2) високи трошкови производње;
- 3) уситњеност парцела под виноградима и немогућност већег обима подизања винограда услед уситњености парцела;
- 4) висока ценовна конкурентност грозђа из Македоније;
- 5) недостатак радне снаге, пре свега за резидбу и бербу, као и неповољна старосна структура произвођача грозђа.

Иако подаци РЗС из 2009. године показују да у Републици Србији има око 58.000 ха под виновом лозом и око 300.000.000 чокота, реалне површине под овом културом знатно су мање и процењују се на око 20.000 ха.

Дистрибуција грозђа се ослања пре свега на велике винарије као што су А.Д. „Вино Жупа”, А.Д. „Рубин” и А.Д. „Вршачки виногради”, које откупљују грозђе различитог квалитета. Остале винарије откупљују мање количине грозђа углавном бољег квалитета и производњу вина заснивају углавном на сопственој производњи грозђа.

Виноградарска производња је у великој мери условљена годишњим климатским условима и варира од године до године око просечне вредности од 380.000 t грозђа (статистички подаци од 2001. до 2009. године). С обзиром на то да је производња грозђа у Македонији много јефтинија због бољих климатских и других услова производње и мањег обима заштите, што утиче на нижу цену грозђа, неке винарије увозе грозђе за даљу прераду, што негативно утиче на домаће произвођаче грозђа и доприноси напуштању виноградарске производње у Републици Србији.

Прерада грозђа и производња вина

Производња вина у Републици Србији условљена је пре свега годишњим климатско-метеоролошким условима, и на основу статистичких података

(просек од 2001. до 2009. година) износи 172.253.556 l. С обзиром на то да је уобичајени рандман при преради грозђа 65 %, годишње се преради око 265.000 t грозђа. На основу евидентирања произвођача вина, процењује се да су подаци о преради грозђа и производњи вина мањи у односу на статистичке податке.

Светска производња и производња у региону

Највећи произвођач грозђа и вина у свету је ЕУ која има извесне проблеме са вишком вина, услед чега је 2008. године и покренута коренита реформа регулације тог сектора.

У последње две деценије запажа се изузетна експанзија производње грозђа и вина у тзв. земљама „Новог света”, као што су Аргентина, Чиле, САД (Калифорнија), Аустралија, Јужноафричка Република, Нови Зеланд итд.

Након успостављања слободне трговине, поменуте земље остварују перманентан пораст извоза вина у ЕУ, где је и потрошња ваневропских вина у порасту. Из тог разлога ЕУ новом реформом подстиче крчење винограда из којих се на крају добија неконкурентно вино, а расподелу финансијских средстава врши појединачно према земљама чланицама.

За Републику Србију, највећи конкурент по питању производње вина у региону је Македонија, која има компаративне предности у производњи грозђа и вина у односу на Републику Србију у смислу повољнијих агроклиматских услова, јефтиније радне снаге, конкурентније цене грозђа и вина и др.

Иако Црна Гора има релативно мале површине под виновом лозом, вина из ове земље су веома конкурентна на српском тржишту.

Типови винарија

Услед велике разноликости у обиму и степену специјализације производње, сви произвођачи су подељени у неколико група, почевши од произвођача грозђа који немају могућност његове прераде, па до великих система, односно највећих произвођача вина, а МПШВ ће спроводити мере помоћи за сваку од ових група понаособ.

Број великих винарија у Републици Србији је релативно мали, мада по количини произведеног вина заузимају велики удео у укупној производњи. Средње винарије у Републици Србији представљају тренутно најактивнију групу произвођача, с обзиром на то да је све већи број винарија, нарочито породичних, које последњих година повећавају обим производње и проширују своје прерађивачке капацитете, прелазећи тиме из групе малих у групу средњих винарија. Мале винарије чине највећу групу произвођача вина у Републици Србији, мада производња вина у овим винаријама није сразмерна њиховом броју. Мерама МПШВ треба унапређивати сваку групу произвођача, односно омогућити прелазак произвођача вина из ниже у вишу, напреднију групу.

Производња вина са географским пореклом

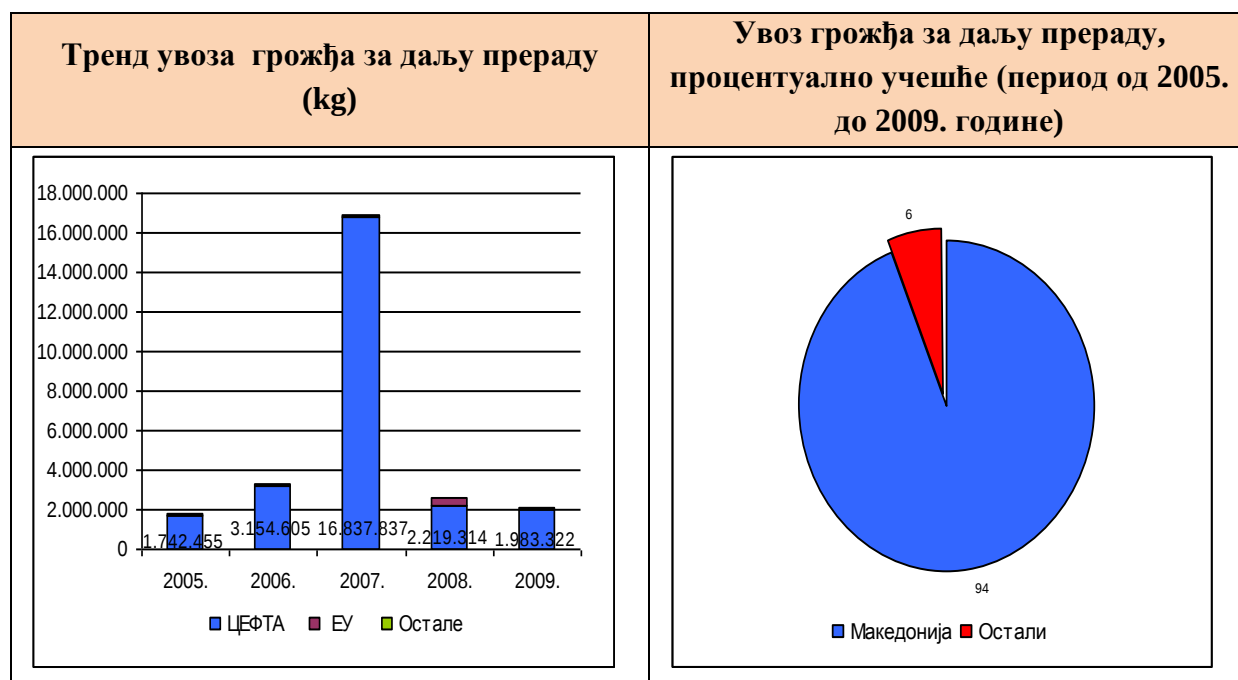
Расте производња вина са географским пореклом, па се број произвођача који су у процедури контроле производње грозђа и вина са седам у 2008/2009. години повећао на 40 у 2009/2010. години, односно 49 у 2010/2011. години.

Капацитети прераде и главни проблеми

Након пропадања извесног броја бивших друштвених винарија, одређен број прерађивачких капацитета није у употреби. Дужим некоришћењем ових капацитета односно опреме, те винарије су постале неупотребљиве.

Општи проблеми у производњи вина су:

- 1) застарела технологија и опрема;
- 2) непостојање технологије за контролисану ферментацију и хладну стабилизацију вина;
- 3) недовољна обученост појединих произвођача.

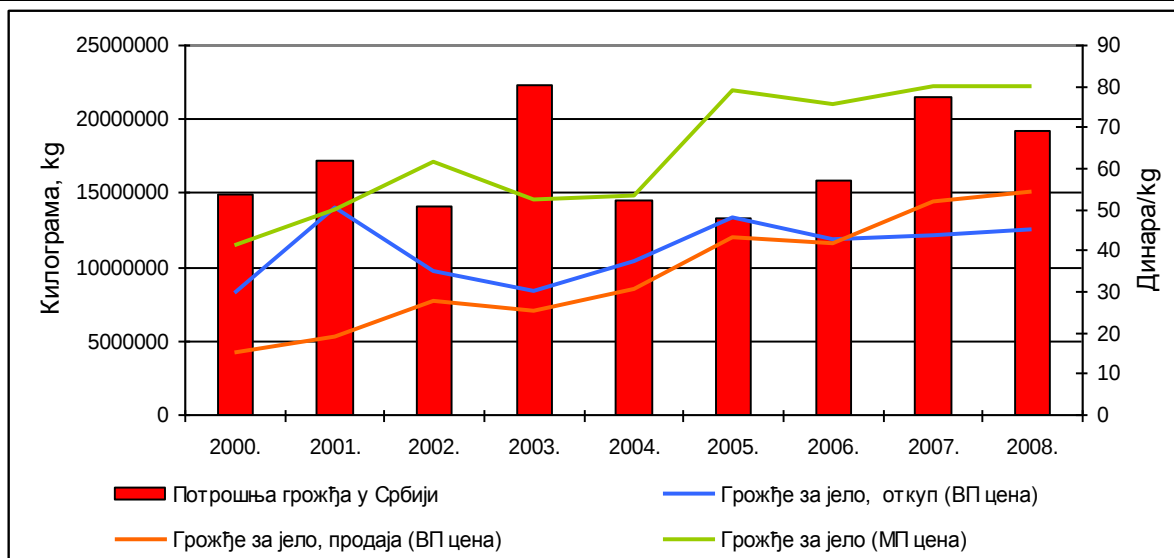

Најлошија ситуација по питању опреме је код произвођача који још користе традиционалну опрему за производњу вина, а која узрокује неодговарајући квалитет вина. Чест проблем представљају и санитарно-хигијенски услови у којима се обавља производња вина.

Цене

Разликују се цене стоног и винског грозђа. Због сезонског карактера, цена домаћег стоног грозђа највиша је у јулу, када стижу ране сорте као што су Кардинал, Кармен, Прима, Ора и др. На вишу цену грозђа утиче и увоз грозђа ван сезоне пре свега из Грчке, Италије и Македоније. С тим у вези, требало би стимулисати подизање засада стоних сорти винове лозе веома раног времена сазревања.

**Потрошња и цене стоног грожђа у Републици Србији у периоду
од 2000. до 2008. године**

Цена грожђа сорти за производњу вина варира зависно од боје и намене, али се углавном у просеку креће око један РСД по проценту шећера у шири, с тим што је цена грожђа црних винских сорти виша од белих. Због недовољне количине грожђа за висококвалитетна вина, цена грожђа сорти које су дефицитарне на нашем тржишту (*Cabernet sauvignon*, *Merlot*, *Sauvignon blanc*, *Chardonnay*) креће се и до два РСД по проценту шећера у шири.

У складу са новим тенденцијама производње вина од аутохтоних сорти грожђа, примећен је пораст потражње грожђа од ових сорти (Прокупац, Тамјаника, Скадарка), па је и цена грожђа ових сорти нешто виша од уобичајене. Због повећане потражње, очекује се наставак раста цене грожђа аутохтоних сорти.

Малопродајна цена флашираног вина највише је била условљена врстом вина, при чему су црвена вина у периоду од 2003. до 2009. године постизала већу цену (у просеку 135 РСД) од белих вина (у просеку 97,6 РСД). Ова цена се односи пре свега на вина лошијег квалитета која су доминантна на тржишту.

Цена висококвалитетног вина малих произвођача креће се у просеку од 400 до 2.000 РСД. Ова вина су дефицитарна на тржишту и могу се у малопродаји наћи углавном у специјализованим продавницама и ресторанима.

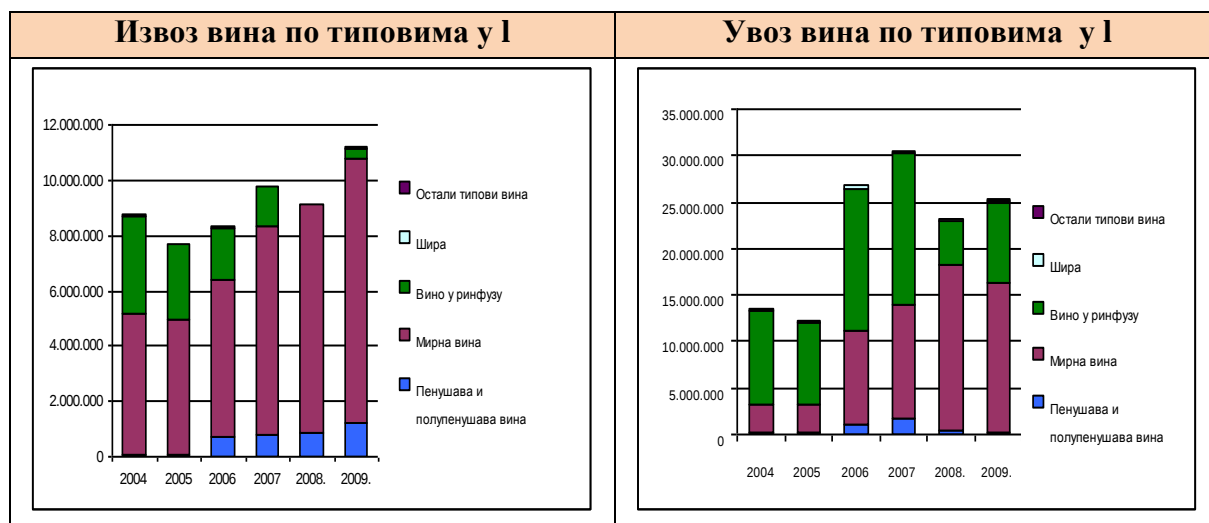
Најнижа цена, али и најмања зарада, остварује се у примарној производњи грожђа, нешто виша цена и већа зарада се остварује секундарном делатношћу, тј. прерадом грожђа и производњом вина, док терцијарна делатност остварује највишу цену и највећи профит од продаје вина крајњем потрошачу. Раст цене и профита није сразмеран због индивидуалног наступа и релативно слабе организације произвођача грожђа и вина у односу на сектор трговине и угоститељства.

Кретање цена дуж тржишног ланца има одређене специфичности када је реч о вину, а нарочито висококвалитетном српском вину које производе произвођачи средње величине. Наиме, с обзиром на то да је српско вино дефицитаран производ, оваква вина постижу високу крајњу цену, нарочито у ресторанима, која често превазилази цене светских и регионалних вина приближно истог квалитета.

Ипак, услед вишеструких маржи које трговци и угоститељи зарачунавају за продају овог дефицитарног производа, може се закључити да највећи профит од продаје вина добије последња карика, тј. крајњи продавац, односно угоститељ.

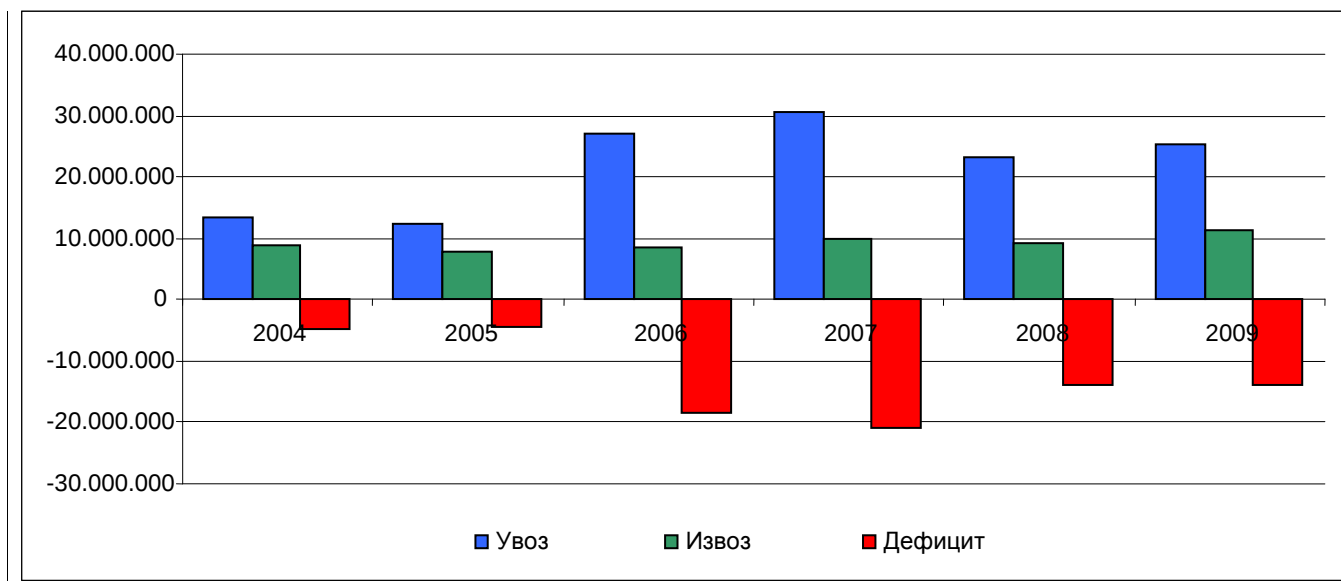
Трговина и маркетинг

По питању извоза вина у претходном периоду остварен је највећи извоз мирног вина у оригиналном паковању, а затим нешто мањи извоз пенушаваог и полупенушаваог вина, вина у ринфузу, шире и других специјалних вина (вермут, шери и сл.), како по количини тако и по вредности извезеног вина.

Када је о увозу реч, у Републику Србију су у претходном периоду увезене највеће количине вина у ринфузу и мирног вина, а затим пенушаваог и полупенушаваог вина, шире и других специјалних вина (вермут, шери и сл.). Иако је у претходне две године увоз вина у ринфузу чинио знатан део увезеног вина, у 2008. и 2009. години примећен је тренд смањења увоза таквог вина.

У периоду од 2004. до 2009. године, примећује се да вредност укупног извоза бележи благ и константан раст (од 8,5 милиона УС долара у 2004. до 14 милиона УС долара у 2009. години). Истовремено, вредност укупног увоза вина бележи раст у претходном периоду, али много већи у односу на раст извоза (од 11 милиона УС долара у 2004. години до 39 милиона УС долара у 2008. години). Увоз у 2009. години се задржао на нивоу из претходне године и износи 39 милиона УС долара. Генерално гледано, Република Србија остварује велики негативан биланс у спољнотрговинском промету вина како за вредност, тако и за количину.

Највећи обим трговине вином Република Србија је протеклих година имала у оквиру региона југоисточне Европе, односно западног Балкана (тзв. тржиште мултилатералног уговора о слободној трговини или СЕФТА тржиште).

У претходном периоду, преко 50 % вина које је извезено из Републике Србије, извезено је на СЕФТА тржиште, а уочљив је и тренд раста извоза на то тржиште. Тако је 2004. године 53 % укупно извезеног вина пласирано на СЕФТА тржиште, док је 2009. године тај удео износио 71%. У истом периоду, што се тиче увоза вина, у Републику Србију је 88 % вина увезено са СЕФТА тржишта.

Значајно тржиште вина за Републику Србију је тржиште ЕУ, на које се 2004. године извезло 42 % од укупно извезене количине вина. Последњих година је примећен тренд опадања извоза вина на то тржиште упоредо са порастом извоза вина на СЕФТА тржиште и тржиште Руске Федерације, па је 2009. године извоз на тржиште Европске уније износио 4,5 % од укупно извезеног вина. У наведеном периоду од 2004. до 2009. године укупан увоз вина са тржишта ЕУ кретао се у распону од три до 11 % од укупно увезене количине вина углавном високог квалитета.

Део трговине вином одвија се са осталим земљама, при чему се извоз вина на то тржиште креће од 4 % од укупно извезене количине вина у 2004. години, до 25 % од укупно извезене количине вина у 2009. години. Увоз у Републику Србију са тог тржишта је око 1% од укупно увезене количине, претежно квалитетног вина.

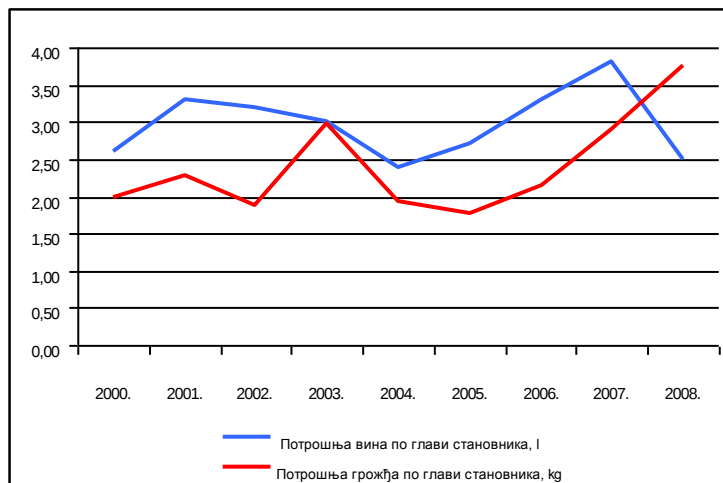
Извоз вина у 2009. години био је усмерен највише у Босну и Херцеговину, Руску Федерацију, Црну Гору, а затим у Немачку, Аустрију, и друге земље.

Највећи увоз вина (2009) остварен је из Македоније, Црне Горе, а затим из Босне и Херцеговине, Италије, Француске, Словеније, Шпаније и других земаља.

Потрошња свежег (конзумног) грозђа и вина у Републици Србији је ниска у поређењу са другим земљама и износи свега 2,27 kg по глави становника (2000. до 2008) свежег грозђа, односно 3,17 l вина по глави становника (2000. до 2008). Према истраживању FAO, потрошња вина по глави становника је између 8,8 и 10,9 l.

Дистрибуција вина до крајњег потрошача одвија се посредством veleпродајних и малопродајних трговинских ланаца робе широке потрошње, специјализованих продавница (винотеке) и угоститељских објеката (ресторани, хотели, мотели, објекти сеоског туризма и др). Осим ових, конвенционалних дистрибутивних канала, потрошња вина се одвија и директно у домаћинствима, односно газдинствима која се баве аматерском или полупрофесионалном производњом вина за сопствену потрошњу.

Тренд потрошње грозђа и вина у Републици Србији у периоду од 2000. до 2008. године

С тим у вези, у трговинским објектима робе широке потрошње могу се наћи углавном увозна вина различитог квалитета и домаћа вина лошијег или средњег квалитета, док се висококвалитетна вина српских произвођача дистрибуирају до потрошача углавном кроз специјализоване продавнице или угоститељске објекте.

На слабу потрошњу грозђа и вина утичу пре свега:

1) слаб асортиман свежег (конзумног) грозђа, тј. мали број стоних сорти винове лозе у производњи које доминирају на домаћем тржишту, што има за последицу кратку сезону потрошње грозђа;

2) непостојање одговарајућих капацитета за чување свежег (конзумног) грозђа, услед чега се ван сезоне у Републици Србији појављује скуп свеже (конзумно) грозђе из увоза (Италија, Македонија, Грчка);

3) агресивна кампања пивара и традиција конзумирања ракије;

4) слаба куповна моћ становништва;

5) недовољна производња грозђа, како стоних, тако и винских сорти винове лозе, услед крчења винограда и напуштања виноградарства у претходном периоду;

6) слаба понуда домаћих вина у малопродајним објектима робе широке потрошње, већ углавном у специјализованим продавницама и ресторанима;

7) низак ниво свести домаћих потрошача о нутритивним и здравственим својствима и квалитету вина, као и честа навика коришћења вина у комбинацији са другим пићима („шприцер”, „бамбус”);

8) недовољна промоција вина.

7. Стратешки и институционални оквир аграрне политике Републике Србије

а) Стратешки оквир

Почетком 2000. године, аграрна политика Републике Србије била је усмерена на решавање ургентних проблема агара и санирање стања затеченог у сектору након кризних деведесетих година. Основни правац деловања аграрне политике била је подршка земљорадничким газдинствима подстицајима за измену производне структуре. Отварање спољног тржишта и аутономни трговински преференцијали ЕУ (садржани у Резолуцији 2007/2000ЕЦ и допуњени регулативом 2563/2000 ЕЦ), заједно са приватизацијом индустријских предузећа (пре свега шећерана и уљара) повољно су утицали на раст извоза. Подстицајима које је МПШВ давало за производњу индустријског биља, утицало се на измену производне структуре и обезбеђење сировина за прехрамбене производе. У том периоду (2000. до 2003) мењана су и системска решења везана за надлежност институција и појачан је систем контроле у областима у којима је сива економија током деведесетих година била највише изражена. Релативно скромна буџетска издвајања за пољопривреду нису омогућила радикалније промене у механизмима подршке.

Од 2004. године, у аграрној политици Републике Србије учињен је снажан заокрет у стратешким опредељењима и имплементационим механизмима у односу на претходни период. Реформисана аграрна политика требало је да допринесе расту конкурентности породичних комерцијалних газдинстава, уз заокрет имплементационих механизма од политике подстицаја дохотка на подстицање инвестиција. Влада је 2005. године усвојила Стратегију развоја пољопривреде Србије („Службени гласник РС”, број 78/05), у којој су дефинисани општи стратешки циљеви:

- 1) изградити одржив и ефикасан пољопривредни сектор који може да се такмичи на светском тржишту, доприносећи порасту националног дохотка;
- 2) обезбедити храну која задовољава потребе потрошача у погледу квалитета и безбедности;
- 3) наставити са подршком животном стандарду за људе који зависе од пољопривреде, а нису у стању да прате економске реформе;
- 4) обезбедити подршку одрживом развоју села;
- 5) сачувати животну средину од штетних утицаја пољопривредне производње;
- 6) припремити пољопривреду Републике Србије за интеграције у ЕУ;
- 7) припремити политику домаће подршке и трговине у пољопривреди за правила СТО.

Поред Стратегије развоја пољопривреде Србије, бројна друга стратешка документа усвојена су у периоду од 2001. до 2007. године, а она (директно или индиректно) дотичу поједине аспекте пољопривреде и руралног развоја. У стратегијама које су усвојене почетком транзиционог периода не помињу се експлицитно рурална подручја, њихови потенцијали и ограничења или структурни проблеми, али се елаборирају у оквиру неколико карактеристичних појмова: пољопривреда; неразвијени региони/подручја/области; старење и миграције становништва; заштита животне средине; развој малих и средњих предузећа; рурални туризам и сл.

Стратешки документи су:

1) Стратегија за смањење сиромаштва (усвојила је Влада 16. октобра 2003. године);

2) Национална стратегија Србије за приступање Србије и Црне Горе Европској унији (усвојила је Влада 17. јуна 2005. године);

3) Национална стратегија одрживог развоја („Службени гласник РС”, број 57/08);

4) Стратегија регионалног развоја Републике Србије за период од 2007. до 2012. године („Службени гласник РС”, број 21/07);

5) Национални програм заштите животне средине („Службени гласник РС”, број 12/10);

6) Стратегија развоја туризма Републике Србије („Службени гласник РС”, број 91/06);

7) Стратегија развоја конкурентних и иновативних малих и средњих предузећа за период од 2008. до 2013. године („Службени гласник РС”, број 103/08);

8) Национална стратегија запошљавања за период 2005-2007. године (усвојила је Влада 14. априла 2005. године);

9) Стратегија каријерног вођења и саветовања у Републици Србији („Службени гласник РС”, број 16/10);

10) стратегија којом се уређује привредни развоја Републике Србије.

И поред тога што се у стратешким документима и оперативним плановима других министарстава последњих година предвиђају активности и мере везане за рурална подручја и њихова специфична развојна ограничења, сарадња између министарстава у области руралног развоја није озваничена и не постоји официјелно тело које би на највишем нивоу координирало и пратило активности Владе. Непостојање таквог тела отежава хоризонталну комуникацију и координацију, и извесно смањује ефикасност државне политике.

Стратешки документи дати су у Прилогу II. - Стратешки документи Републике Србије, који је одштампан уз овај програм и чини његов саставни део.

Повезаност НППР са другим стратегијама дата је у следећој табели:

Јак, директан фокус на тему		Квалитет живота			Економска структура и перформансе			Животна средина и рурални амбијент
Постоји релација са темом, индиректна веза	Људски потенцијал и миграције	Јавни сервис	Запосленост	Инфраструктура	Повећање конкурентности	Диверсиф. руралне економије	Примарни сектор	
Без контакта са темом								
Стратегија смањења сиромаштва у Републици Србији								
Национална стратегија Србије за приступање Србије и Црне Горе ЕУ								
Стратегија и акциони план регионалног развоја								

Национална стратегија привредног развоја								
Стратегија одрживог развоја								
Стратегија конкурентних и иновативних малих и средњих предузећа за период 2008-2013								
Национална стратегија за запошљавање								
Национална стратегија о старењу становништва								
Стратегија развоја пољопривреде Србије								
Стратегија развоја шумарства								
Стратегија каријерног вођења и саветовања								
Стратегија развоја образовања одраслих								
Стратегија о безбедности хране								
Водопривредна основа Републике Србије								
Политика Србије у области шумарства								
Национална стратегија управљања отпадом								
Стратегија туризма Србије								
Национални програм заштите животне средине								
Стратегија развоја енергетике Србије								

б) Међународни оквир и захтеви (ЕУ, WTO и CEFTA)

У складу са опредељењем Републике Србије за тржишне услове привређивања и снажно укључивање своје привреде у међународне интеграције, покренут је процес приступања СТО и придруживања ЕУ, интензивирање привредне сарадње у Региону и унапређење трговинских и укупних економских односа са осталим земљама.

Република Србија завршила је успешно преговоре о потписивању ССП са Европском заједницом и њеним државама чланицама, који је потписала 29. априла 2008. године у Луксембургу. Истог дана потписан је и Прелазни споразум о трговини и трговинским питањима између Европске заједнице и Републике Србије. Међутим, иако је самим одредбама Прелазног споразума било предвиђено да примена отпочне 1. јуна 2008. године, због недовољне сарадње Републике Србије са Међународним судом правде у Хагу његова примена је суспендована. Република Србија отпочела је примену Прелазног споразума 30. јануара 2009. године, чиме су почели да теку рокови предвиђени Споразумом (прелазни рок за одређене групе примарних пољопривредних производа и прерађених пољопривредних производа је шест година).

Да би се убрзала интеграција Републике Србије у ЕУ, Влада је усвојила 9. октобра 2008. године Национални програм за интеграцију Републике Србије у ЕУ. Овим документом утврђена је динамика транспозиције европских прописа у национални правни поредак до 31. децембра 2012. године, када се предвиђа да национални правни поредак у потпуности буде усклађен са европским. Да би се убрзао процес транспозиције, сви европски прописи подељени су у 35 поглавља,

који одговарају структури поглавља која се отварају приликом отпочињања преговора о приступању ЕУ. МПШВ одговорно је за поглавља која се односе на пољопривреду и рурални развој, ветеринарску, фитосанитарну и политику у области безбедности хране и рибарство.

Преговори о приступању Републике Србије СТО отпочели су након пријављивања Републике Србије за чланство децембра 2004. године и оснивања посебне радне групе за процес приступања Републике Србије СТО у 2005. години. Мултилатерални преговори су у финалној фази, а у наредном периоду очекује се завршетак билатералних преговора са заинтересованим земљама.

Споразум о слободној трговини у Југоисточној Европи - СЕФТА 2006 је потписан у Букурешту 19. децембра 2006. године између Албаније, Босне и Херцеговине, Хрватске, Македоније, Молдавије, Србије и Црне Горе и УНМИК/Косово. Тиме је мрежа билатералних споразума замењена мултилатералним регионалним споразумом о слободној трговини који је обухватио Црну Гору, која је у међувремену постала самостална држава, и УНМИК/Косово, као посебну царинску територију у саставу Републике Србије.

За пољопривредне производе, пренете су међусобно одобрене царинске концесије из билатералних ФТА. Анекс III тог споразума садржи пољопривредне концесије. Истовремено, одредбама члана 10. Споразума предвиђено је да до 1. маја 2009. године чланице СЕФТА размотре могућност одобравања додатних концесија у пољопривреди како би се, најкасније до 31. децембра 2010. године, успоставила зона слободне трговине између свих страна, потписница овог споразума.

У складу са одредбама члана 10. став 3. СЕФТА Споразума, у 2009. години усаглашавана је даља либерализација размене пољопривредних производа. Обавеза Републике Србије за одобравање даљих пољопривредних концесија односила се на размену са Албанијом, Хрватском и Молдавијом, с обзиром на то да са осталим потписницама већ има успостављену потпуну либерализацију трговине пољопривредним производима.

Република Србија је са Молдавијом и Албанијом договорила потпуну либерализацију међусобне трговине пољопривредним производима, а са Хрватском значајно унапређење постојећих концесија за пољопривредне производе. У складу са закључцима са састанака Заједничког комитета одржаног у Подгорици, 29. октобра 2009. године, очекује се да потписивање и ратификација Додатног протокола и имплементација резултата преговора о либерализацији у пољопривредној трговини почне не касније од 1. јула 2010. године.

Споразум о слободној трговини између Републике Србије и држава чланица Европског удружења слободне трговине (ЕФТА), потписан је 17. децембра 2009. године, а ступиће на снагу кад га ратификује Република Србија и најмање једна држава ЕФТА потписница.

Овим Споразумом Република Србија институционализује економску сарадњу са земљама ЕФТА, што је још један корак ка бољем позиционирању Републике Србије у режиму слободне трговине. С обзиром на то да је ЕУ, прво билатералним споразумима са државама ЕФТА, а затим и закључењем ЕЕА (економска сарадња у европском простору), на одређени начин проширила унутрашње тржиште и на земље ЕФТА, закључење споразума о слободној трговини са државама ЕФТА има економски и политички значај за Републику Србију.

Билатерални споразуми

Споразум са Руском Федерацијом потписан је 28. августа 2000. године, ратификован 9. маја 2001. године. Примењен је даном потписивања.

Пољопривредне концесије су асиметричне у корист руске стране. На листама пољопривредних производа који нису на режиму слободне размене, при увозу из Руске федерације, на српској страни нема пољопривредних производа, док на листи пољопривредних производа који нису на режиму слободном размене, при увозу из Републике Србије у Руску Федерацију, постоји седам група производа.

У неколико наврата, од априла 2005. године до сада, са руском страном разматране су и договаране листе смањивања изузетака од слободне трговине, међутим асиметрија у корист руске стране и даље постоји у међусобној трговини пољопривредним производима, иако се ситуација у производњи, деловању тржишних услова привређивања на домаћем тржишту и у спољнотрговинском промету ових производа, у обе стране, а посебно у Републици Србији, драстично променила у односу на време у којем је закључен споразум о слободној трговини са Руском Федерацијом (Споразум је усаглашаван у условима економске блокаде и дефицита робе на српском тржишту).

Договор о даљој либерализацији постигнут је тек почетком 2009. године и примењује се од 3. априла 2009. године.

Република Србија и Белорусија су 30. марта 2009. године у Минску потписале Споразум о слободној трговини („Службени гласник РС”, број 105/09). Примењен је даном потписивања, а Скупштина Републике Србије је исти ратификовала у децембру 2009. године.

Пољопривредне концесије које су стране потписнице једна другој одобриле у оквиру овог Споразума, потпуно су симетричне.

Споразум иначе прате „негативне листе”, што значи да је укупна размена либерализована, осим оне која се размењује под тарифним линијама које су набројане у одговарајућим анексима, односно осим за тарифне линије које се изузимају из режима слободне размене.

Што се тиче пољопривредних концесија, у Споразуму о слободној трговини између Републике Србије и Белорусије из режима слободне размене изузете су само три групе производа: шећер, алкохоли и цигарете. Посматрано према важећој царинској тарифи Републике Србије, то је у односу на укупан број тарифних ознака које се односе на пољопривреду, око 7%.

Споразум о слободној трговини између Републике Србије и Републике Турске потписан је у Истанбулу 1. јуна 2009. године, а ступа на снагу првог дана другог месеца после дана пријема последњег писменог обавештења дипломатским путем, којим стране обавештавају једна другу да су испуњени сви потребни услови предвиђени њиховим националним законодавствима за ступање тог споразума на снагу.

Либерализација трговине пољопривредним производима (за разлику од индустријских производа¹²⁾) није свеобухватна. Договорен је сужен обим либерализације у оквиру преференцијалних квота. Сви производи, односно

¹²⁾ Либерализација трговине индустријским производима решена је на идентичан начин као у Споразуму о стабилизацији и придруживању са ЕУ. То значи да турска страна ступањем на снагу споразума о слободној трговини у потпуности укида царине на увоз индустријских производа из Србије, а Србија постепено, договореном динамиком за период од пет година.

групе производа за које је договорена либерализација трговине, односе се на производе биљног порекла, као и за и рибе. Производи анималног порекла су потпуно изузети из либерализације.

Економске предности наведених споразума огледају се у слободном протоку робе, услуга, људи, капитала и идеја, вишеструком повећању размене, усклађивању привредног развоја, стварању знатно већег тржишта, подизању привредне сарадње на виши ниво, као и у већем приливу страних инвестиција. За предузећа из агробизнис сектора процес либерализације трговине укључује тржишне услове пословања и оштру конкуренцију, што захтева подизање технолошког нивоа производње, продуктивности и ефикасности и примену савременог менаџмента и маркетиншких техника. Потрошачима обезбеђује виши стандард разноврснијом понудом квалитетније и јефтиније робе.

Области преговора у међународним интеграционим процесима земље

Наведени интеграциони процеси у највећој мери се одвијају паралелно. Преклапање времена и предмета преговора, који се при том одвијају током трајања нове рунде мултилатералних преговора у СТО и динамичног реформског процеса унутар Заједничке аграрне политике ЕУ, чини овај процес веома компликованим и захтевним.

8. SWOT анализа

а) Пољопривреда

SWOT анализа у пољопривреди - предности и слабости дата је у следећој табели:

Предности	Слабости
Физичке/климатске - Повољни климатски услови за биљну производњу и сточарство - Едафски услови (обрадиво земљиште доброг квалитета и однос: обрадиво земљиште по становнику изнад просека) - Географска разноликост - Обиље воде - Потенцијали за развој производње висококвалитетних производа (органских, интегралних итд.) - Велике количине биомасе у пољопривреди - Незагађеност земљишта и вода досадашњом употребом ниских доза ђубрива и пестицида Трговинске/комерцијалне - Стратешка географска позиција - Производња сировина доброг квалитета и довољни прерађивачки капацитети - Традиционални извоз прехранбених производа у регион (добре тржишне везе за српске производе у суседним земљама) - Компаративне предности на пољу производње јагодичастог воћа - Велики потенцијали за извоз пољопривредних производа	Физичке/климатске - Старије становништво у руралним областима и брза депопулација руралних области - Нерешени имовинско-правни односи у сеоским домаћинствима - Екстремне климатске појаве последњих година (суша, поплаве, град) Трговинске/комерцијалне - Слабе везе са потрошачима/сигналима са тржишта - Лоша организованост пољопривредних произвођача и трговинских организација пољопривредника (задруга) - Недовољни ресурси пољопривредних кредита - Недостатак стандарда у сектору пољопривреде (ознаке, брендови итд.) - Недостатак стандарда контроле безбедности хране - Недовољни капацитети службе инспекције и контроле - Технолошка застарелост прерађивачких капацитета Структурне / став друштва - Ниска продуктивност услед старосне структуре и ниског степена образовања пољопривредника - Застарелост и неефикасно искоришћавање пољопривредне механизације

• Чланство у CEFTA • Могућност извоза пољопривредних производа на тржиште Русије без царина Структурне / став друштва • Снажна традиција пољопривредне производње • Ниски трошкови радне снаге • Нижа цена пољопривредног земљишта у односу на земље ЕУ Регулаторне / политичке • Повећана подршка из државног буџета током последњих неколико година • Схватање кључне улоге пољопривреде у привреди и руралном развоју	• Низак ниво коришћења производних средстава на газдинствима у пољопривреди • Недовољно коришћење саветодавних услуга • Недостатак конкурентности малих и средњих пољопривредних газдинстава • Неадекватно управљање пољопривредним отпадом • Мали асортиман производа (слаба диверсификација производње) • Недостатак културе предузетништва • Баријере за почетак бављења пољопривредом и недостатак преласка земље из руке у руку (укључујући лизинг/закуп) • Превише учесника/посредника у ланцу сточарске производње • Недовољна свест о питањима заштите животне средине • Недостатак посвећености квалитету и навикама потрошача • Недовољна свест о могућностима коришћења биомасе • Недовољна брига о добробити животиња на газдинствима • Недовољна заступљеност осигурања пољопривредних газдинстава Регулаторне / политичке • Недостатак напредних тренинга/обука и служби подршке како би се привукли млади пољопривредници /недостатак интересовања за тренинге/обуке • Недостатак кохерентности политике због опречних захтева
--	--

SWOT анализа у пољопривреди - прилике и претње дата је у следећој табели:

Прилике	Претње
Производња/понуда 1) Развој производње воћа, поврћа и винове лозе • Развој производње говеђег, <i>baby beef</i> и свињског меса, посебно за традиционална инострана тржишта • Развој производње висококвалитетних производа (органска, интегрална производња) Трговинске/комерцијалне • Очекује се пораст потражње за прехранбеним производима у свету • Побољшање продуктивности помоћу нових технологија • Повећање понуде производа доброг и уједначеног квалитета у континуитету • Пораст потражње за производима из органске и интегралне производње • Пораст коришћења пољопривредних производа за производњу енергије из обновљивих извора (биодизел, биоетанол или за добијање топлотне енергије) • Пораст тражње за производима са посебним	Производња/понуда • Климатске промене и све учесталији екстреми (суше, поплаве, град) Трговинске/комерцијалне • Монопол на страни великих трговинских ланаца као купаца пољопривредних производа • Велике осцилације како у обиму производње, тако и у квалитету и тржишним ценама пољопривредних производа • Све већа зависност од увоза сировина за производњу • Пораст конкурентности и диверсификовање производње у региону • Либерализација међународних тржишта за поједине секторе пољопривреде Структурне/став друштва • Недостатак специјализованих знања и мања продуктивност све већег броја пољопривредника којима је пољопривредна делатност додатни извор прихода

ознакама квалитета – заштићене ознаке порекла (ПДО) и заштићене географске ознаке (ПГИ) Структурне / став друштва • Све више прилика за запошљавање ван пољопривредног газдинства ради допуне прихода • Развој непољопривредних економских активности на селу Регулаторне / политичке • Стабилније политичко окружење добијањем статуса земље кандидата за чланство у ЕУ • Нове иницијативе и удруживања у руралном развоју • Развој руралне инфраструктуре уз подршку из државног буџета и ЕУ • Либерализација међународних тржишта за поједине секторе пољопривреде	• Побољшани услови за делатности ван пољопривредног газдинства и низак ниво прихода, лош имиџ пољопривредне делатности који доводи до смањења могућности за останак младих пољопривредника на газдинству • Утицај транзиционих процеса, посебно у сектору приватизације и све већи притисак на упошљавање вишка запослених у пољопривреди Регулаторне / политичке • Кашњење у погледу чланства Србије у ЕУ • Потешкоће услед сталних проблема у вези са болестима животиња • Све оштрији прописи у погледу безбедности, заштите животне средине и добробити животиња и способности/ жеље пољопривредника да се прилагоде – може постати прилика уколико Србија усвоји и посебно истакне стандарде • Реакције јавности/политике због загађења услед интензивне пољопривредне производње
--	--

б) Прехрамбена индустрија

SWOT анализа у прехрамбеној индустрији - предности и слабости дата је у следећој табели:

Предности	Слабости
Трговинске/комерцијалне • Сировине осигуране из домаће производње • Традиционални извоз прехрамбених производа у регион (добре тржишне везе за српске производе у суседним земљама) • Чланство у СЕФТА Структурне/ став друштва • Висок ниво директних страних улагања у прехрамбену индустрију Регулаторне / политичке • Ниска стопа пореза на добит предузећа • Постојање ознаке квалитета за неке производе	Трговинске/комерцијалне • Зависност од малог асортимана производа • Недовољна усмереност пољопривредних газдинстава ка извозу • Недовољна улагања у динамичне гране индустрије (пића, додаци, готова храна) • Непостојање искуства у раду са великим ланцима супермаркета • Променљив квалитет сировина • Велика зависност од великог броја појединачних произвођача • Зависност од променљивих тржишта трећих земаља • Недовољно диверсификовано поље истраживања и развоја производа у многим фирмама • Мали капацитет домаћег тржишта Структурне / став друштва • Низак ниво страних улагања у неким гранама индустрије • Углавном застарела технологија коју је потребно модернизовати • Недовољан обим производње у поређењу са конкурентима светског ранга, посебно у

	области готове хране • Слабости и недостаци по питању капацитета менаџмента • Организациона слабост микро, малих и средњих предузећа Регулаторне / политичке • Сложени и дуготрајни производни процеси • Ограничени капацитети за праћење безбедности прехранбених производа
--	---

SWOT анализа у прехранбеној индустрији - прилике и претње дата је у следећој табели:

Прилике	Претње
Трговинске/комерцијалне • Све веће међународно тржиште прехранбених производа, пића, додатака, итд. • Променљиви укуси потрошача и мода стварају нове тржишне прилике, нпр. све већу потражњу за органским и квалитетним прехранбеним производима, али је истраживање и развој у тим областима идентификовано као слабост • Побољшање продуктивности и развој нових технологија – биотехнологија може да створи нове прилике, али је свакако кључна реакција потрошача • Чланство у СТО Структурне/ став друштва • Даље економско повезивање предузећа која стварају прилике за економију обима Регулаторне/ политичке • Слободнија светска тржишта која отварају могућности извоза, али је исто тако и претња уколико прехранбена индустрија Републике Србије није конкурентна • Статус земље кандидата у ЕУ требало би да побољша статус на европским тржиштима	Трговинске/комерцијалне • Брзе промене у потрошачким захтевима и потрошачкој моди • Све већа конкуренција на међународним тржиштима • Национализација европских тржишта прехранбених производа као последица бриге о њиховој безбедности • Притисак на марже предузећа и рационализација начина добављања производа од произвођача који су проузроковани великом концентрацијом малопродајних ланаца • Централизована дистрибуција ствара потешкоће за нека мала предузећа – али може представљати предност за Србију на извозним тржиштима • Промене у девизном курсу динар/евро • Све већи трошкови и све више потешкоћа при оснивању нових предузећа • Појава снажних међународних брендова у све интегрисанијем европском тржишту • Чланство у СТО може представљати озбиљну претњу за неке секторе пољопривреде • Све већа међународна конкуренција Регулаторне / политичке • Трошкови све већег броја прописа (и захтева потрошача) о безбедности прехранбених производа, заштити животне средине и добробити животиња • Захтеви потрошача у погледу ознака квалитета • Све више застоја у развоју инфраструктуре

в) Рурална економија

SWOT анализа у руралној економији - предности и слабости дата је у следећој табели:

Предности	Слабости
-----------	----------

Природне/климатске • Србија је један од пет европских центара биодиверзитета • Граничи се са три земље чланице ЕУ • Поседује пределе изузетних природних карактеристика • Велики број бања и термалних извора • Шуме, реке, језера, могућност лова Трговинске/комерцијалне • Усмереност појединих пољопривредних газдинстава ка извозу • Велики део сировина осигуран из домаће производње Структурне/став друштва • Поједине врло снажне домаће компаније • Потенцијали за рурални туризам и друге специјализоване облике туризма • Пораст производње висококонкурентних производа • Очувана локална традиција и сеоски предели • Незагађено земљиште и вода Регулаторне / политичке • Постоје системи ознака квалитета за неке производе • Статус земље потенцијалног кандидата за чланство у ЕУ, што нам намеће обавезу да испуњавамо стандарде темпом који се од нас захтева • Традиционална гостопримљивост српског народа	Природне/климатске • Неадекватно управљање отпадом • Неконтролисана употреба ђубрива и пестицида Трговинске/комерцијалне • Недовољно развијено предузетништво у руралним областима • Недовољно диверсификовано поље истраживања и развоја производа • Мало домаће тржиште • Слаба диверсификација економских активности • Висока стопа инфлације, у поређењу са ЕУ Структурне/ став друштва • Недостатак обима производње у поређењу са конкурентима на светском тржишту • Недостатак новог просторног плана Републике Србије • Неадекватна инфраструктура • Низак ниво образовања и специјалних вештина • Висока стопа незапослености • Низак доходак по становнику • Недостатак могућности запошљавања у руралним областима • Висок индекс руралног сиромаштва • Неодрживо коришћење природних ресурса • Организационе слабости малих и средњих предузећа у руралним областима • Веома слаба сарадња између различитих министарстава у погледу политике руралног развоја • Недовољно развијена јавна свест о концепту и значају руралног развоја • Ограничени капацитети за праћење квалитета прехранбених производа и стандарда безбедности • Непостојање националне лабораторије за безбедност хране Регулаторне / политичке • Споро усклађивње прописа са прописима ЕУ
--	---

SWOT анализа у руралној економији - прилике и претње дата је у следећој табели:

Прилике	Претње
Природне/климатске • Очување агробiodиверзитета и доброг квалитета земљишта и вода • Подстицаји пољопривредницима с циљем заштите животне средине и одрживог коришћења природних ресурса	Природне/климатске • Неодрживо коришћење природних ресурса • Негативне последице климатских промена Трговинске/комерцијалне • Брзе промене у захтевима потрошача и

Трговинске/комерцијалне • Све веће међународно тржиште туризма, руралног туризма итд. • Конкурентска предност која произлази из захтева потрошача који се тичу безбедности хране, заштите животне средине и добробити животиња • Развој малих и средњих предузећа и предузетништва Структурне / став друштва • Удруживање предузећа ствара прилике за повећање обима производње, прераде и пласмана производа/трговине • Диверсификација економских активности на селу • ИПАРД фондови ЕУ • Прекогранична сарадња и прекогранични пројекти Регулаторне / политичке • Слободнија светска тржишта отварају могућности извоза, али представљају и претњу уколико српски предузетници не буду конкурентни • Статус земље кандидата за чланство у ЕУ требало би да помогне на европском тржишту • Све већа ограничења у погледу заштите животне средине	трендовима потрошње • Све већа конкуренција на међународном тржишту • Недостатак квалификоване радне снаге у неким специјализованим делатностима руралне економије (нпр. у туризму) • Трошкови и потешкоће при оснивању нових предузећа • Појављивање снажних међународних брендова на све интегрисанијем европском тржишту може бити претња српским услужним делатностима Регулаторне / политичке • Све више застоја у развоју инфраструктуре • Све већа ограничења у погледу заштите животне средине • Проблеми приступа тржиштима због неиспуњавања стандарда о безбедности и квалитету хране • Потешкоће при добијању потребне документације у складу са Законом о планирању и изградњи • Недостатак финансијских средстава за подршку спровођењу агроеколошких мера
---	--

III. ОЧЕКИВАНИ РЕЗУЛТАТИ

Анализа стања пољопривреде, прехранбене индустрије и руралне економије и SWOT анализа, у којој су путем радионица и јавне расправе учествовале све заинтересоване стране, показатељ су тренутног стања, тј. чине полазну тачку НППР. На основу анализе стања, у сарадњи са свим заинтересованим странама одређени су основни правци и проблеми на које треба обратити посебну пажњу у оквиру НППР.

Прво, приоритет је дат подизању конкурентности регистрованих пољопривредних газдинстава која се пољопривредом баве као основном делатношћу. Билатерални преговори које Република Србија води са СТО, затим СЕФТА споразум и ЕУ интеграције у наредном периоду ће довести до смањења протекционистичких мера и либерализације тржишта пољопривредно-прехранбених производа. Нарочито ће породична пољопривредна газдинства бити изложена конкуренцији из иностранства, па ће повећање конкурентности тих газдинстава бити кључан фактор који ће омогућити опстанак тог дела популације на селу. Подизање конкурентности наших газдинстава, пак, не може бити у колизији са очувањем животне средине, тј. форма одрживог развоја је кључна за рурални развој Републике Србије. Сектори у којима је уочена највећа потреба за подизањем нивоа конкурентности и усклађивање са стандардима и регулативама ЕУ су следећи: производња житарица и индустријског биља,

производња млека, производња меса и сектор производње воћа, винове лозе и поврћа.

У последње време, породична газдинства постављају као најбитније питање пласман пољопривредних производа. Постоје бројни фактори који доприносе унапређењу пласмана пољопривредних производа: мора се обезбедити довољна количина квалитетних производа, али се такође мора размишљати и о додавању вредности постојећим примарним производима кроз процесе прања, полирања, чишћења, класирања, паковања, складиштења и прераде. Једно од решења је формирање задруга пољопривредника и подизање капацитета за пријем, складиштење, паковање и припрему за пласман на тржиште пољопривредних производа, а друго, не мање значајно, решење је подршка прерађивачкој индустрији. Прерађивачка индустрија би требало да прилагоди своје производе жељама потрошача, за пробирљиво страно и домаће тржиште. Основни проблем наше прерађивачке индустрије је недовољна количина сировина доброг квалитета, што се може решити кроз задруге пољопривредника и њиховим повезивањем са прерађивачком индустријом, како би те две групе формирале партнерство и ојачале цео ланац од производње до пласмана производа. Други проблем је непостојање одређених стандарда у погледу менаџмента и квалитета у самом процесу прераде и даље продаје. Решење је у осавремењавању технолошких линија и увођењу стандарда.

Поред газдинстава која своју егзистенцију могу, или ће уз помоћ предвиђених мера моћи да обезбеде из пољопривреде, остаје велики број средњих и малих газдинстава која морају да изнађу друге изворе прихода уколико желе да наставе живот у руралним подручјима. Таквим газдинствима морају се обезбедити могућности за додатно запошљавање било диверсификацијом активности на самом газдинству, било запошљавањем ван газдинства на подручју где живе. Ту се нарочита пажња мора посветити деци, омладини и женама јер су те групације стожер опстанка и останка становништва на селу. Осим тога, у интеракцији са ресорним министарствима Владе велика пажња мора се посветити и побољшању услова живота на селу по питању школства, здравства, инфраструктуре итд.

1. Визија руралног развоја Републике Србије за период од 2011. до 2013. године

У сарадњи са свим заинтересованим странама урађена је и *„Визија за руралну Србију“* до 2013. године, која обухвата визију руралног развоја за сектор пољопривреде, прехрамбену индустрију и маркетинг, као и за руралну економију Републике Србије у целини.

а) Пољопривреда

Визија за пољопривреду обухвата развој динамичне и конкурентне пољопривреде која:

1) је састављена од комерцијалних газдинстава и породичних газдинстава која се баве искључиво пољопривредом и/или се баве пољопривредом као додатним извором прихода;

- 2) производи квалитетне производе користећи добру пољопривредну праксу;
- 3) обезбеђује задовољавајућу зараду породичним пољопривредним газдинствима;
- 4) фокусира своју производну делатност на задовољавање потреба и захтева потрошача;
- 5) блиско сарађује са прехранбено-прерађивачком индустријом;
- 6) одрживо користи природне ресурсе;
- 7) је кохезивно интегрисана у остатак руралне економије и друштва;
- 8) на позитиван начин и у значајној мери доприноси заштити животне средине.

б) Прехрамбена индустрија

Визија за прехранбену индустрију обухвата развој индустрије која је:

- 1) усмерена ка задовољавању потреба и жеља потрошача;
- 2) са јаком тенденцијом ка иновацијама, квалитету, високом степену хигијене хране и стандардима безбедности хране;
- 3) са снажним, агресивним маркетингом, на појединачном и колективном нивоу;
- 4) заснована на развоју снажних односа сарадње са пољопривредницима и њиховим удружењима/задругама пољопривредних произвођача;
- 5) у стању да гарантује високе стандарде квалитета и безбедности хране;
- 6) конципирана на такав начин да оптимално користи произвођачке капацитете;
- 7) у стању да обезбеди довољну профитабилност за неопходна улагања и придобијање способног и искусног менаџерског кадра;
- 8) способна да подстиче развој малих и средњих предузећа која производе и пласирају на тржиште производе са заштићеном ознаком порекла (PDO-Protected Designation of Origin) и производе са заштићеном географском ознаком (PGI-Protected Geographical Indication), као и производе базиране на традиционалним рецептима.

в) Рурална економија

„Визија за руралну Србију” обухвата развој руралне економије и друштва у којем:

- 1) постоје одрживе и јаке сеоске заједнице са демографском равнотежом, задовољавајућим дохотком и додатним могућностима за запошљавање, у којима се становници лако прилагођавају економским, друштвеним, политичким и еколошким променама („живо село”);
- 2) се највећи могући број становника задржава на селу;
- 3) постоје једнаке могућности за све становнике руралних области, који ће имати приступ образовању, стручном оспособљавању и доживотном учењу (друштвено праведно село);
- 4) се посебна пажња посвећује осетљивим категоријама становништва;
- 5) руралне заједнице активно учествују у раду релевантних тела која доносе одлуке у складу са принципима равноправности;
- 6) су културни идентитет руралних заједница као и њихови принципи, обичаји, традиција и „заједништво” очувани и ојачани (село са културним идентитетом);

7) се животна средина, која представља најзначајнију вредност и богатство за становништво руралних области, у највећој могућој мери поштује и штити;

8) је раст руралне економије заснован на принципима одрживости (одрживо село);

9) је омогућена потпуна социјална интеграција свих становника руралних области;

10) снажна друштвена повезаност и посебне мере политике доприносе смањивању сиромаштва и социјалног искључивања свих категорија друштва (социјална компонента села).

2. Основни индикатори

а) Основни индикатори повезани са циљевима НППР

Основни индикатори повезани са циљевима НППР дати су у следећој табели:

Оса	Индикатор	Мера	Податак	Извор
<i>Хоризонтално</i>	Економски развој	БДП/ по глави становника	4.002 € (2007 г.)	РЗС*
	Стопа запослености	Запослене особе, узраста 15-64 година, као проценат популације исте старосне групе	53,7% (2008 г.)	РЗС
	Незапосленост	Стопа незапослености као проценат активне популације	14,4% (2008 г.)	РЗС
<i>Оса 1 Конкурентност</i>	Обука и образовање у пољопривреди	% пољопривредних произвођача са основним и потпуним образовањем	Основно образовање 32,9%, средње образовање 15,2% (Попис 2002 г.)	РЗС
	Старосна структура у пољопривреди	Однос: пољопривредници < 35 / >=55 година старости	Чланови пољопривредног домаћинства према старосној структури (Попис 2002 г.): до 14 год. -14,8%, 15-27 год.-14,5%, 28-49 год.- 26,3%, 50-64 год. - 22,6%, 65 и више - 21,8%	РЗС
	Продуктивност рада у пољопривреди	Бруто додата вредност по годишњој јединици рада	2.948 € (2008 г.)	РЗС
	Развој запослености у примарном сектору	Запосленост у примарном сектору	546.000 (2008 г.)	РЗС
	Економски развој у примарном сектору	Бруто додата вредност у примарном сектору	1.609 мил. € (2008 г.)	РЗС
	Продуктивност рада у прехрамбеној индустрији	БДВ/запослени у прехрамбеној индустрији	15.158 € (2008 г.)	РЗС
	Развој запослености у прехрамбеној индустрији	Запосленост у прехрамбеној индустрији	84.081 (2008 г.)	РЗС
	Економски развој у прехрамбеној индустрији	БДВ у прехрамбеној индустрији	1.275 мил. € (2008 г.)	РЗС
	Конкурентност пољопривредних производа	Извоз/Увоз	Извоз 1.945.320.341 УСД, Увоз 1.308.430.133 УСД, Суфицит 636.890.208 УСД (2009 г.)	РЗС
	Продуктивност рада у шумарству	БДВ/запослени у шумарству	11.488 € (2008 г.)	РЗС

Оса 2 Животна средина	Биодиверзитет: пољопривредно и шумско земљиште високе природне вредности	Искоришћена пољопривредна површина високе природне вредности	Пројекат: Подршка агро-еколошким мерама и програмирању у Србији (један од очекиваних резултата: типологија земљишта високе природне вредности), финансирано од стране холандског Министарства пољопривреде, BBI-MATRA програма, Партнерске организације: IEEP (УК), IUCN-SEE (Србија) и Натура Балканика НГО (Србија), трајање пројекта 2008-2010	IUCN-SEE (Србија)**
	Биодиверзитет: структура дрвећа, по врстама	Дистрибуција према врстама (% Четинари, % Лишћари, % Мешовито)	Лишћари 88,3%, Четинари 9,3%, Мешовито 2,4% (2007 г.)	РЗС
	Земљиште: органска пољопривреда	Искоришћена пољопривредна површина под органском пољопривредом	Укупна површина коришћена за органску пољопривредну производњу 595,81 ha , сертифицирана површина 330,36 ha, пољопривредна површина у периоду конверзије 265,45 ha (2008 г.)	МЖСПП***, МПШВ****
	Климатске промене: производња обновљиве енергије из пољопривреде и шумарства	Производња обновљиве енергије из пољопривреде (kToe) Производња обновљиве енергије из шумарства (kToe)	Укупан потенцијал биомасе у Републици Србији је процењен на 2,58 Mtoe/г (од чега: пољопривредна биомаса - 1,56 Mtoe/г и дрвна биомаса - 1,02 Mtoe/г)	МРЕ*****
Оса 3 Диверсификација	Пољопривредници који се баве и другом делатношћу	% пољопривредника који се баве и другом делатношћу	73% (2002 г.)	РЗС
	Запосленост у непољопривредном сектору	Запосленост у секундарном и терцијарном сектору	Услужни сектор: 844.039 (2005 г.)	РЗС
	Економски развој непољопривредног сектора	БДВ у секундарном и терцијарном сектору	82,9% (2006 г.)	РЗС
	Развој самозапослености	Број самозапослених	700.211 (25% од укупног броја запослених), 2008 г.	РЗС
	Туристичка инфраструктура у руралном подручју	Број кревета (у хотелима, камповима, одмаралиштима,...)	Укупан број кревета (бање, планинска одмаралишта и остали туристички објекти - без административних центара): хотели и слични објекти - 44.963 , додатни смештај - 52.689 , укупно - 97.652 ; 2008 г.	РЗС
	Коришћење интернета у руралном подручју	% популације који користи ДСЛ интернет	22% руралних домаћинстава има приступ ДСЛ интернету (33,6% руралних домаћинстава има компјутер) - 2009 г.	РЗС
	Развој услужног сектора	БДВ у сектору услуга	61% (2007 г.)	РЗС

* РЗС - Републички Завод за статистику

** IUCN-SEE - Међународна унија за конзервацију природе - Југоисточна Европа (Србија)

*** МЖСПП - Министарство животне средине и просторног планирања

**** МПШВ - Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде

***** МРЕ - Министарство рударства и енергетике

б) Основни индикатори повезани са садржајем НППР

Основни индикатори повезани за садржајем НППР дати су у следећој табели:

Оса	Индикатор	Мера	Податак	Извор
-----	-----------	------	---------	-------

<i>Хоризонтално</i>	Именовање руралних подручја	Именовање руралних подручја у складу са ОЕЦД методологијом	Рурална подручја у Србији дефинисана у складу са ОЕЦД критеријумом руралности: 1. Урбано подручје , 2. Регион I Високопродуктивна пољопривреда и интегрисана економија , 3. Регион II Мала урбана економија, тј. привреда са интензивном пољопривредном радном снагом , 4. Регион III Природни ресурси, оријентисана привреда, углавном планинска подручја , 5. Регион IV Висок туристички капацитет и осиромашена пољопривредна структура	МПШВ* ("Селекција руралних подручја у Србији за потребе програмирања руралног развоја" - Софија Ефстратоглоу, Наталија Богданов, Давид Мередит, ЕУ Пројекат SRDPPS Публикација бр. 06)
	Значај руралних подручја	% Територије у руралним подручјима	85% (2004 г.)	РЗС**
		% Популације у руралним подручјима	55,5% (2002 г.)	РЗС
		% Запослености у руралним подручјима	42,2% (2002 г.)	РЗС
<i>Оса 1, Конкурентност</i>	Коришћење пољопривредног земљишта	% обрадиве површине / пашњака / усева	Оранице 64,8% / пашњаци 16,4% / ливаде 12,2% / воћњаци 4,7% / виноградни 1,1%	РЗС
	Структура пољопривредних газдинстава	Број пољопривредних газдинстава	778.891	РЗС
		Коришћена пољопривредна површина	2.869.001 ha	РЗС
		Просечна површина пољопривредног газдинства	3.94 ha	РЗС
	Структура шумарства	Површина шума доступна за дрвно снабдевање	2.012.000 ha (од чега: 1.200.000 ha шума је у приватном власништву, осталих 812.000 ha у јавном власништву)	РЗС, УШ***
		Власништво	Приватно 52,2% / Државно 39,8% / Остало 8%	РЗС, УШ
		Просечна величина приватног поседа	2,4 ha	РЗС, УШ
<i>Оса 2, Животна средина</i>	Земљиште - покривеност	% пољопривреда / шуме / природно / вештачко	57,6% површине - пољопривредно / 25,5% површине - шуме / 16,9% површине - остало	РЗС
	Површине екстензивне пољопривреде	% Искоришћена пољопривредна површина за екстензивну пољопривреду	64,8% (2008 г.)	РЗС
		% Искоришћена пољопривредна површина за екстензивну испашу	16,4% (2008 г.)	РЗС
	Натура 2000 - површина	% Територије под Натуром 2000	Твининг пројекат: Јачање административних капацитета за заштићена подручја у Србији (Натура 2000) , финансирано: ИПА ЕУ, корисник: Министарство животне средине и просторног планирања, трајање пројекта: јан. 2010 – дец. 2011.	МЖСПП****
		% Искоришћене пољопривредне површине под Натуром 2000		
		% Шумског подручја под Натуром 2000		
	Биодиверзитет: шуме под заштитом	% Заштићеног шумског земљишта	437.900 ha (око 25%)	РЗС, МЖСПП, УШ
	Развој шумских подручја	Просечан годишњи пораст подручја под шумама	2.500 ha	РЗС, МЖСПП, УШ
	Здравље шумског екосистема	% дрвећа / четинара / лишћара у фази разређивања	27% шума се процењује проређеним	РЗС, МЖСПП, УШ
	Заштитиве шуме са аспекта земљишта и воде	Шумско подручје првенствено коришћено за заштиту земљишта и воде	18,54% шумског земљишта у државном власништву коришћено је за заштиту земљишта од ерозије и 1,96% за заштиту водених ресурса	РЗС, МЖСПП
<i>Оса 3, Шири</i>	Густина насељености	Густина насељености	96,74	РЗС

рурални развој	Старосна структура	% популације старости (0-14 год.) / (15-64 год.) / >= 65 год., као удео у укупној популацији	% 19,2% (0-14) год. / 68,1% (15-64) год. / 12,7% >=65 год.	PЗС
	Структура економије	% БДВ по секторима (Примарни / Секундарни / Терцијарни)	11,3% Пољопривреда & Рибарство / 29,1% Индустрија / 59,6% Услуге	PЗС
	Структура запослености	% запослености по секторима (Примарни / Секундарни / Терцијарни)	23,4% Примарни / 30,1% Секундарни / 24,8% Терцијарни / 21,7% Остало	PЗС
	Дугорочна незапосленост	% дугорочне незапослености (као део активне популације)	24,2% (2007 г.)	PЗС
	Стечено образовање	% одраслих (25-64 год.) са средњим и високим образовањем	% популације старости >=15 са средњим образовањем 41,1% / високим образовањем 11% / остало 49,9 % (2002 г.)	PЗС

* МПШВ - Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде

** РЗС - Републички Завод за статистику

*** УШ - Управа за шуме

**** МЖСПП - Министарство животне средине и просторног планирања

IV. МЕРЕ И ДРУГЕ АКТИВНОСТИ

У глави II. ПОСТОЈЕЋЕ СТАЊЕ, одељак 8. SWOT анализа овог програма утврђене су унутрашње предности и слабости и спољашње могућности и претње за развој руралних области у Републици Србији, које су довеле до SWOT анализе, а сходно томе и до конципирања „Визије за руралну Србију”, у комбинацији са индикаторима који су анализирани у глави III. ОЧЕКИВАНИ РЕЗУЛТАТИ овог програма. Сви ови параметри, у консултацијама са заинтересованим странама из руралних области, помогли су у процесу дефинисања стратегије и приоритета за НППР, који се спроводе мерама и другим активностима утврђеним НППР.

1. Разлози за увођење мера и других активности

Разлози за увођење мера и других активности у оквиру НППР

НППР обезбеђује се остваривање циљева, којима се:

1) доприноси одрживом унапређењу пољопривредног и прехранбеног сектора путем циљаних инвестиција ради унапређења и повећања њихове конкурентности;

2) подстиче унапређење стандарда безбедности хране, ветеринарских и фитосанитарних стандарда, стандарда заштите животне средине и других стандарда у складу са правним тековинама ЕУ (*EU Acquis Communautaire*);

3) подстиче одрживи развој руралне економије и руралних области уопште подстицањем диверсификације.

Рурални развој у ЕУ дефинисан је у три приоритетне осе (групе мера и подмера), које се НППР уводе и у Републици Србији, и то:

1) Оса 1 - Унапређење тржишне ефикасности пољопривредних газдинстава и примена високих националних стандарда квалитета (у даљем тексту: Оса 1);

2) Оса 2 - Припремне активности за спровођење агроеколошких мера (у даљем тексту: Оса 2);

3) Оса 3 - Развој и диверсификације руралне економије (у даљем тексту: Оса 3).

Разлози за увођење мера/подмера у оквиру Осе 1

Разлози за увођење мера/подмера у оквиру Осе 1 су следећи:

1) начелно, производни резултати пољопривреде су задовољавајући (иако је продуктивност на nižем нивоу од просека у ЕУ) са значајним извозним потенцијалима. Међутим, мора се прихватити чињеница да искључиво натурална газдинства, која производе само за сопствене потребе, никада неће бити део сектора конкурентне и комерцијалне пољопривредне производње. Постоји и велики број малих полунатуралних газдинстава чији производи нису прилагођени захтевима савременог тржишта, на којима је стопа продуктивности ниска, а доходак недовољан;

2) процес урбанизације и економски раст током последњих неколико година представљају ограничавајући фактор за сектор пољопривреде и руралну економију, одвлачећи радну снагу из руралних области и тиме угрожавајући одрживост традиционалног система (радноинтензивне) пољопривредне производње, са високим учешћем радне снаге у неким руралним областима;

3) процес транзиције и јасна политичка воља за учлањењем у ЕУ јављају се у тренутку када се осећа снажна потреба за модернизацијом пољопривредне производње и прехранбене индустрије. Тренутно, иако се један део пољопривредних газдинстава прилагодио захтевима тржишта ЕУ, остала се и даље налазе у транзиционој фази и покушавају да се прилагоде, док се један део још држи традиционалних облика пољопривредне производње;

4) прехранбени сектор такође одражава ситуацију у сфери пољопривредних газдинстава, са предузећима која су интегрисана у савремене прехранбене ланце и пласирају производе на домаћа и страна тржишта. С друге стране, имамо велик број малих предузећа која раде на комплементаран начин са системом полунатуралних пољопривредних газдинстава у близини тржишта, која су економски неефикасна и, без одређених улагања у унапређење, не могу да побољшају своје позиције на тржишту;

5) очекује се да интензиван рад на диверсификацији економских активности одигра значајну улогу у обезбеђивању алтернативних извора запошљавања и дохотка већем сегменту руралне популације, а тиме на неки начин смањи и потребу за миграцијом и ублажи тренд депопулације руралних подручја;

6) наведене потребе усмериле су одабир приоритета у погледу сектора који ће бити подржани и активности на које ће подршка бити концентрисана;

7) постојећи оквир националне стратешке политике који је представљен стратешким документима МПШВ, као и посебне оријентације у њеном оквиру, представљају основ за приоритете одабране за интервенцију. Образложења за одабир приоритетних сектора и приоритетних активности на које ће подршка бити концентрисана детаљно су аргументована у делу НППР који се односи на разлоге за одабир сектора који ће бити подржавани у оквиру Осе 1;

8) у погледу пољопривредне производње Република Србија, а посебно АПВ (рурална област А), велики су и ефикасни произвођачи житарица, без већих проблема са тачке гледишта стандарда безбедности хране који су утврђени у законодавству ЕУ (*Acquis communautaire*), али са уоченим слабостима у домену застареле и механизације ниске продуктивности и ефикасности обраде земљишта, сетве, неге усева и жетве. Такође, уочена је потреба за побољшањем и унапређењем складишних капацитета за зрнасте

производе у власништву пољопривредних газдинстава или земљорадничких задруга које окупљају пољопривреднике;

9) сектор млека, меса, као и воћа и поврћа дефинисани су као сектори са великим недостацима у ланцима производње, са значајним импликацијама у погледу испуњавања стандарда у домену квалитета сировог млека и превазилажења постојећих недостатака;

10) у секторима млека и меса проблеми се јављају како у укупној потреби за модернизацијом и реструктурирањем читавог прехранбеног ланца, тако и у екстремној уситњености значајног дела производне базе, са веома малим стадима и проблемима здравствене безбедности и хигијене сировог млека. Уочено је неадекватно испуњавање потребних стандарда у домену производње хране код одређених млечних производа малих и занатских млекара, као и код малих и лоше опремљених кланица и других објеката за прераду меса. Највећи недостатак у ланцу производње и прераде млека уочава се на нивоу газдинстава, као и у незадовољавајућим хигијенским стандардима у мањим прерађивачким капацитетима;

11) одабир сектора воћа и поврћа оправдава се процесом структурног прилагођавања кроз који овај сектор управо пролази као резултат економског раста. Производња и прерада воћа и поврћа је делатност са високим учешћем радне снаге. Недостатак радне снаге је битан ограничавајући фактор за повећање обима производње воћа. Пољопривредна газдинства у том сектору морају да се суоче са променама локације зависно од тражње услед брзе концентрације тржишта у великим урбаним центрима, и да их карактерише веома ниска моћ преговарања (моћ утицаја на формирање цена);

12) током фазе производње воћа и поврћа потребно је унапредити технологију ради повећања продуктивности и смањења трошкова производње;

13) након бербе воћа и поврћа потребни су додатни капацитети за складиштење свежег воћа и поврћа, како би се избегла продаја по знатно нижим ценама.

Разлози за увођење мера/подмера у оквиру Осе 2

Разлози за увођење мера/подмера у оквиру Осе 2 су следећи:

1) подршка при успостављању и унапређењу органске пољопривредне производње. Органска производња је значајна са становишта производње високовредне и квалитетне хране и због самих принципа ове врсте производње, значајна са аспекта смањења негативног утицаја пољопривредне производње на очување и унапређење животне средине;

2) подршка за очување генетичких ресурса домаћих животиња битна је због очувања биодиверзитета и гетечки разноврсности. Домаће/традиционалне/аутохтоне расе/сојеви домаћих животиња су део културно-историјског наслеђа али, још значајније, извор су генетичке разноврсности (гена отпорности на болести сл.). Спровођење ове мере у претходним годинама довело је до повећања броја угрожених и/или ретких раса/сојева домаћих животиња у Републици Србији;

3) очување биодиверзитета и лепоте предела је значајно у циљу одржања и унапређења како екосистема, тако и агроекосистема у Републици Србији (активности у овој области се спроводе кроз одређене пилот-пројекте које финансирају међународне организације, нпр., III компонента СТАР пројекта

Светске банке, која се односи на пилот-подручје Старе планине) али који нису део НППР.

Ове се мере у неком облику већ спроводе и не могу се сматрати „пилот” активностима за евентуално суфинансирање из фонда IPARD. Без обзира на то, треба их ускладити са захтевима ЕУ и наставити са подршком тих активности из државног буџета као припремном активношћу која доприноси изградњи неопходних институционалних капацитета.

Разлози за увођење мера/подмера у оквиру Осе 3:

Разлози за увођење мера/подмера у оквиру Осе 3 су следећи:

1) резултати опште социо-економске анализе, засновани на квантитативним подацима који се односе на кључне тенденције које утичу на руралне области у Републици Србији, показују да се у периоду након конфликта на овим просторима проценат становника који живе у руралним областима знатно повећао, углавном услед миграције интерно расељених лица. Ови трендови и велике разлике у доходу по становнику између урбаних и руралних региона захтевају посебне мере политике за стварање прилика за алтернативно запошљавање и стварање додатних извора прихода путем диверсификације. Остали ограничавајући фактори су: низак ниво образовања и стручности руралне популације, неефикасна институционална организација, ниска стопа запослености и продуктивности, висока стопа незапослености младих, веома низак ниво диверсификације економских активности, како у погледу активности на газдинствима, тако и у погледу активности ван газдинстава;

2) наведени недостаци у социо-економској структури руралних области евидентирани су у стратешким документима МПШВ;

3) активности усмерене на решавање проблема проширења економских активности на газдинствима и диверсификације активности ван газдинстава, назначене су као стратешки приоритети.

Разлози за увођење мера с аспекта родних и мултисекторских питања

Одабране мере руралног развоја за програмски период од 2011. до 2013. године у довољној мери задовољавају потребе жена у руралним областима, као и других осетљивих/рањивих група, чији је циљ:

1) унапређење тржишне ефикасности и примена високих националних стандарда квалитета - мере у оквиру Осе 1;

2) развој руралне економије и припремне активности за спровођење агроеколошких мера - мере у оквиру Осе 2 и Осе 3.

Разлози за увођење мера у оквиру Осе 1

Инвестиције у реструктурирање и модернизацију пољопривредних газдинстава и у прераду производа у оквиру одређених сектора - житарица и индустријског биља, млека, меса и воћа и поврћа, представљају активности на унапређењу улоге жена, као и допринос адекватном признавању њиховог

учешћа у активностима руралног развоја. У том погледу, одабране мере обухватају све сегменте родних питања и придају једнаку важност и једнаке шансе за оба пола. Такође, за сваку појединачну меру једнаке шансе су дате младим женама и мушкарцима у руралним областима, као и женама и мушкарцима у руралним областима који живе и раде у маргиналним подручјима.

Разлози за увођење мера у оквиру Осе 2 и Осе 3

Почевши од схватања да одрживи развој није могућ без активног учешћа и давања једнаких шанси и мушкарцима и женама, диверсификација руралне економије у руралном развоју нуди флексибилнији контекст. Диверсификација руралне економије нуди боља решења за потребе и потенцијале жена и мушкараца, унапређујући и нудећи веће шансе за њихово активно, уносно/корисно, учешће у привреди и животу руралних области. У оквиру једног таквог обрасца, традиционална схватања и концепти улога жена и мушкараца могу бити анализирани и реструктурирани да би се на бољи начин ускладили са привредом која се непрестано мења.

У склопу овог становишта и у складу са искуством ЕУⁱ, чини се да у руралном развоју има више потенцијала него само у развоју пољопривреде, тј. за промену у оквиру обрасца неједнакости. Рурални развој је такође успешан концепт за увођење друштвено осетљивих група у економске токове путем стратегија интеграције/укључивања и активности посвећених јачању економске моћи сиромашних људи, а самим тим и за смањење сиромаштва.

Искуство на основу научених лекција и најбољих пракси из суседних земаља и земаља чланица ЕУ показује да су жене у руралним областима подржавале и утицале на напредак и у великој мери подстицале диверсификацију економије у руралним областима и путем приватног предузетништва и задруга. Жене у малим руралним домаћинствима у Републици Србији већ су појединачно започеле неформални процес диверсификације руралне економије, углавном у прехранбено-прерађивачкој делатности и производњи сувенира и рукотворина. Такви покушаји морају бити систематизовани и оснажени са тачке гледишта предузетништва и морају бити пренесени у формалне механизме одрживог живљења. Образац којим се предвиђа формирање, подстицање и јачање модела (друштвеног) удруживања у директној је сагласности са препорукама удружења грађана чији су циљеви унапређење и заштита права жена, и институционалним механизмима за родну равноправност у Републици Србији које су усаглашене у погледу пропагирања економске независности жена као приоритета, којим ће се прекинути са праксом неравноправног третмана и позиције жена у друштву.

2. Мере/подмере у оквиру приоритетних оса

а) Мере у оквиру оса у складу са регулативом Европске Комисије

У оквиру регулативе Европске Комисије (ЕС N⁰ 718/2007) дефинисане су три приоритетне осе, као и мере које су доступне унутар тих оса, у оквиру спровођења пете компоненте предприступне помоћи ЕУ - IPARD, и то:

1) *Оса 1* - Унапређење тржишне ефикасности и увођење стандарда ЕУ:

(1) *Мера 1.1.* - Подстицаји за инвестиције у пољопривредна газдинства циљу унапређења и достизања стандарда ЕУ,

(2) *Мера 1.2.* - Подстицаји успостављању произвођачких група,

(3) *Мера 1.3.* - Подстицаји за инвестиције у прерађивачке капацитете у циљу унапређења и достизања стандарда;

2) *Оса 2* - Припремне активности за спровођење агроэколошких мера и локалних стратегија руралног развоја (LEADER):

(1) *Мера 2.1.* - Подстицаји за активности у циљу унапређења и заштите животне средине и пејзажа од негативног утицаја интензивне пољопривреде,

(2) *Мера 2.2.* - Подстицаји за припрему и спровођење локалних стратегија руралног развоја;

3) *Оса 3* - Развој руралне економије:

(1) *Мера 3.1.* - Подстицаји за инвестиције у унапређењу руралне инфраструктуре,

(2) *Мера 3.2.* - Подстицаји за диверсификацију и развој економских активности у руралним подручјима,

(3) *Мера 3.3.* - Подстицаји за унапређење тренинга.

б) Мере у оквиру НППР

Узевши у обзир SWOT анализу и „Визију за руралну Србију” које су израђене уз активно учешће заинтересованих страна из руралних области, доступне ресурсе/средства, националне стратешке смернице и стратешке смернице ЕУ за рурални развој, као и потребу за што већим фокусом на облицима подршке који ће конкретно утицати на кључне проблеме и којима ће се постићи видљиви и мерљиви резултати у одређеним руралним подручјима и секторима, у НППР укључене су следеће мере у оквиру:

1) *Осе 1*, с циљем унапређења тржишне ефикасности и примене високих стандарда квалитета:

Мера 1.1. - Подстицаји за инвестиције у пољопривредна газдинства како би се она реструктурирала, унапредила и достигла високе стандарде квалитета (у даљем тексту: Мера 1.1.),

Мера 1.3. - Подстицаји за инвестиције у прераду и маркетинг пољопривредних производа ради унапређења и достизања националних стандарда квалитета (у даљем тексту: Мера 1.3.);

2) *Осе 2*, припремне активности за спровођење агроэколошких мера и локалних стратегија руралног развоја (LEADER):

Мера 2.1. - Подстицаји за активности у циљу унапређења животне средине, биодиверзитета и сеоских предела (у даљем тексту: Мера 2.1.);

3) *Осе 3*, с циљем развоја и диверсификације руралне економије:

Мера 3.2. - Подстицаји за диверсификацију и развој руралних економских активности (у даљем тексту: Мера 3.2.).

Мере у оквиру Осе 1 примењују се у четири сектора у пољопривреди, који се односе на сектор:

1) производње житарица и индустријског биља;

2) производње и прераде млека;

3) производње и прераде меса;

4) производње и прераде воћа, поврћа и винове лозе.

У одабраним и подмерама обухваћене су потребе и интереси многих осетљивих социјалних и мањинских група, што је даље потврђено изработом посебне студије о родним питањима и другим мултисекторским питањима, која је спроведена за посебне потребе НППР.¹³

в) Разлози за одабир сектора који ће бити подржавани у оквиру Осе 1

Кључни проблеми поседовних структура газдинстава у Републици Србији су њихова недовољна величина и уситњеност, велики значај који оне имају за обезбеђивање средстава за живот, као и прилично неформална природа привреде у којој учествује пољопривреда. Разлози за инвестиције у пољопривредна газдинства, као и за инвестиције у прераду и маркетинг пољопривредних производа у складу је са потребама и плановима сектора. С тога је образложен одабир за подршку сваког од ова четири подсектора.

У укупном разматрању свих интервенција у сектору узета је у обзир потреба да се постојећи систем производње и прераде прехранбених производа у Републици Србији унапреди и усклади са стандардима ЕУ, а то се односи на здравствену заштиту људи и животиња, као и на заштиту животне средине. Многа, посебно мања предузећа, не испуњавају националне стандарде због застареле опреме.

Сектор производње житарица и индустријског биља

Сектор производње житарица и индустријског биља је одабран из разлога што је установљено да је механизација за обраду земљишта, сетву, негу усева и жетву застарела и не обезбеђује довољан ниво продуктивности. Унапређењем механизације, заменом застареле механизације новом, широкозахватном, знатно ће се допринети унапређењу конкурентности пољопривредних газдинстава. Велики проблем је, и поред великог броја капацитета за складиштење зрнастих производа, и то што се и даље велики део производње складишти у амбарима (чардацима) или се због немогућности чувања одмах након жетве пласира на тржиште. На тај начин газдинства не могу да обезбеде довољан ниво квалитета зрнастих производа, а исто тако нису у прилици да своје производе складиште и продају у најповољнијем моменту. Инвестицијама у овом сектору омогућиће се подизање конкурентности наших газдинстава, као и подизање квалитета зрнастих производа (нпр. кукуруза) који представљају значајне извозне артикле наше земље.

Сектор производње и прераде млека

Сектор производње и прераде млека је одабран из разлога што се у њему јављају посебни проблеми у процесу производње и пласмана. Ти проблеми се односе на чињеницу да овај сектор обезбеђује средства за живот великом броју пољопривредника и прерађивача. У сектору доминирају мање јединице, високо су заступљена натурална и полунатурална пољопривредна газдинства, а стопа продуктивности је ниска.

¹³ „План активности за увођење родних питања и питања мањина у главне токове планирања руралног развоја“, јун 2007. Публикација бр. 22 пројекта ЕУ: ППРПС.

Посебно је значајна чињеница да овај сектор има велике недостатке у погледу квалитета производа и стандарда здравствене заштите животиња. Већина малих фарми (до пет крава) производе продају на пијаци, док остали произвођачи (чије фарме имају више од пет крава) своје производе продају прерађивачкој индустрији (млекарима).

Основни проблем је низак ниво квалитета произведеног млека и низак ниво производње по крави, што производњу чини непрофитабилном. С друге стране, веће фарме са 10 до 50 крава, суочене су са лошом технологијом исхране, лошим генетским саставом и смештајем крава.

Мање фарме, са постојећим проблемима, главна су препрека реструктурирању сектора, везано за производњу сировог млека. Инвестиције у побољшање квалитета млека, квантитета, као и реструктурирање величине фарми треба да побољшају квалитет, конкурентност и одрживост производње на нивоу фарме.

Због наведених проблема не постоји континуирано достављање млека истог квалитета прерађивачима. Производи су често лошег квалитета или нису конкурентни на тржишту. Инвестиције у складиштење и расхлађивање млека и у производе са додатом вредношћу, побољшаће конкурентност и квалитет производа. Такво побољшање могло би повећати потражњу за млечним производима, како на домаћем, тако и на извозном тржишту.

Сектор производње и прераде меса

Сектор производње и прераде меса је одабран из разлога што је у великој мери уситњен систем производње у којем су натурална газдинства са малим бројем животиња и даље већински произвођачи, са мешовитим производним капацитетима и ниском продуктивношћу. Уочени трендови указују на пад сточарске производње (говеда, оваца и коза), што за последицу има укупан пад производње црвеног меса, углавном услед све мањег броја пољопривредних газдинстава која се баве мешовитом сточарском делатношћу. Овакве фарме нису специјализоване, а искоришћеност пашњака није адекватна (природни немелиорисани пашњаци - лош квалитет пашњака).

Такође, квалитет хранива која се користе није на задовољавајућем нивоу. Један од кључних проблема је и чињеница да ни објекти за чување хране за животиње нису задовољавајућег квалитета и бројности. Потрошња живинског и свињског меса је у знатном порасту и делимично надокнађује пад потрошње црвеног меса. Овај сектор карактерише двојна структура - уситњеност с једне стране (обично мала газдинства) и велике товне фарме с друге стране на територији АПВ. Мање фарме треба да унапреде продуктивност и производњу прасади уједначеног квалитета да би то утицало на уједначен квалитет товних свиња и продуктивност у тову. Проблеми у преради црвеног меса јављају се такође у доступним објектима кланица са веома различитим потенцијалима и усклађеношћу са домаћим стандардима и стандардима ЕУ, од оних карактеристичних за неформалну локалну руралну економију, до оних великих, са много ефикаснијим и модерним објектима, који су већ у складу и са националним стандардима и са стандардима ЕУ. Приоритет је решавање проблема у одлагању и преради отпада из кланица да би се ускладили са стандардима заштите животне средине. Чини се да већина објеката ради са довољним прерађивачким капацитетима. Будући да Република Србија има извозне квоте за говедину, наведени проблеми везани за кланице морају се

решити јер имају утицај на све учеснике у ланцу од производње до пласмана готових производа.

Сектор производње и прераде воћа, поврћа и винове лозе

У производњи воћа и поврћа постоји неколико проблема, нарочито у газдинствима која су мала, иако би могла да имају специјализованију производњу воћа и/или поврћа. Мали произвођачи не остварују довољан профит због високих трошкова производње и услед веома мале могућности да утичу на формирање цена у прехрамбеном ланцу, а као последица тога не могу довољно да инвестирају и повећају своју конкурентност. Други проблем је што млади пољопривредници у овом сектору желе да напусте газдинства и почну да се баве више исплативим пословима у оближњим градовима, остављајући остале чланове породице, старије чланове и/или жене, да се брину о производњи, што као последицу има пад квалитета и стварање проблема на пољу прераде. Стога и долази до озбиљних проблема када је у питању дилема шта радити са производима након бербе. Очигледно је да постоји потреба за унапређењем објеката за сортирање, паковање и складиштење. Прилично низак ниво образовања и стручне обуке ствара потешкоће у погледу правилног коришћења модерне опреме за производњу и бербу и адекватног коришћења инпута. Успостављање и правилно функционисање организација пољопривредних произвођача¹⁴ могло би позитивно допринети адекватној стандардизацији производње и маркетингу производа и то по повољнијим условима за произвођаче. Такође треба спречити губитке проузроковане раним мразевима, и повећати продуктивност унапређењем метода наводњавања. Проблем у делу прераде ланца производње воћа и поврћа је тај што фабрике не добијају довољне количине производа потребног нивоа квалитета. Потенцијали за пласман производа у великој мери су повећани како на домаћем тржишту, тако и у суседним земљама, и даље на истоку (Русија, Украјина, итд.).

г) Активности с циљем унапређења животне средине, биодиверзитета и сеоских предела

НПРР ће обезбедити помоћ за припрему руралног становништва за спровођење агроеколошких мера, и помоћ пилот-пројектима у оквиру чланова 39 и 40 Уредбе Савета ЕУ (ЕЗ бр. 1698/2005), с циљем развоја практичних знања о спровођењу активности на унапређењу животне средине и сеоских предела, како на административном, тако и на нивоу газдинстава. Те мере обезбеђују плаћања из буџета МПШВ, у форми компензационих плаћања, пољопривредницима који добровољно преузму испуњавање тих обавеза, а које превазилазе захтеване стандарде и обавезне услове. Интервенције ће бити даље проучене и припремљене у току следеће две године како би пилот-пројекти били спремни за спровођење у одабраним областима од 2011. године на даље.

д) Разлози за диверсификацију и развој руралних економских активности

¹⁴ Под организацијама пољопривредних произвођача подразумевају се удружења пољопривредника и земљорадничке задруге.

Диверсификација и развој руралних области се заснива на детаљној SWOT анализи и „Визији за руралну Србију”, утврђених овим програмом. Разлози за диверсификацију и развој руралних економских активности се односе на постојање малих газдинстава и уситњеност поседовне структуре, значај натуралне и/или полунатуралне производње на малим газдинствима, преовлађујућа неформална привреда у руралним областима, а посебно у сектору пољопривреде, недовољне могућности за алтернативно запошљавање и спонтано (ендогено) предузетништво услед недостатка диверсификације, ниског дохотка, и високе стопе емиграције током последњих година. Сви наведени проблеми могу се решити комбинацијом мера, како активностима мањег обима на газдинствима, тако и подстицањем нових активности ван газдинстава у руралним областима.

Диверсификацијом активности ван газдинстава обезбедило би се алтернативно запошљавање и стварање додатног извора прихода делу руралног друштва, које, по свему судећи, не би могло да обезбеди одрживу економску оправданост у пољопривредној делатности. Потенцијал за диверсификацију делатности у руралним областима налази се у самој сржи савремених тенденција ка специјализованим производима и тржиштима изван конвенционалнијег прехранбеног ланца, у различитим облицима туризма и рекреације, локалним занатима, традиционалним рецептима и угоститељским објектима, и другим облицима роба и услуга који одражавају жеље модерних потрошача за стварним променама у производима и услугама, као и у туристичким дестинацијама. У том смислу, постоје могућности за микро и/или мала предузећа у погледу пружања услуга у руралним областима, занатске производње, традиционалних јела (производња мањег обима), нових пословних подухвата као што је органска производња. Одабир конкретних активности које ће бити подстицане, у знатној мери зависи од степена иновативности локалних заједница, од појединаца, као и од фактора као што су: обезбеђивање довољног додатног новчаног прилива, питање да ли су те активности део традиционалних знања и стручности локалног становништва и захтева за прилично скромном количином инпута у погледу обуке, њихова компатибилност са сезонским пољопривредним делатностима, обезбеђивање размене и контаката између руралног становништва и остатка друштва.

У оквиру мере диверсификације, за спровођење су одабране две групе активности, које се односе за:

1) стварање додатног извора прихода на газдинству прерадом пољопривредних производа мањег обима, заштита порекла и имена производа, производња традиционалних производа, скупљање плодова из природе, као и неке алтернативне видове производње (пчеларство; узгој гљива; гајење дивљачи; гајење лековитог, ароматичног и зачинског биља и др.);

2) обезбеђење додатног извора прихода непољопривредним активностима на газдинству и ван њега, и то: развојем руралног туризма са пратећим активностима, обнављањем и очувањем старих заната и вештина, развојем предузетништва у руралним подручјима везаним за пружање неопходних сервиса за рурално становништво и др.

3. Хијерархија одабраних мера руралног развоја и финансијска расподела по осама и мерама

Финансијска расподела по осама и мерама

Индикативна финансијска расподела по појединачним мерама руралног развоја које су одабране за период од 2011. до 2013. године, дата је у следећој табели:

Оса		Мере	Расподела средстава по оси и мери, у процентима
Оса 1	1.1.	Подстицаји за инвестиције у пољопривредна газдинства како би се она реструктурирала, унапредила и достигла високе стандарде квалитета	60
	1.3.	Подстицаји за инвестиције у прераду и маркетинг пољопривредних производа ради унапређења и достизања националних стандарда квалитета	20
Оса 2	2.1.	Подстицаји за активности у циљу унапређења животне средине, биодиверзитета и сеоских предела	3
Оса 3	3.2.	Подстицаји за диверсификацију и развој руралних економских активности	17

Разлози за расподелу финансијских средстава на основу SWOT анализе

Расподела финансијских средстава по различитим мерама аналогна је SWOT анализи која је утврђена НППР.

Додела 80% расположивих средстава подстицајима у оквиру Осе 1 у потпуном је складу са релевантним потребама за модернизацијом и унапређењем конкурентности пољопривредних газдинстава, маркетинга и прераде, у оквиру четири наведена сектора у Републици Србији. Текући процес транзиције с циљем развоја националне економије, углавном је усмерен на развој секундарног, а посебно терцијарног сектора.

У тим процесима црпе се ресурси из пољопривреде и руралних области. Неформалну природу пољопривредних тржишта и тржишта рада у руралним подручјима и преовлађујуће коришћење мање развијених технологија треба развијати и започети са применом високих стандарда квалитета у свим секторима економије, укључујући руралне области, како би се смањиле разлике, спречила емиграција и допринело заштити и унапређењу руралне средине. Потребно је унапредити како пољопривредна газдинства, тако и предузећа за прераду и маркетинг пољопривредних производа како би она достигла стандарде ЕУ и постала конкурентна са аспекта будућег приступања ЕУ и све веће либерализације и отварања економије Републике Србије ка светским тржиштима.

Додела 3% расположивих средстава подстицајима у оквиру Осе 2 у складу је са политиком спровођења врло ограничених мера на јачању заштите

животне средине од штетног утицаја интензивне пољопривреде, као и заштиту генетичких ресурса аутохтоних раса и сојева домаћих животиња.

Додела 17% расположивих средстава за диверсификацију у оквиру Осе 3 указује на релативни значај који Република Србија приписује унапређењу руралне економије помоћу низа различитих инструмената прилагођених условима у руралним областима. Како је то анализа постојећег стања показала, главне слабости представљају компаративно низак доходак, мала газдинства, недостатак диверсификације и алтернативних видова запошљавања у руралним областима, низак ниво стручности, слаб образовни систем и систем стручног оспособљавања и прилично неформалан систем њиховог рада. Мала и неконкурентна пољопривредна газдинства немају реасположива средства за улагања у будући раст и развој својих газдинстава. Диверсификација делатности у руралним областима може им понудити алтернативу засновану на обезбеђивању додатних видова запошљавања и прилика за остваривање прихода у местима где тренутно живе и раде, а на тај начин ће се избећи и непотребан и нежељен процес миграције.

V. ОБЛИК, ВРСТЕ И НАМЕНЕ ПОЈЕДИНИХ МЕРА ПОДСТИЦАЈА

Правни основ за утврђивање појединих мера подстицаја у оквиру НППР садржан је у Закону о пољопривреди и руралном развоју.

После реализације, инвестиције обухваћене мерама и подмерама у оквиру НППР морају бити у складу са одговарајућим националним стандардима.

1. Мера 1.1.

Разлози за увођење мере

Анализа сектора у глави II. ПОСТОЈЕЋЕ СТАЊЕ, одељак 6. Анализа најважнијих сектора у пољопривреди овог програма, показала је да су кључни проблеми:

1) мала пољопривредна газдинства (3,6 ha) и уситњена (просечно четири парцеле по газдинству), која су усмерена ка натуралној производњи, а не ка пословању - чине око 50% укупних пољопривредних газдинстава (око 400.000 у поређењу са 380.000 „регистрованих јединица”, које су више усмерене ка професионалном бављењу пољопривредом);

2) неформална природа економије у којој функционише пољопривреда - нарочито она усмерена ка натуралној производњи;

3) недовољна конкурентност и непоштовање стандарда квалитета ЕУ за пољопривредну производњу, који умањују потенцијал за извоз.

У четири одабрана сектора у оквиру Осе 1 постоје различити типови пољопривредних газдинстава:

1) ограничен број интензивираних модерних пољопривредних газдинстава, која су већ умногоме конкурентна и прилично усклађена са стандардима ЕУ (нека газдинства су резултат приватизације и/или трансформације бивших друштвених предузећа, агрокомбината);

2) велики број малих натуралних пољопривредних газдинстава, од којих су многа исувише мала да би била одржива у будућности, а која рурална

популација користи за обезбеђивање средстава за живот, у комбинацији са (или без) другим помоћним изворима додатног запошљавања и прихода. Нека од тих газдинстава имају потенцијал за развој у економски одрживе јединице путем диверсификације или удруживања;

3) мала и средња пољопривредна газдинства која покушавају да остваре приход првенствено бавећи се пољопривредним делатностима. Ова газдинства имају потенцијал да унапреде своју технику производње и постану економски одржива у будућности. Мере руралног развоја ће подржати ова мала и средња пољопривредна газдинства како би унапредила:

(1) производна средства и процесе, ради постизања веће економске ефикасности, веће оријентисаности ка тржишту и дугорочније одрживости,

(2) поштовање добре пољопривредне праксе и одговарајућих националних стандарда, како би повећала њихову прилагођеност тржишту и потенцијал за извоз.

Циљеви

Циљеви који се постижу спровођењем *Мере 1.1.* јесу:

1) повећање ефикасности, конкурентности и одрживости сектора пољопривредно-прехранбене производње;

2) повећање професионализма у производњи и усмереност ка тржишним захтевима;

3) подстицање усвајања добрих пољопривредних пракси и одговарајућих националних стандарда квалитета;

4) отварање нових тржишних прилика за пољопривредне производе и развој пољопривредне економије, са утицајем на повећање броја нових радних места и општу динамику развоја руралних области.

Општи циљеви који се постижу у оквиру НППР јесу:

1) модернизација пољопривредног и прехранбеног сектора;

2) подстицање одрживог развој руралних области очувањем животне средине и побољшањем квалитета живота и спровођење диверсификације активности, промовисањем партиципативног приступа и локалне иницијативе.

Општи циљ који се постиже у оквиру Осе 1 јесте модернизација и унапређење тржишне ефикасности пољопривредног и прехранбено-прерађивачког сектора и примена националних стандарда (припрема за увођење стандарда ЕУ).

Специфичан циљ који се постиже у оквиру Мере 1.1. обухвата инвестиције у пољопривредна газдинства (у секторе житарица и индустријског биља, млека, меса, воћа и поврћа) са развојним потенцијалом да би повећала конкурентност и одрживост и да би се усмерила на примену националних стандарда (припрема за увођење стандарда ЕУ).

Оперативни циљеви у оквиру Мере 1.1. обухватају спровођење подмера које се односе на инвестиције у пољопривредна газдинства која се баве производњом житарица и индустријског биља, млека, меса, воћа, винове лозе и поврћа.

*Повезаност са осталим приоритетима/мерама
у оквиру НППР*

Мера 1.1. је повезана са осталим приоритетима, односно мерама у оквиру НППР, тако што:

1) инвестиције у примарну пољопривредну производњу ће помоћи обезбеђивању довољне количине квалитетних производа за прехранбено-прерађивачку индустрију (Мера 1.3.);

2) Мера 2.1, која се односи на плаћања за органску пољопривреду и агроеколошка плаћања, модернизацију пољопривредних газдинстава и испуњавање националних стандарда, представља основ за даљи развој висококвалитетне пољопривредне производње (што органска пољопривреда и јесте);

3) инвестиције у примарну пољопривредну производњу и прераду омогућавају пољопривредним газдинствима да започну са другим активностима/делатностима, углавном заснованим на производњи и продаји локалних производа (мере у оквиру Осе 3).

Финансирање

Финансирање подстицаја дато је у следећој табели:

<i>Година</i>	<i>Укупни расходи</i>	<i>Јавни расходи (национални)</i>	<i>Приватни допринос</i>
	РСД	РСД	РСД
2011.	3.600.000.000,00	1.800.000.000,00	1.800.000.000,00
2012.	4.200.000.000,00	2.100.000.000,00	2.100.000.000,00
2013.	4.800.000.000,00	2.400.000.000,00	2.400.000.000,00
Укупно	12.600.000.000,00	6.300.000.000,00	6.300.000.000,00

Расподела јавних расхода по подмерама дата је у следећој табели:

Подмера	Удео (%)	Укупно 2011 – 2013 (РСД)
1.1.1.	25	2.625.000.000,00
1.1.2.	5	525.000.000,00
1.1.3.	5	525.000.000,00
1.1.4.	25	2.625.000.000,00
Укупно	100%	6.300.000.000,00

Индикатори за праћење спровођења мере и оцене ефеката мере

Индикатори за праћење спровођења мере и оцене ефеката Мере 1.1. дати су у следећој табели:

Тип индикатора	Индикатор
<i>Основни</i>	Продуктивност рада у пољопривреди
	Економски развој у пољопривреди
<i>Инпут</i>	Запосленост у примарном сектору
<i>Учинак</i>	Број пољопривредних газдинстава која су добила инвестициону подршку (подела према полу, правном статусу, старосној структури, типу инвестиције, и типу пољопривредне делатности)

	Укупан обим инвестиције (подела према типу инвестиције и типу пољопривредне делатности)
<i>Резултат</i>	Број пољопривредних газдинстава која су увела нов производ и/или технику
	Пораст бруто додате вредности на подржаним пољопривредним газдинствима
<i>Утицај</i>	Економски раст
	Продуктивност рада
	Развој запослености у примарном сектору

2. Подмере у оквиру Мере 1.1.

У оквиру *Мере 1.1.* спроводе се следеће подмере:

1) *Подмера 1.1.1.* - Подстицаји за инвестиције у пољопривредна газдинства која производе житарице и индустријско биље (у даљем тексту: *Подмера 1.1.1.*);

2) *Подмера 1.1.2.* - Подстицаји за инвестиције у пољопривредна газдинства која се баве производњом млека (у даљем тексту: *Подмера 1.1.2.*);

3) *Подмера 1.1.3.* - Подстицаји за инвестиције у пољопривредна газдинства која се баве производњом меса (у даљем тексту: *Подмера 1.1.3.*);

4) *Подмера 1.1.4.* - Подстицаји за инвестиције у пољопривредна газдинства која се баве производњом воћа, грожђа и поврћа (у даљем тексту: *Подмера 1.1.4.*).

а) Подмера 1.1.1.

Разлози за увођење подмере

Сектор за производњу житарица и индустријског биља одабран је из разлога што је утврђено да су трактори и машине за обраду земљишта, сетву и заштиту биљака застареле и не обезбеђују довољан ниво продуктивности.

Замена застарелих машина новим, широкозахватним машинама ће умногоме допринети повећању конкурентности пољопривредних газдинстава која се баве производњом житарица и индустријског биља.

Иако постоји велики број складишних капацитета за чување житарица и индустријског биља и даље се велика количина чува у амбарима (чардацима) или се продаје одмах након жетве јер газдинства немају могућност чувања тих производа. Због тога газдинства нису у могућности да обезбеде довољан ниво квалитета производа и нису у могућности да адекватно ускладиште своје производе и реализују их у најповољнијем моменту на тржишту.

Подршка инвестицијама у овом сектору ће довести до повећања конкурентности пољопривредних газдинства и утицати на подизање квалитета ових производа.

Циљеви

Циљеви који се постижу спровођењем *Подмере 1.1.1.* јесу:

1) подршка набавци нових машина и опреме значајно ће унапредити продуктивност у производњи житарица и индустријског биља;

2) подршка набавци нових трактора за ратарску производњу и машина за обраду земљишта значајно ће унапредити продуктивност, а нова и савремена механизација ће довести до смањења трошкова производње;

3) подршка за набавку нових квалитетних сејалица ће унапредити квалитет сетве, а то је један од битних чинилаца за унапређење производње житарица и индустријског биља;

4) подршка за набавку машина за заштиту биљака ће унапредити квалитет заштите биљака, рационализацију употребе пестицида и смањити трошкове производње;

5) изградња и опремање складишних капацитета ће омогућити складиштење зрнастих производа и могућност реализације на тржишту у за то најповољнијем моменту за произвођаче.

Повезаност са осталим подмерама у оквиру НППР

Инвестиције у модернизацију производње житарица и индустријског биља треба да омогуће довољне количине производа за припрему квалитетне концентроване хране за животиње (Подмере 1.1.2. и 1.1.3.)

Услови за остваривање подстицаја

Подмера 1.1.1. може да се спроводи ако су испуњени услови за остваривање подстицаја, који се односе на:

1) *географску распрострањеност* - све руралне области у Републици Србији;

2) *подносиоца захтева за коришћење подстицаја* - физичко лице, привредно друштво и земљорадничка задруга;

3) *опште услове за остваривање подстицаја* - подносилац захтева за коришћење подстицаја у складу са овом подмером мора да испуњава следеће услове:

(1) да је уписан у Регистар пољопривредних газдинстава, у складу са посебним прописом којим се уређује Регистар пољопривредних газдинстава (у даљем тексту: Регистар пољопривредних газдинстава), као носилац регистрованог пољопривредног газдинства и да се налази у активном статусу,

(2) да је измирио пореске обавезе за годину која претходи години подношења захтева,

(3) у случају да није власник земљишта, односно објекта, мора да има закључен уговор о закупу тог земљишта, односно објекта на период од најмање осам година од дана подношења захтева за коришћење подстицаја,

(4) на основу Бизнис плана мора да покаже економску одрживост пољопривредног газдинства после реализације инвестиције,

(5) у случају подношења захтева за инвестиције финансиране у оквиру ове подмере мора да испуни доспеле обавезе на основу раније одобрених инвестиција финансираних од стране МПШВ;

4) *посебне услове за остваривање подстицаја:*

(1) ако је подносилац захтева за коришћење подстицаја физичко лице, мора да испуњава и следеће услове:

- да је осигурано код Фонда за пензијско и инвалидско осигурање пољопривредника

- да је у моменту подношења захтева млађи од 60 година, а лица млађа од 40 година биће боље оцењена
- да има пребивалиште на територији општине у којој се спроводи инвестиција или на територији суседних општина,
- (2) ако је подносилац захтева за коришћење подстицаја привредно друштво, односно земљорадничка задруга, мора да испуњава и следеће услове:
 - да је регистровано у Регистру привредних субјеката
 - да је разврстано у мало предузеће у складу са посебним прописом којим се уређује рачуноводство и ревизија
 - да има учешће државног капитала максимално 25% државног капитала.

Врсте прихватљивих инвестиција

Врсте прихватљивих инвестиција у оквиру Подмере 1.1.1. јесу:

- 1) набавка нових трактора за ратарство (набавка трактора за ратарство минималне снаге од 20 kW и увозни и трактори из домаће производње су прихватљиви);
- 2) набавка нових машина за обраду земљишта (плугови, култиватори, тањираче, подривачи, разивачи и др.);
- 3) набавка нових сејалица (пнеуматске сејалице и сејалице за сетву стрних жита, као и сејалице за директну сетву семена у систему конзервацијске обраде земљишта);
- 4) набавка нових прскалица за заштиту биљака од болести, штеточина и корова (вучене прскалице);
- 5) набавка опреме за утврђивање услова чувања и утврђивање квалитета зрнастих производа (силосни термометри, сензори, и опрема за утврђивање квалитета зрнастих производа);
- 6) изградња и опремање складишта за чување зрнастих производа (складишни капацитети и сушаре за чување/досушивање зрнастих производа).

Посебни услови за остваривање подстицаја у зависности од врсте прихватљивих инвестиција

Изузетно од услова за остваривање подстицаја утврђених овим пододељком, у зависности од врсте прихватљивих инвестиција, примењују се посебни услови за остваривање подстицаја, и то за:

- 1) набавку нових трактора за ратарство - подносилац захтева за остваривање подстицаја може бити лице које нема трактор исте категорије за које остварује подстицаје, или ако има трактор исте категорије старији од 10 година;
- 2) набавку опреме за утврђивање услова чувања и утврђивање квалитета зрнастих производа - подносилац захтева може бити привредно друштво и земљорадничка задруга, регистровани у Регистру јавних складишта и који не морају бити уписани у Регистар пољопривредних газдинстава, као ни разврстани у мала предузећа у складу са прописом којим се уређује рачуноводство и ревизија;
- 3) изградњу и опремање складишта за чување зрнастих производа - капацитет складишта мора да буде минимално 500 t.

Категорије трактора за ратарство дате су у Прилогу III. - Категорије трактора за ратарство, који је одштампан уз овај програм и чини његов саставни део.

Величина прихватљивих инвестиција

Минимални износ прихватиљиве инвестиције и максимални износи подстицаја дати су у следећој табели:

Минимални износ прихватљиве инвестиције	50.000,00 РСД
Максималан износ подстицаја за набавку нових трактора и набавку опреме за утврђивање услова чувања и квалитета зрнастих производа	2.500.000,00 РСД
Максималан износ подстицаја за набавку нових машина за обраду земљишта; нових сејалица и нових прскалица за заштиту биљака од болести, штеточина и корова	500.000,00 РСД
Максимални износ подстицаја за изградњу и опремање складишта и чување зрнастих производа	10.000.000,00 РСД

Критеријуми за рангирање подносиоца захтева

Критеријуми за рангирање подносиоца захтева за остваривање подстицаја дати су у следећој табели:

Критеријум за рангирање		Тежина Број поена
Физичка лица		
Маргинално подручје	да/не	20/0
Подносилац захтева је особа млађа од 40 година	да/не	20/0
Апликант је особа женског пола	да/не	20/0
Подносилац захтева има одговарајуће стручно знање (формално образовање, односно тренинге из области ратарске производње) или искуство у производњи од најмање три године	да/не	20/0
Подносилац захтева је члан земљорадничке	да/не	20/0

задруге		
Привредна друштва и земљорадничке задруге		
Маргинално подручје	да/не	25/0
Инвестиција која води ка очувању квалитета и смањењу послезетвених губитака (инвестиције у складишне капацитете)	да/не	25/0
Привредно друштво послује са позитивним билансом успеха	да/не	25/0
Подносилац захтева је земљорадничка задруга	да/не	25/0

Учешће у финансирању утврђених трошкова

Максималан износ подстицаја у односу на укупну вредност прихватљивих трошкова у оквиру инвестиција је:

- 1) 30% за набавку нових трактора за ратарство, машина за обраду земљишта, нових сејалица и нових прскалица за заштиту биљака од болести, штеточина и корова;
- 2) 40% за остале инвестиције.

Индикативна финансијска средства за спровођење подмере

Индикативна финансијска средства за спровођење Подмере 1.1.1. дата су у следећој табели:

<i>Година</i>	<i>Укупни прихватљиви трошкови</i>	<i>Износ подстицаја</i>	<i>Сопствена средства корисника</i>
	<i>РСД</i>	<i>РСД</i>	<i>РСД</i>
2011.	1.500.000.000,00	750.000.000,00	750.000.000,00
2012.	1.750.000.000,00	875.000.000,00	875.000.000,00
2013.	2.000.000.000,00	1.000.000.000,00	1.000.000.000,00
Тотал	5.250.000.000,00	2.625.000.000,00	2.625.000.000,00

Индикатори за праћење спровођења подмере и за оцењивање ефеката подмере

Индикатори за праћење спровођења подмере и за оцењивање ефеката Подмере 1.1.1. дати су у следећој табели:

Тип индикатора	Индикатор	Циљ
Учинак	Број подржаних газдинстава	420
	Укупан обим инвестиције	5.250.000.000

		РСД
<i>Резултат</i>	Пораст БДВ на подржаним газдинствима	10%
	Проценат подржаних младих пољопривредних произвођача	25%
	Удео инвестиција у маргиналним подручјима	30%
<i>Утицај</i>	Економски раст	биће процењено
	Продуктивност рада	биће процењено

б) Подмера 1.1.2.

Разлози за увођење подмере

У глави II ПОСТОЈЕЋЕ СТАЊЕ, одељак 6. Анализа најважнијих сектора у пољопривреди, подтачка а) Секторска анализа - млекарство овог програма дата је постојећа ситуација у сектору производње и прераде млека у Републици Србији.

Један од главних проблема је питање квалитета млека и безбедности хране на нивоу газдинства, као главни предуслов за развој Сектора производње млека у целини.

Као и у другим пољопривредним секторима, овај сектор обухвата различита пољопривредна газдинства за производњу млека, и то:

1) неспецијализована натурална и полунатурална пољопривредна газдинства која производе млеко за сопствену потрошњу (до пет крава);

2) неспецијализована натурална и полунатурална пољопривредна газдинства која производе и продају млеко млекарама (пет до 20 крава). Ова газдинства не испуњавају у потпуности стандарде квалитета и хигијене, али се могу специјализовати за производњу млека за тржиште;

3) средња пољопривредна газдинства са интензивном производњом млека (20 до 100 крава), која производе и продају млеко у складу са националним стандардима квалитета и хигијене;

4) пољопривредна газдинства са интензивном производњом млека (више од 100 крава), која производе и продају млеко у складу са националним стандардима квалитета и хигијене.

Ова подмера има за циљ модернизацију и професионализацију сектора и подстаћи ће израду уговора о испоруци висококвалитетног сировог млека између модернизованих газдинстава и млекара које су усклађене са националним стандардима. Ово ће допринети промовисању интегрисаног приступа побољшању квалитета и хигијене од примарне производње млека, преко прераде млека до продаје на домаћем тржишту, као и извоза млечних производа. Пољопривредна газдинства са капацитетом 10 до 50 млечних крава имају значајан потенцијал за експанзију.

Циљеви

Циљеви који се постижу спровођењем Подмере 1.1.2. јесу:

1) повећање ефикасности, конкурентности и одрживости производње млека на приватним фармама у Републици Србији, путем циљаних инвестиција на газдинству које се односе на набавку квалитетних приплодних грла говеда (млечне расе и сименталске расе говеда), као и изградњу/проширење/модернизацију штала и шталске опреме и инвестирање у

опрему за припрему сточне хране (опрема и механизација за силажу и за припрему сточне хране на газдинству, обраду и дистрибуцију);

2) повећање квалитета млека, нарочито у погледу микробиолошког квалитета (смањење броја бактерија и соматских ћелија), унапређењем услова складиштења и чувања млека путем циљаних инвестиција у модернизоване просторије за мжу и опрему за хлађење и чување млека на газдинству, усвајање добре произвођачке праксе, као и прилагођавање производа захтевима савременог тржишта како би били у складу са националним стандардима квалитета сировог млека;

3) побољшање добробити и здравља животиња, хигијене и заштите животне средине промовисањем инвестиција у адекватну манипулацију, одлагање и примену стајњака с циљем спречавања контаминације млека, појаве болести и контролисаног одлагања и употребе стајњака;

4) повећање прихода у домаћинству и повећање степена запослености у руралним подручјима Републике Србије. Имплементацијом предложених мера рурална домаћинства ће имати могућност да повећају конкурентност и искористе све ресурсе ради повећања прихода и квалитета живота у руралним подручјима.

Повезаност са осталим мерама у оквиру НППР

Подмера 1.1.2. повезана је са осталим мерама у оквиру НППР, тако што:

1) инвестиције у модернизацију производње млека обезбеђују довољну количину млека за пољопривредно-прехранбену индустрију (Мера 1.3.);

2) побољшана производња млека (повећање квалитета и квантитета) допринеће развоју руралне економије и пласману (маркетингу) локалних производа (диверсификација - Мера 3.2.).

Услови за остваривање подстицаја

Подмера 1.1.2. може да се спроводи ако су испуњени:

1) услови за остваривање подстицаја који су прописани у глави IV. МЕРЕ И ДРУГЕ АКТИВНОСТИ, одељак 2. Подмере у оквиру Мере 1.1, подељак а) Подмера 1.1.1. овог програма, а односе се на географску распрострањеност, подносиоца захтева за остваривање подстицаја, као и опште и посебне услове за остваривање подстицаја;

2) додатни услови - подносилац захтева мора да има животиње обележене и регистроване у Централној бази података у складу са прописом којим се уређује ветеринарство.

Врсте прихватљивих инвестиција

Врсте прихватљивих инвестиција јесу:

1) набавка до 30 квалитетних приплодних јуница млечних раса или сименталског говечета;

2) изградња/проширење/модернизација објеката за држање животиња укључујући и одговарајућу опрему;

3) изградња и/или реновирање осталих пољопривредних објеката, ограничених на објекте за складиштење сточне хране;

4) изградња и/или реновирање осталих пољопривредних објеката, ограничених на просторије за складиштење/чување млека;

5) изградња и/или реновирање објеката за манипулацију, одлагање и обраду стајњака;

6) набавка опреме и механизације за припрему, дистрибуцију и складиштење концентроване и кабасте сточне хране (сено, силажа, сенажа, итд.) на газдинству;

7) набавка механизације/опреме за манипулацију, одлагање и дистрибуцију стајњака;

8) инвестиције у објекте/просторије и набавка опреме за мужу или затвореног система за мужу у слободном и везаном систему држања;

9) набавка преносне опреме за мужу;

10) набавка опреме за хлађење и складиштење млека.

Врсте прихватљивих инвестиција у зависности од броја млечних крава на пољопривредном газдинству подносиоца захтева

Прихватљиве инвестиције, у зависности од броја млечних крава на пољопривредном газдинству подносиоца захтева, јесу:

1) за пољопривредна газдинства, под условом да на крају инвестиције имају пет до 20 млечних крава:

(1) набавка преносне опреме за мужу/линијски системи за мужу и опреме за хлађење млека,

(2) набавка нове опреме и механизације за манипулацију и дистрибуцију кабасте сточне хране (сено, силажа, сенажа, итд.) на газдинству,

(3) набавка квалитетних приплодних јуница;

2) за пољопривредна газдинства, под условом да на крају инвестиције имају више од 20 млечних крава:

(1) изградња и/или реновирање објеката за држање говеда, укључујући и музну, расхладну и опрему за штале,

(2) набавка квалитетних приплодних јуница, уз услов да испуне стандарде квалитета сировог млека на крају инвестиције,

(3) изградња/реновирање објеката и/или набавка нове опреме и механизације за манипулацију, дистрибуцију и складиштење концентроване и кабасте сточне хране (сено, силажа, сенажа, итд.) на газдинству,

(4) набавка нове механизације/опреме и изградња/реконструкција објеката за манипулацију, одлагање и обраду стајњака;

3) пољопривредна газдинства која у моменту подношења захтева имају више од 100 млечних крава - набавка нове механизације/опреме и изградња и/или реновирање објеката за манипулацију, одлагање и дистрибуцију стајњака.

Величина прихватљивих инвестиција

Минимални износ прихватљиве инвестиције и максимални износ подстицаја јесу:

1) минимални износ прихватљиве инвестиције - 50.000,00 РСД;

2) максималан износ подстицаја - 15.000.000,00 РСД.

Критеријуми за рангирање подносиоца захтева

Критеријуми за рангирање подносиоца захтева за остваривање подстицаја дати су у следећој табели:

Критеријум за рангирање		Тежина Број поена
Физичка лица		
Маргинално подручје	да/не	20/0
Подносилац захтева је особа млађа од 40 година	да/не	20/0
Подносилац захтева је особа женског пола	да/не	20/0
Подносилац захтева има одговарајуће стручно знање (формално образовање, односно тренинге из области сточарске производње) или искуство у производњи од најмање три године	да/не	25/0
Инвестиције су усмерене на смењивање негативног утицаја на животну средину (инвестиције у манипулацију и правилно одлагање стајњака)	да/не	20/0
Привредна друштва и земљорадничке задруге		
Маргинално подручје	да/не	25/0
Животиње су уматичене (педигриране)	да/не	25/0
Привредно друштво послује са позитивним билансом успеха	да/не	25/0
Подносилац захтева је земљорадничка задруга	да/не	25/0

Учешће у финансирању утврђених трошкова

Максималан износ подстицаја у односу на укупну вредност прихватљивих трошкова у оквиру инвестиција јесу:

- 1) 75% за инвестиције везане за манипулацију, одлагање, обраду и дистрибуцију стајњака;
- 2) 50% за остале инвестиције.

Финансирање

Финансирање подстицаја дато је у следећој табели:

<i>Година</i>	<i>Укупни расходи</i>	<i>Јавни расходи (национални)</i>	<i>Приватни допринос</i>
	РСД	РСД	РСД
2011.	300.000.000,00	150.000.000,00	150.000.000,00
2012.	350.000.000,00	175.000.000,00	175.000.000,00
2013.	400.000.000,00	200.000.000,00	200.000.000,00
Укупно	1.050.000.000,00	525.000.000,00	525.000.000,00

Кохерентност и компатибилност

Производња козијег и овчијег млека биће подржавана кроз мере у оквиру Осе 3. У случају мешовитих газдинстава (која се баве производњом млека и меса) потребно је направити разграничења у самом обрасцу захтева за одређени пројекат.

*Индикатори за праћење спровођења подмере
и за оцењивање ефеката подмере*

Индикатори за праћење спровођења подмере и за оцењивање ефеката Подмере 1.1.2. дати су у следећој табели:

Тип индикатора	Индикатор	Циљ
<i>Учинак</i>	Број подржаних газдинстава	90
	Укупан обим инвестиције	1.050.000.000,00 РСД
<i>Резултат</i>	Број газдинстава која су увела побољшање објеката за исхрану животиња	20%
	Пораст БДВ на подржаним газдинствима	10%
	Број газдинстава која су успешно увела унапређен квалитет млека	45%
	Број газдинстава која су увела објекте за расхладу млека и побољшање система расхладе	10%
	Број газдинстава која су увела заштиту животне средине (третирање стајњака)	5%
	Проценат подржаних газдинстава која имају уговоре о испоруци са постројењима за прераду млека	80%
	Проценат подржаних младих пољопривредних произвођача	25%
	Удео инвестиција у маргиналним подручјима	30%
<i>Утицај</i>	Економски раст	биће процењено
	Продуктивност рада	биће процењено

в) Подмера 1.1.3.

Разлози за увођење подмере

У глави II. ПОСТОЈЕЋЕ СТАЊЕ, одељак 6. Анализе најважнијих сектора у пољопривреди, пододељак г) Секторска анализа - производња меса овог програма дата је анализа стања у сектору производње меса у Републици Србији (производња говеђег, свињског и овчијег/јагњећег меса). Као и у другим пољопривредним секторима, овај сектор обухвата различита пољопривредна газдинства за производњу млека, и то:

1) натурална пољопривредна газдинства (која производе за сопствене потребе), са малим бројем животиња;

2) мешовита пољопривредна газдинства која се баве производњом меса на локалном нивоу са ниском стопом продуктивности, већином поседују грла са комбинованим производним карактеристикама (као што је сименталско говече), уз недовољну искоришћеност природних пашњака с циљем специјализоване производње меса;

3) специјализована пољопривредна газдинства са високом стопом продуктивности (углавном за производњу живинског меса);

4) мешовита пољопривредна газдинства за гајење свиња са малим бројем крмача и лошим квалитетом прасади, као и екстензивно гајење оваца лошег генетског састава.

Побољшање конкурентности овог сектора највећи је приоритет с циљем подизања квалитета домаће производње меса и искоришћавања потенцијала за извоз.

Пошто је циљ повећање производње, а тиме индиректно и извоза, један од највећих приоритета који је битан за ланац производње меса јесте да се обезбеди доследан квалитет и квантитет меса за кланичну индустрију, у складу са прописима којима се уређује ветеринарство и националним стандардима квалитета.

Циљеви

Циљеви који се постижу спровођењем Подмере 1.1.3. јесу:

1) повећање ефикасности, конкурентности и одрживости производње меса на приватним фармама у Републици Србији (говеда, овце и крмаче/прасад) путем циљаних инвестиција у изградњу нових/обнову постојећих пољопривредних објеката, као што су објекти за производњу и складиштење сточне хране, кабастих хранива и силаже, као и путем побољшања технологије исхране, опреме за производњу и складиштење сточне хране, а такође и одговарајуће опреме за адекватно искоришћавање пашњака;

2) повећање квалитета у производњи говеђег меса, кроз одговарајуће системе производње, овчијег и свињског меса, у складу са прописима којима се уређује ветеринарство, што би омогућило будући раст извоза;

3) подршка инвестицијама у технологије гајења говеда, оваца и свиња, како би се испунили захтеви за добробит животиња, као и у одлагање стајњака да би се смањио штетан утицај газдинстава која се баве производњом меса на животну средину;

4) побољшање квалитета и конзистентности производње свињског меса кроз инвестиције у прасилишта и одгајивалишта на свињарским фармама (опрема и објекти).

Повезаност са осталим мерама у оквиру НППР

Подмера 1.1.3. повезана је са осталим мерама у оквиру НППР, тако што:

1) инвестиције у модернизацију производње меса обезбедиће довољну количину квалитетног меса за пољопривредно-прехрамбену индустрију (Мера 1.3.);

2) специјализовани производи од меса допринеће пласману (маркетингу) локалних производа и развоју руралне економије, који су подржани у оквиру Осе 3 (диверсификација, рурални туризам).

Услови за остваривање подстицаја

Подмера 1.1.3. може да се спроводи ако су испуњени:

1) услови за остваривање подстицаја који су прописани у глави IV. МЕРЕ И ДРУГЕ АКТИВНОСТИ, одељак 2. Подмере у оквиру Мере 1.1, пододељак а) Подмера 1.1.1. овог програма, а односе се на географску распрострањеност, подносиоца захтева за остваривање подстицаја, као и опште и посебне услове за остваривање подстицаја;

2) додатни услови - подносилац захтева мора да има животиње обележене и регистроване у Централној бази података у складу са прописом којим се уређује ветеринарство.

Врсте прихватљивих инвестиција

Пољопривредна газдинства која у моменту подношења захтева поседују 10 до 100 крава товних раса или раса комбинованих производних способности, 20 до 200 товних јунади, 50 до 500 оваца и/или 20 до 100 приплодних крмача, имају право на следеће врсте инвестиција:

1) изградњу/проширење/адаптацију објеката за гајење животиња са пратећом опремом неопходно за нормално функционисање објекта;

2) изградњу нових и/или реновирање постојећих пољопривредних објеката/просторија, као што су објекти за складиштење концентроване и кабасте сточне хране (сено, силажа, сенажа, итд.);

3) набавку квалитетних женских грла оваца и/или квалитетних назимица (максимално до 50 грла);

4) набавку опреме и механизације за припрему, руковање и дистрибуцију концентроване и кабасте сточне хране (сено, силажа, сенажа, итд.) на газдинству, електричне ограде, термо-појилице;

5) инвестиције у објекте и механизацију за манипулацију, одлагање и дистрибуцију стајњака у случају затвореног држања на фармама;

6) инвестиције у боксеве за држање крмача, прасилишта и одгајалишта за прасад (просторије и опрема) са одговарајућим просторијама и опремом за манипулацију, одлагање и дистрибуцију стајњака.

Пољопривредна газдинства која у моменту подношења захтева поседују више од 100 крава товних раса или раса комбинованих производних способности, 200 товних јунади, преко 500 оваца и/или више од 100 приплодних крмача, имају право на инвестиције у објекте и механизацију за манипулацију, одлагање и дистрибуцију стајњака у случају затвореног држања на фармама.

Величина прихватљивих инвестиција

Минимални износ прихватљиве инвестиције и максимални износ подстицаја јесу:

- 1) минимални износ прихватљиве инвестиције - 50.000,00 РСД;
- 2) максималан износ подстицаја - 15.000.000,00 РСД.

Критеријуми за рангирање подносиоца захтева

Критеријуми за рангирања подносиоца захтева за остваривање подстицаја дати су у следећој табели:

Критеријум за рангирање		Тежина Број поена
Физичка лица		
Маргинално подручје	да/не	20/0
Подносилац захтева је особа млађа од 40 година	да/не	20/0
Подносилац захтева је особа женског пола	да/не	20/0
Подносилац захтева има одговарајуће стручно знање (формално образовање, односно тренинге из области сточарске производње) или искуство у производњи од најмање три године	да/не	20/0
Инвестиције су усмерене на смењене негативног утицаја на животну средину (инвестиције у манипулацију и правилно одлагање стајњака)	да/не	20/0
Привредна друштва и земљорадничке задруге		
Маргинално подручје	да/не	25/0
Инвестиције су усмерене на смењене негативног утицаја на животну средину (инвестиције у манипулацију и правилно одлагање стајњака)	да/не	25/0
Привредно друштво послује са позитивним билансом успеха	да/не	25/0
Подносилац захтева је земљорадничка задруга	да/не	25/0

Учешће у финансирању утврђених трошкова

Максималан износ подстицаја у односу на укупну вредност прихватљивих трошкова у оквиру инвестиција је:

- 1) 75% за инвестиције везане за манипулацију, одлагање, обраду и дистрибуцију стајњака;
- 2) 50% за остале инвестиције.

Финансирање

Финансирање подстицаја дато је у следећој табели:

Година	Укупни расходи	Јавни расходи (национални)	Приватни допринос
	РСД	РСД	РСД
2011.	300.000.000,00	150.000.000,00	150.000.000,00
2012.	350.000.000,00	175.000.000,00	175.000.000,00
2013.	400.000.000,00	200.000.000,00	200.000.000,00
Укупно:	1.050.000.000,00	525.000.000,00	525.000.000,00

Кохерентност и компатибилност

Пошто НППР нису предвиђене друге мере или програми којима би се подржале инвестиције у производњи меса, не врши се разграничавање. Све инвестиције у производњи меса биће подржане у оквиру ове подмере.

У случају мешовитих газдинстава (која се баве производњом млека и меса) потребно је направити разграничење у самом обрасцу захтева за одређени пројекат.

Индикатори за праћење спровођења подмере и за оцењивање ефеката подмере

Индикатори за праћење спровођења подмере и за оцењивање ефеката Подмере 1.1.3. дати су у следећој табели:

Тип индикатора	Индикатор	Циљ
<i>Учинак</i>	Број подржаних газдинстава	90
	Укупан обим инвестиције	1.050.000.000 РСД
<i>Резултат</i>	Пораст БДВ на подржаним газдинствима	10%
	Број газдинстава која су унапредила објекте за исхрану животиња	40%
	Број газдинстава која су успешно унапредила квалитет меса	45%

	Број газдинстава која су увела заштиту животне средине (третирање стајњака)	20%
	Проценат подржаних младих пољопривредних произвођача	25%
	Удео инвестиција у маргиналним подручјима	40%
	Економски раст	биће процењено
Утицај	Продуктивност рада	биће процењено

г) Подмера 1.1.4.

Разлози за увођење подмере

Сектор производње и прераде воћа, поврћа и винове лозе је веома важан јер је извор прихода за многа пољопривредна газдинства. Његов значај, као сектора са високом профитабилношћу производње и радно интензивном производњом, налази се у чињеници да ће они представљати начин диверсификације производње из других мање исплативих видова производње. Основни проблеми у овом сектору су застарели сортимент и технологија производње који су, заједно са недостатком наводњавања, довели до флукуација у квалитету и квантитету, са последичним смањењем конкурентности пољопривредних произвођача на тржишту.

Стари воћњаци или виногради су мале густине, у већини се јављају биљне болести, тако да је успостављање нових засада веома битан корак у модернизацији производње воћа, поврћа и грожђа.

Модернизација технологије производње ће обезбедити стабилне приносе уз висок квалитет производа и то је један од најважнијих фактора за повећање конкурентности у производњи воћа, винове лозе и поврћа.

Производња поврћа у затвореном простору је важна јер је високо профитабилна и представља могућност за диверсификацију производње на пољопривредном газдинству. Значај ове врсте производње је у чињеници да имамо велики број малих газдинстава на којима ова производња може бити веома важна за њихову одрживост. Производња у затвореном простору обезбеђује свеже производе за тржиште преко целе године.

Изградња нових објеката за складиштење производа након бербе и за њихову припрему и паковање за тржиште је најважнија инвестиција у повећању конкурентности наших произвођача и смањењу губитака после жетве. Објекти за прикупљање, складиштење, категоризацију и паковање воћа и поврћа обезбедиће довољно производа за потрошњу у свежем стању за домаће и инострано тржиште.

Циљеви

Општи циљ који се постиже спровођењем Подмере 1.1.4. јесте повећање конкурентности пољопривредних газдинстава која се баве производњом воћа, поврћа и винове лозе унапређењем производње, складиштења и додавања вредности и побољшање технике за припрему тих производа за тржиште.

Специфични циљеви који се постижу спровођењем Подмере 1.1.4. јесу:

1) побољшање производње винове лозе сађењем нових или рекултивацијом старих винограда племенитим или аутохтоним сортама;

2) унапређење производње јагодичастог воћа садњом нових или рекултивацијом старих засада савременим сортама;

3) побољшање производње воћа сађењем нових или рекултивацијом старих воћњака савременим или аутохтоним сортама;

4) повећање нивоа производње поврћа побољшањем технике сетве, садње и бербе;

5) повећање нивоа заштите у производњи воћа, винове лозе и поврћа унапређењем технике заштите од болести, корова, штеточина, мраза и града;

6) унапређење техника наводњавања у производњи воћа, винове лозе и поврћа;

7) смањење губитака након бербе и обезбеђивање могућности за сакупљање и складиштење на дужи временски период производа од воћа и поврћа;

8) повећање квалитета и квантитета производа од воћа и поврћа за коришћење у свежем стању изградњом капацитета за прикупљање и складиштење током краћег временског периода, за сорте које се могу чувати краћи временски период;

9) повећање тржишне вредности производа унапређењем техника класирања, чишћења, прања, паковања и означавања производа.

Повезаност са осталим мерама/подмерама у оквиру НППР

Подмера 1.1.4. повезана је са осталим мерама/подмерама у оквиру НППР, тако што:

1) спровођење ове подмере ће обезбедити стабилне количине производа високог квалитета као предуслов за прераду воћа и поврћа (Подмера 1.3.3.);

2) подизање квалитета и квантитета производа од воћа и поврћа повећаће могућности за развој сеоског туризма побољшањем понуде за туристе (Подмера 3.2.2.).

Услови за остваривање подстицаја

Подмера 1.1.4. може да се спроводи ако су испуњени услови за остваривање подстицаја који су прописани у глави IV. МЕРЕ И ДРУГЕ АКТИВНОСТИ, одељак 2. Подмере у оквиру Мере 1.1, поделовак а) Подмера 1.1.1. овог програма, а односе се на географску распрострањеност, подносиоца захтева за коришћење подстицаја као и опште и посебне услове за остваривање подстицаја.

Врсте прихватљивих инвестиција

Врсте прихватљивих инвестиција јесу:

1) *подизање нових или обнављање постојећих винограда племенитим или аутохтоним сортама винове лозе* (набавка сертификованог и стандардног садног материјала винове лозе; дубока обарада земљишта пре садње; постављање потпорних стубова у плантажама густог засада; набавка носећих стубова за противградне мреже);

2) *подизање нових или обнављање постојећих засада јагодастог воћа савременим сортиментом* (набавка сертификованог и стандардног садног материјала јагодастог воћа; дубока обарада земљишта пре садње; постављање потпорних стубова у плантажама густог засада; куповина носећих стубова за противградне мреже);

3) *подизање нових или обнављање постојећих засада воћа савременим или аутохтоним сортама* (куповина сертифицираних садница јабука; куповина сертифициваног и стандардног садног материјала других воћних врста, дубока обрада земљишта пре садње; постављање потпорних стубова за плантаже густог засада; куповина носећих стубова за противградне мреже);

4) *набавка механизације и опреме за сетву, садњу, заштиту биља и наводњавање за повртарску производњу на отвореном пољу* (набавка прецизних машина за сетву, набавка машина за расађивање расада, набавка висококвалитетних прскалица или аутомизера за заштиту од болести, короа и штеточина; набавка система са микропрскалицама за заштиту воћњака од измрзавања; набавка противградних мрежа; набавка система кап по кап и прскалица за наводњавање);

5) *набавка опреме или материјала за повртарску производњу у заштићеном простору* (набавка конструкција за пластенике, висококвалитетног покрива за пластенике, система за загревање пластеника, система за вештачко осветљавање и столова за производњу расада);

6) *изградња капацитета за скупљање и складиштење, за набавку опреме за припрему воћа и поврћа за тржиште и опреме за паковање* (изградња хладњача и УЛО хладњача већег капацитета, за дугорочно складиштење производа - УЛО хладњаче, искључиво за јабучасто воће; изградња центара за скупљање и припрему воћа за тржиште са хладњачама мањег капацитета за краткорочно чување оних производа који се не могу складиштити на дужи период; набавка машина за прање, полирање, чишћење, сортирање, оцену и паковање производа; набавка палета за дугорочно складиштење производа).

Посебни услови за остваривање подстицаја у зависности од врсте прихватљивих инвестиција

Посебни услови за остваривање подстицаја, у зависности од врсте прихватљивих инвестиција, јесу за:

1) *Подизање нових или обнављање постојећих винограда племенитим или аутохтоним сортама винове лозе:*

(1) подносилац захтева

- не може имати више од 10 ha винограда

- мора да засади минимално 0,5 ha винограда

- може да подигне нови засад винограда површине до 5 ha и/или обнови старе винограде површине до 10 ha,

(2) засад винове лозе може се подизати искључиво у виноградарским регионима или оазама, чија је листа дата у Прилогу IV. - Листа виноградарских географских производних подручја Републике Србије, који је одштампан уз овај програм и чини његов саставни део,

(3) ради подизања засада винове лозе, потребно је извршити правовремену обраду земљишта, најраније две године пре садње и не касније од јесени пред садњу,

(4) ради подизања засада винове лозе, подносилац захтева мора урадити анализу земљишта, најкасније једну годину пре садње и доставити позитивно мишљење стручњака из области пољопривреде за подизање новог засада винове лозе на том земљишту,

(5) густина засада мора бити у складу са препорученим вредностима које су дате у Прилогу V. - Прихватљиве густине садње за производне засаде воћа и

винове лозе, као и аутохтоне сорте винове лозе, који је одштампан уз овај програм и чини његов саставни део,

(6) за садњу се могу користити искључиво племените и аутохтоне сорте;

2) *Подизање нових или обнављање постојећих засада јагодастог воћа савременим сортиментом:*

(1) подносилац захтева

- не може имати више од 10 ha површине под засадом јагодастог воћа
- мора да засади најмање 0,5 ha јагодастог воћа
- може да подигне нови засад јагодастог воћа до 5 ha површине и/или обнови стари засад јагодастог воћа до 10 ha површине,

(2) ради подизања засада јагодастог воћа, потребно је извршити правовремену дубоку обраду земљишта, најраније две године пре садње и не касније од јесени пред садњу,

(3) ради подизања засада винове лозе, подносилац захтева мора урадити анализу земљишта, најкасније једну годину пре садње и доставити позитивно мишљење стручњака из области пољопривреде за подизање новог засада јагодастог воћа на том земљишту,

(4) густина засада мора бити у складу са препорученим вредностима датим у Прилогу V. овог програма,

(5) за садњу се могу користити искључиво савремене сорте;

3) *Подизање нових или обнављање постојећих засада воћа савременим или аутохтоним сортама:*

(1) подносилац захтева

- не може имати више од 15 ha засада воћа
- мора да засади најмање 1 ha воћа
- може да подигне нови засад воћа до 10 ha површине и/или обнови стари засад воћа до 15 ha површине,

(2) ради подизања засада воћа, потребно је извршити правовремену дубоку обраду земљишта, најраније две године пре садње и не касније од јесени пред садњу,

(3) ради подизања засада воћа, корисник мора урадити анализу земљишта, најкасније једну годину пре садње и доставити позитивно мишљење стручњака из области пољопривреде за подизање новог засада воћа на том земљишту,

(4) густина засада мора бити у складу са препорученим вредностима датим у Прилогу V. овог програма,

(5) за садњу јабучастог и коштичавог воћа, искључиво је прихватљив сертификовани засад,

(6) за садњу се могу користити искључиво савремене и аутохтоне сорте;

4) *Набавка механизације и опреме за сетву, садњу, заштиту биља и наводњавање за повртарску производњу на отвореном пољу:*

(1) подносилац захтева - физичко лице, земљорадничка задруга

- не може имати више од 50 ha повртарске производње на отвореном пољу

- мора да има најмање 5 ha повртарске производње на отвореном пољу ради куповине опреме за сетву, садњу и заштиту биља, изузев земљорадничких задруга које обављају делатност пружања услуга пољопривредним произвођачима (успостављање машинских прстенова)

- мора да има најмање 0,5 ha повртарске производње на отвореном пољу ради куповине опреме за наводњавање;

5) *Набавка опреме и материјала за повртарску производњу у заштићеном простору:*

(1) прихватљиве су конструкције које се покривају пластичним материјалима,

(2) пластични материјал за покривање конструкција из подтачке (1) ове тачке мора бити вишегодишњи, са роком трајања од најмање пет година,

(3) најмања површина која се мора покрити новим конструкцијама је 250 m²,

(4) највећа површина покривена свим конструкцијама за производњу у заштићеном простору по завршетку инвестирања може бити до 1 ha,

(5) искључиво је прихватљив систем за загревање који употребљава биомасу или природни/пропан-бутан гас;

6) *Изградња капацитета за скупљање и складиштење, за набавку опреме за припрему воћа и поврћа за тржиште и опреме за паковање:*

(1) подносилац захтева - земљорадничка задруга, која мора да има најмање 10 чланова уписаних у Регистар пољопривредних газдинстава, као произвођачи воћа или поврћа са производњом на отвореном пољу и да има најмање 90% чланова уписаних у Регистар пољопривредних газдинстава, који су у активном статусу,

(2) ради изградње објекта за дугорочно складиштење воћа и поврћа, капацитета од 1.000 до 5.000 t, подносилац захтева мора да достави уговоре са пољопривредним произвођачима који производе складишно воће и поврће, за најмање 80% капацитета објекта,

(3) складишни капацитети са УЛО технологијом су прихватљиви за складиштење јабучастог воћа.

Величина прихватљивих инвестиција

Минималан износ прихватљиве инвестиције и максималан износ подстицаја јесте:

1) минимални износ прихватљиве инвестиције - 50.000,00 РСД;

2) максималан износ подстицаја - 15.000.000,00 РСД, осим за складишне капацитете код којих је максималан износ подстицаја 50.000.000 РСД.

Критеријуми за рангирање подносиоца захтева

Критеријуми рангирања подносиоца захтева за остваривање подстицаја дати су у следећој табели:

Критеријуми рангирања		Тежина
Физичка лица		
Маргинална област	да/не	20/0
Подносилац захтева је особа млађа од 40 година	да/не	20/0
Подносилац захтева је жена	да/не	20/0
Подносилац захтева је произвођач воћа, винове	да/не	20/0

лозе или поврћа који је сертификован за органску производњу или има доказе да производњу контролишеу саветодавне службе (било државне или приватне)		
Подносилац захтева је члан задруге која окупља произвођаче воћа, винове лозе и поврћа	да/не	20/0
Привредна друштва и земљорадничке задруге		
Маргинална област	да/не	25/0
Инвестиције су усмерене на смањење губитака после жетве и додавању вредности производима (инвестиције у капацитете за складиштење и опрему за руковање производима након жетве)	да/не	25/0
Подносилац захтева је земљорадничка задруга	да/не	25/0
Подносилац захтева има уговор о контроли производње са саветодавном службом (било државном или приватном) или институтима	да/не	25/0

Учешће у финансирању утврђених трошкова

Максималан износ подстицаја у односу на укупну вредност прихватљивих трошкова у оквиру инвестиције је 50% .

Финансирање

Финансирање подстицаја дато је у следећој табели:

Година	Укупни расходи	Јавни расход (национални)	Приватни допринос
	РСД	РСД	РСД
2011.	1.500.000.000,00	750.000.000,00	750.000.000,00
2012.	1.750.000.000,00	875.000.000,00	875.000.000,00

2013.	2.000.000.000,00	1.000.000.000,00	1.000.000.000,00
Укупно	5.250.000.000,00	2.625.000.000,00	2.625.000.000,00

Кохерентност и компатибилност

Пошто НППР нису предвиђене друге мере или програми којима би се подржале инвестиције у производњу воћа, винове лозе и поврћа, не врши се разграничавање. Све инвестиције у производњу воћа, винове лозе и поврћа биће подржане само у оквиру ове мере.

*Индикатори за праћење спровођења подмере
и за оцењивање ефеката подмере*

Индикатори за праћење спровођења подмере и за оцењивање ефеката Подмере 1.1.4. дати су у следећој табели:

Тип индикатора	Индикатор	Циљ
Учинак	Број подржаних газдинстава	135
	Укупан обим инвестиције	5.250.000.000,00 РСД
Резултат	Пораст БДВ на подржаним газдинствима	10%
	Број газдинстава која су унапредила стакленике и остале технике узгајања	40%
	Број газдинстава која су унапредила технике наводњавања	40%
	Број газдинстава која су унапредила праксу складиштења након бербе	30%
	Број газдинстава која су увела хладњаче и опрему хладног чувања	55%
	Број газдинстава која су увела унапређени квалитет воћа и поврћа	80%
	Проценат подржаних младих пољопривредних произвођача	30%
	Удео инвестиција у маргиналним подручјима	30%
Утицај	Економски раст	биће процењено
	Продуктивност рада	биће процењено

3. Мера 1.3.

Разлози за увођење мере

У прегледу сектора прераде и маркетинга, који је дат у глави II. ПОЛАЗНЕ ОСНОВЕ овог програма, истакнути су кључни проблеми у индустрији прераде и маркетингу у Републици Србији, и то:

1) висок проценат застареле технологије у пољопривредно-прехранбеној индустрији, која не може да испуни све захтеве на тржишту - посебно већина мањих пољопривредно-прехранбених предузећа која обично нису у складу са стандардима ЕУ, па је модернизација неопходна;

2) слаб асортиман производа прехранбене индустрије који не задовољавају потребе и жеље савремених потрошача;

3) недовољно искуство са великим модерним маркетиншким ланцима;

- 4) променљив квалитет сировина, што спречава унапређење производње;
- 5) недовољне инвестиције у динамичне гране пољопривредно-прехрамбене индустрије (пића, готова јела, додаци храни).

Међутим, постоје и многе предности пољопривредно-прехрамбене индустрије Републике Србије на којима ће се заснивати будући развој, као што су:

- 1) довољне количине домаћих сировина (месо, воће);
- 2) снажна специјализована производња у неким секторима (сухомеснати производи, јагодичасто воће);
- 3) постојећа извозна тржишта са дугом традицијом за прехрамбене производе из Републике Србије.

Циљеви

Циљеви који се постижу спровођењем Мере 1.3. јесу:

- 1) повећање ефикасности, конкурентности и одрживости сектора пољопривредно-прехрамбене делатности у подсекторима прераде млечних, месних и производа воћа и поврћа;

- 2) подршка за пољопривредно-прехрамбену индустрију у процесу усклађивања са међународним стандардима квалитета (ЕУ стандардима) који се односе на квалитет, безбедност хране и хигијену, добробит животиња и заштиту животне средине путем модернизације опреме, инсталација и технолошког процеса;

- 3) подстицање развоја нових производа како би се успешније испунили захтеви модерних тржишта.

Општи циљеви који се постижу у оквиру НППР:

- 1) модернизација сектора пољопривредно-прехрамбене индустрије;
- 2) подстицање одрживог развоја руралних области очувањем животне средине, побољшањем квалитета живота и диверсификацијом активности, као и промовисањем партиципативног приступа и локалних иницијатива.

Циљеви који се постижу у оквиру Осе 1 јесу модернизација и унапређење тржишне ефикасности сектора пољопривреде и пољопривредно-прехрамбене индустрије, као и усмеравање ка примени стандарда ЕУ.

Посебан циљ који се постиже у оквиру Мере 1.3 јесте инвестирање у пољопривредно-прехрамбене гране индустрије (у секторе млека, меса и воћа и поврћа) да би се повећала њихова ефикасност, конкурентност и прилагођеност тржишту и да би им се помогло да испуне стандарде ЕУ у погледу безбедности хране и здравља људи, добробити животиња и заштити животне средине.

Оперативни циљеви у оквиру Мере 1.3. обухватају спровођење подмера које се односе на инвестиције у прераду и маркетинг млека и млечних производа, прераду и маркетинг меса и месних производа и прераду и пласман воћа и поврћа у складу са овим програмом.

Повезаност са осталим приоритетима/мерама у оквиру НППР

Мера 1.3. повезана је са осталим приоритетима/мерама у оквиру НППР, тако што:

1) инвестиције у прераду и маркетинг прехранбених и шумских производа ће обезбедити откуп квалитетних производа од пољопривредних газдинстава, које су подржане у оквиру Мере 1.1;

2) у погледу Мере 2.1, која се односи на органску пољопривредну производњу и агроеколошка плаћања, инвестиције у прераду и маркетинг органских и еколошких производа представљају основ за даљи развој на нивоу висококвалитетне производње (што органска пољопривредна производња у суштини и јесте);

3) инвестиције у прераду и маркетинг прехранбених производа отварају могућности за пољопривредна газдинства и мала предузећа да започну са бављењем другим делатностима (диверсификација), углавном заснованим на преради и продаји локалних производа (мере у оквиру Осе 3).

Финансирање

Финансирање подстицаја дато је у следећој табели:

Година	Укупни расходи	Јавни расход (национални)	Приватни допринос
	РСД	РСД	РСД
2011.	1.200.000.000,00	600.000.000,00	600.000.000,00
2012.	1.400.000.000,00	700.000.000,00	700.000.000,00
2013.	1.600.000.000,00	800.000.000,00	800.000.000,00
Укупно	4.200.000.000,00	2.100.000.000,00	2.100.000.000,00

Расподела јавних средстава по подмерама

Расподела јавних средстава по подмерама дата је у следећој табели:

Подмера	Учешће у укупним средствима за РР (%)	Укупно 2011. до 2013. (РСД)
1.3.1.	6	630.000.000,00
1.3.2.	6	630.000.000,00
1.3.3.	8	840.000.000,00
Укупно	20	2.100.000.000,00

Индикатори за праћење спровођења мере и за оцењивање ефеката мере

Индикатори за праћење спровођења мере и за оцењивање ефеката Мере 1.3. дати су у следећој табели:

Тип индикатора	Индикатор
Основни	Продуктивност рада у прехранбеној индустрији
	Економски развој у прехранбеној индустрији

	Запосленост у прехрамбеној индустрији
Инпут	Износ реализованих јавних средстава
Учинак	Број подржаних предузетника (подела према типу предузетника - микро, мали..., сектору и типу активности - маркетинг и прерада или развој)
	Укупан обим инвестиције (подела према величини предузећа, типу сектора и типу активности)
Резултат	Број предузетника који су увели нов производ и/или технику
	Пораст бруто додате вредности код подржаних предузетника
Утицај	Економски раст
	Продуктивност рада
	Развој запослености у прехрамбеној индустрији

4. Подмере у оквиру Мере 1.3.

У оквиру Мере 1.3. спроводе се следеће подмере:

- 1) Подмера 1.3.1. - Подстицаји за инвестиције у прераду и меркетинг млека и млечних производа (у даљем тексту: Подмера 1.3.1.);
- 2) Подмера 1.3.2. - Подстицаји за инвестиције у прераду и маркетинг меса и производа од меса (у даљем тексту: Подмера 1.3.2.);
- 3) Подмера 1.3.3. - Подстицаји за инвестиције у прераду и пласман воћа и поврћа (у даљем тексту: Подмера 1.3.3.).

а) Подмера 1.3.1.

Разлози за увођење подмере

Тржиште за млечне производе постаје све веће и захтевније. Ипак, већина млекара у Републици Србији прерађује нискоквалитетно сирово млеко користећи застарелу технологију. Само је ограничени број великих млекара модернизован.

Квалитет сировог млека у Републици Србији знатно је испод стандарда ЕУ, из више разлога: неадекватна мужа, складиштење и транспорт млека, као и нередовно достављање млека прерађивачима.

Неконзистентан квалитет и квантитет предатог млека главне су препреке у побољшању квалитета млечних производа и њихове конкурентности.

Постојећа опрема за хлађење и складиштење млека је недовољна и неефикасна, с обзиром на велики број малих произвођача на различитим удаљеностима, због чега је тешко остварити добар „ланац хлађења”. Требало би да буде више опреме за хлађење и складиштење млека, као и сабирних центара на самом терену.

Са високим степеном производње млека и могућностима за извоз у земље СЕФТА, Република Србија може ојачати своју улогу на домаћем и међународном тржишту млечних производа. Међутим, да би могла да се такмичи са осталим снабдевачима, млечно-прерађивачка индустрија се мора осавременисти, а квалитет млека је потребно прилагодити стандардима ЕУ.

Квалитет сировог млека може се побољшати боље организованим и боље опремљеним објектима за прикупљање и складиштење млека, коришћењем специјализованих возила за транспорт млека, као и успостављањем организација произвођача млека уз примену стриктних процедура и добре произвођачко/прерађивачке праксе.

Да би били конкурентни на домаћем и страном тржишту, прерађивачи млека треба да инвестирају у маркетинг и модерну опрему за прераду, како би, поред конкурентности, повећали и профитабилност.

Циљеви

Циљеви који се постижу спровођењем Подмере 1.3.1. јесу:

1) повећање квалитета и микробиолошке исправности млека кроз инвестиције у сабирне центре/опрему и специјализована возила за транспорт млека;

2) подршка малим и средњим предузећима за прераду млека да би унапредиле своју технологију за прераду млека и маркетинг и да би увеле нове технологије, производе и процесе прераде с циљем остваривања бољег маркетинга/пласмана и извоза млечних производа;

3) унапређење фабрика за прераду млека како би достигле националне стандарде или стандарде ЕУ који се односе на квалитет, безбедност и хигијену прехранбених производа, добробит животиња и заштиту животне средине.

Повезаност са осталим мерама/подмерама у оквиру НППР

Подмера 1.3.1. повезана је са осталим мерама/подмерама у оквиру НППР, тако што:

1) инвестицијама у прераду и маркетинг млека и млечних производа обезбедиће се откуп квалитетног млека од пољопривредних газдинстава, које су подржане у оквиру Подмере 1.1.2;

2) за Меру 2.1, која се односи на плаћања за органску пољопривредну производњу и агроеколошка плаћања, инвестиције у прераду и маркетинг органски произведеног млека представљају основ за даљи развој на нивоу висококвалитетне производње (што органска пољопривредна производња јесте).

Услови за остваривање подстицаја

Подмера 1.3.1. може да се спроводи ако су испуњени услови за остваривање подстицаја који се односе на:

1) *географску распрострањеност* - све руралне области у Републици Србији;

2) *подносиоца захтева за коришћење подстицаја* - предузетник, привредно друштво и земљорадничка задруга, које поседују капацитете за прераду млека;

3) *опште услове за остваривање подстицаја* - подносилац захтева за коришћење подстицаја у складу са овом подмером мора да испуњава следеће услове:

(1) да је регистрован у Регистру привредних субјеката,

(2) да је уписан у Регистар објеката за прераду у складу са посебним прописом,

(3) да је измирио пореске обавезе за фискалну годину која претходи години подношења захтева,

(4) у случају да није власник земљишта, односно објекта, мора да има закључен уговор о закупу тог земљишта, односно објекта на период од најмање осам година од дана подношења захтева за коришћење подстицаја,

(5) на основу Бизнис плана мора да покаже економску одрживост пољопривредног газдинства после реализације инвестиције,

(6) да је регистровано као мало или средње предузеће у складу са прописом којим се уређује рачуноводство и ревизија,

(7) у случају подношења захтева за инвестиције финансиране у оквиру ове подмере мора да испуни доспеле обавезе на основу раније одобрених инвестиција финансираних од стране МПШВ,

(8) да има дневни пријем и прераду млека од 10.000 l у просеку, у пословној години која претходи моменту подношења захтева,

(9) да има максимално 25% учешћа државног капитала - за привредно друштво.

Врсте прихватљивих инвестиција

Врсте прихватљивих инвестиција јесу:

1) обнова/реконструкција већ постојећих објеката за прераду млека. Изградња новог објекта је дозвољена уколико корисник средстава докаже да је стари објекат стављен ван употребе;

2) набавка механизације и опреме за модернизацију постојећих прерађивачких постројења и развој нових производних линија за проширење асортимана производа;

3) набавка лабораторијске опреме ради унапређења контроле квалитета производа и хигијене;

4) набавка опреме за руковање, складиштење и прераду отпадних производа прераде млека;

5) набавка опреме за успостављање сабирних центара са капацитетом од најмање 1000 l;

6) набавка специјализованих возила за расхлађивање и транспорт млека.

Величина прихватљивих инвестиција

Минимални износ прихватљиве инвестиције и максимални износ подстицаја јесте:

1) минимални износ прихватљиве инвестиције - 200.000,00 РСД;

2) максималан износ подстицаја - 20.000.000,00 РСД.

Критеријуми за рангирање подносиоца захтева

Критеријуми рангирања подносиоца захтева за остваривање подстицаја јесу:

Маргинално подручје	да/не	20/0
Заштита животне средине – инвестиције оријентисане ка управљању отпадом	да/не	20/0
Подносилац захтева је земљорадничка задруга или привредно друштво чији су оснивачи физичка лица носиоци или чланови регистрованог пољопривредног газдинства	да/не	20/0
Инвестиција је усмерена на	да/не	20/0

испуњавање стандарда ЕУ за цело постројење на крају инвестиције		
Прерада базирана на уговору са примарним пољопривредним произвођачима	<50 50-75% >75%	0 10 20

Учешће у финансирању утврђених трошкова

Максималан износ подстицаја у односу на укупну вредност прихватљивих трошкова у оквиру инвестиције је 50% .

Финансирање

Финансирање подстицаја дато је у следећој табели:

<i>Година</i>	<i>Укупни расходи</i>	<i>Јавни расход (национални)</i>	<i>Приватни допринос</i>
	РСД	РСД	РСД
2011.	360.000.000,00	180.000.000,00	180.000.000,00
2012.	420.000.000,00	210.000.000,00	210.000.000,00
2013.	480.000.000,00	240.000.000,00	240.000.000,00
Укупно	1.260.000.000,00	630.000.000,00	630.000.000,00

Кохерентност и компатибилност

Предвиђене су и друге мере којима би се подржала модернизација прераде и пласмана (маркетинга) млека у оквиру Осе 3.

У случају опреме за прикупљање и расхлађивање млека као дела инвестиција на газдинству (Подмера 1.1.1.), потребно је извршити разграничење на нивоу пројекта.

*Индикатори за праћење спровођења подмере
и за оцењивање ефеката подмере*

Индикатори за праћење спровођења подмере и за оцењивање ефеката Подмере 1.3.1. дати су у следећој табели:

Тип индикатора	Индикатор	Циљ
Учинак	Број корисника	80
	Укупан обим инвестиције	1.260.000.000,00 РСД
Резултат	Број предузетника који су увели стандарде хигијене, безбедности хране, безбедности на раду (нивои унапређења)	50%
	Број пројекта којима су унапређени мрежа сакупљања/транспортна опрема	30%
	Број пројекта којима су уведени објекти за расхлађивање млека на местима за прикупљање млека	30%
	Број предузетника који су увели нов производ и/или технику	50%
	Пораст бруто додате вредности код подржаних корисника	15%

	Удео инвестиција у маргиналним подручјима	50%
Утицај	Економски раст	биће процењено
	Продуктивност рада	биће процењено

б) Подмера 1.3.2.

Разлози за увођење подмере

Тржиште сухомеснатих производа шири се и у Републици Србији и у региону.

Са високом стопом потенцијала за производњу црвеног меса и могућностима извоза, Република Србија може ојачати своју улогу на тржишту месних производа. Међутим, да би могла да се такмичи са осталим снабдевачима, месно-прерађивачка индустрија се мора модернизовати, маркетинг унапредити, а квалитет меса прилагодити стандардима ЕУ.

Многе мале кланице и фабрике за прераду меса користе застарелу технологију и неопходна им је модернизација. Мрежа кланица такође мора да се модернизује да би била у складу са прописима везаним за хигијену и безбедност хране, као и са прописима који се односе на здравље људи и заштиту животне средине.

Иако су у сектору за прераду меса потребне бројне инвестиције, НППР се фокусира на најкритичније инвестиције имајући у виду ограничен буџет, па ће инвестиције бити усмерене на прву фазу прераде меса - на кланице.

Будући да је циљ повећање извоза меса и производа од меса, целокупан процес производње и прераде меса морају бити у складу са ветеринарско-санитарним прописима и прописима квалитета ЕУ.

Циљ

Циљ Подмере 1.3.2. јесте подршка модернизацији мрежа кланица да би достигле стандарде ЕУ у погледу хигијене и квалитета меса и производа од меса, као и прописе који се односе на добробит животиња и заштиту животне средине (управљање отпадним водама), а све са циљем добијања дозволе за извоз.

Повезаност са осталим мерама/подмерама у оквиру НППР

Подмера 1.3.2. повезана је са осталим мерама/подмерама у оквиру НППР, тако што:

1) инвестиције у модернизацију мреже кланица ће пружити могућност примарним произвођачима, односно пољопривредним газдинствима подржаним у оквиру Подмере 1.1.3. да остваре бољу понуду товне јунади, свиња и малих преживара (козе и овце);

2) за Меру 2.1, која се односи на плаћања за органску пољопривредну производњу и агроеколошка плаћања, инвестиције у прераду и маркетинг органског и еколошки произведеног меса представљају основ за даљи развој на нивоу висококвалитетне производње;

3) инвестиције у модернизацију мреже кланица омогућиће производњу специјализованих производа од меса и локалних производа што ће допринети

развоју руралне економије подржане у оквиру Осе 3 (диверсификација, рурални туризам).

Услови за остваривање подстицаја

Подмера 1.3.2. може да се спроводи ако су испуњени услови за остваривање подстицаја који се односе на:

1) *географску распрострањеност* - све руралне области у Републици Србији;

2) *подносиоца захтева за коришћење (подстицаја)* - предузетник, привредно друштво и земљорадничка задруга, које поседују кланичне капацитете;

3) *опште услове за остваривање подстицаја* - подносилац захтева за коришћење подстицаја у складу са овом подмером мора да испуњава следеће услове:

(1) да је регистрован у Регистру привредних субјеката,

(2) да је уписан у Регистар објеката за прераду у складу са прописом којим се уређује ветеринарство,

(3) да је измирио пореске обавезе за фискалну годину која претходи години подношења захтева,

(4) у случају да није власник земљишта, односно објекта, мора да има закључен уговор о закупу тог земљишта, односно објекта на период од најмање осам година од дана подношења захтева за коришћење подстицаја,

(5) да је регистрован као мало или средње предузеће у складу са прописом којим се уређује рачуноводство и ревизија,

(6) на основу Бизнис плана мора да покаже економску одрживост пољопривредног газдинства после реализације инвестиције,

(7) у случају подношења захтева за инвестиције финансиране у оквиру ове подмере мора да испуни доспеле обавезе на основу раније одобрених инвестиција финансираних од стране МПШВ,

(8) да има максимално 25% учешћа државног капитала - за привредна друштва.

Врсте прихватљивих инвестиција

Врсте прихватљивих инвестиција јесу:

1) обнова/реконструкција и опремање објеката за клање, укључујући одељења за пријем животиња и просторије за хладно складиштење полутки. Изградња новог објекта за клање је дозвољена уколико корисник средстава потврди да је стари објекат стављен ван употребе;

2) изградња објеката и набавка опреме за прераду споредних производа и отпада који се може прерадити; третман и елиминација отпада;

3) инвестиције у системе за прераду отпадних вода у кланицама и колекторе за маст у објектима за прераду меса;

4) набавка лабораторијске опреме с циљем унапређења контроле квалитета производа и хигијене;

5) инвестиције у објекте који обезбеђују клање животиња у условима који су усклађени са прописима којима се регулише добробит животиња.

Величина прихватљивих инвестиција

Минималан износ прихватљиве инвестиције и максимални износ подстицаја јесте:

- 1) минимални износ прихватљиве инвестиције - 200.000,00 РСД;
- 2) максималан износ подстицаја - 20.000.000,00 РСД.

Критеријуми за рангирање подносиоца захтева

Критеријуми рангирања подносиоца захтева за остваривање подстицаја дати су у следећој табели:

Маргинално подручје	да/не	20/0
Заштита животне средине - инвестиције оријентисане ка управљању отпадом	да/не	20/0
Подносилац захтева је земљорадничка задруга или привредно друштво чији су оснивачи физичка лица носиоци или чланови регистрованог пољопривредног газдинства	да/не	20/0
Инвестиција је усмерена на испуњавање стандарда ЕУ за цело постројење на крају инвестиције	да/не	20/0
Прерада базирана на уговору са примарним пољопривредним произвођачима	<50 50-75% >75%	0 10 20

Учешће у финансирању утврђених трошкова

Максималан износ подстицаја у односу на укупну вредност прихватљивих трошкова у оквиру инвестиције је 50% .

Финансирање

Финансирање подстицаја дато је у следећој табели:

<i>Година</i>	<i>Укупни расходи</i>	<i>Јавни расход (национални)</i>	<i>Приватни допринос</i>
	РСД	РСД	РСД
2011	360.000.000,00	180.000.000,00	180.000.000,00
2012	420.000.000,00	210.000.000,00	210.000.000,00
2013	480.000.000,00	240.000.000,00	240.000.000,00
Укупно	1.260.000.000,00	630.000.000,00	630.000.000,00

Кохерентност и компатибилност

Предвиђене су и друге мере којима би се подржала модернизација прераде и пласмана (маркетинга) меса у оквиру Осе 3, па је потребно извршити разграничење на нивоу пројекта.

*Индикатори за праћење спровођења подмере
и за оцењивање ефеката подмере*

Индикатори за праћење спровођења подмере и за оцењивање ефеката Подмере 1.3.2. дати су у следећој табели:

Тип индикатора	Индикатор	Циљ
Учинак	Број подржаних корисника	80
	Укупан обим инвестиције	1.260.000.000,00 РСД
Резултат	Број предузетника који су увели стандарде хигијене, безбедности хране, безбедности на раду (нивои унапређења)	65%
	Број предузетника који су увели нов производ и/или технику	25%
	Пораст бруто додате вредности код подржаних корисника	15%
	Удео инвестиција у маргиналним подручјима	40%
Утицај	Економски раст	биће процењено
	Продуктивност рада	биће процењено

в) Подмера 1.3.3.

Разлози за увођење подмере

Тржиште воћа (посебно јагодичастог) и поврћа постаје све веће. Република Србија је развила своје тржиште јагодичастог воћа у последњих неколико година, али и даље може да га шири. С друге стране, прерада производа од воћа, укључујући и јагодичасто воће и различито поврће (у облику пића, конзервираног воћа, замрзнутих производа, итд.) може бити много развијеније него што је сада. Прерађивачка индустрија је од великог значаја, с обзиром на то да од пољопривредних произвођача откупљује свеже производе, нарочито поједине врсте намењене за прераду и за производе друге класе, који се не могу пласирати на тржиште као свежи производи.

Да би могла да се такмичи са осталим снабдевачима, индустрија прераде и пласмана воћа и поврћа мора се модернизовати, а квалитет сировина треба прилагодити постојећим националним стандардима, а у будућности и стандардима ЕУ.

Постоје многи објекти за прераду воћа и поврћа, али многи од њих још не испуњавају ни националне стандарде. Инвестиције у обнову објеката и набавку нове опреме с циљем испуњавања националних стандарда повећаће конкурентност наше индустрије на домаћем, а посебно на иностраном тржишту.

Циљеви

Циљеви за спровођење Подмере 1.3.3. јесу:

1) подршка малим и средњим предузећима која се баве прерадом воћа и поврћа да би унапредила своју технологију за прераду и пласман производа и увођење нових технологија, односно подршку малим и средњим предузећима која се баве прерадом воћа и поврћа увођењем нових технологија, производа и

процеса ради бољег пласмана на тржишту/маркетинга производа од воћа и поврћа;

2) подршка малим и средњим прерађивачима воћа и поврћа како би били усклађени са националним или са стандардима ЕУ у погледу квалитета, безбедности прехранбених производа, хигијене и заштите животне средине.

Повезаност са осталим мерама/подмерама у оквиру НППР

Подмера 1.3.3. повезана је са осталим мерама/подмерама у оквиру НППР, тако што:

1) инвестицијама у прераду и маркетинг воћа и поврћа обезбедиће се откуп квалитетног воћа и поврћа од пољопривредних газдинстава, која су подржана у оквиру Подмере 1.1.3;

2) инвестиције у прераду и маркетинг воћа и поврћа и производњу високо-квалитетних производа, отварају могућност за пољопривредна газдинства да започну са бављењем другим делатностима (диверсификација), углавном повезаних са руралним туризмом (мере у оквиру Осе 3).

Услови за остваривање подстицаја

Подмера 1.3.3. може да се спроводи ако су испуњени услови за остваривање подстицаја, који се односе на:

1) *географску распрострањеност* - све руралне области у Републици Србији;

2) *подносиоца захтева за коришћење подстицаја* - предузетник, привредно друштво и земљорадничка задруга, које поседују прерађивачке капацитете;

3) *опште услове за остваривање подстицаја* - подносилац захтева за коришћење подстицаја у складу са овом подмером мора да испуњава следеће услове:

(1) да је регистрован у Регистру привредних субјеката,

(2) да је уписан у Регистар објекта за прераду у складу са посебним прописом,

(3) да је измирио пореске обавезе за фискалну годину која претходи години подношења захтева,

(4) у случају да није власник земљишта, односно објекта, мора да има закључен уговор о закупу тог земљишта, односно објекта на период од најмање осам година од дана подношења захтева за коришћење подстицаја,

(5) да је регистрован као мало или средње предузеће у складу са прописом којим се уређује рачуноводство и ревизија,

(6) на основу Бизнис плана мора да покаже економску одрживост пољопривредног газдинства после реализације инвестиције,

(7) у случају подношења захтева за инвестиције финансиране у оквиру ове подмере мора да испуни доспеле обавезе на основу раније одобрених инвестиција финансираних од стране МПШВ,

(8) да има максимално 25% учешћа државног капитала - за привредно друштво.

Врсте прихватљивих инвестиција

Врсте прихватљивих инвестиција јесу:

- 1) адаптација/обнова/реконструкција постојећих објеката и набавка нове опреме за прераду и паковање. Изградња новог објекта за клање је дозвољена уколико корисник средстава потврди да је стари објект стављен ван употребе;
- 2) инвестиције у прикупљање и хладно складиштење производа од воћа и поврћа;
- 3) инвестиције у сортирање, чишћење, сортирање и паковање производа од воћа и поврћа;
- 4) набавка опреме за производњу свеже резаних производа;
- 5) инвестиције у управљање отпадом и/или отпадним водама;
- 6) инвестиције у лабораторије и опрему за унапређење контроле квалитета и хигијене производа.

Величина прихватљивих инвестиција:

Минималан износ прихватљиве инвестиције и максимални износ подстицаја јесте:

- 1) минимални износ прихватљиве инвестиције - 200.000,00 РСД;
- 2) максималан износ подстицаја - 20.000.000,00 РСД.

Критеријуми за рангирање подносиоца захтева

Критеријуми рангирања подносиоца захтева за остваривање подстицаја дати су у следећој табели:

Маргинално подручје	да/не	20/0
Заштита животне средине - инвестиције оријентисане ка управљању отпадом	да/не	20/0
Подносилац захтева је земљорадничка задруга или привредно друштво чији су оснивачи физичка лица носиоци или чланови регистрованог пољопривредног газдинства	да/не	20/0
Инвестиција је усмерена на испуњавање стандарда ЕУ за цело постројење на крају инвестиције	да/не	20/0
Прерада базирана на уговору са примарним пољопривредним произвођачима	<50 50-75% >75%	0 10 20

Учешће у финансирању утврђених трошкова

Максималан износ подстицаја у односу на укупну вредност прихватљивих трошкова у оквиру инвестиције је 50% .

Финансирање

Финансирање подстицаја дато је у следећој табели:

<i>Година</i>	<i>Укупни расходи</i>	<i>Јавни расход (национални)</i>	<i>Приватни допринос</i>
	РСД	РСД	РСД
2011.	480.000.000,00	240.000.000,00	240.000.000,00
2012.	560.000.000,00	280.000.000,00	280.000.000,00
2013.	640.000.000,00	320.000.000,00	320.000.000,00
Укупно	1.680.000.000,00	840.000.000,00	840.000.000,00

Кохерентност и компатибилност

Предвиђене су и друге мере којима би се подржала модернизација прераде и пласмана воћа и поврћа у оквиру Осе 3, па је потребно извршити разграничење на нивоу пројекта.

Индикатори за праћење спровођења подмере и за оцењивање ефеката подмере

Индикатори за праћење спровођења подмере и за оцењивање ефеката Подмере 1.3.3. дати су у следећој табели:

Тип индикатора	Индикатор	Циљ
Учинак	Број подржаних корисника	45
	Укупан обим инвестиције	1.680.000.000,00 РСД
Резултат	Број предузетника који су увели стандарде хигијене, безбедности хране, безбедности на раду (нивои унапређења)	35%
	Број пројеката којима је унапређен квалитет производа	35%
	Број предузетника који су увели нов производ и/или технику	25%
	Пораст бруто додате вредности код подржаних корисника	20%
	Удео инвестиција у маргиналним подручјима	40%
Утицај	Економски раст	биће процењено
	Продуктивност рада	биће процењено

5. Мера 2.1.

Разлози за увођење мере

Један од кључних изазова за реструктурирање и ревитализацију руралне економије Републике Србије биће успостављање равнотеже између економског развоја и очувања и одрживог управљања животном средином у руралним

областима, укључујући природне ресурсе, очување традиционалних предела и биодиверзитет који представљају део националног блага Републике Србије.

Земље чланице ЕУ обавезне су да спроводе агроекколошка плаћања пољопривредним произвођачима као подршку одрживом развоју руралних области и одговоре на све комплексније захтеве друштва за подизањем свести о значају услуга које животна средина пружа друштву у целини. Агроекколошка плаћања морају подстицати пољопривредне произвођаче и друге кориснике пољопривредног земљишта да доприносе друштву у целини увођењем или настављањем примене метода пољопривредне производње које су у складу са заштитом и унапређењем животне средине, очувањем традиционалног изгледа предела и њихових карактеристика, очувањем земљишта, биодиверзитета и осталих природних ресурса.

Агроекколошка плаћања у ЕУ могу бити одобрена пољопривредним произвођачима и другим корисницима пољопривредног земљишта који се добровољно обавезу да ће испуњавати јасно дефинисане захтеве управљања за период од пет година, како је дефинисано и у ЕУ. Ове обавезе предвиђају испуњавање већих стандарда заштите животне средине за пољопривредне произвођаче, који су утврђени у националном законодавству, а који у случају земаља чланица ЕУ укључују стандарде унакрсног усклађивања утврђене Уредбом (ЕЗ) бр. 1782/2003, као и минимум захтева у погледу коришћења вештачког ђубрива и производа за заштиту биља.

На територији ЕУ, у сврху заштите подручја дефинисаних у оквиру мреже заштите угрожених врста и/или станишта НАТУРА 2000, одобравају се компензациона плаћања пољопривредницима. Пољопривредници који производе унутар ових подручја имају законска ограничења за обављање интензивне пољопривредне производње те на основу израчунавања потребног нивоа компензација спроводе плаћања пољопривредницима у сврху надомештавања повећаних трошкова производње и смањених прихода услед редукције примене агротехничких мера.

У Републици Србији је до сада мало урађено у погледу агроекколошких плаћања. Неки облици помоћи доступни су из националног буџета за подршку органској пољопривредној производњи и за очување аутохтоних раса домаћих животиња. Међутим, та мера ће се искористити као подстицај за даље развијање постојећих шема подршке у складу са захтевима ЕУ. Ове активности могу се сматрати као припремне пилот-мере које доприносе изградњи неопходног практичног искуства (како на нивоу администрације, тако и на нивоу газдинстава) и институционалних капацитета за спровођење свеобухватних и ефикасних агроекколошких шема које ће у будућности суфинансирати ЕУ.

Подмере подршке органској пољопривредној производњи и очувања аутохтоних раса домаћих животиња ће се, за сада, имплементирати као једине агроекколошке мере, финансиране из националног буџета за рурални развој. Подмере која ће се односити на очување биодиверзитета, разноликости пејзажа, плаћања у оквиру мреже подручја НАТУРА 2000, као и остале агро-екколошке активности, примењиваће се кроз пилот-пројекте до следећег програмског периода који почиње од 2014. године. Планирано је да се, уколико се у сарадњи са међународном консултантима обезбеди подизање административних капацитета унутар МПШВ, увођење нових подмера из домена агроекколошких плаћања и до краја спровођења НППР.

Неопходно је, у наредном периоду, искористити стручни потенцијал пољопривредних стручних служби и мреже за подршку руралном развоју зарад подизања свести о значају очувања и унапређења животне средине и, нарочито, примене мера заштите животне средине од утицаја интензивне пољопривредне производње.

Циљеви

Општи циљеви који се постижу у оквиру НППР јесу:

- 1) модернизација пољопривредног и прехрамбеног сектора;
- 2) промовисање одрживог развоја руралних области путем очувања животне средине, унапређења квалитета живота и диверсификације делатности, као и путем промовисања партиципаторног приступа и локалних иницијатива.

Циљ који се постиже у оквиру Осе 2 јесте спровођење припремних активности за изградњу капацитета у управљању, и то:

- 1) мерама које се односе на унапређење животне средине и сеоских предела;
- 2) припремом и спровођењем локалних стратегија руралног развоја (LEADER).

Специфичан циљ који се постиже у оквиру Мере 2.1. јесте спровођење и испитивање агроколошког приступа ЕУ којим се пољопривредни произвођачи и други носиоци управљања земљиштем подстичу да уведу или наставе са применом метода пољопривредне производње усаглашеним са стандардима заштите и унапређења животне средине.

Оперативни циљеви у оквиру Мере 2.1. обухватају спровођење подмера које се односе на плаћања за прелазак на органску пољопривредну производњу, као и подмере које се односе на подршку за традиционалне (аутохтоне) расе домаћих животиња.

Повезаност са осталим приоритетима/мерама у оквиру НППР

Агроеколошка плаћања су у највећој мери компатибилна са подршком за диверсификацију делатности на газдинству у оквиру мере 3.1. Остали посебни елементи повезаности такође су утврђени у оквиру појединачних подмера.

Облик и износ помоћи

У складу са уобичајеном праксом у оквиру програма агроколошких мера ЕУ, пољопривредни произвођачи који учествују у овим програмима закључују уговор („уговор о добровољном управљању земљиштем”) са надлежним органом на период од најмање пет година, током којих ће се одређене активности или „обавезе” с циљем заштите животне средине спроводити, а за које ће бити извршена компензациона плаћања на вишегодишњем нивоу.

Пољопривредним произвођачима у ЕУ који учествују у овим програмима исплаћује се годишња паушална сума у периоду трајања петогодишњег уговора о управљању земљиштем као облик накнаде за изгубљени приход, остварене додатне трошкове и трансакционе трошкове који се односе на учешће у одабраној подмери/подмерама. Стопа плаћања у Републици Србији биће утврђена по ха земљишта или грлу стоке, у складу са НППР.

Финансирање

Финансирање подстицаја дато је у следећој табели:

Година	Укупни расходи	Јавни расходи (национални)	Приватни допринос
	РСД	РСД	РСД
2011.	90.000.000,00	90.000.000,00	0
2012.	105.000.000,00	105.000.000,00	0
2013.	120.000.000,00	120.000.000,00	0
Укупно	315.000.000,00	315.000.000,00	0

Расподела јавних расхода по подмерама

Расподела јавних расхода по подмерама дата је у следећој табели:

Подмера	Учешће у укупним средствима за рурални развој (%)	Укупно 2011–2013 (ЕВРА)
2.1.1	2	210.000.000,00
2.1.2	1	105.000.000,00
Укупно	3	315.000.000,00

Индикатори за праћење спровођења мере и за оцењивање ефеката мере

Индикатори за праћење спровођења мере и за оцењивање ефеката Мере
2.1. дати су у следећој табели:

Тип индикатора	Индикатор
Основни	Биодиверзитет: популација пољских птица, пољопривредно земљиште високе природне вредности
	Квалитет воде (загађење пестицидима и нитратима)
	Климатске промене/квалитет ваздуха: производња обновљивих извора енергије из пољопривреде, емисија гасова из пољопривреде
	Земљиште: подручје под ризиком од ерозије, органска пољопривреда
Инпут	Износ реализованих јавних средстава
Учинак	Број пољопривредних газдинстава и газдинстава других субјеката управљања земљиштем којима је омогућена подршка/помоћ
	Број активности везаних за генетичке ресурсе (подела према типу активности)
Резултат	Површина земљишта под успешним управљањем која доприноси:
	Унапређењу биодиверзитета
	Унапређењу квалитета воде
	Ублажавању климатских промена
	Унапређењу квалитета земљишта

	Избегавању маргинализације и напуштању земљишта
Утицај	Промене у опадању биодиверзитета
	Одржавање пољопривредног земљишта високе природне вредности
	Унапређење квалитета воде
	Допринос борби против климатских промена

6. Подмере у оквиру Мере 2.1.

У оквиру Мере 2.1. спроводе се следеће подмере:

- 1) Подмера 2.1.1 - Подстицаји за развој органске пољопривредне производње (у даљем тексту: Подмера 2.1.1.);
- 2) Подмера 2.1.2 - Подстицаји за очување ретких и угрожених раса и сојева домаћих животиња (у даљем тексту: Подмера 2.1.2.).

а) Подмера 2.1.1.

Разлози за увођење подмере

Подршка органској пољопривредној производњи најуобичајенија је агроеколошка мера у земљама чланицама ЕУ, као и широко примењивана мера ради:

- 1) целокупне добробити коју органска пољопривредна производња доноси заштити природних ресурса и очувању биодиверзитета;
- 2) све већих економских потенцијала сектора органске хране.

Плаћања за прелазак на органску производњу посебно су значајна у погледу помоћи пољопривредним произвођачима да уђу на тржиште органских производа путем компензацијских плаћања за изгубљени приход и додатне трошкове у вези са процесом преласка на методе органске производње.

Развој органске пољопривреде у Републици Србији до сада је био релативно спор, али свакако поседује потенцијал за убрзано повећање уз адекватну подршку и подстицаје. Република Србија поседује повољне едафске и климатске услове за органску пољопривреду, а постоје и добре прилике за развој како домаћих, тако и извозних тржишта за органске производе, укључујући свеже и прерађено воће и поврће. Типични органски производи тренутно укључују разно јагодичасто воће (свеже и замрзнуто); вишње, јабуке и друго воће (свеже, сушено и у облику концентрата за сокове); поврће; пшеница, јечам, сунцокретоно и бундевино семе.

Такође има и великих потенцијала за интеграцију органске производње (укључујући и производњу у планинским областима и заштићеним областима које имају туристичке потенцијале) са осталим облицима диверсификације руралне економије, укључујући прехранбено-прерађивачке капацитете мањег обима и агротуризам.

Органска производња у Републици Србији била је регулисана Законом о органској пољопривреди („Службени лист СРЈ”, број 28/00), који је замењен Законом о органској производњи и органским производима („Службени гласник РС”, број 62/06). Закон и подзаконска акта су припремани у складу са Council Regulation (ЕЕС) No 2092/91. Законом и подзаконским актима детаљно су прописана правила производње, прераде, складиштења, транспорта, промета, обележавања органских производа и друга питања из ове области.

Нови Закон о органској производњи („Службени гласник РС”, број 30/10) је припреман у складу са Council Regulation No.834/07 и Commission Regulation No.889/08.

Примена закона одложена је за 1. јануар 2011. године из разлога што је Законом о органској производњи прописано да овлашћење МПШВ за контролу и сертификацију у органској производњи могу да добију контролне организације које имају акредитацију од АТС-а (Акредитационог тела Србије) у складу са одговарајућим међународним стандардима АТС.

Акредитационо тело Србије тренутно нема међународну акредитацију, али се очекује да ће је добити у наредном периоду.

Крајем 2007. године укупна површина пољопривредног земљишта под сертификованом органском производњом износила је 830 ha (житарице, воће и поврће), али и даље постоје проблеми у прибављању података о органској производњи у погледу површина коришћених за овај вид производње, приноса и броја газдинстава. Знатна количина прикупљених шумских плодова и биља такође је сертификована са укупном површином за прикупљање од 1. 340 800 ha у 2007. години.

У 2008. години, према подацима које су МПШВ доставиле четири овлашћене организације (сертификационе организације) укупна површина на којој су се примењивале методе органске производње износила је 595,81 ha, а њихово подела је следећа:

- 1) овлашћене сертификационе организације сертификовале су површину од 330,36 ha под органском производњом;
- 2) у периоду конверзије било је 265,45 ha.

У 2009. години, према подацима које су МПШВ доставиле четири овлашћене организације, укупна површина на којој су се примењивале методе органске производње износила је 2.876,49 ha. Њихово подела је следећа:

- 1) овлашћене сертификационе организације сертификовале су површину од 488,22 ha под органском производњом;
- 2) у периоду конверзије било је 2388,27 ha.

Број газдинстава и површине на којима се примењују методе органске производње у Републици Србији су већи. Међутим, МПШВ не располаже подацима о произвођачима чију производњу сертифицикују сертификационе организације које немају овлашћење МПШВ у складу са Законом о органској производњи и органским производима.

Финансијска помоћ је први пут понуђена пољопривредним произвођачима органских производа 2004. године, са 40% учешћа у трошковима сертификације. Овај проценат је 2006. године повећан на 50%.

Током 2008. године, плаћања за органску производњу уведена су за биљну производњу и сточарство у износу од 100 евра/ha за ратарске културе; 148 евра/ha за повртарске и воћарске културе; 100 евра/грлу стоке; 30 евра/овци, кози или свињи, и 2 евра/ комаду живине. Међутим, овај облик подршке веома је мало коришћен. Плаћања у 2008. години била су само за произвођаче који су у периоду конверзије.

У 2009. години за органску биљну производњу 210 евра/ha за ратарске културе, 310 евра/ha за воћарску, виноградарску и повртарску производњу, 150 евра/грлу стоке, 50 евра/грлу ситне стоке, 5 евра/ грло живине и 15 евра/по кошници. Плаћања у 2009. години била су и за произвођаче чија је производња

у периоду конверзија, а и за произвођаче који су сертифицивали своју производњу.

Такође током 2009. године обезбеђена су и подстицајна средства за подршку производњи семена, расада и садног материјала произведеног методама органске производње.

Низ других мера подршке органској пољопривреди, укључујући бесповратну помоћ за подстицање/промовисање органских производа и изградњу капацитета (обука, пољопривредна газдинства као примери за органску производњу итд.) такође је био доступан у оквиру стратешких докумената МПШВ за органску пољопривреду, међутим спровођење тих мера и апсорпција средстава такође су били занемарљиви.

Пошто се плаћања за прелазак на органску пољопривреду у неком облику већ спроводе, могуће је да се она неће сматрати пилот-активностима за финансирање из фонда IPARD. Међутим, овакав закључак се не сме изводити јер је коришћење ових мера било минимално и још постоји потреба за припремним активностима с циљем:

1) усклађивања постојеће подршке за прелазак на органску производњу са захтевима ЕУ (укључујући унапређење система сертификације органских производа);

2) изградње неопходних институционалних капацитета, укључујући неопходне управне поступке и поступке контроле.

Циљеви

Подмером 2.1.1. ће се обезбедити подршка пољопривредним произвођачима који прелазе на органску производњу житарица, воћа и поврћа, а с циљем:

1) повећања површине пољопривредног земљишта и броја пољопривредних газдинстава у Републици Србији којима се управља у складу са Законом о органској производњи и органским производима;

2) подршке и унапређења конкурентности органске пољопривредне производње у Републици Србији подстицањем оних органских усева који имају највећи економски потенцијал на домаћим/извозним тржиштима;

3) изградње институционалних капацитета и стицања практичног искуства у спровођењу шема подршке органској пољопривреди у складу са стандардима ЕУ.

Повезаност са осталим мерама укљученим у НППР

Подршка за преусмерење на органску производњу житарица, воћа и поврћа није директно повезана ни са једном другом мером укљученом у овај програм, али је кохерентна и компатибилна са другим компонентама НППР.

Услови за остваривање подстицаја

Подмера 2.1.1. може да се спроводи ако су испуњени услови за остваривање подстицаја који се односе на:

1) *географску распрострањеност* - све руралне области у Републици Србији;

2) *подносиоца захтева за коришћење подстицаја* - физичко лице, привредно друштво и земљорадничка задруга;

3) *опште услове за остваривање подстицаја* - подносилац захтева за коришћење подстицаја у складу са овом подмером мора да испуњава следеће услове:

(1) да је регистрован у Регистру пољопривредних газдинстава и да се налази се у активном статусу,

(2) ако је подносилац захтева правно лице мора да је регистрован у Регистру привредних субјеката,

(3) да има доказ да против њега није покренут кривични поступак због јавног дуга,

(4) у случају да није власник земљишта мора да има закључен уговор о закупу тог земљишта на период од најмање пет година од момента завршетка инвестиције, који је назначен у решењу о додели подстицаја,

(5) подносилац захтева¹⁵ мора да има склопљен уговор са овлашћеном организацијом која обавља стручну контролу органске производње и сертификацију органских производа,

(6) да примењује методе органске производње. Парцеле морају бити удаљене од могућих извора загађења и са садржајем штетних материја испод прописаних максимално дозвољених количина,

(7) да има засновану органску производњу на најмање 0,2 ха за ратарску и повртарску производњу односно 0,3 ха за воћарску и виноградарску производњу,

(8) да је сагласан да ће производњу обављати у складу са Законом о органској производњи и подзаконским актима,

(9) да је сагласан да ће водити целокупну неопходну евиденцију о активностима пољопривредне производње (евиденција о земљишним површинама, финансијске књиге итд.) у вези са овом подмером;

4) *посебне услове за остваривање подстицаја*

(1) физичко лице мора да је млађе од 60 година у моменту подношења захтева,

(2) привредно друштво мора да има максимално 25% учешћа државног капитала.

*Стопе плаћања*¹⁶

¹⁵

При укључивању у органску производњу произвођач подноси пријаву сертификованој организацији. У пријави произвођач наводи податке о условима за укључивање у органску производњу: основ коришћења пољопривредног земљишта (власнички лист, лист непокретности, уговор о закупу и др.), скицу газдинства, број катастарске парцеле, план производње, потврду о извршеној анализи земљишта и воде, као и планиране мере за спречавање контаминације воде и земљишта.

¹⁶ Обрачун плаћања је спроведен на основу Уредбе о подршци органској производњи за 2010. годину. Уколико буду урађене прецизне калкулације за висину компензационих плаћања по ха, односно грлу стоке, ови износи ће бити промењени.

Плаћања треба да буду једногодишња по ха или по грлу стоке у оквиру сертифициране органске производње у следећим износима:

- 1) 25.000,00 РСД/ха за ратарске културе (житарице, индустријско биље, лековито и ароматично биље;
- 2) 35.000,00 РСД/ха за повртарске културе;
- 3) 45.000,00 РСД/ха за воћарство и производњу винове лозе;
- 4) 15.000,00 РСД по грлу, за грла крупне стоке, за најмање четири грла;
- 5) 5.000,00 РСД по грлу, за грла ситне стоке, за најмање 10 грла;
- 6) 500,00 РСД по јединки живине, за најмање 50 јединки;
- 7) 2.000,00 РСД по кошници, за најмање 30 кошница.

Ако произвођач након остваривања права на подстицаје наредних пет година не примењује методе органске производње прописане Законом о органској производњи, дужан је да врати исплаћене подстицаје са обрачунатом затезном каматом.

Кохерентност и компатибилност

Циљна подршка за прелазак на органску производњу воћа и поврћа је у складу са одлуком о подршци сектору производње воћа и поврћа низом мера у оквиру НППР, због свог стратешког значаја за обезбеђивање прихода великом броју малих пољопривредних газдинстава у Републици Србији. Стога је подршка за прелазак на органску производњу воћа и поврћа у највећој мери у складу са подмерама у оквиру НППР, и то подмерама 1.1.3, 1.2.3. и 3.2.1.

Финансирање

Финансирање подстицаја дато је у следећој табели:

Година	Укупни расходи	Јавни расходи	Приватни допринос (учешће корисника)
	РСД	РСД	РСД
2011.	60.000.000,00	60.000.000,00	0
2012.	70.000.000,00	70.000.000,00	0
2013.	80.000.000,00	80.000.000,00	0
Укупно	210.000.000,00	210.000.000,00	0

Индикатори за праћење спровођења подмере и за оцењивање ефеката подмере

Индикатори за праћење спровођења подмере и за оцењивање ефеката Подмере 2.1.1. дати су у следећој табели:

Тип индикатора	Индикатор	Циљ
Учинак	Број пољопривредних газдинстава и газдинстава других субјеката управљања земљиштем којима је омогућена подршка/помоћ	

	Укупан број уговора	
	Површина (ha) која је обухваћена агроеколошком подршком, у оквиру ове подмере	
Резултат	Повећање површине (ha) под под органском пољопривредом у оквиру ове подмере	биће процењено
Утицај	Унапређење квалитета воде (промене у укупном балансу нутриената)	биће процењено

б) Подмера 2.1.2.

Разлози за увођење подмере

Узгој домаћих животиња одувек је једна од најважнијих грана пољопривредне производње у Републици Србији, а вишевековна пракса традиционалне методе гајења је произвела велику разноликост домаћих, локалних раса животиња. Аутохтоне расе су блиско повезане са географским и културним диверзитетом српског села.

Нажалост, број локалних/аутохтоних раса које су традиционално гајене знатно се смањило током последњих 50 до 60 година услед колективизације и интензификације пољопривредне производње. У скорије време, на гајење аутохтоних раса индиректно се одражава и економски статус сектора пољопривреде након приватизације и реституције земљишта. Нестанак локалних/аутохтоних раса домаћих животиња представља приличну претњу за потенцијално смањење или чак губитак дела агро-биодиверзитета Републике Србије из следећих разлога:

1) губитак важних особина као што су општа отпорност и отпорност на болести као последица губитка дела генетичке разноврсности која је типична за аутохтоне расе, а може бити веома важна приликом селекције унутар расе и побољшања квалитета, односно особина других раса;

2) локалне/аутохтоне расе домаћих животиња (говед, оваца и коза) веома су добро прилагођене лошим/оскудним условима гајења у сиромашним планинским подручјима, а исто тако су и веома важне за очување општег биодиверзитета агроекосистема путем традиционалне испаше на планинским пашњацима високе природне вредности.

Све наведено је у складу са различитим споразумима и званичним документима као што су Конвенција о биолошкој разноврсности, Глобални план активности за животињске генетичке ресурсе Организације УН за пољопривреду и храну, Мрежа за биљне генетичке ресурсе у Југоисточној Европи (Генетички ресурси у биљној производњи - SEEDNET), Европски кооперативни програм за мреже биљних генетичких ресурса итд.

У просеку, у Републици Србији постоји 400 до 500 индивидуалних пољопривредних газдинстава и предузећа која се баве одгојем ретких, односно, угрожених аутохтоних раса домаћих животиња. За њихово управљање и узгој тренутно се обезбеђује (према посебним критеријумима) финансијска помоћ из буџета за подстицај руралног развоја. Ова помоћ је кључна за одржавање приплодних грла сточног фонда, а број приплодне стоке би значајно опао без овог облика помоћи. Додатна подршка (у облику пројеката) такође је обезбеђена за обележавање животиња, формирање нових запата угрожених раса и за инфраструктуру (реконструкцију објеката итд.).

Пошто се плаћања за очување аутохтоних раса већ спроводе читав низ година, могуће је да се приликом програмирања коришћења претприступних фондова ЕУ неће сматрати пилот-активностима за суфинансирање из Фонда IPARD. Међутим, такав закључак је још рано извести јер је у сваком случају неопходно спроводити припремне активности са циљем:

- 1) усклађивања постојеће подршке са захтевима ЕУ;
- 2) изградње неопходних институционалних капацитета за проширење овог система подршке, укључујући унапређење постојећих управних поступака и поступака контроле.

Циљеви

Подмером 2.1.2. ће се обезбедити подршка пољопривредним произвођачима-држаоцима аутохтоних раса домаћих животиња са циљем:

- 1) очувања животињских генетичких ресурса и традиционалног сточарства повећањем броја приплодне стоке локалних/аутохтоних раса чије је бројно стање у сталном опадању;
- 2) подршке одређеним локалним расама домаћих животиња које су добро прилагођене оскудним условима традиционалне пољопривредне производње у планинским подручјима и имају потенцијал да играју значајну улогу у одржавању традиционалних система испаше (коришћења пашњака) у планинским и брдско-планинским подручјима;
- 3) изградње институционалних капацитета и стицања практичног искуства у спровођењу шема подршке за аутохтоне расе домаћих животиња у складу са ЕУ стандардима.

Повезаност са осталим мерама у оквиру НППР

Подршка узгоју аутохтоних раса домаћих животиња директно је повезана са Подмером 2.1.3, а комбинација ове две подмере ће бити подстицана тамо где то буде потребно, односно изводљиво, кроз пилот-пројекте које финасирају међународне организације.

Услови за остваривање подстицаја

Подмера 2.1.2. може да се спроводи ако су испуњени услови за остваривање подстицаја који се односе на:

- 1) *географску распрострањеност* - све руралне области у Републици Србији;
- 2) *подносиоца захтева за коришћење подстицаја* - физичко и правно лице - држаоци угрожених раса домаћих животиња;
- 3) *опште услове за остваривање подстицаја* - подносилац захтева за коришћење подстицаја у складу са овом подмером мора да испуњава следеће услове:
 - (1) да је уписан у Регистар пољопривредних газдинстава и да се налази у активном статусу,
 - (2) да је држаоц обележених животиња одговарајуће расе и порекла које су регистроване,

(3) да је држаоц неопходног најмањег броја животиња квалификованих за ову врсту помоћи на свом газдинству како би се обезбедио одрживи узгој - број грла, односно јединки (наведен у табели - Програм очувања броја грла, односно јединки угрожених раса/сојева домаћих животиња),

(4) да има доказ да против њега није покренут кривични поступак због јавног дуга,

(5) да је сагласан да ће производњу обављати у складу са Законом о органској производњи,

(6) мора да обезбеди да се све животиње, за које је корисник ове подмере примио помоћ, морају држати током читавог петогодишњег периода важења уговора о држању животиња. Управа за аграрна плаћања и надлежна ветеринарска служба морају се одмах обавестити о угинућу животиња за коју корисник прима помоћ. Корисник може заменити угинулу животињу другом животињом исте расе (а која испуњава исте услове за одобравање помоћи), а да при том не изгуби право на наставак спровођења помоћи,

(7) мора да обезбеди узгајање у чистој раси (не сме укрштати животиње) - само сертифициране чистокрвне расе испуњавају услове за подстицаје,

(8) мора да дозволи надлежним службама селекције и истраживачким институцијама евидентирање/праћење квалитета производње,

(9) мора да води евиденцију о продаји и куповини стоке на пољопривредном газдинству, која мора бити на располагању инспекцији,

(10) мора да обавести и набави писмену дозволу од Управе за аграрна плаћања пре клања или продаје сваког грла стоке за које прима помоћ у оквиру ове подмере. Корисник може заменити заклану/продату животињу другом животињом исте расе (која испуњава исте услове за одобравање помоћи), а да при том не изгуби право на наставак спровођења помоћи,

(11) мора да примењује смернице и савете релевантних органа у погледу здравствене заштите и добробити животиња,

(12) ако је подносилац захтева правно лице мора да:

- је регистрован у Регистру привредних субјеката
- има максимално 25% учешћа државног капитала.

Угрожене аутохтоне расе домаћих животиња прихватљиве за коришћење средстава у оквиру ове подмере (у складу са њиховим статусом угрожених на *Листи угрожених врста домаћих животиња у свету* Организације УН за храну и пољопривреду и границама за „губитак услед пољопривредне производње”, утврђеним у члану 27(4) и Анексу IV Уредбе комисије бр. 1974/2006) су следеће: подолско говече, буша, домаћи биво, нониус, домаћи брдски коњ, балкански магарац, свиња мангулица, свиња моравка, свиња ресавка, овца праменка - пиротска, кривовирска, бардока, липска, влашка виторога и каракачанска, овца чоканска цигаја, балканска коза, сврљишка кокош, сомборска капорка, голошијанка.

Програм очувања броја грла, односно јединки угрожених раса/сојева домаћих животиња дат је у следећој табели:

Н ^о	Врсте аутохтоних раса	Број јединки по програму одржавања бројности			
		2010. ¹⁷	2011.	2012.	2013.
1.	Подолско говече	150	165	180	200

¹⁷ На основу уредбе о очувању генетских ресурса домаћих животиња у 2010. години.

2.	Буша	150	165	180	200
3.	Домаћи биво	50	60	70	80
4.	Домаћи брдски коњ	50	60	70	80
5.	Нониус	50	60	70	80
6.	Балкански магарац	50	60	70	80
7.	Мангулица (црни, бели и црвени)	150	200	250	300
8.	Моравка	50	70	100	120
9.	Ресавка	30	50	75	90
10.	Праменка– пиротска, кривовирска, бардока, липска, влашка витороба и каракачанска и чоканска цигаја	1000	1200	1500	2000
11.	Балканска коза	150	180	210	250
12.	Живина– капорка, сврљишка кокош и банатски голошијан	500	600	750	900

Стопе плаћања

Одговарајући подстицаји биће исплаћивани на годишњем нивоу, паушално по грлу стоке у периоду трајања уговора о држању животиња уколико корисник настави да испуњава посебне услове ове подмере. Калкулацију вредности подстицаја по грлу/јединки вршиће МПШВ на основу буџета и броја грла на основу представљеног програма.

Подстицајима ће се обезбедити корисницима компензација за губитак прихода и/или додатне трошкове остварене услед спровођења посебних захтева у погледу држања животиња.

У случају да су плаћања одобрена на основу нетачних података и да је корисник својим пословањем прекршио услове уговора о држању животиња, МПШВ има право да упути захтев за повраћај средстава.

Кохерентност и компатибилност

Подршка очувању аутохтоних раса домаћих животиња у складу је са стратешким циљем овог програма, који се односи на очување и унапређење животне средине и одрживо коришћење природних ресурса, као и са подмерама 2.1.3. и 3.1.1.

Финансирање

Финансирање подстицаја дато је у следећој табели:

Година	Укупно расхода	Јавни расходи	Приватни допринос (учешће корисника)
	РСД	РСД	РСД
1	4=2+3	2	3
2011.	30.000.000,00	30.000.000,00	0
2012.	35.000.000,00	35.000.000,00	0
2013.	40.000.000,00	40.000.000,00	0

Укупно	105.000.000,00	105.000.000,00	0
--------	----------------	----------------	---

*Индикатори за праћење спровођења подмере
и за оцењивање ефеката подмере*

Индикатори за праћење спровођења подмере и за оцењивање ефеката Подмере 2.1.2. дати су у следећој табели:

Тип индикатора	Индикатор	Циљ
Учинак	Број пољопривредних газдинстава и других корисника пољопривредног земљишта који су добили подршку у оквиру ове подмере	500 пољопривредних газдинстава
	Број уговора у оквиру ове подмере	500
Резултат	Број активности које се односе на очување генетичких ресурса у оквиру ове подмере	2.000-5.000 животиња подржаних у оквиру ове подмере
Утицај	Промене у очувању биодиверзитета	биће процењено

7. Мера 3.2.

Разлози за увођење мере

Анализом стања у руралним областима која је спроведена овим програмом, установљено је следеће:

- 1) у Републици Србији има преко 60% натуралних или полунатуралних пољопривредних газдинстава са ниским примањима/приходима;
- 2) недостатак диверсификације активности/делатности у руралним областима;
- 3) недостатак економских активности/делатности посебно за жене, које би унапредице ниво прихода и животног стандарда у руралним областима;
- 4) висока стопа миграције становништва из руралних предела у урбане центре;
- 5) висока стопа сиромаштва.

НППР је циљно усмерен ка задовољењу потребе за диверсификацијом извора прихода у руралним областима путем:

- 1) локалног развоја типично локалних и/или традиционалних производа (пољопривредних и прехранбених производа, традиционалних заната, итд);
- 2) диверсификације и развоја руралних активности кроз развој микропредузећа;
- 3) развоја руралног туризма.

Циљеви

Крајњи циљ Мере 3.2. јесте да допринесе отварању нових радних места, као и да допринесе очувању постојећих радних места развијањем пословних могућности, подизањем нивоа развоја економских активности у руралним подручјима, као и нивоа активности руралне популације.

Мера диверсификације посебно је усмерена на пружање подршке у развијању нових радних места. С обзиром на то да рационализација пољопривредне производње може имати за последицу смањење степена запослености, мера диверсификације може допринети равоју нових економских активности у руралним подручјима и отварању нових радних места.

Циљеви који се постижу у оквиру Мере 3.2 јесу:

1) повећање степена диверсификације и развој економских активности у руралним областима, са могућношћу отварања нових радних места и смањење депопулације руралних области;

2) допринос исправљању регионалних разлика/неуравнотежености у руралном развоју.

Општи циљеви који се постижу у оквиру НППР јесу:

1) модернизација пољопривредног и прехрамбеног сектора;

2) подстицање одрживог развоја руралних области, путем очувања животне средине, унапређења квалитета живота и диверсификације делатности, као и путем промовисања партиципаторног приступа и локалних иницијатива.

Циљ који се постиже у оквиру Осе 3 јесте инвестирање у диверсификацију и развој економских активности у руралним областима како би се унапредио степен привредне делатности, с циљем отварања нових радних места, и спречавања депопулације у руралним областима.

Посебан циљ који се постиже у оквиру Мере 3.2. јесте инвестирање у развој и диверсификацију економских активности у руралним областима путем подршке локалних производа и развоја микропредузећа и руралног туризма.

Оперативни циљеви који се постижу у оквиру Мере 3.2. обухватају спровођење подмера диверсификација економских активности на селу у делу додавања вредности пољопривредним производима или увођењем нових алтернативних производњи као и диверсификација економских активности на селу подршком непољопривредним делатностима на селу.

Повезаност са осталим мерама/подмерама у оквиру НППР

Инвестиције у диверсификацију и развој руралних економских активности делимично ће се заснивати на локалној пољопривредној производњи и локалним производима, подржаним у оквиру мера које се односе на инвестиције на пољопривредним газдинствима (Мера 1.1. са подмерама), као и на мере које се односе на инвестиције у прерађивачку индустрију (Мера 1.3. са подмерама).

Финансирање

Финансирање подстицаја дато је у следећој табели:

Година	Укупно расхода	Јавни расходи	Приватни допринос (учешће корисника)
	РСД	РСД	РСД
2011.	1.020.000.000,00	510.000.000,00	510.000.000,00
2012.	1.190.000.000,00	595.000.000,00	595.000.000,00
2013.	1.360.000.000,00	680.000.000,00	680.000.000,00
Укупно	3.570.000.000,00	1.785.000.000,00	1.785.000.000,00

Подмера	Учешће у укупним средствима за рурални развој (%)	Укупно 2011 – 2013 (РСД)
3.2.1	12	1.260.000.000,00
3.2.2	5	525.000.000,00
Укупно	17	1.785.000.000,00

*Индикатори за праћење спровођења мере
и за оцењивање ефекта мере*

Индикатори за праћење спровођења мере и за оцењивање ефекта Мере 3.2. дати су у следећој табели:

Тип индикатора	Индикатор
Основни	Пољопривредници који се баве и неком другом активношћу
	Запосленост у непољопривредном сектору
	Туристичка инфраструктура у руралним подручјима
	Развој самозапослености
	Економски развој непољопривредног сектора (БДВ у секундарном и терцијарном сектору)
Инпут	Износ реализованих јавних средстава
Учинак	Број корисника (подела према полу, старосној структури и типу непољопривредне активности)
	Укупан обим инвестиција (подела према полу, старосној структури и типу непољопривредне активности)
Резултат	Пораст бруто додате вредности у пословању подржаних корисника
	Укупан број креираних послова (подела у складу са „на-газдинству/ван-газдинства” послови, послови по полу и старосној структури)
Утицај	Економски раст
	Ниво прихода који потиче од активности „ван-газдинства”
	Развој запослености у непољопривредном сектору
	Креирање запослености

8. Подмере у оквиру Мере 3.2.

У оквиру Мере 3.2. спроводе се следеће подмере:

1) Подмера 3.2.1. - Подстицаји за диверсификацију економских активности на селу у делу додавања вредности пољопривредним производима или увођењем нових алтернативних производњи (у даљем тексту: Подмера 3.2.1.);

2) Подмера 3.2.2. - Подстицаји за диверсификацију економских активности на селу подршком непољопривредним делатностима на селу (у даљем тексту: Подмера 3.2.2.).

а) Подмера 3.2.1.

Разлози за увођење подмере

Пољопривредне активности често не могу, самостално да остваре довољан ниво дохотка за пољопривредна газдинства, нарочито на подручјима са ограничењима, било природним или законским, за интензивну пољопривредну производњу. Као последица, сеоско становништво, а посебно млађа популација мигрира ка урбаним срединама где су могућности за запошљавање много веће као и просечна примања по глави становника. Ова мера ствара могућности за самозапошљавање, као и за повећање вредности примарних производа кроз прераду, паковање, или увођење ознаке географског порекла.

Подршком инвестирању у поменуте активности унапредила би се конкурентност пољопривредних газдинстава на тржишту. Повећањем прихода газдинстава унапредио би се њихов економски положај, а самим тим омогућио бољи квалитет живота у руралним подручјима и смањиле стопе депопулације руралних предела. Јачањем предузетништва и развојем микропредузећа створили би се услови за запошљавање руралног становништва.

Увођење нових видова производњи на газдинствима као и нових метода припремања производа на традиционалан начин такође може бити значајан фактор диверсификације. Производња козјег и овчјег млека, гајење зачинског, ароматичног и лековитог биља, гајење гљива, за газдинства може бити додатни извор прихода, а у случајевима потпуне диверсификације, тј. конверзије производње, чак може постати основни извор прихода.

Циљеви

Циљеви за спровођења Подмере 3.2.1. јесу:

- 1) унапређење квалитета живота у руралним подручјима;
- 2) смањење степена депопулације;
- 3) увођење нових економских активности у руралним подручјима и унапређење предузетништва у тим подручјима;
- 4) отварање могућности за самозапошљавање и/или запошљавање становништва из руралних подручја;
- 5) омогућавање бољих услова за развој сеоског туризма, прихода руралног становништва;
- 6) повећање асортимана и унапређење продаје пољопривредних производа.

Повезаност са осталим мерама/подмерама у оквиру НППР

Подмера 3.2.1. повезана је са осталим мерама/подмерама у оквиру НППР, тако што:

- 1) Мера 1.1 предвиђа подстицаје за производњу и складиштење сирових непрерађених пољопривредних производа, стварајући тако добру сировинску базу за бољи квалитет прерађевина;
- 2) локални производи и друге активности диверсификације ће допринети бољој понуди у руралном туризму (Подмера 3.2.2.);

3) области високе природне вредности подржане путем агроеколошких плаћања (мере подржане у оквиру Осе 2, које се односе на компензациона плаћања за аутохтоне расе домаћих животиња) могу бити локални производ и на основу тога могу бити укључене у маркетиншке процесе.

Услови за остваривање подстицаја

Подмера 3.2.1. може да се спроводи ако су испуњени услови за остваривање подстицаја, који се односе на:

1) *географску распрострањеност* - све руралне области у Републици Србији;

2) *подносиоца захтева за коришћење подстицаја* - физичко лице, привредно друштво и предузетник;

3) *опште услове за остваривање подстицаја* - подносилац захтева за коришћење подстицаја у складу са овом подмером мора да испуњава следеће услове:

(1) да је уписан у Регистар пољопривредних газдинстава, као носилац регистрованог пољопривредног газдинства и да се налази у активном статусу,

(2) да је измирио пореске обавезе за годину која претходи години подношења захтева,

(3) у случају да није власник земљишта, односно објекта, мора да има закључен уговор о закупу тог земљишта, односно објекта на период од најмање осам година од дана подношења захтева за коришћење подстицаја,

(4) на основу Бизнис плана мора да покаже економску одрживост пољопривредног газдинства после реализације инвестиције,

(5) у случају подношења захтева за инвестиције финансиране у оквиру ове подмере мора да испуни доспеле обавезе на основу раније одобрених инвестиција финансираних од стране МПШВ,

4) *посебне услове за остваривање подстицаја:*

(1) ако је подносилац захтева за коришћење подстицаја физичко лице, мора да испуњава и следеће услове:

- да има животиње које су обележене и регистроване у централној бази података у складу са прописом којим се уређује ветеринарство

- да је у моменту подношења захтева млађи од 60 година, а лица млађа од 40 година биће боље оцењена

- да има пребивалиште у општини у којој се инвестиција спроводи или у суседној општини,

(2) ако је подносилац захтева за коришћење подстицаја привредно друштво, мора да испуњава и следеће услове:

- да је регистровано у Регистру привредних субјеката,

- да има учешће државног капитала максимално 25%

- да има мање од 10 запослених и максималан промет на годишњем нивоу од два милиона евра у динарској противвредности, осим за земљорадничке задруге, које морају бити сврстане као мало предузеће у складу са прописом којим се уређује рачуноводство и ревизија,

(3) ако је подносилац захтева за коришћење подстицаја предузетник, мора да испуњава и следећи услов - да је регистрован у Регистру привредних субјеката.

Врсте квалификованих инвестиција и специфични услови за остваривање подстицаја у зависности од типа активности

Врсте квалификованих инвестиција и специфични услови за остваривање подстицаја, у зависности од типа активности, јесу:

1) реконструкција објеката и набавка нове опреме за складиштење, прераду и паковање примарних пољопривредних производа изузев меса, и то за:

(1) *за прераду воћа и поврћа*

- подносилац захтева - физичко лице, привредно друштво и предузетник
 - подносилац захтева мора да поседује или има у закупу најмање: 1 ha под плантажама воћа и поврћа, 0,5 ha под јагодичастим воћем или 0,3 ha у заштићеном простору

- тип инвестиције - нова опрема за прераду воћа и поврћа и трошкови који се односе на реконструкцију објеката у којима се врши прерада воћа и поврћа,

(2) *за прераду крављег, козијег и/или овчијег млека*

- подносилац захтева - физичко лице, привредно друштво, земљорадничка задруга и предузетник

- ако је подносилац захтева физичко лице мора да прерађује млеко са сопствене фарме и производе пласира на зеленим пијацама

- ако је подносилац захтева привредно друштво, земљорадничка задруга или предузетник мора да има дневни пријем и прераду млека мање од 10.000 l у просеку за пословну годину која претходи моменту подношења захтева

- тип инвестиције - нова опрема за прераду млека и/или трошкови који се односе на изградњу/реконструкцију објеката за прераду млека,

(3) *за прераду, складиштење и паковање меда*

- подносилац захтева - физичко лице, привредно друштво и предузетник

- подносилац захтева мора да поседује најмање 30 кошница

- тип инвестиције - опрема специјализована за прераду меда и трошкови који се односе на изградњу/реконструкцију објеката за прераду меда,

(4) *за производњу, прераду, складиштење и паковање лековитог, зачинског и ароматичног биља и/или плодова сакупљених из природе*

- подносилац захтева - физичко лице, привредно друштво и предузетник

- подносилац захтева мора да има засновану производњу лековитог, зачинског и ароматичног биља на најмање 0,5 ha или да има дозволу за сакупљање шумских плодова/лековитог, зачинског и ароматичног биља или уговор са правним/лицем/предузетником за откуп плодова и биља сакупљеног из природе

- тип инвестиције - нова опрема за чување, прераду и паковање и/или нова механизација за жетву лековитог, зачинског и ароматичног биља,

(5) *за производњу, прераду, складиштење и паковање гљива (шампињони, шитаке, буковаче)*

- подносилац захтева - физичко лице, привредно друштво и предузетник

- подносилац захтева мора да поседује узгајалиште од најмање 30 m² у основи

- тип инвестиције - нова опрема за прераду и паковање печурака,

2) набавка нове опреме за производњу вина и ракије, и то за:

(1) *производњу вина*

- подносилац захтева: привредно друштво и предузетник

- подносилац захтева мора да буде уписан у Винарски регистар, у складу са прописом којим се уређује вино

- тип инвестиције - нова опрема за производњу вина,

(2) *производњу ракије*

- подносилац захтева - привредно друштво и предузетник

- подносилац захтева мора да буде уписан у Регистар произвођача ракије у складу са прописом којим се уређује ракија

- тип инвестиције - нова опрема за производњу ракије,

3) инвестиције усмерене у конверзију производње према: гајењу коза и оваца за производњу млека, гајење гљива, бављење пчеларством, гајење лековитог, зачинског и ароматичног биља, и то за:

(1) *гајења коза и оваца*

- подносилац захтева - физичко лице

- подносилац захтева мора имати минимум 50 музних грла на крају инвестиције

- тип инвестиције - нова опрема за хлађење и транспорт млека, трошкови који се односе на изградњу или реконструкцију штала укључујући шталску опрему,

(2) *гајење гљива*

- подносилац захтева - физичко лице

- површина објекта за гајење гљива мора бити најмање 30 m² у основи

- тип инвестиције - нова опрема и трошкови који се односе на изградњу објекта за гајење гљива,

(3) *бављење пчеларством:*

- подносилац захтева - физичко лице

- подносилац захтева мора да има најмање 30 кошница по завршетку инвестиције

- тип инвестиције - трошкови који се односе на изградњу објекта за манипулацију медом, нова опрема,

(4) *гајење лековитог, зачинског и ароматичног биља*

- подносилац захтева - физичко лице

- подносилац захтева мора да заснује производњу на минимум 0,5 ha

- тип инвестиције - специјализована механизације за жетву биљака.

Величина прихватљивих инвестиција

Минималан износ прихватљиве инвестиције и максимални износ подстицаја јесте:

1) минимална износ прихватљиве инвестиције - 100.000,00 РСД;

2) максималан износ подстицаја - 5.000.000,00 РСД.

Критеријуми за рангирање подносиоца захтева

Критеријуми рангирања подносиоца захтева за остваривање подстицаја дати су у следећој табели:

Критеријум и рангирања		Вредност
------------------------	--	----------

Маргиналне области

да/не

20/0

Подносилац захтева није старији од 40 година у време подношења пријаве	да/не	20/0
Подносилац захтева је: жена или привредно друштво које у структури запошљава најмање 20% жена или земљорадничка задруга са најмање 20% жена у чланству	да/не	20/0
Подносилац захтева је у регистру овлашћених корисника имена географског порекла или производи вино/ракију са ознаком географског порекла	да/не	20/0
Подносилац захтева се налази у региону са негативном стопом миграције (Прилог I, Табела са списком општина по регионима где регион 3 и 4 имају негативну стопу миграције становништва – депопулација)	да/не	20/0

Учешће у финансирању утврђених трошкова

Максималан износ подстицаја у односу на укупну вредност прихватљивих трошкова у оквиру инвестиције је 50% .

Финансирање

Финансирање подстицаја дато је у следећој табели:

Година	Укупни расход	Јавни расход (национални)	Приватни допринос
	РСД	РСД	РСД
2011.	720.000.000,00	360.000.000,00	360.000.000,00
2012.	840.000.000,00	420.000.000,00	420.000.000,00
2013.	960.000.000,00	480.000.000,00	480.000.000,00
Укупно	2.520.000.000,00	1.260.000,00	1.260.000,00

Кохерентност и компатибилност

Нису предвиђене друге мере или програми за подршку развоју и маркетингу локалних производа.

Индикатори за праћење спровођења подмере и за оцењивање ефеката подмере

Индикатори за праћење спровођења подмере и за оцењивање ефеката Подмере 3.2.1. дати су у следећој табели:

Тип индикатора	Индикатор	Циљ
Учинак	Број подржаних пројеката (подела према статусу, старосној структури и типу микропредузетништва)	325
	Укупан обим инвестиције	2.520.000.000 РСД

Резултат	Укупан број креираних послова (подела према полу, старости, и пословима „на-газдинству/ван-газдинства”)	10% пораста
	Пораст непољопривредне БДВ у пословању подржаних корисника	10%
	Удео инвестиција у маргиналним подручјима	40%
Утицај	Економски раст	биће процењено
	Створена радна места	биће процењено

Специфични индикатори:
Број створених микро и малих предузећа у руралним подручјима
Број ново успостављених микро и малих предузећа од стране жена/младих

б) Подмера 3.2.2.

Разлози за увођење подмере

Рурални развој укључује и непољопривредне активности које се односе на унапређење живота на селу. Подмером 3.2.2. промовишу се активности, као што су: унапређење сеоског туризма, домаће радиности и традиционални занати¹⁸ и слично, који су дати у Прилогу VI – Списак старих и уметничких заната, као и домаће радиности дефинисаних Правилником о одређивању послова који се сматрају уметничким и старим занатима, односно пословима домаће радиности („Службени гласник РС”, бр. 21/05 и 1/10) без припрема појединих производа од меса и млека и биљних производа на традиционалан начин. Суштина ове мере је диверсификација активности и унапређење непољопривредних и пратећих пољопривредних активности.

Ефекат ове подмере требало би да се манифестује смањењем незапослености руралног становништва, што се одражава на повећање прихода пољопривредног газдинства. Пратећи ефекат подмере јесте смањење стопе депопулације, превасходно младе популације.

Циљеви

Циљеви за спровођење Подмере 3.2.2. јесу:

- 1) повећање прихода на газдинству;
- 2) подршка развоју туристичких капацитета на газдинству и на тај начин проширење економских активности на селу у домену руралног туризма;
- 3) подршка развоју туристичких рекреативних активности, посебно породичног и дечијег туризма, преко пружалаца услуга у руралном туризму;
- 4) развој предузетничких активности у домену очувања старих заната;
- 5) развој активности у домену пружања услуга руралном становништву и туристима.

Повезаност са осталим мерама у оквиру НППР

Подмера 3.2.2. повезана је са осталим мерама у оквиру НППР, тако што:

¹⁸ Спискови старих заната, уметничких заната и активности у домену домаће радиности дати су у Прилогу VI.

1) локални пољопривредни и прехранбени производи за потребе руралног туризма требају да долазе са пољопривредних газдинстава подржаних у оквиру Мере 1.1;

2) рурални туризам заједно са активностима диверсификације допринеће повећању препознатљивости одређених руралних области (Подмера 3.2.1);

3) области са високом природном вредношћу праћене аутохтоним врстама, подржаним у оквиру Мере 2.2, представљају области са јаким потенцијалом за рурални туризам.

Услови за остваривање подстицаја

Подмера 3.2.2. може да се спроводи ако су испуњени услови за остваривање подстицаја који се односе на:

1) *географску распрострањеност* - све руралне области у Републици Србији

2) *подносиоца захтева за коришћење подстицаја* - физичко лице - носилац пољопривредног газдинства, привредно друштво, задруга и предузетник;

3) *опште услове за остваривање подстицаја* - подносилац захтева за коришћење подстицаја у складу са овом подмером мора да испуњава следеће услове:

(1) да је уписан у Регистар пољопривредних газдинстава, као носилац или члан регистрованог пољопривредног газдинства и да се налази у активном статусу,

(2) да је измирио пореске обавезе за годину која претходи години подношења захтева,

(3) у случају да није власник земљишта, односно објекта, мора да има закључен уговор о закупу тог земљишта, односно објекта на период од најмање осам година од дана подношења захтева за коришћење подстицаја,

(4) на основу Бизнис плана мора да покаже економску одрживост пољопривредног газдинства после реализације инвестиције,

(5) у случају подношења захтева за инвестиције финансиране у оквиру ове подмере мора да испуни доспеле обавезе на основу раније одобрених инвестиција финансираних од стране МПШВ

(6) да има пребивалиште, односно седиште у општини у којој се инвестиција спроводи или у суседној општини;

4) *посебне услове за остваривање подстицаја:*

(1) ако је подносилац захтева за коришћење подстицаја физичко лице, мора да испуњава и следеће услове:

- мора да има уговор са локалном туристичком организацијом, туристичком агенцијом, или правним лицем за пружање услуга руралног туризма и да је у јединици локалне самоуправе регистрован као пружалац туристичких услуга

- смештајни капацитет највише до 30 кревета, односно 50 места у ресторану

- мора да је млађе од 60 година у моменту подношења захтева,

(2) ако је подносилац захтева за коришћење подстицаја привредно друштво, предузетник и задруга, мора да је регистрован у Регистру привредних субјеката,

(3) ако је подносилац захтева за коришћење подстицаја задруга мора да је основана с циљем да се бави старим, уметничким занатима или народним радиностима.

*Врсте прихватљивих инвестиција и посебни услови
по врсти инвестиција*

Врсте прихватиљивих инвестиција и посебни услови по врсти инвестиција јесу:

1) за изградњу, реконструкцију и адаптацију објеката за смештај и исхрану гостију, винских подрума и сала за дегустацију вина, и то у случају изградње, реконструкције или адаптације винских подрума и сала за дегустацију вина

(1) подносилац захтева - физичко лице и предузетник,

(2) подносилац захтева мора да:

- спроводи инвестицију која је лоцирана у границама виноградарских географских производних подручја (рејона)

- је регистрован у Регистру произвођача вина у складу са прописом којим се уређује вино

- производи вино од сопствене производње грозђа са минималне површине од 1 ha,

(3) тип инвестиције - нова опрема, трошкови који се односе на изградњу/реконструкцију/адаптацију објеката;

2) за реконструкцију/адаптацију аутентичних традиционалних објеката (воденице и ваљарице) у складу са народним градитељством карактеристичним за дати регион

(1) подносилац захтева - физичко лице и предузетник,

(2) тип инвестиције - трошкови који се односе на реконструкцију/адаптацију аутентичних традиционалних објеката;

3) за развој рекреативних простора за сврхе туристичких активности

(1) подносилац захтева - физичко лице и предузетник,

(2) тип инвестиције - трошкови који се односе на креирање спортско-рекреативног садржаја, дворишну рекреацију као и дворишни имобилијар;

4) очување старих заната

(1) подносилац захтева - предузетник и земљорадничка задруга,

(2) подносилац захтева мора да прибави сертификат од надлежног министарства (MEPP) да се бави очувањем старих, уметничких заната или народне радиности,

(3) тип инвестиције - нова опрема за потребе старих, уметничких заната или народне радиности.

Величина прихватљивих инвестиција

Минималан износ прихватљиве инвестиције и максимални износ подстицаја јесте:

1) минимални износ прихватљиве инвестиције - 100.000,00 РСД;

2) максималан износ подстицаја - 5.000.000,00 РСД.

Критеријуми за рангирање подносиоца захтева

Критеријуми рангирања подносиоца захтева за остваривање подстицаја дати су у следећој табели:

Критеријум и рангирања		Вредност
Маргиналне области	да/не	25/0
Подносилац захтева није старији од 40 година у време подношења пријаве	да/не	25/0
Подносилац захтева је: жена или привредно друштво које у структури запошљава најмање 20% жена или земљорадничка задруга са најмање 20% жена у чланству	да/не	25/0
Подносилац захтева се налази у региону са негативном стопом миграције (Прилог II, табела са списком општина по регионима где регион 3 и 4 имају негативну стопу миграције становништва – депопулација))	да/не	25/0

Учешће у финансирању утврђених трошкова

Максималан износ подстицаја у односу на укупну вредност прихватљивих трошкова у оквиру инвестиције је 50% .

Финансирање

Финансирање подстицаја дато је у следећој табели:

Година	Укупни расход	Јавни расход (национални)	Приватни допринос
	РСД	РСД	РСД
2011.	300.000.000,00	150.000.000,00	150.000.000,00
2012.	350.000.000,00	175.000.000,00	175.000.000,00
2013.	400.000.000,00	200.000.000,00	200.000.000,00
Укупно	1.050.000.000,00	525.000.000,00	525.000.000,00

Кохерентност и компатибилност

У оквиру МПШВ нису предвиђене друге мере или програми за подршку активностима на диверсификацији непољопривредних активности.

*Индикатори за праћење спровођења подмере
и за оцењивање ефеката подмере*

Индикатори за праћење спровођења подмере и за оцењивање ефеката Подмере 3.2.2. дати су у следећој табели:

Тип индикатора	Индикатор	Циљ
Учинак	Број подржаних туристичких и других непољопривредних активности (подела према врсти активности)	550
	Укупан обим инвестиција	1.050.000.000 РСД
Резултат	Укупан број креираних послова (подела према годинама/полу/„на-ван газдинству”)	15% пораста
	Пораст у додатном броју туристичких посета (подела према броју ноћења и броју дневних посетиоца)	25%
	Пораст прихода који потичу од активности ван газдинства повезан са туризмом, рукотворинама	15%
	Удео инвестиција у маргиналним подручјима	50%
Утицај	Економски раст	биће процењено
	Ниво прихода који потиче од активности „ван-газдинства” повезан са: туризмом, рукотворинама	биће процењено
	Продуктивност рада	биће процењено

Специфични индикатори:
Број младих чланова газдинстава који су започели активности „ван-газдинства”
Број женских чланова газдинстава које су започеле активности „ван-газдинства”
Број подржаних туристичких активности укључујући пораст у коришћењу информационих технологија

VI . ОБИМ ПОЈЕДИНИХ МЕРА ПОДСТИЦАЈА

У глави III. ОЧЕКИВАНИ РЕЗУЛТАТИ овог програма, дата су индикативна финансијска средства која су намењена за појединачне мере руралног развоја које су одабране за период програмирања од 2011. до 2013. године.

Индикативна расподела финансијских средстава у оквиру мера руралног развоја које ће се примењивати у периоду од 2011. до 2013. године у складу са НППР, дата је у следећој табели:

Оса	Број	Мере	Проценат расподеле расхода по оси	Проценат расподеле расхода по мерама	Проценат расподеле расхода по подмерама
Оса 1	1.1.1.	Подстицаји за инвестиције у пољопривредна газдинства која производе житарице и индустријско биље	80%	60%	25%
	1.1.2.	Подстицаји за инвестиције у пољопривредна газдинства која се баве производњом млека			5%
	1.1.3.	Подстицаји за инвестиције у пољопривредна газдинства која се баве производњом меса			5%

	1.1.4.	Подстицаји за инвестиције у пољопривредна газдинства која се баве производњом воћа, грожђа и поврћа		20%	25%
	1.3.1.	Подстицаји за инвестиције у прераду и маркетинг млека и млечних производа			6%
	1.3.2.	Подстицаји за инвестиције у прераду и маркетинг меса и производа од меса			6%
	1.3.3.	Подстицаји за инвестиције у прераду и пласман воћа и поврћа			8%
Оса 2	2.1.1.	Подстицаји за развој у органску пољопривредну производњу	3%	3%	2%
	2.1.2.	Подстицаји за очување ретких и угрожених раса и сојева домаћих животиња			1%
Оса 3	3.2.1.	Подстицаји за диверсификацију економских активности на селу у делу додавања вредности пољопривредним производима или увођењем нових алтернативних производа	17%	17%	10%
	3.2.2.	Подстицаји за диверсификацију економских активности на селу подршком непољопривредним активностима на селу ¹⁹			5%

Финансијске табеле које су припремљене за 2011, 2012. и 2013. годину су индикативне и односе се на расподелу финансијских средстава по мерама, односно подмерама за наведене периоде и дате су у Прилогу VII. - Индикативна финансијска табела за 2011, 2012. и 2013. годину.

¹⁹ Расподела финансијских средстава намењених за поједине активности руралног туризма ће се вршити у складу са приоритетима политике туризма које дефинише министарство надлежно за послове туризма (у складу са Националним мастер планом за развој руралног туризма, који је, тренутно, у поступку израде у оквиру заједничког програма Владе Републике Србије и агенције УН под називом „Одрживи туризам у функцији руралног развоја”)

Рурални региони Републике Србије

1. Регион високоинтензивне пољопривредне производње и интегрисане економије

Регион високоинтензивне пољопривредне производње простире се у северном делу Републике Србије. То је територија АПВ и северозападни део Централне Србије (Мачва). Основне природне одлике региона су равничарско, висококвалитетно земљиште и богат водни потенцијал. Велике реке Дунав, Сава и Тиса протичу кроз тај регион. За уклањање вишка воде, конструисани су мелиоративни системи и они, путем мреже канала и воднопривредним објектима, покривају површину од око 21.000 km². Канал за наводњавање Дунав-Тиса-Дунав је вишенаменски инфраструктурни објекат: мрежа канала је укупне дужине 930 km, од чега је пловно 590 km. Хидросистем ДТД осигурава уклањање вишка воде са више од милион ha и истовремено омогућава наводњавање усева на више од пола милиона ha. Ефекти ДТД су две жетве годишње и пораст приноса за више од 15%.

У погледу демографских карактеристика, привредне структуре и развијености, приметне су разлике између западног и источног дела. Повољније структурне перформансе има западни део региона, где је већа концентрација становништва, нарастајућа инвестициона активност и динамичнији привредни раст.

Анализа основних кохерентних група становништва и демографске структуре у контексту развојних могућности региона показује извесне предности овог подручја у односу на национални просек и друге руралне регионе, али и велике унутаррегионалне разлике. Број становника у периоду од 1991. до 2002. године у том региону остао је непромењен. Стопа *ин-оут* миграција за период од 1991. до 2002. износила је 5,81%, што је знатно изнад националног просека (1,48%). Унутар региона приметне су разлике у погледу овог индикатора које указују да у источном делу (Банат) већина општина има негативну *ин-оут* стопу миграције, док је у општинама југозападног дела региона стопа *ин-оут* миграција била између 9 и 19%. Раст популације у северним и југозападним општинама региона делимично је последица насељавања избегличке популације из делова Хрватске, али и велике инвестиционе атрактивности условљене повољном географском позицијом (магистрални правац Нови Сад - Београд).

Регион високоинтензивне пољопривредне производње формира 20% БДП Републике Србије, што истовремено чини 50% БДП руралних подручја. Најзаступљенији сектор у структури БДП је секундарни (42,36% укупног БДП региона). У оквиру тог сектора најзначајнија делатност је прерађивачка индустрија, у оквиру које посебно место припада прехранбеној индустрији. Највећи део капацитета прехранбене индустрије Републике Србије лоциран је у овом региону. Капацитети прехранбене индустрије су приватизовани и делимично технолошки иновирани. По структури, примерени су сировинској основи, а по обиму предимензионирани. Регион поседује капацитете у свим гранама прехранбене индустрије.

Регион високоинтензивне пољопривредне производње карактеришу изузетно богати земљишни потенцијали. Расположиве пољопривредне

површине по становнику су 1,08 ha, а по запосленом у пољопривреди 10,37 ha. Повољан однос радне снаге и основног капитала (земљишта), омогућује овом подручју изузетно високу продуктивност рада. Продуктивност пољопривреде овог региона је за трећину (више од 31%) изнад просека Републике Србије. Интрарегионалне разлике у погледу односа расположивих пољопривредних површина и становништва запосленог у пољопривреди су изражене. Источни део региона, са мањом густином насељености и неповољнијим демографским индикаторима, има повољнији однос земљишта и радне снаге који у неким општинама износи и 15 до 20 ha по запосленом у пољопривреди (Нови Бечеј, Сечањ, Кикинда, Пландиште, Вршац).

Доминантан део ораничних површина (65%) у овом подручју користи се за производњу жита. Близу 85% укупних површина под индустријским биљем у Републици Србији чине површине засејане у том руралном региону. С обзиром на високу производњу жита, регион је највећи произвођач свиња и живине, са учешћем у укупном броју обе врсте стоке у Републици Србији са 37%, односно 33%. Постоје регионалне разлике у погледу заступљености сточарства у производној структури. Западни део региона, посебно подручје Срема и Мачве, има повољнији однос броја стоке и земљишних површина, док је на подручју Баната овај однос знатно неповољнији.

Поседовна структура повољнија је у односу на друге делове Републике Србије и указује да 7,5% од укупног броја газдинстава има посед преко 10 ha и заузима при том око 30% укупних пољопривредних површина региона. С друге стране, високо су заступљена и газдинства најмање величине (до 1 ha), која чине 33% укупног броја газдинстава. Изражена заступљеност малих газдинстава може се објаснити већом густином насељености, релативно повољном инфраструктурном опремљеношћу и задовољавајућим нивоом социјалних сервиса у том руралном региону, који су утицали на то да се не напуштају имања. За извештај број домаћинстава, газдинство има само резиденцијалну функцију. У прилог томе говоре и подаци о високом и нарастајућем учешћу непољопривредних газдинстава у укупном броју, који у том подручју износи 62,5%. Број мешовитих газдинстава (13% од укупног броја фарми) знатно је мањи него у другим руралним регионима и извесно је последица поларизације газдинстава према изворима прихода.

Особени равничарски пејзажи, велике реке, канали и језера, Национални парк „Фрушка гора” и Делиблатска пешчара, богата и организована ловишта, основни су део туристичке понуде тог региона. На том подручју се под посебном заштитом налази више од 200 природних добара која као издвојене просторне целине заузимају око 5,5%. Број расположивих хотелских лежајева у односу на број становника у овом подручју много је мањи у односу на друге руралне регионе. С друге стране, њихова искоришћеност је знатно већа (80%) него у другим руралним подручјима.

2. Регион малих урбаних економија са интензивном пољопривредом

Географски, регион обухвата северне делове Централне Србије, Шумадију, делове Мачве и Стил. Територија овог региона окружена је великим урбаним центрима, што се значајно одражава на економске структуре и социо-демографске параметре региона. Територија тог региона покрива 16,31% укупне територије Републике Србије. У погледу природних и географских услова,

предео је релативно хомоген: доминантан је брдовит рељеф, са планинама на западном и источном ободу региона.

Просечна густина насељености у том региону је 86 становника/km², што је више у поређењу са другим руралним регионима Републике Србије. У периоду од 1991. до 2002. године у региону је забележено незнатно смањење становништва од 2,5%.

Основне индустријске гране су: хемијска индустрија, прехранбена индустрија и машинска производња. Делови региона, посебно они који се налазе на раскрсници главних аутопутева, имају боље образовану и млађу радну снагу, атрактивнији су за улагања и бележе задовољавајуће стопе економског раста. Једна од карактеристика економске структуре тог региона је већа заступљеност терцијарног сектора у формирању БДП.

Карактеристика овог подручја је да постоји велики број фарми са просечном величином мањом од националног просека (мање од 3 ха). Заступљеност фарми величине преко 10 ха знатно је мања него у другим регионима, а највећа концентрација газдинстава, чак 60% од укупног броја је у категорији три до 10 ха. Овај регион карактерише висока заступљеност мешовитих газдинстава у укупном броју и мањи број непољопривредних газдинстава. Велики број мешовитих домаћинстава (из чега произилази неповољнији однос земљишта и броја запослених), последица је окружења великих градова. Газдинства у том региону су се деобом уситњавала, али није дошло до израженије диверсификације прихода чланова газдинстава на пољопривредна и непољопривредна као у АПВ. Будући да је приход од запослења ван пољопривреде био недовољан или несигуран за егзистенцију газдинства, није било егзодуса у градове, па је аграрна насељеност и даље висока.

Расположиве пољопривредне површине по становнику су 0,75 ха, а по запосленом у пољопривреди 6,39 ха, што је знатно мање од других руралних подручја Републике Србије. Такође, продуктивност изражена односом БДП пољопривреде по ха пољопривредних површина овде је изузетно висока. Овако висока продуктивност резултат је производне структуре у којој доминирају воћарско-виноградарска производња и сточарство. Регион учествује чак са 30% у укупним површинама воћњака и винограда Републике Србије. Поред тога, издваја се и високим уделом у укупном броју говеда (30% укупног броја грла ове врсте стоке у руралним подручјима), оваца (30%) и посебно свиња (са 1,31 грла свиња/ха ораница регион има највећу заступљеност ове врсте стоке у Републици Србији). Регионалне разлике у погледу заступљености сточарства у производној структури су изражене. Северни делови региона - Мачва, део Колубарског округа, Браничевски и Колубарски округ, посебно се издвајају по високој заступљености сточарства.

Инфраструктурно, регион је развијенији у односу на друге руралне регионе Централне Србије. Лоциран у околини великих урбаних центара, овај рурални простор има повољнију инфраструктурну опремљеност и/или лакшу доступност комуналним и јавним сервисима. Савремени путеви у путној мрежи на нивоу су националног просека (61%), а путна мрежа је равномерно распоређена на целој територији подручја. Повољније параметре регион има и у погледу односа броја становника и лекара, броја телефонских прикључака и сл.

3. Планински регион, са економијом базираном на природним богатствима

Просторно, тај регион је највећи рурални регион у Републици Србији. Покрива 29% територије. Велики део тог подручја обухвата делове Републике Србије са великом надморском висином (изнад 500 m), тако да се може описати као брдско-планинско подручје. Равничарска подручја се налазе у долинама великих река (Дунав, Јужна Морава и Тимок). Разноврсност предела на тим подручјима и хетерогена структура природних ресурса резултирали су прилично диферсификованом привредом и пољопривредном структуром.

У поређењу са другим руралним подручјима, тај регион има најмању густину насељености (43 становника/km²). Регионалне разлике у погледу густине насељености су високе и варирају од 8,21 становника/km² у источном делу, до 132,21 становника/km² у општинама где углавном живи албанско становништво. Од 1991. до 2002. године у региону је забележана висока стопа депопулације, па тај регион има највишу стопу старења од свих руралних подручја у Републици Србији. Сваки трећи становник старији од 15 година није завршио основно образовање, док проценат оних који имају средње и високо образовање знатно заостаје за осталим руралним подручјима. Неповољна образовна структура очито је последица неповољне старосне структуре.

Стопа активности и стопа запослености у том региону неповољније су у односу на већину других руралних крајева. Смањење могућности запошљавања и неефикасно тржиште рада основне су карактеристике тог региона. Више од 36% становништва је запослено у примарном сектору. Осим пољопривреде, високу запосленост у примарном сектору условљава и развијеност рударства и енергетике. Секторска структура унутар БДП-а показује изузетно висок допринос примарног сектора (38,63% од укупног БДП-а у региону), захваљујући осим пољопривреди, и значајном учешћу рударства (Бор и Мајданпек). Разлике унутар регије по питању продуктивности примарног сектора, посебно пољопривредне продуктивности, изузетно су изражене, што је узроковано хетерогеношћу ресурса и структуром пољопривредне производње.

Пољопривредно земљиште заузима 55,36% од укупне површине овог региона. С друге стране, удео шума је веома висок и износи готово 37% од укупне територије региона. Доступна пољопривредна површина по становнику износи 1,26 ha, а по лицу запосленом у пољопривреди износи 11,32 ha, што је изнад исте вредности у другим руралним подручјима. Иако је однос између радне снаге и земљишта повољан, у региону је и даље прилично ниска продуктивност рада у пољопривреди, у поређењу са другим руралним подручјима.

Релативно повољни услови у деловима овог региона резултирају традиционално високом производњом воћа и грожђа. Та врста производње је типична за Неготинску крајину, Браничево и Топлички округ. Регион Источне Србије покрива две виноградарске регије - виноградарски регион Тимок и Нишавско-јужноморавски виноградарски регион са пет виноградарских подрегиона: Алексинац, Топлица, Ниш, Лесковац и Нишава. С обзиром на повољне еколошке услове, незагађену околину и дугогодишњу традицију производње воћа, та регија има предности за органску производњу, као и других врста одрживе производње. Све те предности нису у потпуности искоришћене. Због недостатка радне снаге, производња лековитог биља, као и берба шумског и дивљег биља такође је неразвијена.

Подручје има знатан удео у укупном броју говеда (20%) и оваца (20,5%) у Републици Србији. Стопа узгоја оваца варира у великој мери, без икакве посебне концентрације у било ком делу региона. Иако су услови за узгајање оваца веома повољни, а постоји и дугогодишња традиција, заступљеност оваца у односу на пољопривредне површине је ниска услед недостатка радне снаге и лоше организације тржишта.

Занемарен земљишни потенцијал, недостатак радне снаге, слабо организовано тржиште и недостатак одговарајуће руралне инфраструктуре главна су ограничења за развој пољопривреде у том региону. У погледу инфраструктуре, ово је најмање развијен регион у Републици Србији. Удео модерних саобраћајница у укупној друмској мрежи износи само 57%, што је мање него у другим руралним подручјима. Што се тиче овог показатеља, постоје многе разлике унутар саме регије. Општине које се налазе поред аутопута Београд-Ниш, или у северном делу регије (око Смедерева) имају развијенију друмску мрежу. У делу региона према граници са КиМ и Македонијом, има мање од 30% модерних саобраћајница у укупној транспортној инфраструктури.

У појединим општинама региона (Димитровград, Црна Трава, Босилеград) само неколико основних школа су у функцији. Број средњих стручних школа у целој регији је мали и пружа недовољну разноликост квалификација. Слаб економски статус мањина и избеглог становништва, као и висок проценат руралног сиромаштва у јужном делу регије, чине ово подручје врло неразвијеним.

4. Регион високог туристичког потенцијала са сиромашном пољопривредном структуром

Просторно, тај регион је најмањи рурални регион у Републици Србији и заузима 14% територије. С обзиром на природно-географске услове, та регија је релативно хомогена.

Део БДП-а се формира у рударству, с обзиром на то да регион располаже енергијом и минералним богатствима (Мали Зворник, Рашка и Љубовија). Индустијски сектор у том региону делимично је повезан са природним потенцијалима подручја (водоснабдевање, производња и прерада дрвета, прерада меса, воћа и поврћа). Постојеће индустријске гране у том региону су: производња мотора, обрада метала и текстилна индустрија. Неколико предузећа на подручју те регије имају специфичну позицију и битно утичу на структуру локалне привреде у општинама на чијем подручју се налазе - производња цемента (Косјерић), хидроелектране (Мали Зворник). Удео шумског земљишта је висок и износи готово 41% од укупне територије региона.

Стопа продуктивности примарног сектора је нижа него у другим руралним подручјима. Само неке општине (Мали Зворник, Ужице и Рашка) имају стопу продуктивности која је близу националног просека, захваљујући повољнијој структури пољопривредне производње. Томе у великој мери доприноси производња воћа и сточарство.

Једна од карактеристика економске структуре овог краја је висок удео терцијарног сектора у структури БДП-а (32,08%), што је највиши удео у односу на све остале руралне крајеве. Туризам и туристичке делатности имају удео од скоро 11% у БДП-у терцијарног сектора.

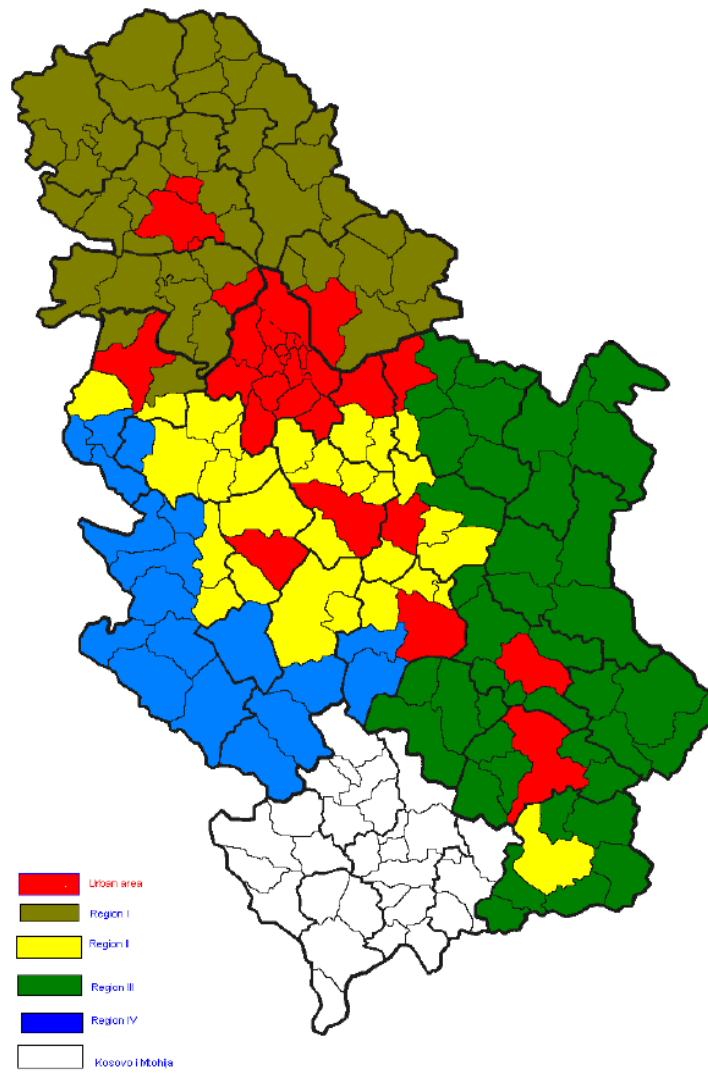
Привреда те регије има сва обележја привреде планинских области. Хидроенергетски потенцијал, туристички капацитети и пољопривредна структура која се темељи на малом броју производа, представљају основне карактеристике економске структуре овог региона.

Природни извори сточне хране (ливаде и пашњаци) покривају више од 2/3 пољопривредног земљишта. Због богатог извора сточне хране, та регија има повољнији однос између броја стоке и одговарајуће земљишне категорије од других руралних крајева и националног просека, па се може сматрати сточарским регионом. Северни део ове регије, као и општине на подручју Златибора (Осечина, Бајина Башта, Љубовија, Косјерић) са нешто више од половине условног грла оваца по ха пољопривредног земљишта, далеко је највећи по броју узгајивача оваца у целој земљи. Златибор и Рашки округ такође имају велики удео у производњи стоке, узевши у обзир обрадиве површине на подручјима које су им доступне. Са око 0,6 условног грла по ха, те општине су међу највећим узгајивачима оваца у земљи.

Са производњом једне трећине укупне домаће производње, Златиборски округ је најважније подручје за производњу малине у Републици Србији. Повољнији агроеколошки услови у деловима тог региона омогућили су традиционално високу производњу грожђа, које се гаји у жупском (Расина) делу региона. Винарство на овим просторима највише је заступљено на подручју Александровца.

Та регија је тренутно подручје Републике Србије са највећим туристичким потенцијалом. Ту се налазе најпознатији планински центри: Златибор, Тара, део Дивчибара и Копаоник. Предност овог региона је што се пружа дуж магистралног пута према Црној Гори, па то сеоско подручје дефинитивно има компаративне предности у области туризма. Западни део регије је смештен уз делове пута Е-761 (према Сарајеву) и Е-763 (нови пут према Црној Гори). Основни туристички потенцијали регије су Ужице, Прибојска и Овчар бања, Овчарско-кабларска клисура, Пештерска висораван, Бајина Башта, Прибој, Сјеница и Овчарско-кабларски манастири, Чајетина, Нова Варош, Пријеполје, са етно селима и манастиром Милешева, као и бројним православним манастирима дуж лимске долине, Бања и Јања, итд. Југозападно подручје регије обухвата Копаоник – са туристичким средиштем и Националним парком „Копаоник”, Голију, Новопазарску и Богутовачку бању, Студеницу, Сопотане, стари Рас (сва места се налазе на листи УНЕСКОВЕ светске баштине) итд.

Југозападна Србија, комбинација историје, традиције и природних лепота, неспорно је једна од потенцијално најјачих карика у успостављању туристичког система Републике Србије. Кључ успеха те регије је изградња ибарског аутопута, заштита и рационално коришћење природних атракција и подручја. Изградњом ибарског аутопута, постоји могућност да се успоставе саобраћајне везе са изузетно богатим туристичким знаменитостима. Важна покретачка сила за дугорочни успех у туризму овог кластера је рехабилитација градова и повећање дохотка становништва у том крају (Ваљево, Ужице, Чачак, Краљево, Крушевац и Крагујевац).

Списак општина у оквиру руралних региона:

	Регион 1	Регион 2	Регион 3	Регион 4
1	Суботица	Лозница	Велико Градиште	Мали Зворник
2	Бачка Топола	Коцељева	Голубац	Крупањ
3	Мали Иђош	Уб	Мало Црниће	Осечина
4	Сомбор	Ваљево	Кучево	Љубовија
5	Кула	Лајковац	Петровац	Бајина Башта
6	Апатин	Мионица	Жагубица	Косјерић
7	Озаци	Љиг	Деспотовац	Ужице
8	Бечеј	Пожега	Кладово	Чајетина
9	Србобран	Ариље	Мајданпек	Прибој
10	Врбас	Лучани	Неготин	Нова Варош
11	Бачки Петровац	Горњи Милановац	Бор	Пријеполје
12	Бачка Паланка	Аранђеловац	Бољевац	Сјеница
13	Бач	Топола	Зајечар	Ивањица
14	Беочин	Кнић	Соко Бања	Тутин
15	Жабалъ	Смедеревска Паланка	Књажевац	Нови Пазар
16	Тител	Велика Плана	Ражањ	Рашка
17	Кањижа	Жабари	Алексинац	Брус
18	Нови Кнежевац	Рача	Мерошина	Александровац
19	Сента	Лапово	Дољевац	
20	Чока	Баточина	Сврљиг	
21	Ада	Свилајнац	Бела Црква	
22	Кикинда	Ђуприја	Пирот	
23	Нови Бечеј	Параћин	Димитровград	
24	Нова Црња	Рековац	Бабушница	
25	Житиште	Трстеник	Гаџин Хан	
26	Зрењанин	Варварин	Власотинце	
27	Сечањ	Ћићевац	Црна Трава	
28	Опово	Краљево	Сурдулица	
29	Ковачица	Врњачка Бања	Босилеград	
30	Алибунар	Врање	Владичин Хан	
31	Пландиште		Бујановац	
32	Вршац		Прешево	
33	Бела Црква		Трговиште	
34	Ковин		Житорађа	
35	Шид		Блаце	
36	Сремска Митровица		Прокупље	
37	Богатић		Коршумлија	
38	Ириг		Бојник	
39	Инђија		Лебане	
40	Рума		Медвеђа	
41	Пећинци			
42	Владимирци			

Региони 3 и 4 су са негативном стопом ин- аут миграције.

Стратешки документи Републике Србије

Стратегија за смањење сиромаштва усвојила је Влада 2003. године. У њој се наглашава дубина проблема руралног сиромаштва као посебан феномен у Републици Србији и скреће пажњу на озбиљност сеоског сиромаштва у поређењу са урбаним сиромаштвом. Разлози за ове разлике, као што је наведено у документу, јесу чињенице да за већи део сеоског становништва не постоји сигурност прихода у периоду транзиције. Према *Стратегији*, разлози за неразвијеност и заосталост руралних подручја укључују: одлив популације, међурегионалну демографску диференцијацију, фрагментацију заједница у неразвијеним подручјима и неповољне демографске и образовне структуре руралне радне снаге.

Стратегија за смањење сиромаштва укључује како посебне, тако и стратешке циљеве усмерене ка смањењу руралног сиромаштва. Ти циљеви се не односе само на сиромаштво него су и позив за координисан напор у другим привредним секторима и областима - стимулисање запошљавања и побољшање животног стандарда сеоског становништва. Наведени циљеви ће се остварити: побољшањем пољопривредне производње, унапређењем руралне инфраструктуре, стручним усавршавањем радне снаге, побољшањем садржаја и квалитета живота у руралним пределима, као и образовањем руралног становништва.

Стратегија смањења сиромаштва у Републици Србији један је од циљева (стратешких праваца смањења сиромаштва) у оквиру поглавља *1. Повећање могућности запошљавања* и *6. Регионални, рурални и урбани аспекти смањења сиромаштва*. У *Стратегији* се више наглашава социјална димензија руралног развоја - акценат је на смањењу сиромаштва, а оно се види као рурални феномен. Као главни елемент смањења руралног сиромаштва сматра се „*одржив развој приватног пољопривредног сектора*” и „*нова улога пољопривреде у руралној економији*” - мање људи ангажованих у примарној пољопривредној производњи, а више у области прераде хране и диверсификованој руралној економији. Рурални развој се такође повезује и са еколошким аспектима смањења сиромаштва: побољшање водоснабдевања и канализације, одрживо коришћење земљишта, управљање шумским ресурсима и очување биодиверзитета. Будући да је ова стратегија усвојена почетком транзиције, она је веома много утицала на садржину каснијих националних и локалних стратегија.

Национална стратегија Србије за приступање Србије и Црне Горе Европској унији. Та стратегија се у области дефинисања основних стратешких циљева пољопривредног и руралног развоја ослања у потпуности на *Стратегију развоја пољопривреде Србије*. У њој су даље разрађене фазе укључивања пољопривреде у ЕУ, а оне су претходно описане у *Стратегији развоја пољопривреде Србије*. Дефинисане су три фазе: припрема, имплементација и интеграција. Циљ прве фазе јесте подизање капацитета пољопривреде и постављање основа за наредне две фазе кроз приватизацију, изградњу институција и развој тржишта, као и ратификацију споразума са ЕУ. Друга фаза је почетак интеграције српске пољопривреде у пољопривреду ЕУ, и нагласак је на брзини реструктурисања руралног сектора и повећању конкурентности пољопривредне индустрије, као и на примени споразума са ЕУ

који су у претходној фази били ратификовани (пријава за чланство у СТО и Споразум о стабилизацији и придруживању). Трећа фаза је финализација процеса интеграције. Република Србија се припрема да преузме сва права и обавезе које произилазе из чланства и ту фазу карактеришу правна хармонизација са ЕУ и успостављање структура неопходних за имплементацију ЦАП-а. У свим фазама се наглашава улога МПШВ, као и неопходност изградње капацитета ове институције.

Национална стратегија одрживог развоја ослања се на све претходне које су до тада усвојене, а посебно на *Националну стратегију Србије за приступање Србије и Црне Горе Европској унији*, *Стратегију за смањење сиромаштва* и *Национални програм заштите животне средине*, као и на многе друге секторске стратегије. У *Стратегији* је одређено пет националних приоритета одрживог развоја Републике Србије: 1. Чланство у ЕУ, 2. Развој конкурентне тржишне привреде и уравнотежен економски раст, 3. Развој и образовање људи, повећање запошљавања и социјална укљученост, 4. Развој инфраструктуре и равномеран регионални развој и, 5. Заштита и унапређење животне средине и рационално коришћење природних ресурса. Рурални развој спомиње се као један од начина остваривања четвртог приоритета. Рурални развој се у овој стратегији разматра са аспекта регионалне неуједначености и потребе за децентрализацијом и јачањем локалних самоуправа и локалне економије; са аспекта развоја пољопривреде – усаглашавања националних прописа са прописима ЕУ, смањење загађења из пољопривреде, развој органске пољопривреде и развој свести код пољопривредника о заштити животне средине. Како је у *Стратегији* дефинисано, када је реч о пољопривреди „општи циљ одрживог развоја је стварање економски исплативе и еколошки прихватљиве пољопривредне производње која би била основа руралног развоја и основа егзистенције сеоског становништва, што би створило могућност продора на европско тржиште”. Заштита животне средине заузима посебно место у *Стратегији* и односи се на различите секторе од важности и за рурални развој: одрживо коришћење вода, земљишта, шума, заштита биодиверзитета и заштита природе, коришћење обновљивих извора енергије, заштита од природних катастрофа – поплава, клизишта, пожара, земљотреса.

Стратегија регионалног развоја Републике Србије за период од 2007. до 2012. године. Регионална развојна стратегија заснива се на три стуба: дефиницији нивоа развоја; дефиницији развоја у функцији подршке за регионални развој Републике Србије²⁰; стратегији институционалног развоја. Посебна пажња посвећена је недовољно развијеним подручјима (НРП), а то су општине са претежно руралним областима, за које су акционим планом предвиђене следеће мере: повећање подстицајних кредитних средстава, коришћење средстава државне помоћи и фондова ЕУ намењених регионалном развоју, јачање институционалних капацитета, усмеравање донаторских средстава ка овим подручјима, као и стварање подстицајног инвестиционог амбијента. Руралне области се спомињу и у домену политике запошљавања, где се посебна пажња усмерава на проблем одласка младих са села. Проблем будућег пољопривредног развоја највише је обрађен у делу аграрне политике

²⁰ Важност регионалног развоја и укидање разлика између регија истакнути су у свим кључним стратегијама: Националној стратегији за економски развој, Стратегији за одрживи развој, Стратегији за смањење сиромаштва, Националној стратегији за старе, запошљавање и сл.

где се као основни циљеви акционог плана наводе: регулисање тржишта земљиштем и могућности закупа, побољшање квалитета хране, поспешивање тржишта пољопривредних кредита, стварање институционалног оквира и подршка руралном развоју. *Стратегија* дотиче и проблеме регионалне инфраструктуре (комуналне инфраструктуре, проширења водовода на сеоска подручја) и могућност решавања тих проблема омогућавањем права локалним самоуправама да уђу у концесионе аранжмане.

Национални програм заштите животне средине. Питања која су овом стратешком документу покривена, а тичу се и руралних области, односе се на следеће: проблеми квалитета вода (испуштање нутријената из пољопривреде, коришћење водопрпусних септичких јама у селима), квалитета ваздуха (неконтролисано паљење сметлишта и пољопривредних површина), квалитета земљишта (ерозије услед напуштања пољопривредних површина, неконтролисана употреба вештачких ђубрива и пестицида), проблем отпада и неконтролисаних сметлишта (наводи се да у селима не постоји систем сакупљања отпада). У *Националном програму заштите животне средине* се наводе препоручене мере за решавање ових проблема, а подељене су на краткорочне (2010-2014) и дугорочне (2015-2019). Међу предложеним мерама наводе се: развијање система за повећање квалитета воде за пиће, изградња постројења за пречишћавање отпадних вода, повећање обухваћености јавном канализацијом и сакупљањем комуналног отпада, повећање обима коришћења обновљивих извора енергије. Скреће се пажња и на негативан утицај привреде на животну средину. У случају пољопривреде, то су већ наведени проблеми, али и низак ниво еколошке свести међу пољопривредницима. *Стратегија* се бави и проблемом очувања биолошког диверзитета, као и штетним утицајем тренутно недовољно контролисаног ловства и риболовства, као и неразвијеног мониторинга у области шумарства.

Стратегија развоја туризма Републике Србије усвојена је 2006. године и представља још један скуп краткорочних и средњорочних економских мера које су планирали држава и локална управа. Те мере су зацртане на основу постојећег стања, предвиђеног утицаја садашње политике на туризам у Републици Србији, као и на основу кретања на светском туристичком тржишту. *Стратегија* поставља рурални туризам међу своје средњорочне и дугорочне развојне циљеве. Рурални туризам се доживљава као важан помоћни привредни сектор који ће унапредити и осигурати одрживи развој руралних заједница. Главни циљ сеоског туризма је да генерише додатни приход сеоском становништву, обједињавајући низ туристичких атракција, услуга и секундарних активности које пружају рурално становништво и приватна домаћинства. *Стратегија* подржава промоцију и развој сеоског туризма и директно доприноси балансирању целокупног економског развоја земље, као и смањивању неједнакости у расподели ресурса између урбаних и руралних подручја.

Међутим, рурални туризам добија прилично ниске оцене на атрактивности и конкурентности, тако да не улази међу прва четири производа који су добили највеће рангове приоритетности. Рурални туризам се оцењује као још недовољно структуриран и организован. У програму конкурентности и предложеним акционим плановима нису наведени програми или акциони планови који би се тicali директно руралних подручја. Од седам категорија пројеката које би требало стимулисати различитим подстицајима, у категорији

руралног туризма нашли су се појединачни објекти и комплекс руралног туризма (нпр. етно-село), међутим, ови пројекти нису детаљније објашњени.

Стратегија развоја конкурентних и иновативних малих и средњих предузећа за период од 2008. до 2013. године. Циљ Стратегије за конкурентна и иновативна МСП од 2008. до 2013. године јесте развој предузетничке економије, засноване на знању и иновативности, која ствара снажан, конкурентан и извозно оријентисан сектор МСП, али и значајно доприноси повећању животног стандарда у Србији. Примена Стратегије у наредном периоду треба да омогући стварање ефикаснијег окружења за пословање сектора малих и средњих предузећа, уравнотеженост броја малих и средњих предузећа и подстицање бржег развоја тог сектора.

Пет стубова Стратегије за конкурентна и иновативна МСП су:

1) промовисање/подршка предузетништву и оснивању нових предузећа (старт-ап)

2) људски ресурси за конкурентан МСП сектор - менаџмент, развој вештина и саветодавне услуге

3) финансирање и опорезивање МСП

4) конкурентне предности и интернационализација МСП

Законска регулатива и институционална инфраструктура усклађена са потребама МСП.

Национална стратегија запошљавања за период 2005-2010. године усвојена је 2005. године и у складу са циљевима Лисабонске декларације усмерена је ка успостављању ефикасног тржишта рада, способна да испуни развојне потребе у земљи. Иако се успело у томе да *Стратегија* буде компатибилна са *Стратегијом за смањење сиромаштва*, која ставља јак нагласак на рурална подручја, Национална стратегија запошљавања не дотиче руралну радну снагу нити тржиште рада у руралним подручјима као проблем сам по себи. Смањене могућности за запослење или преквалификацију, ниска мобилност руралне радне снаге, неповољна квалификациона структура и слични проблеми нису расправљани у овом документу. Наиме, у *Стратегији* је наведено да је потребно развити посебан скуп мера за промоцију предузетништва у специфичним секторима који су одређени као најважнији са становишта утицаја на укупан економски развој (на пример, пољопривреда и производња хране), али се даље не разрађују појединачне мере везане за пољопривреду и производњу хране, туризам и друго. Такође се не спомињу посебне мере за запошљавање руралног становништва и смањење одласка младих са села, осим следеће две мере наведене у националном акционом плану: подстицање развоја пољопривреде са становишта могућности запошљавања (кредити за унапређење пољопривреде и мере за унапређење и развој капацитета села) и обезбеђење услова за samozapoшљавање у пољопривреди за избегла и расељена лица.

Стратегија каријерног вођења и саветовања у Републици Србији, на предлог Министарства омладине и спорта, Влада је усвојила Стратегију каријерног вођења и саветовања у Републици Србији са акционим планом за њено спровођење у периоду од 2010. до 2014. године. Основни циљ доношења Стратегије је успостављање система каријерног вођења и саветовања у Републици Србији како би се што боље искористили људски ресурси кроз стварање јасне везе између образовања и тржишта рада. Каријерно вођење и саветовање један је од основних инструмената развоја људских потенцијала којим се постижу како образовни циљеви (побољшање ефикасности образовног

система), тако и циљеви економског развоја и циљеви социјалне једнакости и укључености што ће значајно допринети развоју људских потенцијала у руралним подручјима.

Стратегија којом се уређује привредни развоја Републике Србије. Пољопривреда и њој блиске гране третирају се као основне предности привреде Републике Србије, а прерађивачка индустрија (са највећим учешћем производње прехранбених производа и пића) као један од главних генератора привредне активности. У области пољопривреде, *Стратегија* се ослања на циљеве дефинисане *Стратегијом развоја пољопривреде Србије* и предвиђа следећа подручја деловања програма и мера од 2007. до 2009. године: 1. Промена структуре комерцијалних газдинстава, 2. Развој тржишта земљишта, 3. Унапређење удруживања пољопривредника, 4. Унапређење управљања воденим ресурсима, 5. Одрживо газдовање шумама, 6. Безбедност хране - заштита здравља људи и животне средине од пестицида, ветеринарских лекова и болести које се преносе храном, 7. Развој институција које преговарају са ЕУ и осталим трговачким партнерима, 8. Развој истраживања и преноса знања, 9. Одрживи рурални развој - побољшање социјалних и економских услова у сеоским срединама, и 10. Изградња тржишних механизма и инфраструктуре и развој тржишта пољопривредних кредита. Осим у области пољопривреде и прерађивачке индустрије, *Стратегија* се дотиче руралног развоја и у другим привредним гранама: саобраћају, водопривреди, туризму итд. Проблеми пољопривредника и уопште руралног становништва спомињу се и у деловима о запошљавању, социјалним питањима и регионалном развоју. *Стратегија* се такође бави и заштитом животне средине, у смислу мониторинга и контроле, управљањем отпадом, смањењем загађења земљишта и површинских и подземних вода.

Прилог III.

Категорије трактора за ратарство

Категорије трактора (модификовано - Николић, 2004)

1	20-30 kW
2	30,1-60 kW
3	60,1-130 kW
4	130,1-260 kW
5	preko 260 kW

Листа виноградарских географских производних подручја
Републике Србије

1. ТИМОЧКИ РЕЈОН 1.1.1. КЉУЧКО ВИНОГОРЈЕ 1.1.2. БРЗОПАЛАНАЧКО ВИНОГОРЈЕ 1.1.3. МИХАЈЛОВАЧКО ВИНОГОРЈЕ 1.1.4. НЕГОТИНСКО ВИНОГОРЈЕ 1.1.5. РАЈАЧКО ВИНОГОРЈЕ 1.2.1. БОРСКО ВИНОГОРЈЕ 1.2.2. БОЉЕВАЧКО ВИНОГОРЈЕ 1.2.3. ЗАЈЕЧАРСКО ВИНОГОРЈЕ 1.2.4. ВРБИЧКО ВИНОГОРЈЕ 1.2.5. ЏЕРВИНСКО ВИНОГОРЈЕ 2. НИШАВСКО – ЈУЖНОМОРАВСКИ РЕЈОН 2.1.1. РАЖАЊСКО ВИНОГОРЈЕ 2.1.2. СОКОБАЊСКО ВИНОГОРЈЕ 2.1.3. ЖИТКОВАЧКО ВИНОГОРЈЕ 2.2.1. ПРОКУПАЧКО ВИНОГОРЈЕ 2.2.2. ДОБРИЧКО ВИНОГОРЈЕ 2.3.1. МАТЕЈЕВАЧКО ВИНОГОРЈЕ 2.3.2. СИЋЕВАЧКО ВИНОГОРЈЕ 2.3.3. КУТИНСКО ВИНОГОРЈЕ 2.4.1. БЕЛОПАЛАНАЧКО ВИНОГОРЈЕ 2.4.2. ПИРОТСКО ВИНОГОРЈЕ 2.4.3. БАБУШНИЧКО ВИНОГОРЈЕ 2.5.1. БАБИЧКО ВИНОГОРЈЕ 2.5.2. ПУСТОРЕЧКО ВИНОГОРЈЕ 2.5.3. ВИНАРАЧКО ВИНОГОРЈЕ 2.5.4. ВЛАСОТИНАЧКО ВИНОГОРЈЕ 2.6.1. СУРДУЛИЧКО ВИНОГОРЈЕ 2.6.2. ВРТОГОШКО ВИНОГОРЈЕ 2.6.3. БУШТРАЊСКО ВИНОГОРЈЕ	4. ШУМАДИЈСКО – ВЕЛИКОМОРАВСКИ РЕЈОН 4.1.1. БРАНИЧЕВСКО ВИНОГОРЈЕ 4.1.2. ОРЕОВАЧКО ВИНОГОРЈЕ 4.1.3. РЕСАВСКО ВИНОГОРЈЕ 4.2.1. ЛЕВАЧКО ВИНОГОРЈЕ 4.2.2. ЈОВАЧКО ВИНОГОРЈЕ 4.2.3. ПАРАЋИНСКО ВИНОГОРЈЕ 4.2.4. ЈАГОДИНСКО ВИНОГОРЈЕ 4.3.1. ГРОЧАНСКО ВИНОГОРЈЕ 4.3.2. СМЕДЕРЕВСКО ВИНОГОРЈЕ 4.3.3. ДУБОНСКО ВИНОГОРЈЕ 4.3.4. КРЊЕВАЧКО ВИНОГОРЈЕ 4.4.1. КОСМАЈСКО ВИНОГОРЈЕ 4.4.2. ВЕНЧАЧКО ВИНОГОРЈЕ 4.4.3. РАЧАНСКО ВИНОГОРЈЕ 4.4.4. КРАГУЈЕВАЧКО ВИНОГОРЈЕ 5. ПОЦЕРСКИ РЕЈОН 5.1.1. ТАМНАВСКО ВИНОГОРЈЕ 5.1.2. ПОДГОРСКО ВИНОГОРЈЕ 6. СРЕМСКИ РЕЈОН 6.1.1. ФРУШКОГОРСКО ВИНОГОРЈЕ 7. БАНАТСКИ РЕЈОН 7.1.1. ВРШАЧКО ВИНОГОРЈЕ 7.1.2. БЕЛОЦРКВАНСКО ВИНОГОРЈЕ 7.1.3. ВИНОГОРЈЕ ДЕЛИБЛАТСКЕ ПЕШЧАРЕ 7.2.1. БАНАТСКО – ПОТИСКО ВИНОГОРЈЕ
---	--

3. ЗАПАДНОМОРАВСКИ РЕЈОН 3.1.1. ЛУБИЧКО ВИНОГОРЈЕ 3.1.2. ЈЕЛИЧКО ВИНОГОРЈЕ 3.2.1. ТРСТЕНИЧКО ВИНОГОРЈЕ 3.2.2. ТЕМНИЋКО ВИНОГОРЈЕ 3.2.3. РАСИНСКО ВИНОГОРЈЕ 3.2.4. ЖУПСКО ВИНОГОРЈЕ	8. РЕЈОН СУБОТИЧКО – ХОРГОШКЕ ПЕШЧАРЕ 8.1.1. ПАЛИЋКО ВИНОГОРЈЕ 8.1.2. ХОРГОШКО ВИНОГОРЈЕ 9. КОСОВСКО – МЕТОХИЈСКИ РЕЈОН 9.1.1. ИСТОЧКО ВИНОГОРЈЕ 9.1.2. ПЕЋКО ВИНОГОРЈЕ 9.2.1. ЂАКОВАЧКО ВИНОГОРЈЕ 9.2.2. ОРАХОВАЧКО ВИНОГОРЈЕ 9.2.3. ПРИЗРЕНСКО ВИНОГОРЈЕ 9.2.4. СУВОРЕЧКО ВИНОГОРЈЕ 9.2.5. МАЛИШЕВСКО ВИНОГОРЈЕ СВЕ ВИНОГРАДАРСКЕ ОАЗЕ
--	---

Прихватљиве густине садње за производне засаде воћа и винове лозе,
као и аутохтоне сорте винове лозе

Прихватљиве густине садње за производне засаде воћа и винове лозе као и аутохтоне сорте винове лозе јесу:

1) јабуке на вегетативној подлози – потребно је да број примљених садница буде од 1.600 до 4.500 садница по ha;

2) јабуке на генеративној подлози – потребно је да број примљених садница буде од 400 до 1.000 садница по ha;

3) крушке на вегетативној подлози без посредника – потребно је да број примљених садница буде од 1.250 до 4.500 садница по ha;

4) крушке на вегетативној подлози са посредником – потребно је да број примљених садница буде од 1.250 до 4.500 садница по ha;

5) крушке на генеративној подлози – потребно је да број примљених садница буде од 800 до 1.600 садница по ha;

6) дуње – потребно је да број примљених садница буде од 600 до 1.200 садница по ha;

7) мушмуле – потребно је да број примљених садница буде од 600 до 1.200 садница по ha;

8) шљиве на вегетативној подлози – потребно је да број примљених садница буде од 1.200 до 2.500 садница по ha;

9) шљиве на генеративној подлози – потребно је да број примљених садница буде од 400 до 1.200 садница по ha;

10) брескве – потребно је да број примљених садница буде од 800 до 1.600 садница по ha;

11) нектарине – потребно је да број примљених садница буде од 800 до 1.600 садница по ha;

12) кајсије без посредника – потребно је да број примљених садница буде од 400 до 800 садница по ha;

13) кајсије са посредником – потребно је да број примљених садница буде од 400 до 800 садница по ha;

14) трешње на вегетативној подлози – потребно је да број примљених садница буде од 800 до 2.500 садница по ha;

15) трешње на генеративној подлози – потребно је да број примљених садница буде од 400 до 1.000 садница по ha;

16) вишње на вегетативној подлози – потребно је да број примљених садница буде од 800 до 2.500 садница по ha;

17) облачинске вишње – потребно је да број примљених садница буде од 800 до 2.500 садница по ha;

18) вишње на генеративној подлози – потребно је да број примљених садница буде од 600 до 1.100 садница по ha;

19) орах на генеративној подлози – потребно је да број примљених садница буде од 90 до 160 садница по ha;

20) леске на генеративној подлози – потребно је да број примљених садница буде од 400 до 1.250 садница по ha;

21) изданачке леске на сопственој подлози – потребно је да број примљених садница буде од 400 до 1.250 садница по ha;

22) бадем – потребно је да број примљених садница буде од 800 до 1.600 садница по ха;

23) осталих дрвенастих врста воћака потребно је да број примљених садница буде од 400 до 1.000 садница по ха;

24) винова лоза – потребно је да број примљених садница буде од 3.000 до 4.500 садница по ха за стоне сорте, односно од 4.000 до 5.500 садница по ха за винске сорте;

25) винове лозе са сортом *прокупац* са традиционалним начином гајења - потребно је да број примљених садница буде од 7.000 до 10.000 садница;

26) хмељ – потребно је да број примљених садница буде од 5.000 до 7.000 садница;

27) малине са ремонтантним сортама – потребно је да густина садње буде од 6.500 до 8.000 садница по ха;

28) малине са једнородним сортама – потребно је да густина садње буде од 10.000 до 18.000 садница по ха;

29) купине – потребно је да густина садње буде од 2.000 до 3.500 садница по ха;

30) рибизле – потребно је да густина садње буде од 1.600 до 3.500 садница по ха;

31) огрозд – потребно је да густина садње буде од 1.600 до 3.500 садница по ха;

32) боровнице – потребно је да густина садње буде од 2.000 до 3.500 садница по ха;

33) бруснице – потребно је да густина садње буде од 20.000 до 30.000 садница по ха;

34) за остале јагодасте врсте воћака потребно је да густина садње буде од 1.600 до 3.500 садница по ха.

Српске аутохтоне и регионалне сорте винове лозе: Прокупац, Вранац, Црна Тамјаника, Франковка, Португизер, Скадарка, Багрина, Смедеревка, Тамјаника, Креаца, Сланкаменка и Ружица.

Прилог VI.

Списак старих и уметничких заната, као и домаће радиности дефинисаних Правилником о одређивању послова који се сматрају уметничким и старим занатима, односно пословима домаће радиности, без припрема појединих производа од меса и млека и биљних производа на традиционалан начин

Стари занати			
1	лончарски (грнчарски), црепуљарски	32	печење креча, ћумура и прављење катрана
2	коларски	32	израда фењера (ферала)
3	казанџијски (котларски)	34	израда гребена за гребање вуне и кучине
4	бачварски, пинтерски и качарски	35	израда гребена и брда за ткање
5	ручна израда сатова и часовника и делова за исте (сајџијски)	36	поправка, калаисање, емајлирање и цинковање посуда
6	терзијско-абацијски	37	израда каљева за пећи и ватросталне опеке
7	јорганџијски	38	израда и рестаурација народних музичких инструмената на традиционалан начин (гусле, фруле, двојнице, гајде, окарине, виолине и сл.)
8	оштрачки (брусачки)	39	ваљање (ступање) сукна
9	ковачко-поткивачки	40	ткање тепиха, платна, свиле и др.
10	израда звона свих врста (звоноливачки) и прапорака	41	производња свиле на традиционалан начин
11	опанчарски	42	израда четки, метли и других сличних производа (од длаке, сирка, прућа, цилица и сл.)
12	кожарски (табачки)	43	копање бунара
13	кожухарски (ћурчијски)	44	израда млинских каменова и брусева
14	ременарски-седларски (ручни дуборез у кожи, пресовање у кожи и сл.)	45	препарирање и пуњење птица и животиња
15	дрводељски	46	пречишћавање перја
16	кломпарски и израда нанула	47	ручно испирање злата на традиционалан начин
17	асурџијски	48	ручно плетење рибарских мрежа
18	папуџијски	49	превоз фијакером (фијакериста)
19	мутавџијски	50	бомбонџијски
20	дрндарски (вуновлачарски)	51	медичарски
21	ужарски	52	содацијски

22	каменорезачки	53	бозацијски
23	корпарско-плетарски и израда предмета од лике, рогоза, комушине, рафије, сламе, трске, сите и сл.	54	цреварски
24	воскарско-лицидерски	55	млевање житарица у воденицама - поточарама
25	калдрмцијски	56	припрема хлеба под сачем и у црепуљи
26	гајтанцијски	57	градња и/или реконструкција у техници сухозида
27	стаклодувачки	58	градња и/или реконструкција у техници набоја, набијача
28	бојацијски	59	градња и/или реконструкција техником бондрука
29	сапунцијски	60	израда шиндре (за покривање кућа, привредних зграда и цркава брвнара)
30	власуљарски	61	производња ћерпича и зидање ћерпичем
31	ситарски и решетарски	62	

	Уметнички занати	Домаћа радиност
1	израда ћилима, таписерија и других уметничких ткања	плетење
2	уметничка обрада дрвета, камена, стакла, глине, гипса и сличних материјала	ткање
3	уметничка обрада племенитих метала (кујунџијско-филигрански; златарско-јувелирски и сл.)	кукичање-хеклање и нецовање (израда чипке, столњака, украсних детаља, одевних предмета и сл.)
4	брушење драгог и полудрагог камена	вез разних текстилних производа
5	ручна израда уметничких гравура и печата	премотавање и упредање (цвирновање) конца и вуне
6	калиграфија (калиграфско писање)	израда сувенира
7	уметничка израда предмета од кованог гвожђа, бакра и других метала	израда народних ношњи
8	сликање на текстилу и текстилним влакнима	израда предмета са народним везом
9	уметнички вез	израда производа дрвне домаће галантерије (вретена, преслице, оклагије, дрвена корита, калице и сл.)
10	уметничко штоповање	ручна израда предмета од ситних отпадака од коже, текстила, клирита и сличних материјала
11	израда у дрвету уметничких предмета, интарзија и дубореза	
12	израда и рестаурација стилског намештаја	
13	рестаурација старих и раритетних књига, слика и сл.	
14	уметничка обрада повеза: књига, албума и сл. (уметнички књиговезачки занат)	
15	израда и рестаурација уметничких фотографија	
16	конзервација, рестаурација и реконструкција покретних и непокретних културних добара	
17	препарација и конзервирање папира, текстила, коже, дрвета, керамике, стакла, камена, метала, зидних и штафелајних слика	
18	сликање на стаклу, керамици, дрвету, камену, јајима, тиквама и сличним предметима и материјалима	

19	израда собних и других светилки и сенила	
20	ручна израда украсних и уметнички обликованих предмета од папира и картона	
21	уметничка израда, односно дорада сакралних и других украсних и употребних предмета и иконописа, позлаћивањем – ручним обликовањем и наношењем златних листића (позлатарство)	
22	уметничка израда накита од метала (осим племенитих), клирита, стакла, штраса и сличног материјала	
23	уметничка израда витража	
24	модистеријски занат (уметничка-претежно ручна израда шешира и других врста капа са пратећим детаљима и израда рукавица)	
25	кројење и шивење сценског костима	
26	ручна израда уметнички обликованих макета (брод, крст и сл.) у стакленим флашама и сличним амбалажама и других уметнички обликованих сувенира	
27	оружарски занат за израду копија нефункционалног оружја према постојећим музејским узорцима ватреног и хладног оружја, као и пратеће опреме за то „оружје”	

Прилог VII.

Индикативна финасијска табела за 2011. годину

Оса	Процентуални износ	Износ у РСД	Мера	Процентуални износ	Износ у РСД	Подмера	Процентуални износ	Износ у РСД
ОСА 1	80%	2.400.000.000,00.	1.1 Подстицаји за инвестиције у пољопривредна газдинства како би се она реструктурирала, унапредила и достигла високе стандарде квалитета	60%	1.800.000.000,00	1.1.1. Подстицаји за инвестиције у пољопривредна газдинства која производе житарице и индустријско биље	25%	750.000.000,00
						1.1.2. Подстицаји за инвестиције у пољопривредна газдинства која се баве производњом млека	5%	150.000.000,00.
						1.1.3. Подстицаји за инвестиције у пољопривредна газдинства која се баве производњом меса	5%	150.000.000,00
						1.1.4. Подстицаји за инвестиције у пољопривредна газдинства која се баве производњом воћа, грожђа и поврћа	25%	750.000.000,00

ОСА 2	3%	90.000.000,00	1.3 Подстицаји за инвестиције у прераду и маркетинг пољопривредних производа ради унапређења и достизања националних стандарда квалитета	20%	600.000.000,00	1.3.1. Подстицаји за инвестиције у прераду и маркетинг млека и млечних производа	6%	180.000.000,00
						1.3.2. Подстицаји за инвестиције у прераду и маркетинг мяса и производа од мяса	6%	180.000.000,00
						1.3.3. Подстицаји за инвестиције у прераду и пласман воћа и поврћа	8%	240.000.000,00
			2.1 Подстицаји за активности у циљу унапређења животне средине, биодиверзитета и сеоских предела	3%	90.000.000,00	2.1.1. Подстицаји за развој у органску пољопривредну производњу	2%	60.000.000,00
						2.1.2. Подстицаји за очување ретких и угрожених раса и сојева домаћих животиња	1%	30.000.000,00

ОСА 3	17%	510.000.000,00	3.2. Подстицаји за диверзификацију и развој руралних економских активности	17%	510.000.000,00	3.2.1. Подстицаји за диверсификацију економских активности на селу у делу додавања вредности пољопривредним производима или увођење нових алтернативних производа	12%	360.000.000,00
						3.2.2. Подстицаји за диверсификацију економских активности на селу подршком непољопривредним делатностима на селу	5%	150.000.000,00
УКУПНО	100%	3.000.000.000,00		100%	3.000.000.000,00		100%	3.000.000.000,00

Индикативна финасијска табела за 2012. годину

Оса	Процентуални износ	Износ у РСД	Мера	Процентуални износ	Износ у РСД	Подмера	Процентуални износ	Износ у РСД
ОСА 1	80%	2.800.000.000,00	1.1 Подстицаји за инвестиције у пољопривредна газдинства како би се она реструктурирала, унапредила и достигла високе стандарде квалитета	60%	2.100.000.000,00	1.1.1. Подстицаји за инвестиције у пољопривредна газдинства која производе житарице и индустријско биље	25%	875.000.000,00
						1.1.2. Подстицаји за инвестиције у пољопривредна газдинства која се баве производњом млека	5%	175.000.000,00
						1.1.3. Подстицаји за инвестиције у пољопривредна газдинства која се баве производњом меса	5%	175.000.000,00
						1.1.4. Подстицаји за инвестиције у пољопривредна газдинства која се баве производњом воћа, грожђа и поврћа	25%	875.000.000,00

			1.3 Поддршка инвестицијама у унапређење прераде и пласмана пољопривредних производа	20%	700.000.000,00	1.3.1. Подстицаји за инвестиције у прераду и маркетинг млека и млечних производа	6%	210.000.000,00
						1.3.2. Подстицаји за инвестиције у прераду и маркетинг меса и производа од меса	6%	210.000.000,00
						1.3.3. Подстицаји за инвестиције у прераду и пласман воћа и поврћа	8%	280.000.000,00
OCA 2	3%	105.000.000,00	2.1 Агроеколошке мере– мере унапређења органске производње и очувања биодиверзитета	3%	105.000.000,00	2.1.1. Подстицаји за развој у органску пољопривредну производњу	2%	70.000.000,00
						2.1.2. Подстицаји за очување ретких и угрожених раса и сојева домаћих животиња	1%	35.000.000,00
OCA 3	17%	595.000.000,00	3.2. Диверсификација руралне економије	17%	595.000.000,00	3.2.1. Подстицаји за диверсификацију економских активности на селу у делу додавања вредности пољопривредним производима или увођење нових алтернативних производа	12%	420.000.000,00

					3.2.2. Подстицаји за диверсификацију економских активности на селу подршком непољопривредним делатностима на селу	5%	175.000.000,00
УКУПНО	100%	3.500.000.000,00	100%	3.500.000.000,00		100%	3.500.000.000,00

Индикативна финансијска табела за 2013. годину:

Оса	Процентуалн и износ	Износ у РСД	Мера	Процентуал ни износ	Износ у РСД	Подмера	Процентуалн и износ	Износ у РСД
ОСА 1	80%	3.200.000.000,00.	1.1 Подстицаји за инвестиције у пољопривредна газдинства како би се она реструктурирала, унапредила и достигла високе стандарде квалитета	60%	2.400.000.000,00	1.1.1. Подстицаји за инвестиције у пољопривредна газдинства која производе житарице и индустријско биље	25%	1.000.000.000,00
						1.1.2. Подстицаји за инвестиције у пољопривредна газдинства која се баве производњом млека	5%	200.000.000,00
						1.1.3. Подстицаји за инвестиције у пољопривредна газдинства која се баве производњом меса	5%	200.000.000,00
						1.1.4. Подстицаји за инвестиције у пољопривредна газдинства која се баве производњом воћа, грожђа и поврћа	25%	1.000.000.000,00

ОСА 2	3%	120.000.000,00	1.3 Подршка инвестицијама у унапређење прераде и пласмана пољопривредних производа	20%	800.000.000,00	1.3.1. Подстицаји за инвестиције у прераду и маркетинг млека и млечних производа	6%	240.000.000,00
						1.3.2. Подстицаји за инвестиције у прераду и маркетинг меса и производа од меса	6%	240.000.000,00
						1.3.3. Подстицаји за инвестиције у прераду и пласман воћа и поврћа	8%	320.000.000,00
			2.1 Агроеколошке мере– мере унапређења органске производње и очувања биодиверзитета	3%	120.000.000,00	2.1.1. Подстицаји за развој у органску пољопривредну производњу	2%	80.000.000,00
						2.1.2. Подстицаји за очување ретких и угрожених раса и сојева домаћих животиња	1%	40.000.000,00

ОСА 3	17%	680.000.000,00	3.2. Диверсификација руралне економије	17%	680.000.000,00	3.2.1. Подстицаји за диверсификацију економских активности на селу у делу додавања вредности пољопривредним производима или увођење нових алтернативних производа	12%	480.000.000,00
						3.2.2. Подстицаји за диверсификацију економских активности на селу подршком непољопривредни м делатностима на селу	5%	200.000.000,00
УКУПНО	100%	4.000.000.000,00		100%	4.000.000.000,00		100%	4.000.000.000,00

ОБРАЗЛОЖЕЊЕ

I. ПРАВНИ ОСНОВ ЗА ДОНОШЕЊЕ ЗАКЉУЧКА

Законом о Влади („Службени гласник РС”, бр. 55/05, 71/05-исправка, 101/07 и 65/08), чланом 43. став 3. прописано је да кад не доноси друге акте, Влада доноси закључке.

Законом о пољопривреди и руралном развоју („Службени гласник РС”, број 41/09) прописано је да Национални програм руралног развоја садржи мере и друге активности, као и очекиване резултате, облике, врсте намене и обим појединих мера подстицаја.

II. РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ ЗАКЉУЧКА

Према Закону о пољопривреди и руралном развоју („Службени гласник РС”, број 41/09) Национални програм руралног развоја садржи мере и друге активности, као и очекиване резултате, облике, врсте намене и обим појединих мера подстицаја (члан 6. став 1. Закона о пољопривреди и руралном развоју). Ово је први Национални програм руралног развоја који се односи на период од 2011. до 2013. године и обухвата мере које ће Влада спроводити у наредном трогодишњем периоду.

Анализа стања пољопривреде, прехранбене индустрије и руралне економије и SWOT анализа, у којој су путем радионица и јавне расправе учествовале све заинтересоване стране, показатељ су тренутног стања, тј. чине полазну тачку НППР. На основу анализе стања, у сарадњи са свим заинтересованим странама одређени су основни правци и проблеми на које треба обратити посебну пажњу у оквиру НППР.

Прво, приоритет је дат подизању конкурентности регистрованих пољопривредних газдинстава која се пољопривредом баве као основном делатношћу. Билатерални преговори које Република Србија води са Светском трговинском организацијом (WTO), затим CEFTA споразум и ЕУ интеграције у наредном периоду ће довести до смањења протекционистичких мера и либерализације тржишта пољопривредно-прехранбених производа. Нарочито ће породична пољопривредна газдинства бити изложена конкуренцији из иностранства, па ће повећање конкурентности тих газдинстава бити кључан фактор који ће омогућити опстанак тог дела популације на селу. Подизање конкурентности наших газдинстава, пак, не може бити у колизији са очувањем животне средине, тј. форма одрживог развоја је кључна за рурални развој Републике Србије. Сектори у којима је уочена највећа потреба за подизањем нивоа конкурентности и усклађивање са стандардима и регулативама ЕУ су следећи: производња житарица и индустријског биља, производња млека, производња меса и сектор производње воћа, винове лозе и поврћа.

У последње време, породична газдинства постављају као најбитније питање пласман пољопривредних производа. Постоје бројни фактори који доприносе унапређењу пласмана пољопривредних производа: мора се обезбедити довољна количина квалитетних производа, али се такође мора размишљати и о додавању вредности постојећим примарним производима кроз процесе прања, полирања, чишћења, класирања, паковања, складиштења и прераде. Једно од решења је формирање задруга пољопривредника и подизање

капацитета за пријем, складиштење, паковање и припрему за пласман на тржиште пољопривредних производа, а друго, не мање значајно, решење је подршка прерађивачкој индустрији. Прерађивачка индустрија би требало да прилагоди своје производе жељама потрошача, за пробирљиво страно и домаће тржиште. Основни проблем наше прерађивачке индустрије је недовољна количина сировина доброг квалитета, што се може решити кроз задруге пољопривредника и њиховим повезивањем са прерађивачком индустријом, како би те две групе формирале партнерство и ојачале цео ланац од производње до пласмана производа. Други проблем је непостојање одређених стандарда у погледу менаџмента и квалитета у самом процесу прераде и даље продаје. Решење је у осавремењавању технолошких линија и увођењу стандарда.

Поред газдинстава која своју егзистенцију могу, или ће уз помоћ предвиђених мера моћи да обезбеде из пољопривреде, остаје велики број средњих и малих газдинстава која морају да изнађу друге изворе прихода уколико желе да наставе живот у руралним подручјима. Таквим газдинствима морају се обезбедити могућности за додатно запошљавање било диверсификацијом активности на самом газдинству, било запошљавањем ван газдинства на подручју где живе. Ту се нарочита пажња мора посветити деци, омладини и женама јер су те групације стожер опстанка и останка становништва на селу. Осим тога, у интеракцији са ресорним министарствима Владе велика пажња мора се посветити и побољшању услова живота на селу по питању школства, здравства, инфраструктуре итд.

НППР обезбеђује се остваривање циљева, којима се:

1) доприноси одрживом унапређењу пољопривредног и прехрамбеног сектора путем циљаних инвестиција ради унапређења и повећања њихове конкурентности;

2) подстиче унапређење стандарда безбедности хране, ветеринарских и фитосанитарних стандарда, стандарда заштите животне средине и других стандарда у складу са правним тековинама ЕУ (*EU Acquis Communautaire*);

3) подстиче одрживи развој руралне економије и руралних области уопште подстицањем диверсификације.

ЕУ је успоставила Инструмент за претприступну помоћ (IPA) путем Уредбе Савета (ЕЗ) 1085/2005. Према Уредби о спровођењу IPA (ЕЗ) 718/2007, земља корисник треба да обезбеди систем управљања, праћења и контроле вишегодишњег програма, уз јасну поделу дужности и треба да успостави органе и тела који ће бити задужени за ефикасно и ефективно спровођење.

Спровођење НППР, уколико би Република Србија стекла статус земље кандидата, захтевало би успостављање оперативне структуре за спровођење Националног програма за рурални развој (IPARD програм који би се финансирао из ИПА и националних фондова) која би се садржала из два дела: Управљачко тело (Managing authority) и Платна агенција (Paying agency).

III. ОБРАЗЛОЖЕЊЕ ПОЈЕДИНАЧНИХ РЕШЕЊА

Према тачки 1. Предлога закључка усваја се Национални програм руралног развоја од 2011. до 2013. године, који је саставни део овог закључка.

Према тачки 2. Предлога закључка објављује се у „Службеном гласнику Републике Србије”.

